

การส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี
**THE PROMOTION OF TEMPLE AS MEDITATION CENTER IN
SARABURI PROVINCE**

พระครูภาวนาคุณาภรณ์ (ทรงศักดิ์ กิตติธโร/จรรยาศรีโรจน์)

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

การส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี

พระครูภาวนาคุณาภรณ์ (ทรงศักดิ์ กิตติธโร/จรรยาวัศม์โรจน์)

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

The Promotion of Temple as Meditation Center in Saraburi Province

Phrakhru Phawanakhunaphon (Songsak Kittidharo/Jaroonrusmiroj)

A Research paper Submitted in Partial Fulfillment of
the Requirements for the Degree of
Master of Arts
(Buddhist Management)

Graduate School
Mahachulalongkomrajavidyalaya university
CE 2018

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับสารนิพนธ์
เรื่อง “การส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม
หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบสารนิพนธ์

(พระสุธีวรบัณฑิต, ดร.)

ประธานกรรมการ

(ผศ.ว่าที่ พ.ต.ดร.สวัสต์ จิรัฎฐิติกาล)

กรรมการ

(พระมหาสุนันท์ สุนนโท, ดร.)

กรรมการ

(พระปลัดระพิน พุทธิสารโร, ผศ.ดร.)

กรรมการ

คณะกรรมการควบคุมสารนิพนธ์

พระมหาสุนันท์ สุนนโท,ดร.

ประธานกรรมการ

พระปลัดระพิน พุทธิสารโร, ผศ.ดร.

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระครูภาวนาคุณาภรณ์)

ชื่อสารนิพนธ์ : การส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี
ชื่อผู้วิจัย : พระครูภาวนาคุณาภรณ์ (ทรงศักดิ์ กิตติธโร)
ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ)
คณะกรรมการควบคุมสารนิพนธ์ : พระมหาสุนันท์ สุนนโท, ดร, พธ.บ. (การจัดการเชิงพุทธ),
พธ.ม. (การจัดการเชิงพุทธ), พธ.ด. (การจัดการเชิงพุทธ)
: พระปลัดระพิน พุทธิสารโร, ผศ.ดร, พธ.บ. (การสอนสังคมศึกษา),
ศศ.ม. (ประวัติศาสตร์เอเชีย), พธ.ด. (พระพุทธศาสนา)
วันสำเร็จการศึกษา : ๑๘ มีนาคม ๒๕๖๒

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ คือ ๑. เพื่อศึกษาระดับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี ๒. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี ๓. เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะในการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี

ระเบียบวิธีวิจัยเป็นแบบผสมวิธี ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ เป็นการสำรวจด้วยแบบสอบถามซึ่งมีความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ ๐.๘๙๖ กับกลุ่มตัวอย่าง คือ พระสงฆ์ในสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี จำนวน ๒๓๒ รูป ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ สถิติที่ใช้คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที และการทดสอบค่าเอฟ ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว และงานวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน ๘ รูป/คน โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนาสรุปเป็นความเรียง

ผลการวิจัย

๑. พระสงฆ์ในสำนักปฏิบัติธรรมจังหวัดสระบุรี มีความคิดเห็นต่อระดับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมใน จังหวัดสระบุรี ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ๔.๒๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านแล้ว เรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย พบว่า ด้านสถานที่ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ๔.๓๓ รองลงมาด้านการบริหารจัดการ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ๔.๒๖ และด้านวิทยากร อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ๔.๑๕ ตามลำดับ

๒. ผลการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นต่อการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล พบว่า พระสงฆ์ที่มี สถานภาพ อายุ และวุฒิ การศึกษาปรียัติธรรม แผนกบาลี ที่ต่างกัน มีความคิดเห็น ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย ส่วนพระสงฆ์ที่มีอายุ พรรษา วุฒิการศึกษาปรียัติธรรม แผนกสามัญ และวุฒิการศึกษาปรียัติธรรม แผนกธรรม ต่างกัน มีความคิดเห็น แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงยอมรับสมมติฐานการวิจัย

๓. ปัญหาในการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี ๑) ด้านสถานที่ สำนักปฏิบัติธรรมมีสถานที่ไม่เพียงพอต่อจำนวนผู้เข้าร่วมปฏิบัติธรรม บางสำนักปฏิบัติธรรมมีที่พักไม่เพียงพอต่อจำนวนผู้เข้าร่วมปฏิบัติธรรม และมีสถานที่สำหรับเดินจงกรมไม่เพียงพอต่อจำนวนผู้เข้าร่วมปฏิบัติธรรม ๒) ด้านวิทยากรมีพระวิปัสสนาไม่เพียงพอขาดพระอาจารย์ผู้นำสอบความเปลี่ยนแปลงของอารมณ์ เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมบางท่านไม่ค่อยเอาใจใส่เท่าที่ควร และขาดการสนับสนุนทั้งจากคณะสงฆ์และส่วนราชการ ๓) ด้านการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมบางแห่งไม่ค่อยปฏิบัติตามกฎระเบียบที่ประกาศไว้และไม่สามารถกำหนดใช้บังคับ บางที่ขาดสื่อการสอนที่ทันสมัย และเข้าใจง่าย ไม่มีการติดต่อประสานงานกับชุมชน

ข้อเสนอแนะในการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี ได้แก่ ๑) ด้านสถานที่ ควรเพิ่มจำนวนสำนักปฏิบัติธรรมให้มากกว่าเดิมเพื่อให้ครอบคลุมกับปริมาณของพุทธศาสนิกชนและเป็นการอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติ ด้วยการคัดสรรวัดที่มีความพร้อมด้านสถานที่และสามารถรองรับจำนวนผู้ปฏิบัติธรรมได้ครั้งละมาก ๆ รวมถึงเพิ่มสถานที่เดินจงกรมให้มีความหลากหลายมากกว่าเดิม ๒) ด้านวิทยากร ควรเพิ่มพระวิปัสสนาจารย์ให้มากขึ้นด้วยการจัดให้มีการอบรมเพื่อเพิ่มจำนวนบุคลากรพระวิปัสสนาจารย์ให้มีพอเพียง และมีการนิมนต์พระอาจารย์จากสถานที่อื่นมาช่วยในการสอนกรรมฐาน ขอความร่วมมือทั้งจากทางคณะสงฆ์ เจ้าสำนักปฏิบัติธรรม และหน่วยงานราชการในการช่วยกันสนับสนุนสำนักปฏิบัติธรรมให้มีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น ๓) ด้านการบริหารจัดการ แต่ละสำนักควรที่จะมีบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถที่จะมาประยุกต์สู่การปฏิบัติและมีการอบรมแสวงหาความรู้ใหม่ๆ เพื่อพัฒนาศักยภาพอยู่เสมอ ควรนำเทคโนโลยีที่ทันสมัย เช่น โปรเจ็คเตอร์ มาใช้ประกอบในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อให้ทันกับยุคสมัยและสถานการณ์ ปัจจุบันรวมถึงต้องมีการวางแผนเพื่อพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรมระยะสั้น ระยะกลางและระยะยาวมีการวางกฎระเบียบและข้อบังคับที่เหมาะสมเพื่อให้มีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์มากขึ้นกว่าเดิม มีการประชาสัมพันธ์และติดต่อประสานงานกับชุมชนในการพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรมอย่างใกล้ชิด

Research Paper Title : The Promotion of Temple as Meditation Centers in Saraburi Province

Researcher : Phrakhruphawanakhunaphon(Songsak Kittidharo/Jaroonrusmiroj)

Degree : Master of Arts (Buddhist Management)

Research Paper Supervisory Committee

: Phramaha Sunan Sunando, BL4, Dr, B.A. (Buddhist Management), M.A. (Buddhist Management), Ph.D. (Buddhist Management)

: Phrapalad Raphin Buddhisaro, Asst. Prof. Dr., B.A. (Teaching Social Studies), M.A. (Asian History) Ph.D. (Buddhist Studies)

Date of Graduation : March 18, 2019

Abstract

The objectives of this study were 1. to study promotion of monasteries as the meditation centers in Suphanburi Province 2. to compare the promotion process of monasteries as the meditation centers in Suphanburi Province and 3. to propose the Problems solving process in promotion of monasteries as meditation centers in Suphanburi Province

Methodology was the mixed methods: The quantitative research applying survey method collected data from 232 samples who were Buddhist monks at meditation centers using questionnaires with the confidence value at 0.896. The data were analyzed by descriptive statistics; frequency, percentage, mean, standard deviation, F-test, one-way analysis of variance, ANOVA. The qualitative research collected data from 8 key informants with in-depth-interviewing and analyzed data by descriptive interpretation

Findings of the research were as follows:

1. Monks at meditation centers by overall, had opinions on the promotion of monasteries as meditation centers in Saraburi Province at high level with the mean value at 4.25. Each aspects were also at high levels, from high to low as; the places at high level with the mean value at 4.33, management was at high level with the mean value at 4.26 and resource persons at high level with the mean value at 4.15 accordingly

2. The comparison of the opinions of the monks on the promotion of monasteries as meditation centers in Saraburi Province, classified by personal data were that monks with different status, age, educational level, Pali educational level did not have different opinions on the promotion of monasteries as meditation centers in Saraburi Province, rejecting the set hypothesis. Monks with ordained age, levels of education, Dharma and Pali education, formal educational levels and had different opinions on the promotion of monasteries as meditation centers in Saraburi Province at statistical significant level of 0.05, accepting set hypothesis

3. Problems 1) The location of the Dharma practice office is not enough for the number of participants to practice meditation. There is not enough accommodation for the number of participants to practice dharma. And there is not enough place to walk to pay respect to the number of participants 2) In the field of lecturers, there is insufficient Vipassana Lack of the Master, the leader, examining the mood changes Some Dharma practitioners do not care as much as they should. And lack of support from both the clergy and government agencies 3) Management: Some religious offices do not comply with the rules announced and cannot be imposed. Some lacking modern teaching materials And easy to understand No coordination with the community

Recommendations for the promotion of monasteries as meditation centers in Saraburi Province Suphanburi Province were that 1) Places; more places with appropriate facilities such as Jongklom walking paths, should promoted as Dhamma Practicing centers. Monasteries with appropriate facilities should be selected for accommodating more Buddhists who come to practice Dhamma, 2) Resource persons; More meditation instructors should be recruited and be well trained. Meditation instructors from other monasteries should be invited to help teaching. Masters, abbots

and government agencies should support the centers for more efficiency, 3) Management; each Dhamma Practicing centers should have capable personnel to carry out the operation. They also should be continuously trained for more competency. New technology should be applied to meet the change at present time. Development plans, short, medium and long plans should be implemented. Rules and regulations should be enforced strictly for more efficiency. Close public relations with communities and related agencies should be managed for the effective promotion of monasteries as the Dhamma Practicing centers.

กิตติกรรมประกาศ

สารนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ด้วยความเมตตาของกรรมการควบคุมสารนิพนธ์ ได้แก่ อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ พระมหาสุรนนท์ สุนนโท ดร. พระปลัดระพีณ พุทธิสารโร, ผศ. ดร. และผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือทั้ง ๕ ท่าน ๑) พระมหากฤษฎา กิตติโสภโณ, ผศ. ดร. ป.ธ. ๖ ๒) ผศ. ดร. ยุทธนา ปราณีต ๓) ดร. ประเสริฐ ธิลาว ๔) ผศ. ดร. เกียรติศักดิ์ สุขเหลือง ๕) ผศ. ดร. เต็มศักดิ์ ทองอินทร์ กรุณาอนุเคราะห์ให้คำปรึกษาแนะนำช่วยเหลือในการปรับปรุงแก้ไขสารนิพนธ์ฉบับนี้จนสำเร็จด้วยดีตลอดมา และคณะกรรมการบริหารหลักสูตรทุกท่าน ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาการต่าง ๆ อยากรบอว่า ภูมิใจที่ได้มีโอกาสเข้ามาศึกษาในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยแห่งนี้ และได้เป็นลูกศิษย์ของอาจารย์ทั้งหลายทุกท่าน

ขอกราบขอบพระคุณพระครูวิสุทธิพัฒนพิธาน เจ้าอาวาสวัดพยอม เจ้าคณะอำเภอดงน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่ให้ความอนุเคราะห์ในการแจกแบบสอบถาม (Try out) อนุญาตให้เก็บข้อมูลในการวิจัย

ขอกราบขอบพระคุณพระธรรมปิฎก (ขลิต อภิวิฑฺฒโน) เจ้าอาวาสวัดพระพุทธบาทราชวรมหาวิหาร เจ้าคณะจังหวัดสระบุรี พระราชธีราภรณ์ (ประดิษฐ์ ฐิตเมโธ) รองเจ้าคณะจังหวัดสระบุรี เจ้าอาวาสวัดพระพุทธฉาย พระวิสิฐคณาภรณ์ (อาทิตย์ สิริวิฑฺฒโน) รองเจ้าคณะจังหวัดสระบุรี เจ้าอาวาสวัดมงคลชัยพัฒนา ที่มีความเมตตาอนุญาตให้ทำวิจัยในพื้นที่ควบคุมดูแลของท่าน

ขอกราบขอบพระคุณพระครูสิริสารวิสิฐ (ประสาร อคฺคบุญโญ) เจ้าอาวาสวัดบ้านลาด เจ้าคณะอำเภอนองแคะ จังหวัดสระบุรี พร้อมด้วย พระครูประโชติสรกิตติ (ปรีดา ชุตินโม) เจ้าอาวาสวัดหนองอ่างทอง รองเจ้าคณะอำเภอนองแคะ และพระครูโสภณประชากิจ (บัญญัติ อกาลิโก) เจ้าอาวาสวัดกุ่มหัก รองเจ้าคณะอำเภอนองแคะ ที่ได้เมตตาช่วยเหลือสนับสนุนในการทำงานวิจัยครั้งนี้

สุดท้ายนี้ ผู้วิจัยขออนุโมทนาขอบพระคุณ เพื่อนนิสิตพุทธศาสตรมหาบัณฑิตที่ได้ให้กำลังใจ และแนะนำแนวทางในการดำเนินการทำสารนิพนธ์ฉบับนี้

คุณค่าและประโยชน์ใด ๆ อันพึงมีจากสารนิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอน้อมถวายเป็น พุทธบูชา ธรรมบูชา สังฆบูชา และมอบบูชาเป็นกตเวทิตาคุณ แก่บิดามารดา และพี่ๆ น้อง ๆ ครูอาจารย์ รวมทั้งคณะญาติโยมผู้มีอุปการคุณทุกท่าน ซึ่งไม่สามารถจะเอ่ยนามได้ทั้งหมด ที่ได้อุปถัมภ์ กำลังทรัพย์ กำลังใจ สนับสนุน ด้วยดีเสมอมาโดยตลอด จึงเป็นที่มาของการทำงานวิจัยครั้งนี้ ให้ประสบผลสำเร็จด้วยดี

พระครูภาวนาคณาภรณ์ กิตติธโร

๑๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๒

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ญ
สารบัญแผนภาพ	ณ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ช
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ คำถามการวิจัย	๓
๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๔
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๕
๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๕
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๖
๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมการพัฒนา	๖
๒.๒ ทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัด	๑๒
๒.๒.๑ ความหมายของวัด	๑๒
๒.๒.๒ ประวัติการสร้างวัดในพระพุทธศาสนา	๑๒
๒.๒.๓ ประวัติการสร้างวัดในประเทศไทย	๑๕
๒.๒.๔ รูปแบบของวัดในปัจจุบัน	๑๗
๒.๒.๕ ความหมายของการบริหาร	๑๘
๒.๒.๖ ความหมายของผู้บริหาร	๒๐
๒.๒.๗ ทฤษฎีการบริหารจัดการ	๒๑
๒.๒.๘ พุทธวิธีในการบริหาร	๓๐

สารบัญ(ต่อ)

เรื่อง	หน้า
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับสำนักปฏิบัติธรรม	๓๔
๒.๓.๑ หลักเกณฑ์ความเหมาะสมของสถานที่ปฏิบัติธรรม	๓๔
๒.๓.๒ คุณสมบัติของสถานที่ปฏิบัติธรรม	๓๗
๒.๓.๓ บทบาทพระสงฆ์กับการจัดฝึกอบรมปฏิบัติธรรมในวัด	๔๔
๒.๓.๔ การจัดการอบรมปฏิบัติธรรมในวัด	๔๖
๒.๓.๕ หลักการจัดการอบรมการปฏิบัติธรรม	๔๗
๒.๓.๖. การขอจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด	๔๙
๒.๔ ข้อมูลพื้นที่วิจัย	๕๒
๒.๔.๑ วัดศรีบุรียรัตนาราม	๕๒
๒.๔.๒ วัดทองพุ่มพวง	๕๓
๒.๔.๓ เขาพระ	๕๕
๒.๔.๔ วัดมะขามเรียง	๕๕
๒.๔.๕ วัดพระพุทธบาทราชมหาวิหาร	๕๖
๒.๔.๖ วัดเขาวง	๕๖
๒.๔.๗ วัดเกาะแก้วอรุณคาม	๕๗
๒.๔.๘ วัดวัดสมุหประดิษฐาราม	๕๗
๒.๔.๙ วัดถ้ำดาวเขาแก้ว	๕๘
๒.๔.๑๐ วัดดอนพุด	๕๘
๒.๔.๑๑ วัดท่าพง	๕๘
๒.๔.๑๒ วัดแก่งป่าสัก	๕๘
๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๕๙
๒.๕.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริม	๕๙
๒.๕.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ	๖๑
๒.๕.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสำนักปฏิบัติธรรม	๖๓
๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๖๖

สารบัญ(ต่อ)

เรื่อง	หน้า
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๖๘
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๖๘
๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๖๙
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๗๑
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๗๕
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิจัย	๗๕
บทที่ ๔ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	๗๖
๔.๑ ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม	๗๖
๔.๒ ความคิดเห็นของการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี	๗๙
๔.๓ ผลการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของ เจ้าหน้าที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และผู้ปฏิบัติธรรม การส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี	๘๒
๔.๔ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ แนวทางการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนัก ปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี	๙๖
๔.๕ ผลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	๙๘
๔.๖ สรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย	๑๐๑
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	๑๐๓
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๐๓
๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย	๑๐๕
๕.๓ ผลการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็น สำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล	๑๐๗
๕.๔ ข้อเสนอแนะ	๑๑๐
บรรณานุกรม	๑๑๒
ภาคผนวก	๑๑๙
ภาคผนวก ก. หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย	๑๒๐
ภาคผนวก ข. ผลการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)	๑๒๖

สารบัญ(ต่อ)

เรื่อง	หน้า
ภาคผนวก ค. หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรง ของแบบสอบถาม(TryOut)	๑๒๙
ภาคผนวก ง. ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา Alpha coefficient	๑๓๑
ภาคผนวก จ. หนังสือขอความอนุเคราะห์แจกแบบสอบถามและ แบบสัมภาษณ์	๑๓๔
ภาคผนวก ฉ หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย(สัมภาษณ์)	๑๓๖
ภาคผนวก ช แบบสอบถามเพื่อการวิจัย	๑๔๔
ประวัติผู้วิจัย	๑๕๑

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
๓.๑ จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๖๙
๔.๑ จำนวน และคำร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม	๗๖
๔.๒ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติ ธรรมในจังหวัดสระบุรี ด้านภาพรวม	๗๘
๔.๓ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัด ให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี ด้านสถานที่	๗๘
๔.๔ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัด ให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี ด้านวิทยากร	๗๙
๔.๕ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัด ให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี ด้านการบริหารจัดการ	๘๐
๔.๖ การวิเคราะห์ความแปรปรวนความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนัก ปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี จำแนกตามสถานภาพ	๘๑
๔.๗ การวิเคราะห์ความแปรปรวนความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนัก ปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี จำแนกตามอายุ	๘๒
๔.๘ การวิเคราะห์ความแปรปรวนความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนัก ปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี จำแนกตามอายุพรพชา	๘๓
๔.๙ การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ การส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี จำแนกตามอายุพรพชา ด้านภาพรวม	๘๔
๔.๑๐ การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ การส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี จำแนกตามอายุพรพชา ด้านสถานที่	๘๔
๔.๑๑ การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ การส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี จำแนกตามอายุพรพชา ด้านวิทยากร	๘๕
๔.๑๒ การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ การส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี จำแนกตามอายุพรพชา ด้านการบริหารจัดการ	๘๖

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
๔.๑๓	การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี จำแนกตามวุฒิการศึกษาปรียัติธรรม (แผนกสามัญ)	๘๗
๔.๑๔	การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี จำแนกตามวุฒิการศึกษาปรียัติธรรม (แผนกสามัญ) ด้านภาพรวม	๘๘
๔.๑๕	การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี จำแนกตามวุฒิการศึกษาปรียัติธรรม (แผนกสามัญ) ด้านการบริหารจัดการ	๘๘
๔.๑๖	การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี จำแนกตามวุฒิการศึกษาปรียัติธรรม (แผนกธรรม)	๘๙
๔.๑๗	การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี วุฒิการศึกษาปรียัติธรรม (แผนกธรรม) ด้านภาพรวม	๙๐
๔.๑๘	การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี วุฒิการศึกษาปรียัติธรรม (แผนกธรรม) ด้านสถานที่	๙๑
๔.๑๙	การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี วุฒิการศึกษาปรียัติธรรม (แผนกธรรม) ด้านวิทยาการ	๙๑
๔.๒๐	การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี วุฒิการศึกษาปรียัติธรรม (แผนกธรรม) ด้านการบริหารจัดการ	๙๒
๔.๒๑	การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี จำแนกตาม วุฒิการศึกษาปรียัติธรรม (แผนกบาลี)	๙๓
๔.๒๒	สรุปโดยภาพรวมการเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับระดับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี โดยจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคลตามสมมติฐานที่ ๑-๖	๙๔
๔.๒๓	ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี ด้านสถานที่	๙๕
๔.๒๔	ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี ด้านวิทยาการ	๙๖

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
๔.๒๕	ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรม ในจังหวัดสระบุรี ด้านการบริหารจัดการ	๙๖

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่	หน้า
๒.๑ ความสัมพันธ์ของบทบาทหน้าที่ทางด้านการจัดการในทัศนะของ Fayol	๒๓
๒.๒ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๖๖
๔.๑ สรุปองค์ความรู้จากการวิจัย	๑๐๐

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

อักษรย่อในสารนิพนธ์ฉบับนี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาบาลี/พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ ส่วนคัมภีร์อรรถกถาบาลี/ภาษาไทย ใช้ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย/มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

การอ้างอิงพระไตรปิฎก จะระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า หลังอักษรย่อชื่อคัมภีร์ เช่น ที.สี. (บาลี) ๙/๒๗๖/๙๗, ที.สี. (ไทย) ๙/๒๗๖/๙๗, หมายถึง ทีฆนิกาย สลักขณชวคคปาติ ภาษาบาลี เล่ม ๙ ข้อ ๒๗๖ หน้า ๙๗ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๕๐ ทีฆนิกาย สลักขณชวคคอปิฎก ภาษาไทย เล่ม ๙ ข้อ ๒๗๖ หน้า ๙๗ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๙

ส่วนคัมภีร์อรรถกถา จะระบุชื่อคัมภีร์ ลำดับเล่ม (ถ้ามี)/หน้า เช่น ที.สี.อ. (บาลี) ๑/๒๗๖/๒๔๐ หมายถึง ทีฆนิกาย สุมังคลวิสาสินี สลักขณชวคคอปิฎก ภาษาบาลี เล่ม ๑ ข้อ ๒๗๖ หน้า ๒๔๐ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตามลำดับดังนี้

คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

พระวินัยปิฎก/พระสุตตันตปิฎก/พระอภิธรรมปิฎก

คำย่อ	ชื่อคัมภีร์	ภาษา
วิ.จ. (ไทย)	= วินัยปิฎก จุฬวรรค	(ไทย)
ที.สี. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สลักขณชวคค	(ไทย)
ที.ม. (บาลี)	= สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวคคปาติ	(บาลี)
ที.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค	(ไทย)
ม.อ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์	(ไทย)
อง.ทุก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต	(ไทย)
อง.จตุกก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต	(ไทย)
อง.นวก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย นวกนิบาต	(ไทย)
อง.ทสก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทสกนิบาต	(ไทย)
ขุ.ธ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบท	(ไทย)
ขุ.ชา.ดีสติ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ดีสตินิบาตชาดก	(ไทย)
อภิ.วิ. (ไทย)	= อภิธรรมปิฎก วิภังค์	(ไทย)
อภิ.ปุ. (ไทย)	= อภิธรรมปิฎก ปุคคัลบัญญัติ	(ไทย)

ก. คำย่อชื่อคัมภีร์ปกรณ์วิเสส

คำย่อ	ชื่อคัมภีร์	ภาษา
วิสุทฺธิ. (บาลี)	= วิสุทฺธิมคคปกรณ์	(บาลี)
วิ.มหา.อ. (ไทย)	= วินัยปิฎก สมันตปาสาทิกา มหาวิภังค์อรรถกถา	(ไทย)
ที.สี.อ. (บาลี)	= ทีฆนิกาย สุมังคลวิสาสินี สลักขณชวคคอปิฎก	(บาลี)
ม.อ.อ. (ไทย)	= มัชฌิมนิกาย ปปัญจสุทนี อุปริปัณณาสก์อรรถกถา	(ไทย)
อง.ติก.อ. (ไทย)	= อังคุตตรนิกาย มโนรปฐกนิบาตติกาติอรรถกถา	(ไทย)
อง.นวก.อ. (ไทย)	= อังคุตตรนิกาย มโนรปฐกนิบาตติกาติอรรถกถา	(ไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ชนชาติไทยได้ยอมรับนับถือเอาพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาคู่ประเทศตลอดระยะเวลาอันยาวนานยังไม่มีเคยมีช่วงเวลาใดในประวัติศาสตร์ที่พระพุทธศาสนาได้ห่างหายไปจากชีวิตและจิตใจของชนชาวไทยทั้งนี้เพราะภูมิปัญญาที่ล้ำลึกและสายตาอันยาวไกลของบรรพบุรุษไทยหลังจากท่านได้เรียนรู้จนซาบซึ้งถึงคุณประโยชน์อันยิ่งใหญ่ของพระพุทธศาสนาแล้วก็นองเห็นว่าหนทางเดียวที่จะสืบทอดรักษาพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนมั่นคงควบคู่กับชนชาติไทยตลอดไปต้องอาศัยวิธีการหล่อหลอมหลักธรรมของพระพุทธศาสนากับวัฒนธรรมประเพณีไทยเข้าด้วยกันให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ในที่นี้ใคร่จะขอยกตัวอย่างถึงประเพณีสำคัญอย่างหนึ่งที่จะช่วยสร้างคนดีให้เกิดขึ้นแก่สังคมไทยอย่างมากมาย นั่นคือการบวชพราหมณ์ เนื่องจากเห็นว่าเป็นช่องทางที่จะปลูกฝัง สัมมาทิฐิ ให้แก่ผู้ร่วมปฏิบัติ และยังให้ผู้ปฏิบัติได้ใช้เวลาในช่วงนี้ให้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริงด้วยการเข้ามาศึกษาธรรมะในพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริงและจริงจังทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติเพื่อที่จะหล่อหลอมธรรมะให้เข้ามาสู่วิถีชีวิตตามแบบวิถีที่บรรพบุรุษไทยได้ปฏิบัติสืบเนื่องกันมาเพราะถ้าหากปล่อยให้ธรรมะอยู่ตำราหรืออยู่ในตู้พระธรรมก็ไม่สามารถที่จะหาประโยชน์อันใดจากธรรมะได้ถ้าหากมิได้นำมาปฏิบัติจนเป็นนิสัย^๑ โดยเฉพาะสังคมในเมืองและต่างจังหวัด เทคโนโลยีพัฒนาขึ้นทุกวันแต่สิ่งที่ถอยหลังคือ จิตใจของบุคคลถอยต่ำลงเรื่อยๆ สังคมวุ่นวาย แบ่งพังกแบ่งพวกไม่มีความสงบ บางคนต้องการความสงบทางจิตใจ บางคนต้องการเข้าวัดปฏิบัติธรรม บางคนต้องการหาที่เงียบๆ เพื่อปฏิบัติธรรมการนำเอาหลักพุทธธรรมมาปฏิบัติเพื่อให้เกิดโลกุตตรปัญญาโดยมีจุดมุ่งหมาย คือ พระนิพพาน มีความสำคัญมีความสำคัญที่สุดสำหรับพุทธศาสนิกชนตามหลักคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ในการปฏิบัติหน้าที่ของชาวพุทธด้วยความบริบูรณ์โดยคำนึงถึงหลักพระสัทธรรม ๓ ประการที่ประกอบด้วย ปรีชา (คันถธุระ) ปฏิบัติ (วิปัสสนาธุระ) และปฏิเวธ ได้แก่ การได้บรรลุมรรค ผล นิพพานอันเป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา^๒ การเจริญอานาปานสติเป็นกระบวนการพัฒนาจิตอย่างหนึ่งที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตโดยเฉพาะการควบคุมอารมณ์ของมนุษย์เป็นกัมมฐานที่พระพุทธเจ้าได้

^๑สุชีพ ปุญญานุภาพ, พระไตรปิฎก ฉบับประชาชน, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๒๕), หน้า ๔๓.

^๒พระเทพวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ), คู่มือบำเพ็ญกรรมฐาน, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๒๕), หน้า ๑๓.

ทรงปฏิบัติมากที่สุดอาจจะ กล่าวได้ว่า เป็นกัมมฐานที่พระพุทธเจ้าทรงใช้เป็นประจำตลอดเวลา แม้ในคัมภีร์สัพพัญญูพระองค์ก็ทรงใช้กัมมฐานนี้เป็นทางให้ได้บรรลุซึ่งญาณต่างๆซึ่งปรากฏเป็นหลักฐานดังที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสในมหาสติปัฏฐานสูตรอันเป็นการแสดงถึงวัตถุประสงค์ของการปฏิบัติธรรมว่า

“เอกายโน อโย ภิกขเว มคโค สุตตานํ วิสุทฺธิยา โสกะปริเวทานํ สมติกกมาย, ทุกขโทมนสฺसानํ อตถกมาย, ญายสฺส อธิกมาย, นิพพานสฺสจฉิกิริยาย, ยทิทํ จตตารุ สติปัฏฐานา”^๓

แปลว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ทางนี้เป็นทางเดียว เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลายเพื่อระงับความโศก ๑ เพื่อระงับความคร่ำครวญ ๑ เพื่อดับทุกข์ ๑ เพื่อดับโทมนัส ๑ เพื่อบรรลุอุปริยมรรค ๑ เพื่อเห็นแจ้งพระนิพพาน ๑ ทางเดียวนี้ คือ สติปัฏฐาน ^๔

ในบรรดาสมาธิภาวนาทั้งหมด สมาธิภาวนานี้แหละ (คืออานาปานสติ) เป็นหลักใหญ่แห่งการปฏิบัติของพระสัพพัญญูโพธิสัตว์ทุกพระองค์ เพราะพระสัพพัญญูโพธิสัตว์ทุกๆพระองค์มีจิตตั้งมั่นด้วยสมาธิอันนี้แหละจึงได้ทรงรู้แจ้งตามความเป็นจริงที่โคนต้นโพธิ์

วิธีการสอนและกุศโลบายต่าง ๆ จึงมีความจำเป็น ในการเผยแผ่ เพราะช่วยเป็นสื่อหรือเป็นอุปกรณ์ในการสอนและเสริมให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างรวดเร็วและดีขึ้น การที่จะชี้ให้เห็นประเด็นปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม หรือเสนอความคิดเห็นในการแก้ไข ปรับปรุงในเรื่องต่างๆ ชักจูง โน้มน้าวจิตใจประชาชนให้ประพฤติตามหลักของพุทธธรรม เพื่อส่งเสริมให้เกิดความสงบสุขในสังคม นั้นผู้สอนจะต้องเป็นผู้ชี้แนะแนวทางที่ถูกต้อง การได้รับความรู้หรือหลักพุทธธรรมที่ถูกต้องก็จะช่วยให้ผู้นั้นเกิดทัศนคติที่ถูกต้อง คือรู้จักมองสิ่งทั้งหลายตามที่เป็น และสามารถจัดการกับสิ่งเหล่านั้นตามที่ควรจะเป็น เพื่อให้เกิดประโยชน์ทั้งแก่ตนและแก่สังคม อานาปานสติภาวนา เป็นวิธีเจริญภาวนา ในพระพุทธศาสนาวิธีหนึ่งโดยเป็นวิธีที่ปฏิบัติได้สะดวกทุกเวลา ทุกสถานที่ เพราะใช้ลมหายใจและใช้ สติกำหนดลมหายใจซึ่งมีประโยชน์ต่อสุขภาพจิต คือ จะทำให้เป็นผู้ที่มีจิตใจและบุคลิกลักษณะเข้มแข็ง หนักแน่น มั่นคง สงบ เยือกเย็น สุขภาพดีมีนวล สดชื่น กระฉับกระเฉง สง่างาม มีเมตตากรุณา มองดูรู้จักตนเองและผู้อื่นตามความเป็นจริง นอกจากนี้ยังช่วยให้จิตใจอ่อนคลาย หายเครียด หาย กระวนกระวาย เกิดความสงบสบายใจ และมีความสุข^๕

การที่บุคคลจะหาสถานที่ปฏิบัติธรรมให้ สามารถปฏิบัติธรรมให้ได้ผลดีนั้น จำเป็นต้องอาศัยองค์ประกอบหลายประการ ทั้งเรื่องที่พักอาศัย อาหารการกิน บุคคลรอบข้าง และสถานที่ปฏิบัติธรรมนั้นต้องมีการฝึกการอบรมในหลักสูตรที่มี มาตรฐานและเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างที่ได้รับ

^๓ที.ม. (บาลี) ๑๐/๓๗๓/๒๔๘.

^๔ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๗๓/๓๐๑.

^๕พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรม ฉบับขยายความ**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัทธรรมมิก จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๘๓๔.

การทดสอบแล้วจนมั่นใจ สถานที่ปฏิบัติธรรมนั้น จำเป็นต้องสร้าง ความสบายกายความสบายใจ และการเข้าถึงความสุขจากภายในอย่างแท้จริง ให้เกิดขึ้นกับผู้เข้ามาปฏิบัติธรรมซึ่งสถานที่ปฏิบัติธรรมนั้น ต้องมีความสงบและความสงบจากผู้คน บรรยากาศร่มรื่น ถ้าหากสถานที่ปฏิบัติธรรมนั้นเพียงพร้อมดี แล้ว ก็สามารถทำให้จิตใจผู้เข้ามา ปฏิบัติได้กับความสงบจากการปฏิบัติได้ง่าย ตามสถานที่ปฏิบัติธรรมนั้นๆ ด้านที่พักอาศัย อาหาร การกินต้องไม่ฟุ้งเฟ้อจนเกินไป ไม่ลำบากเกินไป ปราศจากทางแห่ง อบายมุข และอาหารการกินไม่ ยุ่งยากแบบสบายๆดังธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าหัวข้อ ธรรมสั ปายะ ๔ ที่ว่า^๖

อवास สัปปายะ = ที่พักอาศัยสะดวกที่อยู่เหมาะสมบรรยากาศดี

บุคคล สัปปายะ = มีบุคคลแวดล้อมที่เหมาะสม ที่เกี่ยวข้องทำให้สบายใจ

อาหาร สัปปายะ = บริโภคอาหารที่พอเหมาะมีอาหารการบริโภคสะดวก

ธัมมสัปปายะ = มีหลักการปฏิบัติที่ถูกต้องและเหมาะสมแก่จริตของผู้ปฏิบัติมีการ

บริหารจัดการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรม และเทคนิคในการปฏิบัติก็มีหลายวิธี ด้วยเช่นกัน สำนักปฏิบัติธรรมบางแห่งได้มีการจัดรูปแบบการปฏิบัติในระยะยาวบ้าง ระยะสั้นบ้างวันเสาร์ - อาทิตย์ และการถือศีลอุโบสถในวันพระ หรือตามความสะดวกของอุบาสกและอุบาสิกาในการที่จะ เข้ามาปฏิบัติธรรมที่สำนักปฏิบัติธรรมใน จังหวัดสระบุรี

จากสภาพปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงใคร่จะศึกษาการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรม จังหวัดสระบุรี เพื่อให้เหมาะสมกับผู้เข้ามาปฏิบัติธรรม และเป็นแนวทางการ บริหารงานสำนักปฏิบัติ ธรรมและศึกษาการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมเพื่อศึกษาประวัติและบทบาทของสำนักปฏิบัติ ธรรม เพื่อศึกษากระบวนการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมจังหวัดสระบุรี ต่อไป

๑.๒ คำถามการวิจัย

๑. ระดับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรีเป็นอย่างไร มีวิธีการ ดำเนินการอย่างไร

๒. เปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัด สระบุรีเป็นอย่างไร

๓. ปัญหาอุปสรรคของการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี เป็น อย่างไร

^๖วัดพระธรรมกาย, สถานที่ปฏิบัติธรรมใกล้กรุงเทพมหานครเพื่อนั่งสมาธิ (Meditation) ๓ วัน ๗ วัน, (ดอกไม้บาน), (ออนไลน์), แหล่งที่มา : <http://www.dokmaiban.net>, [๒๑ มิถุนายน. ๒๕๕๕].

๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาระดับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี
๒. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี
๓. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะในการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตเนื้อหา

ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตเนื้อหาในการวิจัย คือ มุ่งศึกษาการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี โดยแบ่งออกเป็น ๓ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านสถานที่ ๒) ด้านวิทยากร ๓) ด้านการบริหารจัดการ

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านตัวแปร ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย

ตัวแปรต้น (Independent Variables) คือ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามวิจัย คือ พระสงฆ์ในสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี ได้แก่ สถานภาพ, อายุ, พรรษา, วุฒิการศึกษาสามัญ, วุฒิการศึกษานักธรรม และวุฒิการศึกษาเปรียญ

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือ กระบวนการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี ใน ๓ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านสถานที่ ๒) ด้านวิทยากร ๓) ด้านการบริหารจัดการ

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านประชากร

๑) ประชากร ได้แก่ผู้วิจัยกำหนดประชากรเป็นเป้าหมายในการวิจัย คือ พระสงฆ์ในสำนักปฏิบัติธรรมจังหวัดสระบุรี

๒) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth Interview) พระสงฆ์ระดับพระสังฆาธิการตั้งแต่ เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาส เจ้าสำนักปฏิบัติธรรม จำนวน ๘ ท่าน

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่วัดที่เป็นสำนักปฏิบัติธรรมเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี จำนวน ๑๒ แห่ง (วัด) โดยมีเกณฑ์พิจารณาคัดเลือกสำนักปฏิบัติธรรมที่ประสบผลสำเร็จในด้านการบริหารและเป็นสำนักปฏิบัติธรรมที่มีประชาชนเข้าร่วมปฏิบัติมาก จำนวน ๓ แห่ง (วัด)

๑.๔.๕ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ใช้เวลาระหว่างเดือน สิงหาคม ถึง มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๒ รวมระยะเวลา ๖ เดือน

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การส่งเสริม หมายถึง การสนับสนุนการพัฒนาการดำเนินงานวางแผน การดำเนินงาน การควบคุมดูแลการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมของวัดในจังหวัดสระบุรีให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรม เป็นไปด้วยความเรียบร้อยตามหลักพระธรรมวินัย ด้านสถานที่ ด้านวิทยากร และด้านการบริหารจัดการ

วัด หมายถึง ที่พักอาศัยและการปฏิบัติธรรมของพระภิกษุสามเณรพร้อมทั้งอุบาสก อุบาสิกา ในที่นี้หมายถึงวัดที่เป็นสำนักปฏิบัติธรรมคณะสงฆ์ฝ่ายมหานิกายภายในเขตจังหวัดสระบุรี^๗

สำนักปฏิบัติธรรม หมายถึง สำนักปฏิบัติธรรมที่ได้รับการจัดตั้งขึ้นตามระเบียบ มหาเถรสมาคม ว่าด้วยการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พ.ศ. ๒๕๔๓ มุ่งให้แต่ละคณะสงฆ์จังหวัด ควรมีสถานักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดที่มีมาตรฐานเป็นที่ยอมรับในด้านการฝึกอบรมสมถกัมมัฏฐาน หรือวิปัสสนากัมมัฏฐาน ในที่นี้หมายถึงสำนักปฏิบัติธรรมของวัดในจังหวัดสระบุรีซึ่งเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด จำนวน ๑๒ แห่ง

การบริหารจัดการ หมายถึง การดำเนินงานหรือการจัดการกิจกรรมต่างๆ ของ หมู่คณะ หรือองค์กรต่าง ๆ ให้สำเร็จลุล่วงไปตามนโยบายและวัตถุประสงค์ขององค์กรนั้นๆ ด้วยดีมีประสิทธิภาพ ด้านต่าง ๆ คือ ด้านสถานที่ ด้านวิทยากร และด้านการบริหารจัดการ การส่งเสริม การดูแลจัดการ ความเรียบร้อยทุกขั้นตอนของสำนักปฏิบัติธรรม เช่น การเงิน การบริการ เป็นต้น ของวัดที่เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี

๑.๖ ประโยชน์ที่ได้จากการวิจัย

๑.๖.๑ ทำให้ทราบระดับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี

๑.๖.๒ ทำให้ทราบผลการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของการส่งเสริมให้วัดเป็นสำนักปฏิบัติธรรมของวัดในจังหวัดสระบุรี

๑.๖.๓ ทำให้ทราบปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมให้วัดเป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี

๑.๖.๔ ผลการวิจัยสามารถนำไปใช้ในการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดอื่นได้

^๗ กองพุทธศาสนศึกษาสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, คู่มือโครงการปฏิบัติธรรมเฉลิมพระเกียรติเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๓), หน้า ๗๓-๗๕.

บทที่ ๒

แนวคิด และทฤษฎี และงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมใน จังหวัดสระบุรี” ผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมแนวคิดต่าง ๆ โดยแต่ละแนวคิดทฤษฎีผู้วิจัยได้ประมวลเนื้อหาสาระสำคัญของ แต่ละประเด็นดังรายละเอียดดังต่อไปนี้

- ๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมการพัฒนา
- ๒.๒ ทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัด
- ๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับสำนักปฏิบัติธรรม
- ๒.๔ ข้อมูลพื้นที่วิจัย
- ๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมการพัฒนา

คำว่า “ส่งเสริม” หมายถึง การเกื้อหนุน, ช่วยเหลือสนับสนุนให้ดีขึ้น เช่น การส่งเสริมการลงทุน การส่งเสริมการศึกษา การส่งเสริมสุขภาพ

การส่งเสริมและสนับสนุน หมายถึง การให้ความสำคัญและการขยายขอบเขตในโครงการหรือกิจกรรมให้มีความสมบูรณ์ขึ้นด้วยปัจจัยต่างๆ เช่น งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ อาคารสถานที่ บุคลากร ความรู้ โอกาสและกำลังใจ เพื่อให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่มีความเป็นไปได้อย่างเป็นรูปธรรมสามารถจะดำเนินการได้อย่างต่อเนื่อง มั่นคง และยั่งยืน

คำว่า “พัฒนา” มาจากภาษาสันสกฤตว่า “วฺรณ” แปลว่า ความเจริญ มาจากภาษาบาลีว่า “วทฺชน” หรือ “วธฺชนะ” แปลว่า ความเจริญ ความงอกงาม เพิ่มขึ้น ยาวขึ้น และนำมาใช้ในภาษาไทย ก็มีความหมายว่า ความเจริญ ความงอกงาม การขยายขยาย สำหรับคำว่า “การพัฒนา” ได้มีผู้ให้ความหมายไว้หลายๆท่าน ดังนี้ การพัฒนาที่น่าจะส่งผลต่อคนส่วนใหญ่ใน ๓ ลักษณะด้วยกัน คือ^๑

การพัฒนา หมายถึง ความก้าวหน้า ซึ่งถ้าเป็นเรื่องเศรษฐกิจก็เรียกว่า ความเจริญทางเศรษฐกิจ ถ้าเป็นด้านสังคมก็เป็นเรื่องของความมีเหตุผล ตลอดจนระบบและกลไกซึ่งเอื้ออำนวยให้สามารถใช้เหตุผลเป็นหลักในการตัดสินใจ และลดความขัดแย้งโดยสันติวิธี เรื่องความก้าวหน้านี้ได้

^๑ ไขสิต บัณฑิตปริญญาโท, การพัฒนาประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๒), หน้า ๒๕.

กลายเป็นเรื่องที่ได้รับการเอาใจใส่กันมาก และมีคนส่วนหนึ่งเห็นว่า การพัฒนานั้น หมายถึง เรื่องของความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจอย่างเดียว ซึ่งตามทัศนะของการพัฒนาโดยทั่วไปนั้น ควรหมายถึง เรื่องความก้าวหน้าทางสังคมด้วย ไม่เฉพาะแต่ความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจเท่านั้น

๑. การพัฒนา หมายถึง ความมั่นคง ถ้าในทางเศรษฐกิจเราต้องการให้ระบบเศรษฐกิจเป็นระบบที่มั่นคงมีเสถียรภาพ ไม่มีปัญหาเงินเฟ้อ เงินฝืด ในทางสังคมก็เช่นกันเราต้องการเห็นความมั่นคงทางสังคม เป็นสังคมที่สงบสุข สังคมที่สามารถปรับตัวเองให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปได้โดยปราศจากความรุนแรง ความมั่นคงจึงเป็นเรื่องใหญ่และในการพัฒนาที่ต้องคิดถึงเรื่องนี้ด้วย

๒. การพัฒนา หมายถึง ความก้าวหน้าและความมั่นคง การพัฒนายังควร หมายถึงความเป็นธรรม อีกด้วย โดยเฉพาะความเป็นธรรมในลักษณะที่ว่าประชาชนทุกคนที่เป็นสมาชิกของ สังคมได้เข้ามีส่วนร่วม และได้รับผลตอบแทนจากการที่มีส่วนในการพัฒนาตามควร ดังนั้นการพัฒนา ที่เราต้องการจึงควรเป็นการพัฒนาในรูปแบบที่ช่วยสร้างความเป็นธรรมด้วย การพัฒนา คือการเปลี่ยนแปลงที่ต้องการและได้กำหนดทิศทางและมุ่งที่จะควบคุมอัตราการเปลี่ยนแปลงด้วยสภาวะการพัฒนาเป็นสภาวะสมาชิกของสังคมได้ใช้ความรู้ความสามารถ ของตนได้เต็มที่โดยไม่มีสภาวะครอบงำ เช่นความบีบคั้นทางการเมือง ความบีบคั้นทางเศรษฐกิจ หรือ ความไม่สมบูรณ์ในอนามัย ทุกคนสามารถที่จะนำเอาศักยภาพของตนออกมาใช้ให้เป็นประโยชน์อย่าง เต็มที่ เช่น การเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรของไทยไม่สามารถจะใช้รถแทรกเตอร์แบบอเมริกาได้ ม.ร.ว. เทพฤทธิ์ เทวกุล ได้ประดิษฐ์ควายเหล็ก^๙ ขึ้นมาใช้ไถนาในสภาพแวดล้อมของสังคมไทย^{๑๐} หรือการกระทำให้เกิดขึ้น คือเปลี่ยนจากสภาพหนึ่งไปสู่อีกสภาพหนึ่งที่ดีกว่า^{๑๑} การพัฒนาที่แท้จริง ควรทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนมีความสุข ความสะดวกสบาย ความอยู่ดีกินดี ความเจริญ ทางศิลปวัฒนธรรมและจิตใจและความสงบสันติ ซึ่งนอกจากจะขึ้นอยู่กับได้รับปัจจัยทางวัตถุเพื่อสนองความต้องการของร่างกายแล้ว ประชาชนยังต้องการพัฒนาทางด้านการศึกษาสิ่งแวดล้อมที่ดี การพักผ่อนหย่อนใจ และการพัฒนาทางด้านวัฒนธรรมและจิตใจทางด้านต่างๆด้วย ความต้องการ ทั้งหมดนี้บางครั้งเราเรียกกันว่าเป็นการพัฒนา “คุณภาพ” เพื่อให้เห็นว่าการพัฒนาไม่ได้ขึ้นอยู่กับ การเพิ่มปริมาณสินค้าหรือการเพิ่มรายได้เท่านั้น หากอยู่ที่การเพิ่มความพอใจความสุขของประชาชน มากกว่า^{๑๒}

การพัฒนาเป็นการกระทำให้เจริญ กระทำให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป มีศิลปะในการกระทำอะไรลงไป ต้องมีสิ่งที่สวยงามตามระเบียบ มีเหตุมีผลอยู่ในนั้น ทำให้มันก้าวหน้ายิ่งขึ้นไปพยายามทำให้มันก้าวหน้า พยายามทำให้มันเจริญ อันนี้เรียกว่า มีศิลปะในการพัฒนา^{๑๓} ท่านเลย

^๙ ทิตยา สุวรรณชัย, สังคมวิทยา ใน วิทยาศาสตร์สังคม (กรุงเทพมหานคร: สำนักวิจัยสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๑๓), หน้า ๑๘๗-๑๘๙.

^{๑๐} ยูวัฒน์ วุฒิเมธี, หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท, (กรุงเทพมหานคร: ส.ส.น.ไทยอนุเคราะห์ไทย, ๒๕๔๘), หน้า ๑.

^{๑๑} วิทยา เชียงกุล, การพัฒนาเศรษฐกิจสังคมไทย: บทวิเคราะห์ (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ฉบับแกะ, ๒๕๔๓), หน้า ๑๗-๑๘.

^{๑๒} พระเทพสาครมุนี (แก้ว สุวณฺโณโชโต), อดีตเจ้าคณะจังหวัดสมุทรสาครและเจ้าอาวาสวัดสุทธิวาราม, อนุสรณ์ในงานเคลื่อนศพผู้วิหาลงใหม่, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๔๓), หน้า ๑๕๕.

กล่าวว่าการพัฒนา หมายถึง การกระทำให้เจริญขึ้น ทำให้รุ่งเรืองขึ้น ใช้ได้ทั้งการพัฒนาวัตถุและการพัฒนาจิตใจ เช่นการพัฒนาชนบท การพัฒนาประเทศ การพัฒนาสติปัญญา และการพัฒนาจิต เป็นต้น แต่ศัพท์ทางพระพุทธศาสนาที่แท้จริงที่ใช้ในการพัฒนาจิตนั้น ท่านใช้คำว่า ภาวนา หมายถึง การทำให้มี การทำให้เกิดขึ้น ทำให้เจริญ การอบรมการบำเพ็ญ เช่น คำว่า สมาธิภาวนา คือ การเจริญ การอบรม หรือบำเพ็ญสมาธิและคำว่า วิปัสสนาภาวนาคือการเจริญ การอบรมหรือการบำเพ็ญ วิปัสสนา^{๑๑}ในการพัฒนาที่แท้จริงในทางพุทธธรรม จะต้องเอื้ออำนวยให้แต่ละคนตระหนักถึงสายสัมพันธ์ที่ตนมีต่อสังคมและธรรมชาติ อันตนจะต้องแก้กฎปัจจัยแวดล้อมดังกล่าวให้เป็นไปด้วยดี โดยไม่เอาผลประโยชน์ส่วนตนเป็นเกณฑ์พร้อมกันนั้น การพัฒนาจะต้องมีธรรมะเป็นพื้นฐาน อำนวยให้เกิดคุณค่าในทางมนุษยธรรม เมตตา กรุณา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และความยุติธรรม^{๑๒}ตามทฤษฎีของพระพุทธศาสนา การพัฒนาตรงกับคำว่า ภาวนา ซึ่งหมายถึงการทำให้เจริญงอกงาม (ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Development) หากพิจารณาจากรากศัพท์ คำว่า พัฒนามา จากภาษาบาลีว่า วัฒนะ หรือวัฒนา คำนี้หมายถึงความเจริญก้าวหน้า หรือภาวะยืนยาวนาน เช่น คำว่า อายุวัฒนะ หมายถึง ทำให้อายุยืนนาน อันหมายรวมไปถึง ความเป็นผู้มีสุขภาพแข็งแรงดีไม่มี โรคภัยไข้เจ็บมาเบียดเบียน และนอกจากนี้ คำว่า วัฒนะ หมายถึงรกรุ่งรัง ไม่มีระเบียบเลยก็ได้ เช่น คำว่า โลกวัฒโน หมายถึง เป็นคนรกรลก เป็นสิ่ง/เป็นคนที่โลกไม่ต้องการ อย่างไรก็ตาม คำว่า การ พัฒนาในที่นี้เป็นคำที่กำหนดให้มีคุณค่าและตามหลักการของพระพุทธศาสนา การพัฒนาต้องดำเนิน ไปพร้อมๆกัน ๔ทาง คือ การพัฒนาทางด้านกายภาพ การพัฒนาศีลธรรมและ/หรือ การพัฒนาสังคม การพัฒนาทางด้านจิตใจ และการพัฒนาทางด้านปัญญา นอกจากนี้พระพุทธศาสนาพิจารณาว่าการ พัฒนาเป็นกระบวนการพยายามที่จะดำเนินการเปลี่ยนแปลงฟื้นฟู และปรับปรุงทั้งตนเองและสังคม รอบข้างให้ดีขึ้นและมีความหมายมากยิ่งขึ้น แต่ความสำเร็จหรือความล้มเหลวอยู่กับ กระบวนการพัฒนาขึ้นอยู่กับบุคคลเป็นสำคัญ^{๑๓} การพัฒนาในหนังสือ พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับ ประมวลธรรม สรุปได้ว่า มี ๔แนวทาง^{๑๔} ดังนี้

๑. กายภาวนา คือ การพัฒนาทางศักยภาพทางกายหรืออินทรีย์ภายในมิให้ก่อโทษแต่ให้เกิดประโยชน์สร้างสรรค์

๒. สीलภาวนา คือ การพัฒนาด้านพฤติกรรมหรือการแสดงออกทางกายให้มีศีล มีระเบียบวินัยและเป็นมิตรกับสภาพสิ่งแวดล้อม

๓. จิตตภาวนา คือ การพัฒนาด้านจิตใจให้เข้มแข็งมีคุณธรรมนำชีวิต มีสุขภาพจิตที่มีคุณภาพและบริสุทธิ์มีความตั้งมั่น ขยันหมั่นเพียร มีสมาธิ มีจิตเบิกบานอยู่เสมอ

^{๑๑}พระเทพวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ), การพัฒนาจิต, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๒.

^{๑๒}พระไพศาล วิสาโล, พุทธธรรมกับการพัฒนาสังคม, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกลคิมทอง, ๒๕๕๑), หน้า ๑๘-๑๙.

^{๑๓}จ่านอง อติวัฒน์สิทธิ์, สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๑๗-๑๑๘.

^{๑๔}พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๖๒๑.

๔. ปัญญาภาวนา คือ การพัฒนาด้านปัญญา ความนึกคิด ไหวพริบ การแก้ปัญหาต่างๆ ของตนและคนอื่นด้วยเหตุผลเข้าใจต่อสภาวะต่างๆ ตามความเป็นจริง

สรุปความได้ว่าการพัฒนามี ๒ ความหมายโดยมีการพัฒนามนุษย์ (Human development) และการพัฒนาทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (sciences and technology) ซึ่งเปลี่ยนแนวทางมาเป็นค้นหาความรู้ เพื่อให้มนุษย์ได้ความรู้ที่จะมาจัดความสัมพันธ์ ให้มนุษย์อยู่กับธรรมชาติได้อย่างดี โดยเกื้อกูลซึ่งกันและกันและเทคโนโลยีก็ผลิตและให้พื้นฐาน ความคิดใหม่นั้นด้วย แรงจูงใจใหม่ที่ต่างไปอีกแบบหนึ่งเราก็ มีวิทยาศาสตร์ได้ที่เทคโนโลยีได้ แต่มีด้วย ฐานความคิดที่ต่างออกไป ทั้งนี้การพัฒนาดังกล่าวมาเกิดขึ้นบนฐานที่ผิดพลาด ๓ ระดับ คือ

๑. เป็นไปตามกระแสการพัฒนาแบบไม่ยั้งยั้งซึ่งมีรากฐานความคิดที่ผิดพลาดตามอย่างประเทศที่พัฒนาแล้วทั้งหลาย

๒. ดำเนินการพัฒนาด้วยการกระตุ้นแรงจูงใจที่ไม่ถูกต้อง เนื่องจากผู้นำหรือผู้บริหารประเทศไม่เข้าใจเพียงพอต่อปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาในประเทศที่พัฒนานานานามาก่อน จับเหตุปัจจัยมาผิดพลาด

๓. ประชาชนเข้าร่วมกระบวนการพัฒนา โดยไม่มีการศึกษาที่จะเตรียมตัวให้พร้อมที่จะเป็นปัจจัยที่ดีในกระบวนการพัฒนานั้น ^{๑๗}บุคคลพึงพัฒนาจากภายในมาสู่ภายนอก คือจะต้องพัฒนาในด้านพฤติกรรมให้มีระเบียบ วินัยในตนก่อน หมายถึงจะต้องพัฒนาอินทรีย์ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และจิตใจ ให้พร้อมรับมือกับ สถานการณ์ความเป็นไปตามเหตุ และปัจจัยของธรรมดอันเกิดขึ้นในการดำเนินชีวิตประจำวันของแต่ละบุคคล ดังนั้น การพัฒนาจึงรวมไปถึง การพัฒนาด้านบุคลิกภาพที่แสดงออก คือ เป็นคนกินเป็น ใช้ เป็น บริโภคเป็น ดูแล เป็น ฟังเป็น เป็นต้น การพัฒนาในด้านความประพฤติคือคบหาเสวนาเป็น สังคม เป็น พูดเป็น สื่อสารเป็น การพัฒนาด้านจิตใจ คือ วางท่าที่ต่อเรื่องที่เหตุขึ้นเป็น ฉลาดและทำใจเป็น และมีปัญญาที่จะคิดเป็น แก้ปัญญาเป็น ตลอดจนรู้จักดับทุกข์เป็น และหลักธรรมในทาง พระพุทธศาสนาที่เป็นเครื่องพัฒนา ทำให้เจริญ ทำให้เป็นทำให้มีขึ้น การฝึกอบรม คือ ภาวนา มี ๔ประการ คือ ^{๑๘}

๑. กายภาวนา หมายถึง การเจริญ การพัฒนากาย การฝึกอบรมกาย ให้รู้จักติดต่อกว้างขวางกับสิ่งทั้งหลายภายนอกทางอินทรีย์ทั้ง ๕ ด้วยดี และปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นในทางที่เป็นคุณ ไม่ให้เกิดโทษ ให้กุศลธรรมงอกงาม ให้กุศลธรรมเสื่อมสูญ การพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ

๒. สิลภาวนาหมายถึง การเจริญศีล พัฒนาความประพฤติ การฝึกอบรมศีล ให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหาย อยู่ร่วมกันกับผู้อื่นได้ด้วยดี เกื้อกูลแก่กัน

^{๑๗}พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), ทศวรรษธรรมทัศน์พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), หมวดสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๓), หน้า ๖๗-๖๙.

^{๑๘}พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), การพัฒนาที่ยั่งยืน, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๓), หน้า ๘๑-๘๒.

๓. จิตภาวนา หมายถึง การเจริญปัญญาพัฒนาปัญญา การฝึกอบรมปัญญาให้รู้เข้าใจในสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริงรู้เท่าทันเห็นแจ้งโลกและชีวิตตามสภาพ สามารถทำจิตให้เป็นอิสระ ทำตนให้บริสุทธิ์จากกิเลสและปลดพ้นจากความทุกข์ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญา

๔. ปัญญาภาวนา คือ การพัฒนาด้านปัญญา ความนึกคิด ไหวพริบ การแก้ปัญหาต่างๆ ของตนและคนอื่นด้วยเหตุผลเข้าใจต่อสภาวะต่างๆ ตามความเป็นจริง การพัฒนาทางพระพุทธศาสนานั้นต้องเริ่มที่ตัวบุคคล หมายความว่า บุคคลที่อยู่ในชุมชนหรือสังคม ควรที่จะได้รับการพัฒนาเป็นอันดับแรก ทั้ง ๔ ด้านคือ ทางด้านกาย ทางด้านศีล ทางด้านจิตใจ และทางด้านปัญญา เมื่อบุคคลมีการพัฒนาแล้วจึงจะส่งผลต่อไปยังการพัฒนาสังคม เมื่อการพัฒนาถูกกำหนดความหมายจากหลายแหล่งและหลายสาขาวิชา ทำให้ลักษณะของการพัฒนามีหลายประการ แต่ลักษณะที่สำคัญมีดังต่อไปนี้^{๑๙}

๑. เป็นการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ เช่น ด้านสุขภาพปริมาณ และสิ่งแวดล้อมของสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ดีขึ้น หรือให้มีความเหมาะสมอันเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างรอบด้าน ไม่ใช่เปลี่ยนแปลงในด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียวเท่านั้น หรืออาจจะเรียกได้ว่าต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งระบบ

๒. มีลักษณะเป็นกระบวนการ คือ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตามลำดับขั้นตอนและอย่างต่อเนื่องกัน โดยแต่ละขั้นตอนมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันเป็นลำดับ ไม่สามารถข้ามขั้นตอนหนึ่งได้

๓. มีลักษณะเป็นพลวัต คือ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตลอดเวลาไม่หยุดนิ่งแต่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจะเป็นแบบรวดเร็วหรือช้า ๆ ปริมาณมาก หรือน้อยก็ได้

๔. เป็นแผนและโครงการ คือ เกิดขึ้นจากการเตรียมการไว้ล่วงหน้าว่าจะเปลี่ยนแปลงใคร ด้านใด ด้วยวิธีการใด เมื่อไร ใช้งบประมาณเท่าใด ใครรับผิดชอบ เป็นต้นไม่ใช่เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นโดยไม่มีการเตรียมการไว้ล่วงหน้า

๕. เป็นวิธีการ การพัฒนาเป็นมรรควิธี หรือกลวิธีที่นำมาใช้ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ เช่น การพัฒนาสังคม การพัฒนาชนบท การพัฒนาการเมืองการพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาชุมชน ต่างก็เป็นวิธีการพัฒนาแบบหนึ่งที่มีลักษณะเฉพาะเป็นของตนเอง

๖. เป็นปฏิบัติการ คือ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริง ไม่เป็นเพียงแนวความคิด หรือเป็นเพียงแนวคิด หรือเป็นเพียงรายละเอียดของแผนและโครงการเท่านั้น เพราะการพัฒนาเป็นวิธีการที่ต้องนำมาใช้ปฏิบัติจริงจึงจะเกิดผลตามที่ต้องการ

๗. เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการกระทำของมนุษย์ เพื่อประโยชน์ของมนุษย์ เพราะมนุษย์เป็นสัตว์โลกประเภทเดียวที่สามารถจัดทำแผนโครงการและคิดค้นวิธีการพัฒนาตนเองและสิ่งต่าง ๆ ได้ การเปลี่ยนแปลงใดก็ตามถ้าไม่ได้เกิดจากการกระทำของมนุษย์แล้ว จะไม่ใช่การพัฒนาแม้ว่าจะมีลักษณะอื่นๆ เหมือนกับการพัฒนาก็ตาม

๘. ผลที่เกิดขึ้นมีความเหมาะสมหรือพึงพอใจ ทำให้มนุษย์และสังคมมีความสุขเพราะการพัฒนาเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ และการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมของมนุษย์นั่นเอง

^{๑๙}สนธยา พลศรี, กระบวนการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕), หน้า ๕-๖.

๙. มีเกณฑ์หรือเครื่องชี้วัด คือ สามารถบอกได้ว่าลักษณะที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงนั้น เป็นการพัฒนาหรือไม่ ซึ่งอาจดำเนินการได้หลายวิธี เช่น เปรียบเทียบกับสภาพเดิมก่อนที่จะเกิดการเปลี่ยนแปลง กำหนดเกณฑ์มาตรฐานในการชี้วัดในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านคุณภาพสามารถเปลี่ยนแปลงได้ เนื่องจากมนุษย์และสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทั้งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และการเปลี่ยนแปลงที่เป็นผลของการพัฒนา จึงมีความจำเป็นต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงกระบวนการพัฒนาให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นด้วยการพัฒนาใหม่ๆ จึงเกิดขึ้นอยู่เสมอ

“พัฒนา” หมายถึงการเปลี่ยนแปลงที่มีการกำหนดทิศทาง (directed change) หรือการเปลี่ยนแปลงที่ได้วางแผนไว้แน่นอนล่วงหน้า (planned change)^{๒๐} สาระสำคัญของความคิด เกี่ยวกับการพัฒนานั้นเนื่องมาจากปรัชญาพื้นฐานของพุทธศาสนาที่ปรารถนาชี้ทางหลุดพ้นจากความทุกข์ และชี้ทางสู่ความสุขให้แก่มนุษย์ตามหลักคำสอนนี้ พุทธศาสนิกชน โดยเฉพาะพระสงฆ์มีหน้าที่ช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์และสัตว์อื่นๆ ให้พ้นจากความทุกข์ทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจ ทั้งในปัจจุบันและในอนาคต ดังนั้น การช่วยเหลือซึ่งกันและกันให้พ้นจากสภาพความด้อยพัฒนา ด้อยการศึกษา ความสำคัญของการพัฒนา โดยการช่วยเหลือกัน ทั้งการอบรมในศาสนาธรรม และประสบการณ์ มีอิทธิพลสำคัญต่อการก่อรูปแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาของพระสงฆ์^{๒๑} เป็นการเปลี่ยนแปลงในวัฏระบบที่ทำการ ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงในวัฏระบบที่ทำการ ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงด้านคุณภาพ (qualitative changes) ส่วนการแปลงรูป (transformation) เป็นการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมของตัวกระทำ (environmental changes) ซึ่งนอกเหนือจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านคุณภาพและปริมาณ เช่น การคมนาคมของประเทศไทยเมื่อเริ่มแรกได้มีการใช้รถเทียมม้า แล้วปรับปรุงให้ดีขึ้นโดยใช้เครื่องจักรไอน้ำมาทำรถไฟ และค่อยๆ ปรับปรุงให้ดีขึ้น ๆ เรื่อยๆ การเปลี่ยนแปลงจากรถม้ามาเป็นรถไฟหรือจากเป็นรถยนต์ หรือเครื่องบิน จนเป็นจรวดก็ตี นับได้ว่าเป็นการพัฒนา^{๒๒} จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสามารถสรุปได้ว่า การพัฒนา หมายถึงการทำให้เจริญขึ้น การทำให้ดีขึ้น โดยการพัฒนานั้นเป็นการกระทำไปในทางที่ดีขึ้นและทำให้เกิด ประโยชน์สูงสุดแก่สังคมและตนเอง โดยเริ่มจากการพัฒนาที่ตนเองก่อน จะทำให้เกิดความพร้อม ทางด้านกายและด้านใจที่จะออกมากระทำการพัฒนาสังคมต่อไป โดยทางเศรษฐกิจนั้น จะมีระบบ เศรษฐกิจเป็นระบบที่มั่นคงมีเสถียรภาพ ไม่มีปัญหาเงินเฟ้อ เงินฝืด ข้าวยากหามาแพง โดยทางสังคม นั้น มีความมั่นคงทางสังคม เป็นสังคมที่สงบสุข โดยทางด้านการเมืองนั้น ต้องมีระบบการบริหารงาน ที่โปร่งใสสามารถตรวจสอบได้ มีการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล

^{๒๐} สัญญา สัญญาวิวัฒน์, การพัฒนาชุมชนพิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๘), หน้า ๕.

^{๒๑} สมบูรณ์ สุขสำราญ, การพัฒนาชนบทตามแนววิถีพุทธ, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๔๐), หน้า ๕๓.

^{๒๒} อมร รักษาสัตย์ และ ชัตติยา กรรณสูตร (บรรณาธิการ), ทฤษฎีและแนวความคิดในการพัฒนาประเทศ, (กรุงเทพมหานคร: ชมชนสหกรณ์การขายและการซื้อแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๒), หน้า ๒ - ๘.

๒.๒ ทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัด

๒.๒.๑ ความหมายของวัด

คำว่า “วัด” เป็นคำเรียกชื่อศาสนสถานแบบคำไทย โดยที่มาของคำว่า “วัด” นี้ยังไม่มีข้อยุติ บางคนอธิบายว่า มาจากคำว่า “วัดวา” ในภาษาบาลี แปลว่า เป็นสถานที่สนทนาธรรมบ้างก็ว่า มาจากคำว่า “วัตร” อันหมายถึง กิจปฏิบัติหรือหน้าที่ของพระภิกษุที่พึงกระทำ หรือแปลอีกอย่างว่า การจำศีลซึ่งวัด (วัตร) ตามนัยยะนี้จึงน่าจะหมายถึง สถานที่ซึ่งพระภิกษุสงฆ์ใช้เป็นที่พักจำศีลภาวนา หรือ สถานที่ที่พระภิกษุสงฆ์ใช้ปฏิบัติภารกิจที่พึงกระทำนั่นเอง แต่ก็มีบางคนสันนิษฐานว่ามาจากคำว่า “วัดวา” อันหมายถึง การกำหนดขอบเขตของดินแดนที่สร้างเป็นศาสนสถาน เพราะวัดกับวามีความหมายอย่างเดียวกัน คือการสอบขนาด หรือปริมาณของสิ่งต่างๆ เช่น ความยาว ความกว้าง เป็นต้น วัดในนัยยะอย่างหลังนี้จึงหมายถึงพื้นที่ แต่เดิมครั้งพุทธกาลนั้น มีการใช้คำว่า “อาราม” เป็นคำเรียกชื่อ ศาสนสถานในทางพระพุทธศาสนาที่ใช้เรียกเสนาสนะที่มีผู้ศรัทธาถวายพระพุทธรูปในระยะแรกๆ เช่น เขตวนาราม หรือชื่อเต็มว่า เขตวนะ อนาถบิณฑิกาสถ อารามะ ซึ่งหมายความว่า สวนของอนาถบิณฑิกที่ป่าเชตวัน หรือ เวฬุวนาราม หรือ บุพผาราม เป็นต้น โดย อาราม หรืออาราม แปลว่าวัด และสวนเป็นพินัยนาม และในคำอ่านของไทย แปลว่า สวนนอกจากนี้ในเวลาต่อมามีคำที่ใช้เรียกอีกอย่างว่า วิหาระ หรือ วิหาร อย่างไรก็ตามก็ยังมีคำที่ให้ความหมายว่าวัดอยู่อีกชื่อหนึ่งคือ อาวาส ดังชื่อเรียก สมภารผู้ครองวัดว่า เจ้าอาวาส ซึ่งแปลว่า ผู้เป็นผู้ใหญ่ในวัด หรือชื่อเรียกวัด เช่น เทพศิรินทรอาวาส (เทพ + ศรินทร + อาวาส) โดยปกติ คำว่า อาวาส ไม่เป็นที่นิยมใช้กันในความหมายว่าวัดนี้ เพราะ นิยมนำไปใช้กับความหมายที่แคบกว่าคำว่า อาราม โดยมักให้ความหมายในเชิงที่เป็นตัวเรือนที่อยู่อาศัยมากกว่า อาวาสจึงเสมือนเป็นที่ย่อยส่วนย่อยภายในอารามที่หมายถึงพื้นที่ที่เป็นศาสนสถานทั้ง เขตวัดเป็นสถานที่ให้คนทั้งหลายได้ประกอบกุศลกรรม มีการให้ทาน การรักษาศีล การภาวนา การเทศน์ รวมทั้งงานประเภทบันเทิงต่างๆ ตามโอกาสนอกจากวัดที่ตั้งอยู่ในแหล่งที่มี ประชากรหนาแน่นอย่างในเมืองแล้ว วัดมักจะตั้งอยู่ห่างจากแหล่งชุมชน เพื่อความวิเวกในการปฏิบัติธรรม แต่ก็ใกล้พอที่คนในชุมชนจะไปปฏิบัติกิจการกุศลได้โดยสะดวก

๒.๒.๒ ประวัติการสร้างวัดในพระพุทธศาสนา

ในสมัยพุทธกาลระยะเริ่มแรกนั้นพระสงฆ์ยังไม่มีที่อยู่อาศัยประจำได้จาริกไปเพื่อเผยแผ่หลักธรรมศาสนาให้กว้างขวางออกไปเพื่อเป็นการยังประโยชน์สุขแก่ชนหมู่ตามที่ตามิพุทธเจ้าได้สั่งสอนไว้ดังปรากฏในพระไตรปิฎกว่า “ภิกษุทั้งหลายเธอทั้งหลายจงจาริกไปเพื่อประโยชน์และความสุขของชนหมู่เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลกเพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลาย”^{๒๓} การจาริกไปในที่ต่างๆ ย่อมทำประโยชน์ให้แก่สังคมได้มากกว่า เพราะการจาริกออกไปในที่ต่างๆทำให้พระสงฆ์ได้เห็นสภาพที่แท้จริงหรือปัญหาที่เกิดขึ้นได้ชัดเจนและใกล้ชิดสามารถหา วิธีการมาแก้ไขปัญหาวินิจฉัยหรือวิธีการเผยแผ่ที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมนั้นซึ่งทำให้การเผยแผ่ประสบ ความสำเร็จได้ดีกว่าและยังเป็นการละความยึดมั่นถือมั่นในสถานที่อยู่อาศัย เพราะการมีที่อยู่อาศัย เป็นประจักษ์นั้นย่อมเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของในที่อยู่อาศัยและสิ่งของต่างๆที่ต้องสะสมไว้ใช้

^{๒๓}วิ.ม.หา.(ไทย) ๔/๓๒/๓๙.

ซึ่งเป็น อุปสรรคต่อการปฏิบัติธรรม การจาริกจึงเป็นการฝึกปฏิบัติให้ละวางกิเลสโดยไม่รู้ตัวแต่การจาริกนี้ก็ ไม่ใช่จะมีคุณอย่างเดียว พระพุทธเจ้าก็ได้แสดงถึงโทษของการจาริกไว้เช่นกัน ดังปรากฏใน พระไตรปิฎกดังนี้คือ

๑. ย่อมไม่ได้ฟังในสิ่งที่ไม่เคยฟัง
๒. ไม่เข้าใจชัดในสิ่งที่ได้ฟังแล้ว
๓. ไม่แก้สงสัยในสิ่งที่ได้ฟังแล้วบางประการ
๔. ได้รับโรคเรื้อรังอย่างหนัก
๕. ไม่มีมิตร
๖. ไม่ได้บรรลุคุณวิเศษที่ยังไม่บรรลุ
๗. เสื่อมจากคุณวิเศษที่ได้บรรลุแล้ว
๘. ย่อมไม่แก้สงสัยด้วยคุณวิเศษที่บรรลุแล้วบางประการ

เนื่องจากการจาริกไปเรื่อย ทำให้เกิดเพเลินจนปล่อยปละละเลยต่อการปฏิบัติธรรม เป็นต้น^{๒๔} ดังนั้นเพื่อให้เกิดความเหมาะสมในการดำรงเพศพรหมจรรย์พระพุทธเจ้าจึงได้ทรงอนุญาตให้มีวัดเกิดขึ้นเป็นที่พักอาศัยเพื่อป้องกันอุปสรรคจากธรรมชาติ คือ ความร้อน ความหนาว เป็นต้น ซึ่งเป็นอุปสรรคที่จะทำให้การปฏิบัติธรรมไม่ก้าวหน้า จึงทรงมีพุทธานุญาตเรื่องอารามเมื่อ

พระเจ้าพิมพิสารได้ทูลถวายอุทยานเวฬุวันแด่พระภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข สวณเวฬุวันจึง ถือว่าเป็นวัดแห่งแรกในพุทธศาสนา ความในพระไตรปิฎก กล่าวไว้ว่า ครั้นนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ เสด็จไปยังพระราชานิเวศน์ของพระเจ้าพิมพิสารจอมทัพนครรัฐครั้นถึงแล้วจึงประทับนั่งบนอาสนะที่ เข้าจัดถวายพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ขณะนั้นพระเจ้าพิมพิสารจอมทัพนครรัฐทรงนำของเคี้ยวของอัน ประณีตประเคนภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข ด้วยพระองค์เองกระทั่งพระผู้มีพระภาคเจ้าเสวย เสร็จแล้วทรงห้ามภัตตอาหารแล้วละพระหัตถ์จากบาตร จึงประทับนั่ง ณ ที่สมควร ท้าวเธอทรงดำริว่า พระผู้มีพระภาคควรประทับที่ไหนหนอ ที่แห่งใดอยู่ไม่ไกลและไม่ไกลจากหมู่บ้านนัก คมนามคมสะดวก ผู้ประสงค์พึงเข้าเฝ้าได้ กลางวันไม่พลุกพล่าน กลางคืนสงัด เสียงไม่อีกทีก เว้นจากการสัญจรไปมาเป็นที่กระทำการมลับของหมู่มนุษย์ ควรแก่การหลีกเร้นจึงมีพระราชดำริว่า อุทยานเวฬุวันของเรานี้ไม่ไกลและไม่ไกลจากหมู่บ้านนัก คมนามคมสะดวก ผู้ประสงค์พึงเข้าเฝ้าได้ กลางวันไม่พลุกพล่าน กลางคืนสงัด เสียงไม่อีกทีก เว้นจากคนสัญจรไปมา เป็นที่กระทำการมลับของหมู่มนุษย์ ควรแก่การหลีกเร้น อย่ากระนั้นเลย เราพึงถวายอุทยานเวฬุวันแด่พระภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข แล้ว ทรงจับพระสุวรรณภิงคารหลังน้ำน้อมถวายแด่พระผู้มีพระภาคเจ้าด้วยพระราชดำรัสว่า “หม่อมฉันขอ ถวายอุทยานเวฬุวันนั้นแด่ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขพระพุทธเจ้าข้า” พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงรับอารามแล้วชี้แจงให้พระเจ้าพิมพิสารจอมทัพนครรัฐเห็นชักชวนให้อยากรับไปปฏิบัติ เราใจให้ อาจหาญแก้สงสัย ปลอบขโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมะกถาแล้วเสด็จลุกขึ้นจากที่ประทับเสด็จ กลับ ต่อมาพระพุทธองค์ ได้ทรงแสดงธรรมกถา เพราะเรื่องนั้นเป็นต้นเหตุรับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตอาราม”^{๒๕} จึงถือได้ว่าสวนเวฬุวันเป็นวัดแห่งแรกในทาง

^{๒๔} สุต.อง.ปญจก.(ไทย) ๒๒/๒๒๑-๒๒๒/๓๖๓-๓๖๔.

^{๒๕} วิ.มहा.(ไทย) ๔/๔๙/๗๑-๗๒

พระพุทธศาสนา และเป็นต้นเหตุให้พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตการมีวัดเป็นที่อยู่อาศัยแก่พระสงฆ์ แต่อาณาบริเวณพระอารามเวฬุวันยังคง ไม่มีสิ่งก่อสร้างใดๆ พื้นที่ครอบคลุมไปด้วย ป่า ต้นไม้ ภูเขา ถ้าป่าช้า ป่าช้า ที่แจ้งและล้อมฟาง ต่อมา เศรษฐีเมืองราชคฤห์ จึงได้สร้างวิหารถวายให้แก่สงฆ์เพื่อเป็นที่อยู่ป้องกันอันตราย ดังข้อความที่ ปรากฏในพระวินยปิฎกตอนหนึ่งว่า “โดยสมัยนั้น พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน สถานที่ให้เหยื่อแก่กระแตเขตกรุงราชคฤห์ ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคยังไม่ได้ทรงบัญญัติเสนาสนะแก่ ภิกษุทั้งหลายและภิกษุเหล่านั้นอยู่ในที่นั้นๆคือป่า โคนไม้ ภูเขา ชอกเขา ถ้า ป่าช้า ป่าช้า ที่แจ้ง ลอม ฟาง ครั้งนั้นเศรษฐีชาวราชคฤห์ไปสวนแต่เช้าตรู่ ได้แลเห็นภิกษุเหล่านั้นเดินออกจากที่นั้นๆคือ ออก จากป่า โคนไม้ ภูเขา ชอกเขา ถ้า ป่าช้า ป่าช้า ที่แจ้ง ลอมฟาง ทอดสายตาลงต่ำมีการก้าวไป การถอยหลัง การมองดู การเหลียวดู การคู้แขน การเหยียดแขน นำเลื่อมใส เป็นผู้สมบุรณ์ด้วยอิริยาบถ ครั้นเห็นแล้วเศรษฐีชาวกรุงราชคฤห์นั้นก็จิตเลื่อมใส ครั้นแล้วเศรษฐีชาวกรุงราชคฤห์ได้เข้าไปหา ภิกษุเหล่านั้นแล้วกล่าวกับภิกษุเหล่านั้นว่า “ถ้ากระผมจะสร้างวิหาร พระคุณเจ้าจะอยู่ในวิหารของ กระผมหรือ” ภิกษุทั้งหลายตอบว่า “คหบดี พระผู้มีพระภาคยังไม่ได้ทรงอนุญาตวิหาร” เศรษฐีกล่าวว่า “ถ้าเช่นนั้นพระคุณเจ้าจงทูลถามพระผู้มีพระภาค แล้วแจ้งให้กระผมทราบ” ภิกษุเหล่านั้นรับคำของเศรษฐีชาวราชคฤห์แล้วเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถึงที่ประทับ ครั้นแล้วถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาค นิ่ง ณ ที่สมควรได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “เศรษฐี ชาวกรุงราชคฤห์ต้องการจะให้สร้างวิหารถวายข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายจะพึงปฏิบัติอย่างไร พระพุทธเจ้าข้า” ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมกถาเพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุรับสั่งภิกษุทั้งหลาย “ ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตเสนาสนะ ๕ชนิด คือ วิหาร เรือนมุงแถบเดียว ปราสาท เรือน โถง ถ้า” ต่อมา ภิกษุเหล่านั้นเข้าไปหาเศรษฐีชาวกรุงราชคฤห์ถึงที่อยู่ ครั้นแล้วได้กล่าวต่อเศรษฐีชาวกรุงราชคฤห์ดังนี้ว่า “ท่านคหบดี พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตวิหารแล้วบัดนี้ท่านกำหนดกาลอันควร เอาเถิด”

เมื่อพระพุทธเจ้าทรงอนุญาตเสนาสนะ ๕ชนิดแล้วราชคหบดีได้สร้างวิหารถวาย ๖๐ หลัง โดยใช้เวลาแค่เพียงวันเดียวด้วยเหตุนี้วัดในพระพุทธศาสนาจึงมีสิ่งก่อสร้างเกิดขึ้นเป็นครั้งแรก และพระพุทธเจ้าได้ให้ถวายเสนาสนะเหล่านี้แก่พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาผู้อยู่ในทั้ง ๔ ทิศ ดังพุทธพจน์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกว่า “ดูกรคหบดี ถ้าเช่นนั้น ท่านจงถวายวิหารเหล่านั้นแก่สงฆ์ในทิศทั้ง ๔ ผู้ที่มาและยังไม่ได้มา ราชคหบดีทูลรับพระพุทธดำรัสแล้วได้ถวายวิหาร ๖๐ หลังแก่สงฆ์จากทิศทั้ง ๔ ผู้มาและยังไม่ได้มา”^{๒๖} การที่พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้คฤหัสถ์สร้างวัดถวายแก่พระภิกษุสงฆ์ ในพระพุทธศาสนาและอนุญาตให้พระภิกษุสงฆ์อยู่ในเสนาสนะในวัดก็เพื่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนา ทรงแสดงคุณประโยชน์ของวิหารว่า วิหารย่อมป้องกัน ความหนาวร้อน และสัตว์ร้าย นอกจากนั้นยังป้องกันงู ยุงและฝนในคราวหนาวเย็น นอกจากนั้นยังป้องกันลมและแดดอันร้อนจัดที่เกิดขึ้น การถวายวิหารแก่สงฆ์ เพื่อหลีกเลี่ยงร้อนอยู่ เพื่อความสุข เพื่อเพ่งพินิจ และเพื่อเห็นแจ้ง พระพุทธเจ้าทั้งหลายทรงสรรเสริญว่าเป็นทานอันเลิศ เพราะฉะนั้น ผู้ฉลาดเมื่อเห็นประโยชน์ของตน พึงสร้างวิหารอันรื่นรมย์ถวายภิกษุผู้พหุสูติให้อยู่ในที่นี้เถิด อีกประการหนึ่งผู้เป็นบัณฑิตมีจิตเลื่อมใสในภิกษุพหุสูติ ผู้ปฏิบัติตรง พึงถวายข้าว น้ำ ผ้า และเสนาสนะอันควรแก่ท่านเหล่านั้น ท่านเหล่านั้น

^{๒๖}วิ.จุพ.(ไทย) ๗/๒๙๔/๘๙-๙๑.

ยอมแสดงธรรมอันเป็นเหตุบรรเทาสรรพทุกข์แก่เขา ซึ่งเมื่อเขารู้ทั่วถึงแล้วจะเป็นผู้ไม่มีอาสวะ
ปรีณิพพานได้ในชาตินี้^{๒๗} จะเห็นได้ว่า วัดในพระพุทธศาสนามีการพัฒนามาแต่ครั้งโบราณกาล จาก
พื้นที่ที่เป็นป่ารกชัฏ (อรัญวาสี) มาทำการปรับปรุงเปลี่ยนเป็นที่อยู่อาศัยที่สงบสงัดและได้มีการ
เพิ่มเติมสิ่งก่อสร้างที่จำเป็นและเอื้อต่อการปฏิบัติประพฤติพรหมจรรย์หรือการปฏิบัติธรรมของ
พระภิกษุสงฆ์ สามเณร และสาธุชนที่ใฝ่ใจในปฏิบัติประพฤติธรรม ที่มีความสะดวกสบายมากขึ้น ตาม
การเปลี่ยนแปลงของ สภาพแวดล้อมสังคมภายนอก ซึ่งต่อมาได้มีพุทธศาสนิกชนผู้มีจิตศรัทธา ได้
สร้างถาวรวัตถุขึ้นภายใน วัดโดยการมุ่งเน้นประโยชน์ในการใช้สอยสำหรับพิธีกรรมทางพุทธศาสนา
หรือการให้บริการสังคมเป็น หลักมากขึ้นและถือว่าการสร้างถาวรวัตถุเหล่านี้เป็นการบำเพ็ญบุญตาม
วิธีการทางพระพุทธศาสนาอีก ด้วย

๒.๒.๓ ประวัติการสร้างวัดในประเทศไทย

พระพุทธศาสนาเข้ามาสู่ดินแดนประเทศไทย เมื่อประมาณ พ.ศ.๒๓๖ สมัยเดียวกันกับ
ประเทศลังกา ด้วยการส่งพระสมณะทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศต่างๆ ๙ สาย โดยการ
อุปถัมภ์ของพระเจ้าอโศกมหาราช กษัตริย์อินเดีย ในขณะนั้นประเทศดินแดนส่วนนี้ไม่น้อยกว่า ๗
ประเทศได้แก่ ไทย พม่า ศรีลังกา ญวน กัมพูชา ลาว มาเลเซีย ซึ่งสันนิษฐานว่ามีใจกลางอยู่ที่จังหวัด
นครปฐมของไทย เนื่องจากได้พบโบราณวัตถุที่สำคัญ เช่นพระปฐมเจดีย์ และรูปธรรมจักรกวางหมอบ
เป็นหลักฐานสำคัญแต่พม่าก็สันนิษฐานว่ามีใจกลางอยู่ที่เมืองสะเทิม ภาคใต้ของพม่า พระพุทธศาสนา
เข้ามาสู่สุวรรณภูมิในยุคนี้ นำโดยพระโสณะและพระอุตตระ พระเถระชาวอินเดีย เดินทางมาเผยแผ่
พระพุทธศาสนาในแถบนี้ จนเจริญรุ่งเรืองมาตามลำดับ^{๒๘} สำหรับการเกิดวัดขึ้นในประเทศไทย ก็คงมี
มูลเหตุเดียวกับการเกิดวัดขึ้นมาในสมัยพุทธกาล คือเมื่อพุทธศาสนาจากอินเดียได้แพร่หลายเข้ามาสู่
ประเทศไทยครั้งแรกโดยชาวอินเดียเป็นผู้นำพระพุทธศาสนาเข้าไปทำการสั่งสอนให้ชาวไทยโดยทั่วไป
จนเกิดความศรัทธาเลื่อมใสและประพฤติปฏิบัติตามคำสั่งสอนในศาสนา เมื่อจำนวน ศาสนิกชนมาก
พอสมควรแล้วก็ได้ไปขอพระบรมธาตุและคณะสงฆ์มาจากอินเดียแล้วสร้างพุทธเจดีย์ที่บรรจุพระบรม
ธาตุ และผู้ศรัทธาที่ประสงค์จะบวชก็ขอบรรพชาอุปสมบทต่อพระสงฆ์ที่มาจากอินเดีย จึงเกิดมีการ
สร้างวัดและสังฆมณฑลขึ้นเพื่อใช้ในกิจการพระศาสนาตามมาภายหลัง^{๒๙} และวัดในเมืองไทยได้
กลายเป็นสิ่งจำเป็นในชุมชนที่ขาดเสียมิได้ ทุกชุมชนต้องมีวัดประจำเป็นของตนเอง เพราะถ้าไม่มีวัด
ประจำชุมชน เมื่อต้องการจะทำบุญ หรือพิธีกรรม ก็ต้องไปที่วัดของชุมชนอื่น ซึ่งเป็นการไม่สะดวก
เนื่องจากชุมชนไปพึ่งพาวัด ไม่เพียงแต่ในทางด้านกิจกรรมศาสนาเท่านั้น แต่รวมไปถึงกิจการทางด้าน
สังคมด้วยฉะนั้นชุมชนทุกแห่งจึงต้องมีวัด แม้จะเป็นวัดขนาดเล็กๆ มีแต่โบสถ์หรือวิหารแต่อย่างเดียว
ไม่ได้สร้างอย่างใหญ่โตหรูหราเพราะเป็นการช่วยกันสร้างคือสร้างไปตามฐานะและกำลังศรัทธาของ
คนในชุมชนนั้น ไม่ได้คำนึงถึงรูปแบบที่หรูหราหรือความสวยงามเท่าใดนัก แต่ถ้ามีกำลังเพียงพอที่จะ

^{๒๗} วิ.จฬุ .(ไทย) ๗/๒๙๔/๙๑-๙๒

^{๒๘} สุชีพ ปุญญานุภาพ, ประวัติศาสตร์ศาสนา, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราช
วิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๒๐๙.

^{๒๙} สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, มูลเหตุแห่งการสร้างวัดในประเทศไทย,
(พระนคร: กรมศิลปากร, ๒๕๔๐), หน้า ๑๔

สร้างให้ใหญ่โตหรูหราได้ ก็สร้างไปตามความสามารถที่มีอยู่ สรุปลแล้วการสร้างวัดในประเทศไทยนั้น มีเจตนาเพื่อให้สำเร็จประโยชน์ในกิจการพระศาสนาตามวัตถุประสงค์อันมีมาแต่เดิมเพื่อเป็นศูนย์กลางในการประดิษฐานพระพุทธรูปศาสนา ในสังคมทั้งที่เป็นชนบทในเมือง ทั้งนี้เพื่อให้พระพุทธรูปศาสนาแพร่หลายสู่พลเมืองได้ทุกระดับชั้นและคนในสังคมได้โอกาสเข้าถึงพระพุทธรูปศาสนาได้สักการบูชา คือเป็นที่ประดิษฐานเจตยานุสรณ์สำคัญต่างๆ เช่น พระบรมสารีริกธาตุแห่งองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งบรรจุในพระสถูปเจดีย์บ้าง และยังมีพระธรรมคำสอนซึ่งเขียนหรือจารึกเป็นลักษณะพระธรรมเจดีย์ มีเก็บอยู่ในหอพระไตรปิฎกสิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นเหตุจำเป็นต้องการสิ่งก่อสร้างที่เป็นสถาปัตยกรรมเพื่อรับรองหรือเก็บรักษาไว้เป็นอย่างดี และยังจะต้องมีความสำคัญในการส่งเสริมให้สมกับฐานะแห่งปูชนียสถานทางพระพุทธรูปศาสนาอีกด้วยนอกจากนี้ยังเป็นสถานที่พำนักแห่งคณะสงฆ์ผู้มีหน้าที่และภาระในการสืบทอดพระพุทธรูปศาสนาและยังได้ใช้เป็นสถานที่กระทำสังฆกรรมต่างๆตามประเพณีในศาสนาเป็นศูนย์กลางทางการศึกษา คือให้การศึกษาแก่บุตรตามประเพณีของชนชาวไทย และประการสำคัญยิ่งก็เพื่อเป็นศูนย์กลางในการเผยแผ่บรมศีลธรรมจรรยาแก่วิญญูชนทั้งหลายอีกประการหนึ่ง ด้วย และได้กล่าวถึงความเป็นมาของวัดในพระพุทธรูปศาสนาไว้ดังต่อไปนี้^{๓๐}

วัดในพระพุทธรูปศาสนามีมาตั้งแต่ครั้งพุทธกาล กล่าวคือ เมื่อพระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้และเสด็จไปแสดงปฐมเทศนาโปรดปัญจวัคคีย์ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เมืองพาราณสีแล้วเมื่อย่างเข้าสู่ปีที่ ๒ ได้เสด็จไปเผยแผ่พระพุทธรูปศาสนา ณ กรุงราชคฤห์ เมืองหลวงของแคว้นมคธ ประทับที่สวนตาลหนุ่ม (ลัฏฐิวัน) พระเจ้าพิมพิสาร พระราชาแห่งแคว้นมคธมีพระราชศรัทธาเลื่อมใสมาก ได้ประกาศพระองค์เป็นองค์ศาสนูปถัมภกต่อพระพุทธรูปศาสนา และพระองค์ได้ถวายพระราชอุทยานเวฬุวันแด่พระพุทธเจ้าและพระสงฆ์สาวกจำนวน ๑,๐๐๐ รูป พระพุทธเจ้าทรงรับอนุโมทนา และประทานนามว่า เวฬุวนารามหรือวัดเวฬุวัน นับเป็นวัดแรกในพระพุทธรูปศาสนา พระพุทธเจ้าทรงประทับอยู่นานถึง ๖ พรรษา และเมื่อพระพุทธเจ้าได้เผยแผ่ไปยังเมืองต่างๆ มากขึ้นก็มีผู้เลื่อมใสศรัทธาสร้างวัดถวายพระพุทธเจ้าและพระภิกษุสงฆ์ให้เป็นที่พักพิงอีกหลายแห่ง เช่น ที่กรุงสาวัตถี แคว้นโกศล ท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีได้ซื้ออุทยานสวนเจ้าเชต สร้างวัดเชตวันมหาวิหารขึ้นวัดนี้มีวิหารสร้างเป็น ๗ ชั้น มีกำแพงและคูเป็นขอบเขต มีอุทยานใหญ่มาก นับเป็นวัดที่สมบูรณ์แบบ พระพุทธเจ้าประทับที่วัดนี้นานถึง ๑๙ พรรษา ผู้สร้างวัดที่สำคัญอีกท่าน หนึ่งในกรุงสาวัตถี คือนางวิสาขามหาอุบาสิกา ได้สละเครื่องประดับมหาดาปสาธน์ ซึ่งมีค่ามหาศาลมา สร้างวัดบุพพารามขึ้น ประกอบด้วยโลหะปราสาทใช้เป็นที่อยู่ของพระสงฆ์มีลักษณะเป็นอาคารตึก ๒ ชั้น หลังคาเป็นเรือนยอดมี ๖๐ ยอด ที่ยอดทุกยอดมีหมอน้ำทำด้วยทองสุกปลั่งตั้งอยู่มีจำนวนถึง ๑,๐๐๐ ห่อง โลหะปราสาทนี้พระโมคคัลลานะเป็นสถาปนิก ช่วยควบคุมดูแลการก่อสร้างจนแล้วเสร็จ วัดนี้พระพุทธเจ้าประทับอยู่นานถึง ๖ พรรษา ที่กรุงโกสัมพี เมืองหลวงของแคว้นวัชระ ก็มีเศรษฐี ๓ คน ได้สร้างวัดขึ้น คือ ท่านโฆสกเศรษฐีสร้างวัดโฆสิตาราม ท่านกุกกุฏาเศรษฐีสร้างวัดกุกกุฏาราม และท่านปาวาสิกเศรษฐี สร้างวัดปาวาสิการามทั้งสามนี้ พระพุทธเจ้ามิได้ทรงจำพรรษา แต่พระองค์ได้เสด็จมาประทับเพื่อการ สอนสอนประชาชนอยู่เสมอ

^{๓๐} กองแผนงานกรมการศาสนา, คู่มือวิทยากรอบรมพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๒๒๓-๒๒๘.

หลังจากพระพุทธเจ้าเสด็จปรินิพพานแล้ว มีการสร้างวัดจะเป็นการสร้างเพื่อประดิษฐานเจดีย์บรรจุพระบรมธาตุ ซึ่งเรียกว่า วัดพุทธเจดีย์ ต่อมาจึงนิยมสร้างเจดีย์เพื่อบรรจุอัฐิ ประจำวงศ์ตระกูล ลักษณะของเจดีย์ตอนบนจะบรรจุพระพุทธรูป ตอนล่างเป็นที่เก็บอัฐิของผู้ตาย การสร้างเจดีย์ลักษณะดังกล่าวนี้ เรียกว่า อนุสาวรีย์ ซึ่งอนุสาวรีย์ในสมัยแรกๆ จะไม่มีโบสถ์และ พระสงฆ์ สำหรับวัดพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นในประเทศไทยอย่างไรวินั้น สมเด็จพระยามหาราชราชนาถ ทรงสันนิษฐานว่าชาวอินเดียคงได้มาตั้งภูมิลำเนาหรือประกอบการค้าอยู่ในประเทศไทยอยู่ ก่อนแล้วเหตุที่มาเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้นคงมาสอนชาวอินเดียก่อน และภายหลังได้สอน พระพุทธศาสนาให้แก่คนไทย เมื่อคนไทยเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาแพร่หลายมากขึ้นจึงได้ ขอพระบรมธาตุ (อัฐิของพระพุทธเจ้า) และขอพระสงฆ์จากอินเดียมาเผยแผ่พระพุทธศาสนาพร้อมทั้ง สร้างพุทธเจดีย์บรรจุพระบรมธาตุและสร้างวัดให้พระสงฆ์ได้พำนักอยู่อาศัย ในขณะที่ผู้ชาวไทยที่ เลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาก็ขอรับจากพระสงฆ์อินเดีย ดังนั้นจึงเกิดวัดขึ้นในประเทศไทยด้วย เหตุผลดังกล่าวโดยที่วัดพระพุทธศาสนาในประเทศไทยปัจจุบันนี้ สืบทอดมาจากการรับเอา พระพุทธศาสนาเถรวาทแบบลังกาวงศ์ คือ การสร้างสถูปเจดีย์เป็นที่บรรจุพระบรมธาตุ การสร้าง วัดที่ต้องมีพัทธสีมาและโบสถ์นั้นก็เพื่อเป็นที่ประชุมสงฆ์และเป็นที่ทำสังฆกรรม

๒.๒.๔ รูปแบบของวัดในปัจจุบัน

รูปแบบของวัดประกอบด้วย ๓ ส่วนหลัก คือ

๑. เขตพุทธาวาส เป็นที่ตั้งอุโบสถ เจดีย์ วิหาร ศาลาการเปรียญและสถานประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เป็นแดนที่สงบเงียบเรียบร้อย

๒. เขตสังฆาวาส เป็นที่ตั้งกุฏิ โรงครัว หอฉัน โรงเก็บวัสดุ ศาลารับแขก เป็นส่วนพักอาศัยของพระภิกษุและสามเณร

๓. เขตสาธารณประโยชน์ เป็นเขตพื้นที่สำหรับเอื้อประโยชน์ใช้สอยในเชิงสาธารณประโยชน์ สาธารณสงเคราะห์ เช่น ลานวัด โรงธรรม ศาลาบำเพ็ญกุศล โรงเรียน พิพิธภัณฑสถาน ฌาปนสถาน เป็นต้น

วัดที่ยังเป็นศูนย์กลางบริการทางการศึกษาและทางสังคมอีกด้วย วัดทุกวัดมีฐานะทางกฎหมาย คือ เป็นนิติบุคคลเท่าเทียมกัน แต่ในทางพระวินัยยังมีฐานะที่แตกต่างกันอยู่อีกดังนั้นตามมาตรา ๓๑ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้จำแนกวัดออกเป็น ๒ อย่างคือ

๑. วัดที่รับพระราชทานวิสุงคามสีมา ได้แก่ อาราม เป็นวัดที่เลื่อนฐานะมาจากสำนักสงฆ์เพื่อประโยชน์ทางพระวินัย โดยได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาแล้ว พร้อมทั้งจะใช้เป็นสถานที่ กระทำสังฆกรรมตามพระวินัยได้ทุกประการ เป็นวัดที่สมบูรณ์ด้วยฐานะทั้งทางกฎหมายและทั้งทาง พระวินัย โดยมีเจ้าอาวาสเป็นผู้แทนของวัดในกิจการทั่วไป

๒. สำนักสงฆ์ ได้แก่ วัดที่กระทรวงศึกษาธิการตั้งเป็นวัดรวมถึงวัดที่ได้รับพระบรมราชานุญาตให้สร้างขึ้นแต่ยังมิได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาสามารถใช้เป็นสถานที่อยู่อาศัย สำหรับพระภิกษุสงฆ์ได้ ซึ่งฐานะทางกฎหมายเป็นนิติบุคคลโดยสมบูรณ์แล้ว แต่ฐานทางพระวินัยยังไม่ พร้อมทั้งจะใช้เป็นสถานที่ ทำสังฆกรรมตามวินัยทุกประการได้ จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้นสามารถสรุปได้ว่า วัด หมายถึง สถานที่อันเป็นที่อยู่อาศัยของสมณะ หรือในทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า พระภิกษุ

สงฆ์ และสามเณร เพื่อเป็นสถานที่บำเพ็ญ วัตรปฏิบัติธรรม และยังเป็นสถานที่สำหรับอบรมและขัดเกลาลิขิตใจของประชาชนทั่วไปผู้ที่สนใจใน การปฏิบัติประเพณีธรรม

๒.๒.๕ ความหมายของการบริหาร

มีนักวิชาการ นักการศึกษา และนักบริหารหลายท่านได้ให้ความหมาย และแสดงทัศนะที่เกี่ยวกับการบริหารงานไว้หลากหลาย ดังนั้นการบริหาร คือ กระบวนการจัดการ และดำเนินการทุกๆ ด้าน เพื่อให้การคณะสงฆ์ซึ่งตั้งอยู่บนฐานของการวัด และเป็นฐานรองรับพระศาสนามีความก้าวหน้า สามารถอำนวยประโยชน์ เสริมสร้างความผาสุก ความถูกต้อง ความเป็นระเบียบเรียบร้อยดีงาม และแสดงความเมตตาอนุเคราะห์ต่อปวงชน ปราบกษัตริย์ทั้งทางรูปธรรมและนามธรรม^{๓๑} เป็นการปกครอง (Government) การดูแลรักษาหมู่คณะ และการดำเนินงานหรือจัดการ (Management) กิจกรรมต่างๆ ของหมู่คณะ หรือ องค์กรต่างๆ ให้สำเร็จลุล่วงไปตามนโยบาย (Policy) และวัตถุประสงค์ (Purposes/Objectives) ของ องค์กรนั้นๆ ด้วยดี มีประสิทธิภาพ (Efficiency)^{๓๒} ทั้งนี้ผู้บริหารงานที่ดีจะต้องมีวิธีการบริหารงานที่ จะทำให้ชนะใจลูกน้อง ธรรมะสำหรับผู้บริหารงาน คือ จะต้องมีความหนักแน่นมั่นคง และสามารถ เป็นเสาหลักในการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ลูกน้องได้ มีความสามารถในการแบ่งงานให้ลูกน้องทำตาม ความชำนาญของแต่ละบุคคลและรู้จักกระจายอำนาจให้แก่ลูกน้องได้ ช่วยแบ่งเบาภาระของตนเอง ดังนั้นผู้บริหารงานที่ดีจึงเป็นผู้ที่คอยดูแลภาพรวมในการทำงานของบุคคลในองค์กร^{๓๓} เป็น กระบวนการของการแสวงหา และการผสมผสานทรัพยากรที่สำคัญ ๓ ประเภท คือ มนุษย์ การเงิน และทรัพยากรด้านกายภาพ เพื่อที่จะได้บรรลุเป้าหมายหลักขององค์กร ในการผลิตสินค้าหรือบริการ ซึ่งเป็นที่ปรารถนาของสังคม การบริหารโดยสรุปก็คือ^{๓๔}

๑. การทำงานอย่างใดอย่างหนึ่งให้สำเร็จโดยลำพังคนเดียว ไม่ใช้การบริหารหรือการจัดการบริหารหรือการจัดการเกิดขึ้นในบริบทของกลุ่ม โดยอย่างน้อยที่สุดกลุ่มนั้นจะต้องมี จำนวนสมาชิกตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป

๒. กลุ่มบุคคลดังกล่าวจะต้องมีเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ร่วมกัน และผู้จัดการจะมีบทบาทสำคัญในการชี้แนะแนวทางในการกำหนดเป้าหมายของกลุ่มหรือเป็นผู้ที่กำหนด เป้าหมายของกลุ่มเอง ในกรณีที่เป้าหมายของกลุ่มมิได้กำหนดขึ้นมาจากภายนอกหรือจากหน่วยงาน ระดับเหนือขึ้นไป

๓. การจัดการเป็นงานด้านสมอง ใช้ความคิด ปฏิภาณ และการตัดสินใจ เพื่อสร้างเงื่อนไขและรักษาไว้ซึ่งเงื่อนไขสำหรับการบรรลุเป้าหมายของกลุ่ม ทั้งนี้การบริหารงานเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ซึ่งเป็นสาขาวิชาที่มีการจัดระเบียบอย่างมีระบบ กล่าวคือ มีหลักการ กฎเกณฑ์และทฤษฎีที่

^{๓๑}พระธรรมวรนายก (โอภาส นิลุตตเมธี), **ธรรมปริทัศน์ “๔๖”**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย , ๒๕๔๖), หน้า ๗๓.

^{๓๒}พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ขยมงคล), **การบริหารวัด**, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (นครปฐม: เพชรเกษมการพิมพ์ , ๒๕๕๑), หน้า ๒๖.

^{๓๓}พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี (ว.วชิรเมธี), **คนสำราญงานสำเร็จ**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๐), หน้า ๒๕-๓๒.

^{๓๔}ธงชัย วงศ์ชัยสุวรรณ, **วิทยาการบริหารสำหรับนักบริหารมืออาชีพ**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐), หน้า ๓-๔.

เชื่อถือได้อันเกิดจากการค้นคว้าเชิงวิทยาศาสตร์เพื่อ ประโยชน์ในการบริหารงาน โดยลักษณะเช่นนี้ การบริหารงานจึงเป็นศาสตร์ทางสังคม ที่อยู่ในกลุ่มเดียวกับวิชาจิตวิทยา สังคมวิทยาและรัฐศาสตร์ แต่ถ้าพิจารณาการบริหารงานในลักษณะของการ ปฏิบัติที่ต้องอาศัยความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์และทักษะของผู้บริหารงานแต่ละคนที่จะ ทำงานให้บรรลุเป้าหมาย ซึ่งเป็นการ ประยุกต์เอาความรู้ หลักการ และทฤษฎีไปปรับใช้ในการ ปฏิบัติงานเพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ และสิ่งแวดล้อม^{๓๕}เป็นการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยอาศัยปัจจัย ต่างๆ อันได้แก่ คน (Man) เงิน (Money) วัสดุสิ่งของ (Material) และวิธีการปฏิบัติงาน (Method) เป็นอุปกรณ์ในการดำเนินงาน^{๓๖}กรณีที่เป็นศิลป์ (Art) หมายถึง บุคคลได้ใช้ทักษะและความรู้ที่ พัฒนาขึ้นของแต่ละบุคคล เพื่อให้บรรลุจุดหมายใดจุดหมาย หนึ่ง กรณีที่เป็นศาสตร์ (Science) เป็น องค์ความรู้ในสิ่งที่เกิดจากการสืบค้นหาความรู้ใหม่ ด้วยวิธีเชิง วิทยาศาสตร์ มีการรวบรวมข้อมูล การ วิเคราะห์ การประมวลผลข้อมูล การตั้งสมมุติฐาน และการ ทดสอบสมมุติฐาน กรณีที่เป็นอาชีพ (Profession) นั้น อาชีพเกิดจากความเป็นศิลป์และความเป็น ศาสตร์โดยพิจารณาจากเกณฑ์ที่แสดง ถึงความเป็นอาชีพใดๆ^{๓๗}อีกทั้งยังเป็นความพยายามที่จะสั่ง เน้นและผสมผสานความพยายามของ มนุษย์ ซึ่งมีจุดรวมที่มุ่งสู่จุดหมายปลายทางหรือเป้าหมาย บางอย่าง การบริหารเป็นกิจกรรมที่จำเป็น ของผู้บริหาร ในองค์การซึ่งมีหน้าที่สั่งการ ให้ความสะดวก ในการทำงานของกลุ่มคนที่มีวัตถุประสงค์ เดียวกัน^{๓๘} โดยการใช้ทรัพยากรบุคคลอันทรงคุณค่าของ องค์การให้ปฏิบัติงานได้สำเร็จตาม วัตถุประสงค์ขององค์การ โดยมีภารกิจหลัก ๖ด้าน ได้แก่การ วางแผน การสรรหาและการคัดเลือก ทรัพยากรมนุษย์ การพัฒนา การจ่ายค่าตอบแทนและ ผลประโยชน์ สุขภาพและความปลอดภัย พนักงานสัมพันธ์และแรงงานสัมพันธ์ และการวิจัยด้าน ทรัพยากรมนุษย์^{๓๙}จึงเป็นกิจกรรมต่างๆที่ บุคคลตั้งแต่ ๒คนขึ้นไปร่วมมือกันดำเนินการเพื่อให้บรรลุ วัตถุประสงค์อย่างหนึ่งอย่างใดหรือหลาย อย่างที่บุคคลร่วมกันกำหนดโดยใช้กระบวนการอย่างมี ระเบียบและใช้ทรัพยากรตลอดจนเทคนิค ต่างๆอย่างเหมาะสม^{๔๐}

สรุปได้ว่า การบริหาร คือ ศิลปะในการทำให้สิ่งต่างๆ ได้รับการกระทำจนเป็นผลสำเร็จ เป็นกระบวนการทางสังคม โดยอาศัยกระบวนการของการวางแผน การจัดองค์การ การสั่งการ และ การควบคุมกำลังความพยายามของสมาชิกขององค์การและใช้ทรัพยากรอื่นๆ เพื่อความสำเร็จใน เป้าหมายขององค์การที่กำหนดไว้

^{๓๕} จันทรานี สงวนนาม, เอกสารประกอบการสอนบรรยายหลักสูตรผู้บริหารสถานศึกษาระดับสูง, (กรุงเทพมหานคร: ม.ท.ป., ๒๕๓๖), หน้า ๔.

^{๓๖} สุธี สุทธิสมบุรณ์ และสมาน รังสิโยภุชย์, หลักการบริหารเบื้องต้น, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ ก.พ., ๒๕๓๖), หน้า ๑๒.

^{๓๗} วิโรจน์ สารรัตน์, การบริหารหลักการทฤษฎี และประเด็นทางการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: โรง พิมพ์ทิพย์วิสุทธิ์, ๒๕๔๒), หน้า ๔.

^{๓๘} ชาญชัย อาจินสมาจาร, การบริหารการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ส่งเสริม, ๒๕๔๐), หน้า ๓๘.

^{๓๙} สมศักดิ์ คงเที่ยง , หลักการบริหารการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย รามคำแหง, ๒๕๔๒), หน้า ๑.

๒.๒.๖ ความหมายของผู้บริหาร

ได้มีนักวิชาการ และนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของผู้บริหารไว้มากมา สามารถสรุปได้ดังนี้

ผู้บริหาร คือ ผู้นำเป็นผู้ชักพาให้คนอื่นเคลื่อนไหวก้าวหรือกระทำการในทิศทางที่ผู้นำกำหนด เป้าหมายไว้ หลายคนมีบทบาทเป็นผู้นำกันอยู่แล้ว เช่นเป็นผู้นำองค์กร ผู้นำสมาคม ผู้นำวัด และแม้กระทั่งหัวหน้าครอบครัวก็จัดว่า เป็นผู้นำปัญหาของผู้นำ คือ ทำอย่างไรจะให้เป็นที่ยอมรับของผู้ตาม เริ่มตั้งแต่หาทางให้ได้รับการเลือกตั้งเข้าสู่ตำแหน่งผู้นำ เมื่อได้รับการเลือกตั้งแล้วก็ยังได้รับความร่วมมือจากสมาชิกช่วยกันทำงาน และมีผลงานเป็นที่ประจักษ์ จนพร้อมจะได้รับการเลือกให้มาดำรงตำแหน่งต่อไปอีก ผู้นำที่จะประสบผลสำเร็จดังกล่าวดังกล่าวจะต้องมีธรรมะประจำใจ ธรรมะข้อหนึ่งสำหรับผู้นำคือ นิวาตะ หมายถึง ความอ่อนน้อมถ่อมตน คำว่า นิวาตะ แปลตามตัวอักษรได้ว่า ไหลมออก ผู้นำบางคน เมื่อได้รับตำแหน่ง มักจะมีการพองลม วางท่าด้วยทิฐิมานะว่า ข้าคือ ผู้นำ คนประเภทนี้ ต้องไหลมออกบ้าง คือ หักถอดหัวไขนออกบ้างแล้วจะสบายขึ้น ผู้นำมีเพียงสองประเภท คือ ผู้นำที่นั่งอยู่บนหัวคน และผู้นำที่นั่งอยู่ในหัวใจคน^๑ผู้บริหารจึงเป็นบุคคลที่จะมาประสานช่วยให้คนทั้งหลายร่วมกันโดยที่จำเป็นการอยู่ร่วมกันหรือทำงานร่วมกัน ให้พากันด้วยดีสู่จุดหมายที่ตั้งงาม จะตั้งเป็นผู้ที่มีความสามารถในการที่จะเกี่ยวข้อง หรือปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นทุกอย่างให้ถูกต้องและได้ผลดี ตามองค์ประกอบ ตัวผู้นำ ผู้ตาม จุดหมายหลักการและวิธีการ สิ่งที่จะทำให้ประสพการณ์โดย ด้วย คุณสมบัติที่สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมหรือสิ่งที่จะประสพซึ่งอยู่ภายนอกกว่าควรปฏิบัติอย่างไรจะก้าว ผ่าน ในท่ามกลางสังคม สิ่งแวดล้อม หรือสิ่งที่จะประสพ เช่นปัญหาเป็นต้น^๒ทั้งยังเป็นผู้ทำงานให้สำเร็จ โดยอาศัยคนอื่น เขาบริหารงานด้วยธรรมาธิปไตยที่ถือหลักการและความสำเร็จของงานเป็นใหญ่ เขา เป็นผู้นำที่นั่งอยู่ในหัวใจของคนร่วมงาน^๓กล่าวคือ นักแก้ปัญหาขององค์การทั้งปัญหาในด้านงาน ด้านงบประมาณ ด้านเวลาและด้านคน ซึ่งรวมถึงปัญหาสุขภาพทางร่างกายและทางจิตใจด้วย^๔ผู้บริหารเป็นบุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งหรือการเลือกตั้ง หรือยกย่องจากกลุ่มให้ทำหน้าที่ของตำแหน่ง ผู้นำ เช่น การชี้แนะ การสั่งการและช่วยเหลือให้กลุ่มสามารถปฏิบัติงานได้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ ที่ตั้งไว้^๕บุคคลใดๆ ก็ตามที่พยายามทำให้เกิดความสำเร็จในเป้าหมายขององค์การ โดยใช้กำลังความ พยายามของบุคคลอื่น หรือบุคคลที่มีอำนาจหน้าที่ต่อบุคคลอื่นคือผู้บริหาร^๖กล่าวได้

^๑พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **พุทธวิธีบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย , ๒๕๔๙), หน้า ๓-๕.

^๒พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **ทศวรรษธรรมทัศน์พระธรรมปิฎก**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๓๔), หน้า ๕๒.

^๓พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **คุณธรรมสำหรับนักบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สหธรรมิก, ๒๕๓๙), หน้า ๗๙.

^๔ถวิล เกื้อกูลวงศ์, **การบริหารการศึกษาสมัยใหม่: ทฤษฎีวิจัย และปฏิบัติ**, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๐), หน้า ๑๗.

^๕เศาวนิต เศาวนันท, **ภาวะผู้นำ (Leadership)**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (นครราชสีมา: ภาควิชาพื้นฐานการศึกษา คณะวิชาครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏนครราชสีมา, ๒๕๔๑), หน้า ๒.

^๖สมยศ นาวิการ, **การบริหาร**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: สามัคคีสาร, ๒๕๓๘), หน้า ๒๒.

ว่าเป็นผู้ทำหน้าที่ทางการบริหารจัดการไม่ว่าจะเป็นภาครัฐหรือเอกชน และมีความหมายในระดับเดียวกัน^{๔๖} ผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำ (leadership) จะช่วยสนับสนุนการปฏิบัติงานต่าง ๆ ขององค์กรให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย ช่วยให้บุคลากรขององค์กรได้รับการประสานงาน และนำการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนด ช่วยรักษาสถานภาพขององค์กรให้มีความมั่นคง โดยการปรับเปลี่ยนหรือปรับพฤติกรรมของตนเองให้เป็นไปตามเงื่อนไขในการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม ช่วยประสานฝ่ายต่าง ๆ ขององค์กรให้ดำเนินการตามลักษณะพลวัตภายในองค์กร โดยเฉพาะในช่วงที่องค์กรอยู่ในระหว่างการพัฒนาการเปลี่ยนแปลง ช่วยแก้ไขความขัดแย้งระหว่างส่วนต่าง ๆ ช่วยให้บุคลากรในองค์กรบรรลุถึงความต้องการต่าง ๆ ทั้งในด้านความพึงพอใจเป้าหมายส่วนบุคคล โดยจะเป็นผู้ที่ชักชวน จูงใจให้ผู้ร่วมงานมีความยินดี และมีความเต็มใจที่จะร่วมมือปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมาย^{๔๗} สรุปได้ว่า ผู้บริหาร คือ ผู้ที่ดำรงตำแหน่งในการบริหาร และเป็นผู้จัดกระบวนการบริหารโดยทำหน้าที่เกี่ยวกับการอำนวยความสะดวก การจูงใจ การริเริ่ม การประนีประนอม การประสานงาน และควบคุมบุคคลอื่นให้ปฏิบัติหน้าที่ และให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้

๒.๒.๗ ทฤษฎีการบริหารจัดการ

นักวิชาการหลายท่านได้เสนอทฤษฎี “การบริหารจัดการ” ไว้ ผู้ศึกษาจึงใคร่ขอนำมาประกอบการศึกษา ดังนี้

การบริหารองค์กรต่างๆ จึงเป็นงานในหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับ

๑. การปกครองบังคับบัญชา (Supervision and Control) การพิจารณาวินิจฉัย (Consideration) การตัดสินใจ (Decision) และการสั่งงาน (Command/Ordering) ตามลำดับชั้นในสายการบังคับบัญชา (Chain of Command) ของแต่ละองค์กร หรือหน่วยงาน (Organization) ในระดับต่างๆ

๒. การจัดการ (Management) กิจกรรมต่างๆ ของวัด ได้แก่ การจัดการเกี่ยวกับการให้การศึกษาหลักธรรม (พระปริยัติสัทธรรม) การให้การศึกษาอบรม ศีล สมาธิ ปัญญา (พระปริยัติสัทธรรม) และการเผยแผ่พระสัทธรรม การสาธารณูปการ การศึกษาสงเคราะห์ การสาธารณสงเคราะห์ และศาสนพิธีต่างๆ เป็นต้น การกำหนดวัตถุประสงค์ (Objectives) การวางนโยบาย (Policy) การจัดลำดับความสำคัญเร่งด่วน (Priority) ของโครงการ การวางแผนและการบริหารโครงการ (Project Planning and Administration) อันเป็นกิจกรรมขององค์กร หรือหน่วยงานในระดับต่างๆ การแบ่งงาน (Division of Works) และการมอบหมายหน้าที่การงาน (Delegation of Authority) การจัดการ (Management) ตามแผนงานให้บรรลุวัตถุประสงค์และนโยบายที่กำหนดเอาไว้ให้ได้ผล คือ “ประสิทธิผล” (Effectiveness) ดี อย่างมี “ประสิทธิภาพ” (Efficiency) สูง และรวมทั้ง การตรวจงาน (Inspection) การติดตามผล (Follow-up) และการประเมินผลงาน (Evaluations)

^{๔๖}สาคร สุขศรีวงศ์, การจัดการ : จากมุมมองนักบริหาร, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท จี. พี. ไชเบอร์พริ้นท์ จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๒๘.

^{๔๗}Strauss,G.&Sayless, R.L.Personal: The Humanproblem of Management, (New York: Prentice-hall, 1977), p. 142.

๓. การจัดการทางด้านบุคลากร (Personnel Management) การเงินหรือการคลัง (Financial Management) และทรัพย์สิน (Assets) ขององค์กรหรือหน่วยงานแต่ละระดับ เครื่องวัดผลของการบริหารงาน (Administrative Measurement) ก็คือ “ประสิทธิภาพ” (Efficiency) ซึ่งหมายถึงอัตราส่วนแห่งค่าลงทุน (Investment Value) ต่อประสิทธิผล (Effectiveness) ของการบริหารงานของนักบริหารหรือหน่วยงานหนึ่ง เมื่อเทียบกับอัตราส่วนแห่งค่าลงทุน ต่อประสิทธิผลของการบริหารงานอย่างเดียวกันของนักบริหารหรือหน่วยงานเดียวกัน แต่ต่างระยะเวลากัน หรือเมื่อเทียบกับอัตราส่วนแห่งค่าลงทุนต่อประสิทธิผลของการบริหารงานอย่างเดียวกันของนักบริหารอีกคนหนึ่งหรืออีกหน่วยงานหนึ่งกล่าวอีกนัยหนึ่ง การบริหารงานที่ได้ผลสำเร็จมีประสิทธิภาพสูงคือ การบริหารงานที่ได้ผลผลิต หรือ ผลงานที่ได้สำเร็จด้วยดีมาก ด้วยต้นทุนหรือค่าลงทุนที่ต่ำที่สุด ซึ่งก็หมายความว่า นักบริหารที่ดีก็จะต้องรู้จักเลือกใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด อย่างประหยัดที่สุด และให้ได้ผลงานที่ดีมากที่สุดนั่นเอง^{๔๘}

หลักกระบวนการบริหารมีอยู่ ๕ ประการ คือ

๑. การวางแผน (Planning) หมายถึง การกำหนดนโยบายและมาตรการอันเป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อบรรลุเป้าหมายที่วางไว้

๒. การจัดองค์การ (Organizing) คือ การกำหนดตำแหน่งสายบังคับบัญชาในองค์กร

๓. การแต่งตั้งบุคลากร (Staffing) หมายถึงการสรรหาบุคลากรมาบรรจุแต่งตั้งในตำแหน่งที่กำหนดไว้

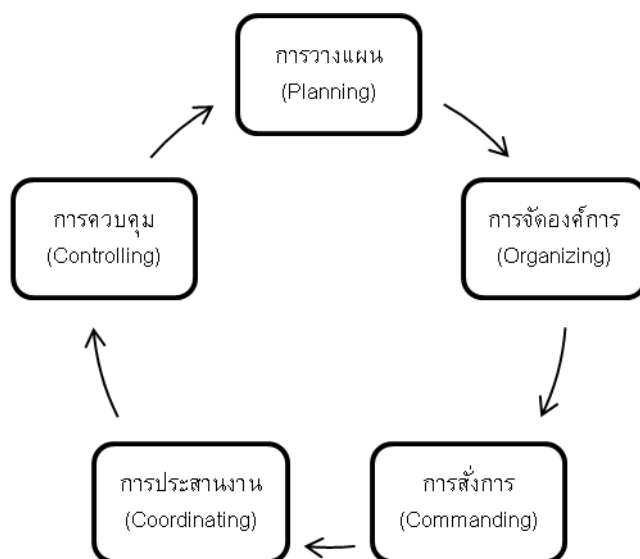
๔. การอำนวยการ (Directing) คือ กำกับ สั่งการและมอบหมายให้แต่ละฝ่ายได้ปฏิบัติงานตามแผนที่วางไว้

๕. การควบคุม (Controlling) คือ การติดตามดูว่าแต่ละฝ่ายปฏิบัติงานไปถึงไหน

มีปัญหาและอุปสรรคเกิดขึ้นที่ใด^{๔๙} อนึ่งผู้บริหารหรือผู้จัดการที่ประสบความสำเร็จควรต้องมีความรู้ความเข้าใจในความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการกระทำหน้าที่ (Function) และการแสดงบทบาท (Roles) ไว้ว่า ต้นศตวรรษที่ ๒๐ นักธุรกิจชาวฝรั่งเศสผู้หนึ่ง คือ Henri Fayol ได้เสนอตัวแบบหน้าที่สำคัญ ๕ ประการของการจัดการ คือ การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การสั่งการ (Commanding) การประสานงาน (Coordinating) และการควบคุม (Controlling) ซึ่งมีความสัมพันธ์กันในลักษณะที่เป็นวงจรดังแผนภาพที่ ๒.๑

^{๔๘} พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ขยมงคลโล), *การบริหารวัด*, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (นครปฐม: เพชรเกษมการพิมพ์, ๒๕๕๑), หน้า ๒๖-๒๗.

^{๔๙} พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต), *คุณธรรมสำหรับนักบริหาร*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สหธรรมิก, ๒๕๓๙), หน้า ๓.

แผนภาพที่ ๒.๑ ความสัมพันธ์ของบทบาทหน้าที่ทางด้านการจัดการในทัศนะของ Fayol^{๕๐}

จากแผนภาพที่ ๒.๑ จะเห็นได้ว่าหน้าที่หลักที่สำคัญประการแรกของผู้บริหาร คือ การวางแผน นั่นคือการกำหนดเป้าหมายว่าต้องการให้อะไรเกิดขึ้น ที่ไหน เมื่อไร โดยใคร และด้วยวิธีการอย่างไร หลังจากนั้นหน้าที่สำคัญถัดมาคือ การจัดองค์การซึ่งเป็นเรื่องของการแบ่งงาน การจัดสายการบังคับบัญชา และการคัดเลือกหรือสรรหาบุคคลมาปฏิบัติหน้าที่ตามแผน หน้าที่หลักที่สำคัญต่อมาคือ การบังคับบัญชาสั่งการให้บุคลากรเหล่านั้นปฏิบัติหน้าที่ แต่การกระทำหน้าที่ของบุคลากรตามการสั่งการของผู้บังคับบัญชาระดับต่างๆ หรือฝ่ายต่างๆ อาจมีปัญหาขัดแย้งกันหรือไม่สัมพันธ์กัน ดังนั้นหน้าที่หลักของการบริหารหรือการจัดการที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือการประสานงาน นอกจากนั้นการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรยังมีความจำเป็นต้องได้รับการตรวจสอบควบคุมจากฝ่ายบริหารด้วยว่าเป็นไปตามแผน หรือเบี่ยงเบนออกไปจากเป้าหมายของแผนมากน้อยเพียงใด เป็นเพราะเหตุใด ซึ่งอาจมีความจำเป็นต้องทำการปรับแผน หรือวางแผนใหม่ (Replanning) และเมื่อมีการปรับแผน หรือวางแผนใหม่อาจต้องมีการเปลี่ยนแปลงหรือปรับองค์กรใหม่ (Reorganizing) เป็นวงจรอย่างนี้เรื่อยไป สองทศวรรษต่อมา Gulick and Urwick ได้เสนอหลักว่าด้วยหน้าที่ของการบริหารที่รู้จักกันแพร่หลายในนามของหลัก POSDCoRB ซึ่งย่อมาจากหน้าที่หลักของการบริหาร ๗ ประการ คือ การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การคัดเลือก หรือการสรรหาบุคลากร (Staffing) การอำนวยการ (Directing) การประสานงาน (Coordinating) การรายงาน (Reporting) และการงบประมาณ (Budgeting) ซึ่งหลัก POSDCoRB นี้ขยายความมาจากหน้าที่ทางด้านการจัดการของ Fayol นั่นเอง โดยแยกหน้าที่ทางด้านการคัดเลือกหรือสรรหาบุคลากรออกมาจากการจัด องค์การ ส่วนหน้าที่การควบคุมถูกแบ่งออกเป็นสองหน้าที่ คือ การรายงานผลการปฏิบัติงาน และการงบประมาณ หลัก POSDCoRB นี้ได้รับการยอมรับว่าเป็นหน้าที่สำคัญของการบริหารหรือการจัดการในภาครัฐมาเป็นเวลานาน ทศวรรษที่ ๘๐ โลกมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

^{๕๐} ังชัย วงศ์ชัยสุวรรณ, วิทยาการบริหารสำหรับนักบริหารมืออาชีพในยุคโลกาภิวัตน์, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๓), หน้า ๑๘.

อย่างมาก ผู้บริหารและนักวิชาการตระหนักถึงความไม่เพียงพอของหน้าที่ทางด้านการจัดการของฟาโยลและหลัก POSDCoRB ในปี ค.ศ.1983 Garson และ Overman ได้เสนอหลัก PAFHRIER ขึ้นมา ซึ่งเป็นคำย่อมาจากหน้าที่หลัก ของการบริหารหรือการจัดการสมัยใหม่ ๕ ประการ คือ

๑. PA ย่อมาจาก Policy Analysis คือการวิเคราะห์นโยบาย ซึ่งกินความหมายมากกว่าการวางแผน การวิเคราะห์นโยบายรวมไปถึงการวิเคราะห์ว่าอะไรคือวัตถุประสงค์ หรือ เป้าหมายของนโยบาย การกำหนดนโยบาย และการวิเคราะห์ผลกระทบของนโยบาย ซึ่งมีความ จำเป็นสำหรับการบริหารในภาครัฐ ภาคเอกชนในปัจจุบันก็ตระหนักถึงความจำเป็นสำหรับการ วิเคราะห์แผน หรือ นโยบายเพิ่มมากขึ้นเช่นกัน

๒. F ย่อมาจาก Financial Management หรือการจัดการทางการเงินหรือการคลัง เป็นหน้าที่สำคัญสำหรับการบริหารหรือการจัดการขององค์การทั้งในภาครัฐและภาคเอกชน แต่ถูกละเลยมิได้มีการกล่าวถึงในอดีต

๓. HR ย่อมาจาก Human Resource Management คือ การจัดการทางด้านทรัพยากรมนุษย์ มีความหมายกว้างกว่าการคัดเลือกหรือสรรหาบุคลากรขององค์การ จำเป็นต้องได้รับการฝึกอบรม การเรียนรู้และพัฒนา ได้รับการมอบหมายอำนาจ (Empowerment) ต้องมีคุณภาพในการทำงาน และมีคุณภาพชีวิตอีกด้วย

๔. I ย่อมาจาก Information Management เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงยุคปัจจุบันซึ่งเป็นยุคของสังคมสารสนเทศ ผู้บริหารจำเป็นต้องมีการจัดการทางด้านสารสนเทศเพื่อประโยชน์ในการนำเอาสารสนเทศมาประกอบการตัดสินใจของผู้บริหารด้วย

๕. ER ย่อมาจาก External Relations สะท้อนให้เห็นถึงสังคมในยุคปัจจุบันที่องค์กรต่างๆ จำเป็นต้องมีความสัมพันธ์กันในเชิง Synergistic และ Symbiotic เพิ่มมากขึ้นดังกล่าว ข้างต้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งต้องมีการจัดการทางด้านความสัมพันธ์กับองค์กรอื่นๆ รวมทั้งกับสังคมและ กับสิ่งแวดล้อมเป็นต้น จะเห็นได้ว่าหลัก PAFHRIER สามารถใช้ประกอบกับหลัก POSDCoRB หรือหลักของ Fayol ได้เป็นอย่างดีสำหรับการทำความเข้าใจหน้าที่หลักที่สำคัญของการบริหาร หรือการจัดการใน ยุคปัจจุบัน กระบวนการของหลักการบริหารไว้ ๕ ขั้นตอน ดังนี้^{๕๑}

๑. การวางแผน (Planning)
๒. การจัดระบบองค์การ (Organizing)
๓. การจัดบุคลากร (Staffing)
๔. การเป็นผู้นำในองค์การ (Leading)
๕. การควบคุมการดูแล (Controlling)

หลักการบริหารเหล่านี้อาจจะเคยปฏิบัติโดยผู้บริหารก่อนมี Fayol แต่ Fayol เป็นบุคคลแรกที่ประมวลหลักการเหล่านี้ขึ้นมา ทำให้ผู้บริหารทุกคนสามารถเรียนรู้ได้ เขาได้วางรากฐาน ของการบริหารในฐานะที่เป็นวิชาชีพอย่างหนึ่งทฤษฎีการบริหาร ซึ่งสามารถใช้ได้กับการบริหารทุกชนิด

^{๕๑} Koontz Harold, and WeihrichHeize, **Essential of Management**, 5th, (Singapore: McGraw-Hall, 1990), pp. 26-27.

ไม่ว่าจะเป็นการบริหารอุตสาหกรรมหรืองานรัฐบาล โดยมีสาระสำคัญเกี่ยวกับการบริหาร (Management Functions) ซึ่ง ประกอบด้วยหน้าที่ทางการบริหาร ๕ ประการ คือ^{๕๒}

๑. การวางแผน (Planning) หมายถึง ภาระหน้าที่ของผู้บริหารที่จะต้องทำการคาดการณ์ล่วงหน้าถึงเหตุการณ์ต่างๆ ที่จะมีผลกระทบต่อธุรกิจ และกำหนดขึ้นเป็นแผนปฏิบัติงาน หรือวิธีทางที่จะปฏิบัติเอาไว้เพื่อเป็นแนวทางของการทำงานในอนาคต

๒. การจัดองค์การ (Organizing) หมายถึง ภาระหน้าที่ที่ผู้บริหารจะต้องจัดให้มีโครงสร้างของงานต่างๆ และอำนาจหน้าที่ ทั้งนี้เพื่อให้เครื่องจักร สิ่งของ และตัวคน อยู่ในส่วนประกอบที่เหมาะสมในอันที่จะช่วยให้งานขององค์การบรรลุผลสำเร็จได้

๓. การบังคับบัญชาสั่งการ (Commanding) หมายถึง หน้าที่ในการสั่งการงานต่างๆ ของผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา ซึ่งจะกระทำให้ผลสำเร็จด้วยดี โดยที่ผู้บริหารจะต้องกระทำตนเป็น ตัวอย่างที่ดีจะต้องเข้าใจคนงานของตน จะต้องเข้าใจถึงข้อตกลงในการทำงานของคนงานและ องค์การที่มีอยู่ รวมถึงจะต้องมีการติดต่อสื่อสารกับผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างใกล้ชิดทั้งขึ้นและลงนอกจากนี้ยังต้องทำการประเมินโครงสร้างขององค์การและผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาของตนเป็นประจำอีกด้วย หากโครงสร้างขององค์การที่เป็นอยู่ไม่เหมาะสมก็จำเป็นต้องปรับปรุงเช่นเดียวกัน ถ้าผู้อยู่ใต้ บังคับบัญชาคนใดหย่อนประสิทธิภาพ การไล่ออกเพื่อปรับปรุงกำลังคนที่มีอยู่ให้เหมาะสมยิ่งขึ้นก็เป็น สิ่งจำเป็นต้องทำ

๔. การประสานงาน (Coordinating) หมายถึง ภาระหน้าที่ที่จะต้องเชื่อมโยงงานของทุกคนให้เข้ากันได้ และกำกับให้ไปสู่จุดมุ่งหมายเดียวกัน

๕. การควบคุม (Controlling) หมายถึง ภาระหน้าที่ในการที่จะต้องกำกับให้สามารถประกันได้ว่ากิจกรรมต่างๆ ที่ทำไปนั้นสามารถเข้ากันได้กับแผนที่ได้วางไว้แล้ว หลักการในการบริหารจัดการขึ้น ๑๔ ประการเป็นส่วนประกอบสำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพของกระบวนการบริหารจัดการ ดังนี้^{๕๓}

๑. การแบ่งงานกันทำ (Division of Labor) ฟาโย ได้เสนอว่า คนงานควรจะได้รับการมอบหมายหน้าที่ให้ปฏิบัติมากขึ้น หรือได้รับการกระตุ้นให้มีความรับผิดชอบในผลลัพธ์ของงาน มากขึ้น ซึ่งหลักการนี้จะสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในองค์การยุคปัจจุบันได้

๒. อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ (Authority and Responsibility) แวเปออร์และฟาโย ได้ให้ความสำคัญของอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ อำนาจหน้าที่แบบเป็นทางการของแวเปออร์จะได้อำนาจมาจากตำแหน่งหน้าที่ของผู้บริหารในสายการบังคับบัญชา ส่วนอำนาจ หน้าที่แบบไม่เป็นทางการจะได้รับจากความชำนาญงานของบุคคล (Expertise) ความรู้ทางด้าน เทคนิค (Technical Knowledge) ความมีคุณค่าทางศีลธรรม (Moral Worth) และความสามารถในการนำ (Leading) และสร้างความผูกพันกับผู้ใต้บังคับบัญชา ตลอดจนเน้นว่าอำนาจหน้าที่และความ รับผิดชอบควรอยู่คู่กัน

^{๕๒} Alan Price, Human Resource Management, In a Business Context, 2 edition, (London: Thomson Learning, 2004), p. 110.

^{๕๓} ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคนอื่นๆ, ทฤษฎีองค์การ: ฉบับมาตรฐาน, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสาร, ๒๕๔๕), หน้า ๖๘-๖๙.

๓. การมีผู้บังคับบัญชาคนเดียว (Unity of Command) ฟาโย กล่าวว่าคำสั่งสองคำสั่ง (Dual Command) อาจก่อให้เกิดปัญหาในการทำงาน เช่น การรายงานจะมีความเกี่ยวข้องใน เมื่อผู้ควบคุมสองคนได้ให้คำสั่งกับผู้ใต้บังคับบัญชาเพียงคนเดียว ทำให้เกิดการสับสนในบาง สถานการณ์ คำสั่งสองคำสั่งนี้ทำให้เกิดความยุ่งยากแก่ผู้บังคับบัญชา และทำให้เกิดการสับสนใน ลำดับชั้นของ อำนาจหน้าที่แบบเป็นทางการ (Formal Hierarchy of Authority) การประเมินอำนาจ หน้าที่ และ ความรับผิดชอบของผู้บริหารในระบบผู้บังคับบัญชาสองคนจะเป็นการยาก และผู้บริหาร จะไม่สนใจ ในความรู้สึกของผู้ใต้บังคับบัญชา มักจะโกรธ และอาจไม่ให้ความร่วมมือในอนาคตถ้า ผู้ใต้บังคับบัญชาไม่เชื่อฟัง

๔. สายการบังคับบัญชาตามอำนาจหน้าที่ (Line of Authority) เป็นสายการบังคับบัญชา จากผู้บริหารในระดับบนสู่ผู้ปฏิบัติงานในระดับล่างขององค์การ ความสัมพันธ์ของการ จำกัดความยาว ของสายการบังคับบัญชา โดยการควบคุมจำนวนของระดับในลำดับชั้นของการบริหาร จัดการ จำนวน ที่ดีที่สุดในลำดับชั้นการบังคับบัญชา (Hierarchy) คือ ความยาวของการติดต่อสื่อสาร ระหว่าง ผู้บริหารระดับสูง และพนักงานระดับล่าง รวมถึงความล่าช้าในการวางแผน (Planning) และ การ จัดการ (Organizing) ซึ่งการจำกัดจำนวนของระดับชั้นการบังคับบัญชาให้น้อยลงจะทำให้ปัญหา ใน การติดต่อสื่อสารลดลง และองค์การจะมีการปฏิบัติงานที่รวดเร็วและมีความยืดหยุ่นมากขึ้น ภายใน องค์การได้มีการแบ่งแยกแผนกต่างๆ ซึ่งแต่ละแผนกจะมีระดับชั้นการบังคับบัญชาโดยผู้บริหารใน ระดับกลาง และระดับต้นของสายการบังคับบัญชาแต่ละแผนก ต้องมีปฏิสัมพันธ์กับผู้จัดการในระดับ เดียวกันในแผนกอื่นๆ ซึ่งปฏิสัมพันธ์นี้ช่วยในการตัดสินใจให้เร็วขึ้น เนื่องจากผู้บริหารจะรู้จักบุคคล อื่น และรู้วิธีการในการแก้ปัญหาเพิ่มมากขึ้น สำหรับการทำงานข้ามแผนกหรือการทำงานข้ามสายนั้น เป็นการสร้างทีมงานข้ามสาย ซึ่งสามารถควบคุมโดยผู้นำของแต่ละทีม

๕. การรวมอำนาจ (Centralization) เป็นการรวมอำนาจของการบังคับบัญชาไว้ที่ ผู้บริหารระดับสูงขององค์การ ซึ่งอำนาจหน้าที่จะไม่ได้รวมไว้ที่ผู้บริหารระดับสูงของสายการบังคับ บัญชา แต่เป็นการกำหนดว่า ควรมีการรวมอำนาจไว้ที่ผู้บริหารระดับสูงเท่าใดอย่างไร และมีการ กระจายอำนาจให้กับผู้ใต้บังคับบัญชาและคนงานในระดับล่างอย่างไร สิ่งนี้ถือว่ามีสำคัญ เนื่องจากว่าจะมีผลกระทบต่อพฤติกรรมของพนักงานในทุกระดับขององค์การ

๖. การมีเป้าหมายเดียวกัน (Unity of Direction) เป็นการออกแบบหรือกำหนดแผนใน การปฏิบัติงานของผู้บริหาร และคนงานที่ใช้ทรัพยากรขององค์การ องค์การใดที่ไม่มีการ วางแผนจะ ทำให้ขาดประสิทธิภาพและขาดประสิทธิผล ซึ่งจะไม่มีการมุ่งไปสู่กิจกรรมของกลุ่มหรือ กิจกรรมของ บุคคล แต่การวางแผนจะเริ่มที่ผู้บริหารระดับสูงทำงานเป็นทีมร่วมกับกลยุทธ์ของ องค์การ ซึ่งจะต้อง มีการติดต่อกับผู้บริหารในระดับกลางที่มีส่วนในการตัดสินใจว่าจะใช้ทรัพยากรของ องค์การอย่างไร เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามกลยุทธ์ หลักการในข้อนี้ยึดหลักว่า กิจกรรมของแต่ละ กลุ่มต้องมี จุดหมายและแผนเดียวกัน

๗. หลักความเสมอภาค (Equity) ความเสมอภาคคือ ความเป็นธรรม (Justice) ความ ยุติธรรม (Impartiality) และความเหมาะสม (Fairness) สำหรับสมาชิกทุกคนภายในองค์การซึ่ง ใน ปัจจุบันพนักงานมีความต้องการความเสมอภาคมากขึ้นเป็นการจัดการที่ใช้หลักความเท่าเทียมกัน

๘. การออกคำสั่ง (Order) วิธีการจัดการซึ่งอยู่ในตำแหน่งนั้นในการจัดหาเพื่อให้องค์การได้รับประโยชน์สูงสุด และเป็นการจัดหางานให้แก่พนักงานโดยใช้ผังองค์การ (Organization Chart) เพื่อแสดงให้เห็นถึงตำแหน่ง และหน้าที่ของพนักงานแต่ละคน และเป็นการชี้วัดว่าตำแหน่ง ของพนักงานแต่ละคนอาจจะมีการเลื่อนขั้นได้ในอนาคตการวางแผนเกี่ยวกับอาชีพได้รับความสนใจ มากขึ้นในองค์การยุคปัจจุบัน เนื่องจากทรัพยากรมนุษย์ถือว่ามีความจำเป็นที่จะต้องให้การฝึกอบรม (Training) และการพัฒนากำลังแรงงาน (Developing) โดยองค์การจะกำหนดตำแหน่งหน้าที่สำหรับคนทุกคน และทุกคนจะเข้าใจตำแหน่งหน้าที่ของตน

๙. ความคิดริเริ่ม (Initiative) เป็นความสามารถของบุคคลในการกระทำการสิ่งต่างๆ โดยปราศจากการสั่งการจากผู้บังคับบัญชา ผู้บริหารจะต้องกระตุ้นให้พนักงานมีความคิดริเริ่มซึ่ง ความคิดริเริ่มนี้นับถือว่าเป็นจุดแข็งขององค์การ เนื่องจากจะสามารถสร้างนวัตกรรมใหม่ๆ ได้ ผู้บริหารมีความต้องการทักษะ (Skill) และไหวพริบ (Tact) เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างองค์การ และความต้องการของพนักงาน และความสามารถ (Ability) จะทำให้เกิดความสมดุล ซึ่งเป็นสิ่งที่ชี้วัด ผู้บริหารระดับสูงในการพัฒนาและการบริหารงาน

๑๐. ความมีระเบียบวินัย(Discipline) เป็นการมุ่งให้ความสำคัญเกี่ยวกับเรื่องการเชื่อฟัง (Obedience) อำนาจ (Energy) คำขอร้อง (Application) และลักษณะของการแสดงความ นับถือออกมา สำหรับอำนาจของผู้บังคับบัญชา ความมีระเบียบวินัยเป็นบุคลิกลักษณะที่เกี่ยวข้องกับผู้บริหารหลายๆ คนที่สามารถสร้างความน่าเชื่อถือให้กับผู้ปฏิบัติงานทั้งหมดและทำงานอย่างเข้มแข็งเพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์การ ความมีระเบียบวินัยจะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกภายในองค์การกับคุณสมบัติของผู้นำภายในองค์การ และเป็นความสามารถของผู้บริหารในการที่จะปฏิบัติตามอย่างยุติธรรมอีกด้วย

๑๑. ค่าตอบแทน (Remuneration of Personnel) การให้รางวัลประกอบด้วยโบนัส และแผนการแบ่งกำไร เป็นการช่วยกระตุ้นการทำงานของพนักงานได้ การให้หรือการจ่ายค่าตอบแทนให้แก่พนักงานมีความสำคัญอย่างมากต่อความสำเร็จขององค์การ ระบบรางวัลที่มีประสิทธิภาพสามารถให้ความยุติธรรมทั้งพนักงาน และองค์การ รวมทั้งสามารถกระตุ้นผลผลิตเพิ่ม โดยการให้รางวัล เพื่อเป็นการสนับสนุนให้มีผลผลิตเพิ่มขึ้น โดยยึดหลักว่าการจ่ายค่าตอบแทนควรยุติธรรมและตอบสนองความพึงพอใจสูงสุดทั้งนายจ้าง และลูกจ้างเท่าที่จะทำได้

๑๒. ความมั่นคงในงาน (Stability of Tenure of Personnel) ความมั่นคงในงานมีความสำคัญต่อการจ้างงานระยะยาว เมื่อพนักงานอยู่ในองค์การซึ่งมีแนวโน้มจะทำงานเป็นทีมเป็นระยะเวลานาน โดยพยายามพัฒนาทักษะ และปรับปรุงความสามารถในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรขององค์การ การจ้างงานระยะยาวเป็นปัจจัยสำคัญที่ใช้อธิบายการประสบความสำเร็จของบริษัทขนาดใหญ่ในญี่ปุ่น

๑๓. ผลประโยชน์ส่วนตัวมีความสำคัญน้อยกว่าผลประโยชน์ขององค์การ (Subordination of individual interests to the common interest) ผลประโยชน์ขององค์การถือว่าเป็นประโยชน์ของทุกๆ คนหรือของทุกกลุ่มในองค์การ ในขณะที่องค์การยังดำเนินกิจการอยู่จะต้องมีการกำหนดผลประโยชน์เพื่อให้เกิดความยุติธรรมระหว่างองค์การ และสมาชิกภายในองค์การ

๑๔. ความสามัคคี (Sprit de corps) เป็นความรู้สึกร่วมกันของสมาชิกภายในองค์การที่ช่วยสนับสนุนการทำงานของสมาชิกในกลุ่มในการออกแบบประยุกต์ของอำนาจหน้าที่ ตามลำดับชั้นภายในองค์การ และสิทธิในการสั่งการ หรือการบริโศค และความร่วมมือกันถือว่าเป็น ส่วนประกอบสำคัญในการที่ทำให้องค์การบรรลุผลสำเร็จ และมีการพัฒนาความสามัคคีจะสามารถ บรรลุผลสำเร็จได้หากมีการติดต่อกันระหว่างผู้บริหาร และคนงานโดยการติดต่อเพื่อแก้ไขปัญหาใน สถานการณ์ที่สำคัญ เพราะความสามัคคีคือพลัง เมื่อสมาชิกมีความสามัคคีกันสูงก็จะทำให้องค์การมีความแข็งแกร่ง กระบวนการบริหารงาน ๗ประการ เรียกโดยย่อว่า “POSDCoRB” เป็นกระบวนการบริหารงานที่นำเสนอไว้ในหนังสือ “Papers on the Science of Administration” ในปี พ.ศ. ๒๔๗๙ โดยมีกระบวนการบริหารงาน ดังนี้^{๕๔}

๑. การวางแผน (Planning) หมายถึง การวางแผนทางในการปฏิบัติงานตลอดจนวิธีการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่วางไว้

๒. การจัดหน่วยงาน (Organizing) หมายถึง การจัดโครงสร้าง อำนาจหน้าที่และการแบ่งส่วนของงานให้เหมาะสมและลงตัว

๓. การจัดสายงานและการจัดตัวบุคคล (Staffing) หมายถึง การบริหารงานด้านบุคลากร อันได้แก่ การจัดอัตรากำลัง การสรรหา การรักษาสภาพการทำงาน และการควบคุมการ ปฏิบัติงานของบุคลากร

๔. การอำนวยการ (Direction) หมายถึง การดำเนินการตัดสินใจ และสั่งการในการปฏิบัติงานของส่วนต่างๆ ให้ดำเนินไปอย่างมีระเบียบแบบแผน ทั้งในลักษณะงานทั่วไปและใน ลักษณะงานเฉพาะ ตลอดจนการให้คำแนะนำ และควบคุมการปฏิบัติงานในทุกภาคส่วน

๕. การประสานงาน (Coordinating) หมายถึง การร่วมมือกันของบุคลากรในการปฏิบัติงานตามส่วนต่างๆ ให้ประสานสอดคล้องกันอย่างกลมกลืน

การรายงาน (Reporting) หมายถึง การรายงานผลการปฏิบัติงานของหน่วยงานให้ผู้บริหารงานและสมาชิกของหน่วยงานได้ทราบถึงความเคลื่อนไหวและ ความก้าวหน้าของกิจการต่างๆ ภายในหน่วยงาน

งบประมาณ (Budgeting) หมายถึง การควบคุมการใช้จ่ายให้รอบคอบ และรัดกุมรวมถึงการจัดสรรงบประมาณและการจัดทำบัญชี การกิจสำคัญในการบริหารไว้๗ประการ คือ^{๕๕}

๑. การวางแผน (Planning) หมายถึง การกำหนดโครงการอย่างกว้างๆ ว่ามีอะไรที่จะต้องปฏิบัติตามลำดับ วางแนววิธีปฏิบัติพร้อมด้วยวัตถุประสงค์ของการปฏิบัติงานนั้น ก่อนลงมือปฏิบัติการ

^{๕๔} Luther Gulick and Lyndall Urwick, *Papers on the Science of Administration*, (New York: Institute of Public Administration, 1937), pp. 37-38.

^{๕๕}ดิน ปรัชญพฤทธิ, *หลักการจัดการ*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๙), หน้า ๒๔-๒๖.

๒. การจัดองค์การ (Organizing) หมายถึง การจัดรูปโครงสร้างหรือเค้าโครงการบริหาร โดยกำหนดอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานย่อยหรือตำแหน่งต่างๆ ของหน่วยงานให้ชัดเจนพร้อม ด้วย กำหนดลักษณะ และวิธีการติดต่อสัมพันธ์ตามลำดับชั้นแห่งอำนาจหน้าที่สูงต่ำลดหลั่นลงไป

๓. การจัดคนเข้าทำงาน (Staffing) หมายถึง การบริหารงานเกี่ยวกับตัวบุคคลของ หน่วยงานการบริหารบุคคลดังกล่าว รวมทั้งตั้งแต่การแสวงหาคนมาทำงาน การบรรจุ การแต่งตั้ง การ ฝึกอบรม และการพัฒนาบุคคล การบำรุงขวัญ การเลื่อนขั้น ตลอดจนการพิจารณาให้พ้นจากงาน การ บำรุงรักษาสภาพของการทำงานให้ดี และมีประสิทธิภาพให้คงอยู่ต่อไป

๔. การสั่งการ (Directing) หมายถึง การอำนวยการ หรือการวินิจฉัยสั่งการหลังการได้ วิเคราะห์ และพิจารณาโดยรอบคอบ รวมทั้งติดตามดูแลให้มีการปฏิบัติตามคำสั่งนั้นๆ

๕. การประสานงาน (Coordinating) หมายถึง การประสานงาน หรือติดต่อสัมพันธ์กับ หน่วยงานย่อยหรือตำแหน่งต่างๆ ในองค์กร เพื่อก่อให้เกิดการทำงานที่มีประสิทธิภาพไม่มีการทำงาน ที่ซ้ำซ้อนหรือขัดแย้งกัน สามารถทำงานประสานความกลมกลืนกันเพื่อวัตถุประสงค์หลัก ขององค์การ

๖. การรายงาน (Reporting) หมายถึง การเสนอรายงานไปยังผู้บังคับบัญชาหรือยัง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งบนและล่าง เพื่อทราบความก้าวหน้าของงานทุกระยะ สะดวกแก่การ ประสานงานอื่นจะเป็นการสร้างความเข้าใจอันดีต่อกัน ตลอดจนเป็นการบำรุงขวัญกำลังใจไปในตัว ด้วย

๗. การงบประมาณ (Budgeting) หมายถึง การจัดสรรทรัพยากร หรือการทำงานงบประมาณ การเงิน วางแผนหรือโครงการในการจ่ายเงิน การบัญชี และการควบคุมดูแลการใช้ จ่ายเงินโดย รอบคอบ และรัดกุม หลักเกณฑ์ในการบริหารมีหลักเกณฑ์ซึ่งมีพื้นฐานอยู่ในหลักการ (Principles) ที่สำคัญ ๔ ประการ คือ^{๕๖}

๑. ต้องมีการคิดค้นและกำหนดวิธีที่ดีที่สุด สำหรับงานแต่ละอย่างคือต้องมีการกำหนด วิธีการทำงานที่ดีที่สุดที่ช่วยให้สามารถทำงานเสร็จลุล่วงไปด้วยดีตามวัตถุประสงค์ มาตรฐานของงาน จะต้องมีการจัดวางเอาไว้ โดยมีหลักเกณฑ์ที่ได้พิสูจน์มาแล้วว่าเป็นวิธีที่ดีที่สุดจริง และในเวลา เดียวกันการจ่ายผลตอบแทนแบบจูงใจต่างๆ ก็จ่ายให้ตามผลผลิตทั้งหมด

๒. ต้องมีคัดเลือกและพัฒนาคนงาน โดยตระหนักถึงความสำคัญและคุณค่าของการรู้จัก งานให้เหมาะสมสอดคล้องกับคนงาน นอกจากนี้ต้องมีการอบรมคนงานให้รู้จักวิธีการทำงาน ที่ถูกวิธี ด้วย และในการคัดเลือกคนงานจะต้องมีการพิจารณาเป็นพิเศษที่จะให้ได้คนที่มีคุณสมบัติที่ดี ที่สุด ตรงตามงานที่จะให้ทำ

๓. ด้วยวิธีการพิจารณาอย่างรอบคอบเกี่ยวกับวิธีการทำงาน ควบคู่กับการพิจารณา คนงานนี้ คนงานจะไม่คัดค้านต่อวิธีทำงานใหม่ที่ได้กำหนดขึ้น เพราะโดยหลักเหตุผลคนงาน ทุกคนจะ เห็นจริงถึงโอกาสที่เขาจะได้รับรายได้สูงขึ้นจากการทำงานถูกวิธีที่จะช่วยให้ได้ผลผลิตสูงขึ้น ๔ การ ประสานร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดระหว่างผู้บริหารและคนงาน ฝ่ายบริหารควรจะได้ประสานอย่าง ใกล้ชิดเป็นประจำกับคนงานที่เป็นผู้ปฏิบัติงาน แต่ต้องไม่ใช่โดย การลงมือปฏิบัติงานที่ควรจะเป็นงาน

^{๕๖} ธงชัย สันติวงษ์, องค์การและการบริหาร , พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร: ไทย วัฒนาพานิช, ๒๕๔๓), หน้า ๔๗-๔๘.

ของคณงานเท่านั้น แนวคิดการบริหารได้รับการพัฒนาขึ้นมาตามแบบวิธีการทางวิทยาศาสตร์ จนเกิดเป็นทฤษฎีการบริหารที่มุ่งจะวิเคราะห์ศึกษาถึงการบริหารอย่างเป็นระบบ โดยเฮนรี ฟาโย นักบริหารชาว ฝรั่งเศส ซึ่งได้วางรากฐานสำคัญของทฤษฎีการบริหารทั่วไปอันเป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวาง ทฤษฎีอันหนึ่งที่ว่าด้วยหน้าที่ในการบริหาร ๕ ประการคือ การวางแผน การจัดองค์การ การบังคับบัญชา การประสานงาน และการควบคุม ต่อมาได้พัฒนาและปรับปรุงจนกลายเป็นตำราการบริหาร เช่น ทฤษฎีของลูเธอร์ กุลลิค ศาสตราจารย์การบริหารรัฐกิจชาวอเมริกัน ที่ได้ขยายแนวคิดของฟาโย กำหนดหน้าที่ในการบริหารที่เรียกกันว่า POSDCoRB: Planning (การวางแผน) Organizing (การจัดองค์การ) Staffing (การจัดบุคคลเข้าทำงาน) Directing (การสั่งการหรืออำนวยการ) Coordinating (การประสานงาน) Reporting (การรายงานผลการปฏิบัติงาน) Budgeting (การงบประมาณ)^{๕๗}

สรุปได้ว่า หลักการบริหารดังกล่าวมาแล้วนั้น เป็นสิ่งที่มีประโยชน์และจำเป็นต่อการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ เพราะคณะสงฆ์มีภาระหน้าที่ความรับผิดชอบที่ต้องกระทำร่วมกันเพื่อประโยชน์แก่พระพุทธศาสนา ดังนั้นเพื่อให้การปฏิบัติงานมีคุณภาพ และเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่คณะสงฆ์ตั้งเอาไว้จึงต้องอาศัยหลักการบริหารสมัยใหม่มาประยุกต์ใช้เพื่อความเหมาะสมถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย และทันยุคสมัยปัจจุบัน

๒.๒.๘ พุทธวิธีในการบริหาร

ความหมายของการบริหารในทางพระพุทธศาสนา หมายถึง การดูแลรักษาตนเองเรียกว่า “กายบริหาร” ไปจนถึงการปกครอง ดูแล รักษา หมู่คณะภายในวัด อันได้แก่หมู่พระภิกษุสงฆ์ ชื่อว่า “พระสงฆ์” และสามเณร อุบาสก อุบาสิกา ขรवास ที่มีที่อยู่หรือพำนักอยู่ในวัด รวมทั้ง กิจการของวัด เรียกว่า “การบริหารวัด” และ “การปกครองคณะสงฆ์” ในสังฆมณฑลทั่วประเทศ^{๕๘} หน้าที่ในการบริหาร คือ หน้าที่แต่ละอย่างของกระบวนการการบริหาร ล้วนเป็นหน้าที่ของงานที่จำเป็นที่ผู้บริหารจะต้องปฏิบัติ ทั้งนี้เพื่อให้ภารกิจหรืองานทั้งหลายที่บุคคลฝ่ายต่างๆ ใน องค์การปฏิบัติอยู่ให้สำเร็จผล โดยมีประสิทธิภาพ POSDoCR คือการวางแผน (Planning) การกำหนดนโยบาย และมาตรการการวางแผนปฏิบัติ หมายถึง การกำหนดแผนงาน หรือวิธีปฏิบัติงานไว้ล่วงหน้าเพื่อผลสำเร็จตามที่ต้องการการวางแผนจะเกี่ยวข้องกับการใช้ดุลยพินิจพิจารณาถึงผลสำเร็จที่ต้องการจะได้หนทางที่จะทำได้ตามตั้งเป้าหมาย ไว้ ในทางปฏิบัติในการวางแผนผู้บริหาร จะทำการคาดการณ์อนาคต และจะมีการคิดวิเคราะห์เพื่อ กำหนดเป้าหมายต่างๆ ในการวางแผนนั้น ผู้บริหารได้ใช้ดุลพินิจต่างๆ ว่า องค์การจะต้องทำอะไร ให้ได้ผลอะไร ทำอย่างไร ทำโดยใคร ทำเมื่อไหร่ ก็จะทำให้องค์การบรรลุเป้าหมายตามที่วางไว้โดยกล่าวไว้ว่า ในการวางแผนนี้พระพุทธเจ้าทรงกำหนดวัตถุประสงค์ส่วนบุคคล เพื่อให้สมาชิกใหม่ได้ปฏิบัติในทิศทาง เดียวกัน ซึ่งจะเห็นได้จากการที่ทรงประทานการอุปสมบทแก่ อัญญาโกณฑัญญะพระภิกษุรูปแรก ในทางพระพุทธศาสนาด้วยพระดำรัส ว่า “เธอจง

^{๕๗} พลอากาศโท หม่อมหลวงสุปรียา กมลาคณ์, *กลยุทธ์การบริหาร*, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๕๕), หน้า ๒.

^{๕๘} พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคล), *การบริหารวัด*, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (นครปฐม: เพชรเกษมการพิมพ์, ๒๕๕๑), หน้า ๒๙.

เป็นพระภิกษุมาเถิดธรรมอันเรากล่าวดีแล้ว เธอจง ประพฤติพรหมจรรย์เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบเถิด” จะเห็นได้ว่า พระพุทธดำรัสนี้มีกล่าวถึง วัตถุประสงค์ของการอุปสมบทชัดเจนว่า “เธอจง ประพฤติพรหมจรรย์เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบเถิด” นั้นหมายถึงว่า ให้สมาชิกให้ปฏิบัติให้หลุดจากทุกข์ส่วนตัว หรือแนะนำคนอื่นให้หลุดพ้นจาก ทุกข์ อันเป็นเป้าหมายสูงสุดในการดำเนินชีวิต^{๕๙}

๑. การจัดองค์การ (Organizing) การจัดองค์การหรือการจัดรูปงาน หมายถึงการจัดรูปงาน และโครงสร้างการแบ่งหน้าที่ตามความรับผิดชอบของตำแหน่งต่างๆ คือการจัดตำแหน่งสายบังคับบัญชาในองค์การ รวมถึงการกำหนดคุณสมบัติของบุคคลที่จำเป็นสำหรับตำแหน่งภายในองค์การตามความถนัด และตามความรับผิดชอบในการปฏิบัติงานอย่างชัดเจนในเชิงวิชาการด้วย^{๖๐} สำหรับคณะสงฆ์พระพุทธเจ้าทรงกำหนดให้พระภิกษุเคารพกันตามลำดับอาวุโสหรืออายุพรรษา ผู้บวชทีหลังต้องแสดงความเคารพต่อผู้ที่บวชก่อน คณะสงฆ์ได้มีการบริหารกันมาใน รูปแบบอาจารย์ปกครองศิษย์ หรือพ่อปกครองลูก โดยปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัยเป็นสำคัญ ใน การจัดระเบียบการบริหาร โดยให้อำนาจการบัญชาตติ์หลักเกณฑ์ และวิธีการดำเนินงานของคณะสงฆ์ ตามความเหมาะสม ต่อมาฝ่ายบ้านเมืองจึงได้เข้ามามีบทบาทช่วยอุปถัมภ์ ทำนุบำรุง พระพุทธศาสนา^{๕๘}

๒. การบริหารงานบุคคล (Staffing) คือ การสรรหาบุคคลมาบรรจุในตำแหน่งที่กำหนดไว้ หมายถึง การสรรหา การรับสมัคร การสัมภาษณ์การคัดเลือกการบรรจุการฝึกอบรมของบุคลากร ให้เข้าใจถึงวิธีการปฏิบัติงาน สำหรับการบริหารบุคลากรของคณะสงฆ์ เป็นกระบวนการที่สำคัญอย่างหนึ่งที่พระสังฆาธิการผู้หวังความสำเร็จในการบริหาร ต้องปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัยในการบริหารภารกิจ และจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องหมั่นศึกษาหาความรู้ใหม่อยู่เสมอ เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการปรับปรุงการบริหารคณะสงฆ์ให้เข้มแข็งขึ้นมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น สำหรับการบริหารงานบุคคลในพระพุทธศาสนา เริ่มตั้งแต่การรับคนเข้ามาบวชที่จะต้องมีการกลั่นกรองโดยคณะสงฆ์ พระพุทธเจ้าทรงมอบความเป็นใหญ่ให้คณะสงฆ์ ในการทำพิธี อุปสมบทให้แก่กุลบุตร พระเถระผู้เป็นประธานในพิธีเรียกว่า พระอุปัชฌาย์ การรับคนเข้ามาบวช อุปสมบทต้องได้รับการเห็นชอบเป็นเอกฉันท์จากคณะสงฆ์ ซึ่งประชุมพร้อมกันในอุโบสถที่ประกอบ พิธีอุปสมบท เมื่อเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาแล้ว พระบวชใหม่ (พระนวกะ) จะต้องได้รับการฝึกอบรมและการศึกษาเล่าเรียนจากอุปัชฌาย์ โดยอยู่ภายใต้การดูแลของท่านจนกว่าจะมีพรรษาครบ ๕ ดังนั้น กระบวนการฝึกอบรมพระบวชใหม่จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะก่อให้เกิดการศึกษาในวัด ซึ่งต่อมาได้พัฒนาเป็นมหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญในอินเดีย เช่น มหาวิทยาลัยนาลันทา^{๖๑} ระบบการศึกษาในพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการพัฒนาบุคลากร トラบใดที่บุคลากรยังไม่บรรลุพระอรหันต์ เขาผู้นั้นจะต้องได้รับการศึกษาอบรมตลอดไป

^{๕๘} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **พุทธวิธีบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๕-๖.

^{๖๐} กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, **คู่มือการบริหารการศึกษาของคณะสงฆ์**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๘), หน้า ๖.

^{๖๑} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **พุทธวิธีบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๑๒.

๔. การวินิจฉัยสั่งการ (Directing) คือการเลือกเอาทางใดทางหนึ่ง ในจำนวนทางที่มีให้เลือกจำนวนมาก การตัดสินใจสั่งการที่สำคัญที่สุดในกระบวนการบริหารทั้งหมด เพราะว่าบรรดากระบวนการต่างๆ ล้วนแต่ดำเนินไปเพื่อช่วย และสนับสนุนในการตัดสินใจสั่งการทั้งสิ้น ในการตัดสินใจด้านการบริหารของพระสังฆาธิการ จะต้องอาศัยพระธรรมวินัย ตัวบทกฎหมาย ระเบียบ กฎ และข้อบังคับ ตลอดจนทั้งแนวนโยบาย และระเบียบประเพณีที่เคยปฏิบัติมาฉะนั้น การตัดสินใจหมายถึง การอำนวยการเลือกตั้ง การชี้แจงงานให้ผู้ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติตาม เป้าหมายที่กำหนดไว้ อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลตลอดทั้งติดตามคำสั่งชี้แนะนั้น และในการสั่งงานซึ่งตัดสินใจสั่งการลงไป พระสังฆาธิการจะต้องอาศัยข้อมูล ข้อเท็จจริงตลอดจนความคิดเห็น ของบุคคลหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้องมาเป็นแนวทางในการพิจารณา การสั่งการจะดำเนินไปในทิศทางอัน เป็นจุดหมายของหน่วยงานนั้นๆ ต้องใช้เทคนิคกลวิธีให้เกิดแรงจูงใจ การติดต่อสื่อสารความคิด และ การทำงานให้เกิดขึ้นนั้น จึงจะทำให้การปฏิบัติงานของผู้ผู้ใต้บังคับบัญชาเกิดแรงจูงใจที่จะปฏิบัติ ตามคำสั่ง

๕. การควบคุม (Controlling) คือ การควบคุมกิจกรรมของผู้เกี่ยวข้องกับการทำงานให้ได้คุณภาพที่ต้องการโดยถือหลักปรัชญาที่ว่า “คุณภาพใส่เข้าไปในผลงานระหว่างกระบวนการทำงาน ไม่ใช่การตรวจสอบครั้งสุดท้าย” ดังนั้น การควบคุมจึงหมายถึง การส่งเสริมและการเสริมสร้างคุณภาพทุกขั้นตอน การควบคุมแต่ละขั้นตอนเพื่อให้ได้คุณภาพตามวัตถุประสงค์นั้น เป็นหน้าที่ความรับผิดชอบของทุกคนที่เกี่ยวข้อง มิใช่เป็นหน้าที่ของคนใดคนหนึ่งหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ด้วยเหตุนี้การควบคุมคุณภาพ คือ การทำงานเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความสูญเสียเปล่า ป้องกันไม่ให้งานผิดพลาดไปจากข้อกำหนด หาทางแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในระหว่างการทำงาน การกำกับดูแลเป็นการควบคุมสมาชิกภายในองค์กร ให้ปฏิบัติหน้าที่เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญแก่การกำกับดูแลคณะสงฆ์เป็นอย่างดีที่ พระพุทธเจ้าบัญญัติพระวินัย เพื่อให้พระสงฆ์ใช้มาตรฐานการควบคุมความประพฤติให้เป็นแบบเดียวกัน พระพุทธเจ้าทรงให้เหตุผลในการบัญญัติพระวินัยไว้ ๑๐ ประการ เช่น เพื่อความผาสุกแห่ง คณะสงฆ์ เพื่อข่มบุคคลผู้ไม่มีความละอาย เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความเสื่อมเสียทั้งในปัจจุบันและ อนาคต เพื่อความมั่นคงแห่งพระศาสนา

๖. การประสานงาน (Coordinating) การประสานงาน หมายถึง การประสานงานแนวความคิด พฤติกรรมของตนเอง และเพื่อร่วมงานผสมผสานกลมกลืนกัน ไม่ขัดหรือแย้ง หรือซ้ำซ้อนกัน เพื่อประสานผลประโยชน์ของการปฏิบัติงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกันการประสานงานจึงเป็นการสร้างวิธีการทำงานร่วมกัน หรือบุคคลภายนอกเพื่อให้เกิดความเข้าใจต่อกัน สำหรับคณะสงฆ์ต้องมีประสานงานกันระหว่างพระสังฆาธิการ ตั้งแต่ระดับบนไปจนระดับล่าง และระดับล่างขึ้นสู่ระดับบน

๗. การเสนอรายงาน (Reporting) การเสนอรายงาน คือ การเสนอจะเป็นไปด้วยวาจา หรือการบันทึกเป็นหลักฐานในการดำเนินงาน พร้อมกับเสนอแนะปัญหา และสถิติข้อมูลเท็จจริงต่อผู้บังคับบัญชา ตลอดทั้งการประชาสัมพันธ์เพื่อขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานสำหรับพระสังฆาธิการซึ่งเป็นผู้บริหารงานคณะสงฆ์ ควรนำหลักและวิธีการปฏิบัติดังกล่าวไปปรับปรุงใช้ในงานคณะสงฆ์ ก็จะเป็นไปประโยชน์ต่องานคณะสงฆ์อย่างยิ่ง การบริหารงานบุคคลในพระพุทธศาสนา มีความละเอียด และเป็นขั้นตอนในการกลั่นกรองรับบุคคลเข้ามาบวชโดยที่พระพุทธเจ้ามอบความเป็นใหญ่ให้แก่คณะสงฆ์ในการอุปสมบท กุลบุตรตามแบบบัญญัติจตุตถกรรมโดยมีพระอุปัชฌาย์เป็นประธานในการอุปสมบทและต้องรับรับความ เห็นชอบเป็นเอกฉันท์จากคณะสงฆ์พร้อมกันในอุโบสถที่ประกอบ

พิธีอุปสมบท เมื่อเข้ามาในพระพุทธศาสนาแล้ว พระบวชใหม่จะต้องได้รับการฝึกฝนอบรมจากพระอุปัชฌาย์หรือผู้ปกครองจนกว่าจะมีพรรษา ๕ ที่เรียกว่า นิสัยมุตกะ คือพ้นจากการพึ่งพาอุปัชฌาย์ ดังนั้นกระบวนการฝึกอบรมพระบวชใหม่จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ระบบการศึกษาในพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการพัฒนาบุคลากรให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพ トラบใดที่บุคคลนั้นยังไม่บรรลุพระอรหันต์ ผู้นั้นจะต้องได้รับการศึกษาอบรมใน ด้านพระธรรมวินัยต่อไป ที่เรียกว่า เสขะ คือ ผู้ยังต้องศึกษา ต่อเมื่อผู้นั้นสำเร็จการศึกษาเป็นพระ อรหันต์แล้ว จึงเรียกว่า พระอเสขะ คือ ผู้ไม่ต้องศึกษา “กระบวนการจัดการศึกษาในทางพระพุทธศาสนายึดหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิและปัญญา ซึ่งเป็นการฝึกอบรม (Training) ที่เน้นภาคปฏิบัติมากกว่าจะเป็นการเรียน การสอนในทาง ทฤษฎี (Teaching) เมื่อกล่าวในเชิงบริหารเราต้องยอมรับว่า พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญแก่การ จัด การศึกษาอบรมเพื่อพัฒนาบุคลากรเป็นอย่างยิ่งด้วยเหตุนี้พระพุทธศาสนาจึงได้ชื่อว่าเป็นศาสนา แห่ง การศึกษา” การศึกษาอบรมในพระพุทธศาสนายึดผู้เรียนสำคัญที่สุด หมายถึง การกำหนดจุดสาระ กิจกรรม แหล่งการเรียนรู้ สื่อการเรียน และการวัดประเมินผล ที่มุ่งพัฒนาคน และชีวิตให้เกิด ประสพการณ์การเรียนรู้เต็มความสามารถ สอดคล้องกับความถนัด ความสนใจ และความต้องการ ของ ผู้เรียน^{๖๒} ดังจะเห็นได้จากการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับพัฒนาการ และวุฒิภาวะของ ผู้เรียน โดยที่พระพุทธเจ้าเทียบความพร้อมในการศึกษาเล่าเรียนของบุคคลเปรียบเทียบกับบัว ๔ เหล่า และทรงจำแนกประเภทของบุคคลที่ได้รับการศึกษาอบรมไปตามจริต ๖ ประการ และที่สำคัญ พระพุทธเจ้าทรงมุ่งให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติด้วยตัวเอง ดังมีพุทธพจน์ที่ว่า “ตุมเหติ กิจจํ อาตปปี อกฺขา ตาโร ตถาคตา เธอทั้งหลายต้องทำความเพียรเผากิเลส พระตถาคตเจ้าเป็นเพียงผู้บอกทาง”^{๖๓} บุคลากรที่ได้รับการพัฒนาแล้วจะได้รับการจัดสรรภาระหน้าที่ให้ปฏิบัติงานภายในองค์กรตามความรู้ ความสามารถ ดังพระพุทธเจ้าทรงแต่งตั้งเอตทัคคะในด้านต่างๆ ดังกล่าวมาแล้วใน การบริหารงาน บุคคลพระพุทธศาสนามีระบบการให้รางวัลและการลงโทษซึ่งเปรียบเทียบได้กับการใช้ พระเดช พระคุณในสมัยปัจจุบัน ใครทำดีก็จะได้รับการยกย่องใครทำผิดก็ต้องได้รับการลงโทษดังพระ บาลีว่า “นิคฺคณฺเห นิคฺคหารหํ ปคฺคณฺเห ปคฺคหารหํ ชมฺคณฺที่ควรชมฺ ยกฺยอํ คณฺที่ควรยกฺยอํ”^{๖๔} เราจะเข้าใจ ระบบการให้รางวัล และการลงโทษได้ดี จากเรื่องเกสียสูตร ว่า วันหนึ่ง สารถิผู้ฝึกม้าชื่อนายเกสียเข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าแล้วทูลว่า พระพุทธเจ้าทรงมีวิธีฝึกคนอย่างไร พระพุทธเจ้าทรงย้อนถามว่า นาย เกสียมีวิธีฝึกม้าอย่างไร นายเกสียกราบทูลว่า ข้า พระองค์ใช้ ๓วิธี คือ วิธีที่นุ่มนวล วิธีรุนแรง วิธี ผสมผสาน คือมีทั้งนุ่มนวล และรุนแรง พระพุทธเจ้าตรัสถามว่า ถ้าใช้ ๓วิธี ไม่ได้ผลแล้วจะอย่างไร นายเกสียกราบทูลว่า ถ้าฝึกไม่ได้ผลก็ฆ่าม้าทิ้งเสีย เพราะปล่อยไปก็ทำให้เสียซื้อสถาบันเกสียวิทยา พระพุทธเจ้าตรัสว่า พระองค์ทรงใช้ทั้ง ๓ วิธีฝึกคนเหมือนกัน คือใช้วิธีนุ่มนวลกับคนที่ควรให้กำลังใจ ใช้วิธีรุนแรงกับคนที่ควรตำหนิห้ามปราม และใช้วิธีผสมผสานกับคนที่ควรยกย่องเมื่อ ถึงคราวต้องยก ย่อง และตำหนิเมื่อถึงคราวที่ตำหนิ นายเกสียทูลถามว่า ถ้าใช้ ๓วิธีแล้วไม่ได้ผลจะอย่างไร

^{๖๒} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, กระทรวงศึกษาธิการ, ปฏิรูปการเรียนรู้ผู้เรียนสำคัญ ที่สุด , (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกระทรวงกรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๓), หน้า ๒๐.

^{๖๓} ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๐/๕๑.

^{๖๔} ขุ.ชา.ตสตี . (ไทย) ๒๗/๒๔๒/๕๓๑.

พระพุทธเจ้าตรัสว่า ก็มีการฆ่าฆ่าเหมือนกัน นายเกสีทูลถามว่า การฆ่าไม่สมควรสำหรับสมณะมิใช่หรือ พระพุทธเจ้าทรงอธิบายว่า ในวินัยของพระอริยะเจ้า การฆ่า หมายถึง การเลิกว่ากล่าวสั่งสอนคนที่พระพุทธเจ้าเลิกว่ากล่าวสั่งสอนยอมหมดโอกาสเจริญเติบโตทางธรรม^{๖๕}

สรุปได้ว่า หลักการบริหารดังกล่าวมาแล้วนั้น เป็นสิ่งที่มีประโยชน์และจำเป็นต่อการบริหารงานของสำนักปฏิบัติธรรม เพราะผู้บริหารมีภาระหน้าที่ความรับผิดชอบที่ต้องกระทำร่วมกันเพื่อประโยชน์แก่พระพุทธศาสนา ดังนั้นเพื่อให้การปฏิบัติงานมีคุณภาพ และเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งเอาไว้ จึงต้องอาศัยหลักการบริหารสมัยใหม่มาประยุกต์ใช้เพื่อความเหมาะสมถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย และทันยุคสมัยปัจจุบัน

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับสำนักปฏิบัติธรรม

ในปัจจุบันคณะสงฆ์ได้มีนโยบายสนับสนุนการทำงานของสำนักปฏิบัติธรรม โดยจัดให้มีการแต่งตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดทั่วประเทศหลายแห่ง และเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ทุกปี เพื่อประโยชน์แก่การศึกษา ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนวคิดเกี่ยวกับสำนักปฏิบัติธรรมซึ่งนักวิชาการทางพระพุทธศาสนาได้ศึกษาไว้ทั้งจากพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนามากมาย ดังนี้

๒.๓.๑ หลักเกณฑ์ความเหมาะสมของสถานที่ปฏิบัติธรรม

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสเบื้องต้นของการเจริญสติแก่ภิกษุปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎกหลายแห่ง ดังนี้ “ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เราควรหลีกเลี่ยงจากหมู่ไปอยู่ผู้เดียว เธอใช้สอยเสนาสนะอันสงัดคือ ป่า โคนไม้ ภูเขา ซอกเขา ถ้ำ ป่าช้า ป่าทึบ ที่กลางแจ้ง ลอมฟาง ที่สงัดมีเสียงน้อย มีเสียงอีกทีก็ น้อย ไม่มีคนสัญจรไปมา ไม่มีคนพลุกพล่าน เหมาะเป็นที่หลีกเร้น เธอไปสู่ป่าก็ดี ไปสู่โคนไม้ก็ดี หรือ ไปสู่เรือนว่าง (เรือนว่าง หมายถึง เสนาสนะ ๗ อย่าง เว้นป่าและโคนไม้ ได้แก่ (๑) ภูเขา (๒) ซอกเขา (๓) ถ้ำในภูเขา (๔) ป่าช้า (๕) ป่าละเมาะ (๖) ที่โล่งแจ้ง (๗) ลอมฟาง) ก็ได้

นั่งขัดสมาธิ หมายถึง นั่งพับขาเข่าหาหันทั้ง ๒ ข้าง เรียกว่า นั่งขัดสมาธิ^{๖๖} ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า

“ภิกษุนั้นอาศัยเสนาสนะที่สงัด เช่น ป่า โคนไม้ ภูเขา ซอกเขา ถ้ำ ป่าช้า ดงที่แจ้ง กองฟาง ที่สงัดมีเสียงน้อย มีเสียงอีกทีก็น้อย ไม่มีคนสัญจรไปมา ไม่มีคนพลุกพล่าน เหมาะเป็นที่หลีกเร้น ภิกษุนั้นอยู่ป่า อยู่โคนไม้ หรืออยู่เรือนว่าง นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรงดำรงสติมั่นมุ่งเฉพาะกัมมัฏฐาน”^{๖๗}

“ภิกษุนั้นยอมเข้าสู่เสนาสนะอันสงัด เช่น ป่า โคนไม้ ภูเขา ซอกเขา ถ้ำป่าช้าป่าทึบ กลางแจ้ง ลอมฟาง เธออยู่ป่า อยู่โคนไม้ หรืออยู่เรือนว่าง นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายให้ตรงดำรงสติให้มั่น”^{๖๘} ตรัสถึงมหาโควินทพราหมณ์สนทนากล่าวสอบถามความเข้าใจถึง “เป็นผู้อยู่ผู้เดียว” กับสุนังกุมารพรหม ว่า คือ “บุคคลบางคนในโลกนี้ อาศัยเสนาสนะอันสงัด คือ ป่า โคนไม้ ภูเขา ซอก เขา ถ้ำ

^{๖๕} อิง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๑๑/๑๕๐.

^{๖๖} วิ.มหา.อ. ๑/๑๖๕/๔๔๕)

^{๖๗} อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๕๐๘/๓๘๕.

^{๖๘} อภิ.ป. (ไทย) ๓๖/๑๙๘/๒๒๓.

ป่าช้า ป่าช้า ที่แจ้ง และลอมฟาง”^{๖๙} จากพระพุทธรูปดังกล่าว สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสบอกการใช้สอยเสนาสนะอันสงัด อันได้แก่ ป่า โคนไม้ หรือเรือนว่าง มีชอกเขา ถ้ำ ในภูเขา ป่าช้า ป่าละเมาะ ที่โล่งแจ้ง ลอมฟางที่สงัดมีเสียงน้อย มีเสียงอึกทึกน้อย ไม่มีคนสัญจรไปมา ไม่มีคนพลุกพล่านว่า เหมาะเป็นที่หลัก เร้น เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม และมีปรากฏว่า “ในพรรษาที่ ๓ ขณะประทับจำพรรษา ณ เวฬุวันวิหาร กรุงราชคฤห์ เศรษฐีกรุงราชคฤห์เลื่อมใสศรัทธาในภิกษุผู้สมบูรณ์ด้วยอิริยาบถ จึงได้ทูลขออนุญาต สร้างเสนาสนะถวาย จึงทรงอนุญาตเสนาสนะ ๕ ชนิด ได้แก่ วิหาร เรือนมุงแถบเดียว เรือนชั้น เรือน โถง และถ้ำที่สร้างขึ้น ทรงอนุโมทนาด้วยพระคาถาเหล่านี้ว่า

“วิหารย่อมป้องกันความหนาวร้อนและสัตว์ร้าย นอกจากนั้น ยังป้องกันงู ยุงและฝนในคราวหนาวเย็น นอกจากนั้นยังป้องกันลมและแดดอันร้อนจัดที่เกิดขึ้น การถวายวิหารแก่สงฆ์เพื่อหลักเรือนอยู่ เพื่อความสุขเพื่อเพ่งพินิจ และเพื่อเห็นแจ้ง พระพุทธเจ้าทั้งหลาย ทรงสรรเสริญว่าเป็นทานอันเลิศ...”^{๗๐} ดังนั้น เสนาสนะอันสงัด และเสนาสนะ ๕ ที่มีผู้สร้างถวาย จึงนับได้ว่าเป็นสถานที่เพื่อหลักเรือนอยู่ เพื่อความสุข เพื่อเพ่งพินิจ และเพื่อเห็นแจ้ง กล่าวคือเพื่อปฏิบัติธรรมนั่นเอง ขณะเจริญสติควรอยู่ในสภาพเช่นไรจึงจะทำให้การปฏิบัติธรรมมีความเจริญก้าวหน้า มีกล่าวไว้ในพระไตรปิฎก

“ภิกษุทั้งหลาย มีสมัยที่จิตตั้งมั่นอยู่ภายใน สงบนิ่งอยู่ มีภาวะที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้นตั้งมั่นอยู่ สมานนั้นเป็นธรรม สงบ ประณีต ได้ความสงบประจักษ์ถึงภาวะที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้น ไม่มีการข่มห้ามกิเลสด้วยธรรมเครื่องปรุงแต่ง และภิกษุเหล่านั้นจะโน้มจิตไปเพื่อให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งซึ่งธรรมที่ควรทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งใดๆ เมื่อมีเหตุแห่งสติ เธอย่อมบรรลุความเป็นผู้เหมาะสมที่จะประจักษ์ชัดในธรรมนั้นๆ”^{๗๑} จากพระพุทธรูปดังกล่าว พระอรรถกถาจารย์ได้กล่าวอธิบาย “สมัย” ไว้หมายถึงกาลที่ได้รับสัปปายะ ความเหมาะสม ๕ ประการ คือ^{๗๒}

๑. อุตุสัปปายะ ๒. อาหารสัปปายะ ๓. เสนาสนะสัปปายะ ๔. บุคคลสัปปายะ ๕. ธัมมัสสวณสัปปายะ

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังตรัสแก่พระอานนตถึงลักษณะของภิกษุผู้ใส่ใจใฝ่ในการปฏิบัติธรรมว่า “เราจักพูดเรื่องเห็นปานนี้ คือ เรื่องความมักน้อย เรื่องความสันโดษ เรื่องความสงัด เรื่องความไม่คลุกคลีกัน เรื่องการปรารภความเพียร เรื่องศีล เรื่องสมาธิ เรื่องปัญญา เรื่อง วิมุตติ เรื่อง วิมุตติญาณทัสสนะ ซึ่งเป็นเรื่องขัดเกลากิเลสอย่างยิ่ง เป็นสัปปายะแก่ความเป็นไปแห่งจิต เป็นไปเพื่อความเปื่อยหน่ายโดยส่วนเดียว เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับ เพื่อสงบประจักษ์ เพื่อยิ่ง เพื่อตรัสรู้ และเพื่อ นิพพาน”^{๗๓} ในอรรถกถากล่าวอธิบาย “เป็นสัปปายะแก่ความเป็นไปแห่งจิต” หมายถึงเป็นที่สบาย และเป็นอุปการะแก่การชักนำจิตเข้าสู่สมณะและวิปัสสนา^{๗๔}

^{๖๙} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๒๐/๒๔๘.

^{๗๐} วิ.จ. (ไทย) ๗/๒๙๔/๘๙-๙๒.

^{๗๑} อ.ท.ก. (ไทย) ๒๐/๑๐๒/๓๔๓.

^{๗๒} อ.ต.ก.อ. (ไทย) ๒/๑๐๒/๒๕๔.

^{๗๓} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๑๘๙/๒๒๗.

^{๗๔} อ.น.ว.ก.อ. ๓/๑/๒๘๕.

มี ๗ ประการ คือ ^{๗๕} ๑. อาวาส ๒. โคจรคาม ๓. การพุดคุย ๔. บุคคล ๕. โภชนะ ๖. ฤดูแลสงเคราะห์ ๗. อิริยาบถพระดำรัสข้างต้นนั้น ตรัสการปฏิบัติตนขณะปฏิบัติธรรม ถึงลักษณะเรื่องที่จักพุดคุยไว้เป็นตัวอย่าง เพราะการปฏิบัติจะเจริญก้าวหน้า ควรต้องอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม เว้นสถานที่ที่เป็นโทษและอยู่ในสถานที่ที่สะดวก ดังมีปรากฏเป็นคาถา ว่า ^{๗๖} “อาวาโส โคจรโร ภสโส บุคคลโ โลโภนุ อุตฺต อิริยาบถ สดตเต อสปปายะ วิวชชโย สปปายะ สดต เสเวล เหวณฺหิ ปฏิปชฺชโต น จิเรเนว กาเลน โหติ กสสจฺจ อปฺปนา ฯ โยคาวจร ผู้ประสงค์จะรักษาปฏิภาคนิमितไว้ให้นั้นพึงเว้นจาก อสปปายะ อันไม่ควรแก่ภวานาสมาธิ ๗ อย่าง คือ อาวาส (ที่อยู่อาศัย) โคจรคาม (หมู่บ้าน หรือท้องถิ่นที่จะไปบิณฑบาต ภสสะ (ถ้อยคำพุด) บุคคละ (บุคคล) โภชนะ (อาหาร) อุตฺต (อากาศ) อิริยาบถ (นั่ง นอน ยืน เดิน) แล้วพึงเสพแต่ สปปายะ อันควรแก่ภวานาสมาธิ ๗ อย่างนั้นเช่นกัน เมื่อได้ปฏิบัติดังกล่าวมานี้ บางท่านก็อาจสำเร็จอุปนาภานาในกาลไม่นานนัก” ^{๗๗} ในคัมภีร์วิสุทธิมรรคก็มีปรากฏว่า

“เมื่อโยคาวจรภิกษุรูปใด แม้ทำโยคะโดยนัยวิปัสสนาดังกล่าวมานี้ยังอยู่ นัยวิปัสสนาก็ยังไม่ถึงพร้อม โยคาวจรภิกษุ รูปนั้นพึงทำอินทรีย์ให้กล้าด้วยอำนาจแห่งอาการ ๘ อย่างนี้ว่า นวหากาเรหิ อินทริยานิ ติกฺขานิ ภวนฺติ อุปฺปन्नูปฺปนนานํ สงฺขารานํ ขยเมว ปสฺสตี ตตฺถ จ สกฺกจฺจกิริยาย สมฺปาเทติ, สาทจฺจกิริยาย สมฺปาเทติ, สปปายกิริยาย สมฺปาเทติ, สมาธิสฺสจ นิमितฺตคฺคาเหณ, โพชฌณฺคานญจ อนุปตฺตตนตาย กาเย จ ชีวีเต จ อนุตฺตรา จ อพฺยสาเนนาตี” ^{๗๘} อินทรีย์ทั้งหลาย มีสัทธิอินทรีย์เป็นต้น ย่อมกล้าแข็งด้วยอาการ ๘ คือ ดูแต่ความสิ้นไปแห่งสังขารทั้งหลายที่เกิดขึ้น ถิ่นถ้อยเดียว ๑ และในการดูความสิ้นนั้นยังวิปัสสนาญาณให้ถึงพร้อมด้วย การทำด้วยความมีสติ ๑ ยังวิปัสสนาญาณให้ถึงพร้อมโดยสัจจกิริยาทำติดต่อ ๑ ยังวิปัสสนาญาณ ให้ถึงพร้อมโดยสปปายกิริยา ทำอย่างสบาย คือ เสพสปปายะทั้ง ๗ มีอาวาส สปปายะเป็นต้น ๑ ยัง วิปัสสนาญาณให้ถึงพร้อม โดยจับนิमितของสมาธิในวิปัสสนาให้ได้ ๑ ยังวิปัสสนาญาณให้ถึงพร้อมโดย กิริยาที่ยังโพชฌงค์ให้เป็นไปตามควร ๑ เข้าไปตั้งไว้ซึ่งความไม่โยติในร่างกายและชีวิต ๑ ในการเข้าไป ตั้งไว้ซึ่งความไม่โยติในร่างกายและชีวิตนั้น ยังภวานาให้ถึงพร้อมโดยข่ม ความทุกข์ที่เกิดขึ้นออกไป เสียจากความโยติในร่างกายและชีวิตให้จงได้ ๑ ยังภวานาให้ถึงพร้อมโดยไม่เลิกภวานาเสียในระหว่าง ๑ แล้วเว้นอสปปายะ ๗ เสพสปปายะ ๗” ^{๗๙} ดังนั้น การรักษาปฏิภาคนิमितเพื่อสำเร็จอุปนาภานา และการทำอินทรีย์ให้กล้าโดยนัยวิปัสสนา พึงเว้นจากอสปปายะอันไม่ควรแก่ภวานาสมาธิ ๗ และพึงเสพแต่สปปายะอันควรแก่ ภวานาสมาธิ ๗

^{๗๕} ม.อ.อ. (ไทย) ๓/๑๘๙/๑๑๗.

^{๗๖} วิสุทธิ. (บาลี) ๑/๑๖๑.

^{๗๗} สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร), คัมภีร์วิสุทธิมรรค, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธนาเพรส จำกัด , ๒๕๕๔), หน้า ๒๒๐.

^{๗๘} โสภณมหาเถร อัครมหาบัณฑิต (มหาสีสยาตอ), หลักการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน, แปลโดย จำรูญ ธรรมดา, (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ไทยรายวันการพิมพ์, ๒๕๔๖), หน้า ๙๘ – ๙๙.

^{๗๙} มหามกุฏราชวิทยาลัย. วิสุทธิมรรคแปล ภาค ๓ ตอน ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มกุฏราชวิทยาลัย), หน้า ๖๑-๖๒.

๒.๓.๒ คุณสมบัติของสถานที่ปฏิบัติธรรม

สถานที่ปฏิบัติธรรมของโยคาวจรเพื่อรักษาปฏิภาคนิมิตและทำอินทรีย์ให้กล้า จึงพึงเว้นจากอสัปปายะ๗และพึงประกอบด้วยสัปปายะ๗ สัปปายะ หมายถึง สิ่งที่สบายสภาพเอื้อสิ่งๆที่ก่อกุศลสิ่งที่เหมาะสม อันก่อผลในการเจริญภาวนาให้ได้ผลดี ช่วยให้สมาธิตั้งมั่น ไม่เสื่อมถอย^{๑๐} ส่วนอสัปปายะก็มีความหมายตรงกันข้ามกับสัปปายะ สัปปายะ ๗

๑) **อาวาส (ที่อยู่)** หมายถึง ที่อยู่ที่พักอาศัยและสถานที่ปฏิบัติ มี ๒อย่าง ได้แก่ อาวาสอสัปปายะ คือ ที่อยู่ ที่พัก ที่อาศัยและสถานที่ที่ไม่เหมาะสมแก่การปฏิบัติและอาวาสสัปปายะ คือ ที่อยู่ ที่พักที่ อาศัยและสถานที่ที่เหมาะสมแก่การปฏิบัติ ผู้ปฏิบัติควรเลือกอยู่ในอาวาส สัปปายะ ในคัมภีร์ปกรณ วิเสสวิสุทธิมรรค กล่าวอธิบายไว้ว่า เมื่อโยคาวจรนั้นอยู่ในอาวาสใด นิมิตที่ยังไม่เกิดก็ไม่เกิดขึ้นที่เกิด แล้วก็เสื่อมหายไป สติที่ยังไม่ตั้งมั่นก็ไม่ตั้งมั่นและจิตที่ยังไม่เป็นสมาธิก็ไม่เป็นสมาธิ อาวาสนี้นับเป็น อสัปปายะ ส่วนเมื่อเธออยู่ในอาวาสใด นิมิตเกิดและถาวรด้วย สติก็ตั้งมั่น จิตก็เป็นสมาธิ ดุจพระปุณณิยติสสเถระผู้อยู่ ณ นาคบรรพต อาวาสนี้นับ เป็นสัปปายะ เพราะเหตุนั้น ในวิหารใด อาวาสที่อยู่ มี หลายแห่งโยคาวจรพึงลองอยู่ในอาวาสเหล่านั้นแห่งละ ๓ วัน จิตของเธอเป็นเอกัคคะ ตั้งมั่นในอารมณ์เดียวในอาวาสแห่งใด ก็อยู่ในอาวาสแห่งนั้นเพราะความที่มีอาวาสเป็นสัปปายะแท้ๆ ภิษุ ๕๐๐ รูปผู้อยู่ในถ้ำจุฬานาคใน ตัมพปณณทวิป ถือเอากรรมฐานบำเพ็ญอยู่ในถ้ำจุฬานาคนั้นได้บรรลุ พระอรหันต์ทั้งหมด ส่วนพระอริยบุคคลเบื้องต่ำมีพระโสดาบันเป็นต้น และท่านผู้ได้อริยภูมิในที่อื่นแล้วมาบรรลุ พระอรหันต์ในถ้ำจุฬานาคนั้นมีประมาณมิได้ แม้ในอาวาสสัปปายะแห่งอื่นๆ เช่นจิตตลบรรพตวิหาร ก็เช่นกัน^{๑๑} ในกัมมัฏฐานคณฺณเทศตอนแกสมาธิภาวนา แสดงไว้ว่า"...อันโยคาวจรผู้ละวิหารอันไม่เหมาะสมแก่การบำเพ็ญสมาธิเสียแล้ว พำนักอยู่ในวิหารที่เหมาะสม." เป็นการกล่าวให้โยคาวจร รู้จักหลีกเลี่ยงอาวาสอสัปปายะแล้วเลือกอาวาสสัปปายะเพื่อประโยชน์แก่การบำเพ็ญสมาธิของตน ได้ กล่าวแนวทางการปฏิบัติไว้ในคัมภีร์ปกรณวิเสสวิสุทธิมรรคไว้ว่า “เมื่อโยคาวจรผู้ใดอยู่ในวิหารเดียวกันกับพระอาจารย์มีความผาสุก โยคาวจรนั้นเมื่อจะชำระกัมมัฏฐานก็พึงอยู่ในวิหารนั้นนั่นแหละ ถ้าเมื่ออยู่ในวิหารนั้นไม่มีความผาสุกไซ้ วิหารอื่นใด เป็นสัปปายะมีอยู่ในที่ไกลแต่วิหารของพระอาจารย์ ประมาณคาจฺตหนึ่งหรือกึ่งโยชน์ หรือแม้ประมาณ ถึงโยชน์หนึ่งก็ดี ก็พึงไปอยู่ในวิหารนั้นเถิด เพราะเมื่อได้อยู่อย่างนั้น ครั้นมีความสนทน่หรือเกิดความ หลงสับสนในข้อกัมมัฏฐานที่ตรงไหนก็ดี จะได้ลุกขึ้นท้าวไตรในวิหารที่ตนอยู่แต่เช้าแล้วออกเดินเที่ยว บิณฑบาตฉันในระหว่างทาง ไปถึงที่อยู่ของพระอาจารย์ในเวลาท่านเสร็จกิจกิจพอดีแล้ววันนั้นชำระ กัมมัฏฐานในสำนักของพระอาจารย์เสียให้เสร็จ วันรุ่งขึ้นก็กราบลาพระอาจารย์เดินทางกลับไป เที่ยว บิณฑบาตฉันในระหว่างทาง ยังไม่ทันเหนื่อยก็อาจมาถึงที่อยู่ ของตนได้ส่วนโยคาวจรผู้ใดไม่ได้ที่ผาสุก ในที่แม้ไกลตั้งโยชน์ โยคาวจรนั้นพึงตัดข้ออันเป็นขอดเป็นปมทั้งปวงของกัมมัฏฐานเสียให้ได้ทำ กัมมัฏฐานที่เนื่องด้วยความนึกหน่วงให้หมดจดดี แล้วไปให้ไกลกว่านั้นก็ได้ละวิหารอันไม่เหมาะสมแก่ การบำเพ็ญสมาธิเสีย แล้วพำนักอยู่ในวิหารที่เหมาะสมเถิด” ในคัมภีร์

^{๑๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอส อาร์ พรินตติ้งแมสโปรดักส์ จำกัด , ๒๕๔๕), หน้า ๒๘๖.

^{๑๑} สมเด็จพระพุทธาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร), คัมภีร์วิสุทธิมรรค, หน้า ๒๒๐-๒๒๑.

ปกรณวิเสสวิสุทธิมรรค กล่าววิหารที่ประกอบด้วยโทษ ๑๘ ประการอย่างใดอย่างหนึ่งชื่อว่าวิหารไม่เหมาะสมมีพระบาลีว่า^{๘๒}

มหาวาสโนวาส	ชราวาส จปณณ
โสณทั โปณณจปุผณจ	ผลปณฺธิตเมว จ
นครทารุณาเขตต์	วสทาเคนิปณฺณ
ปัจจนตสีมาสปาย	ยตถมิตโตนลพทติ
อฏฐารเสตานิสฺวานานิ	อิตฺติวิญญายปณฺธิโต
อารกาปริวชเชย	มคคฺปฏิกายยถาติ
๑. มหนตตต	ความเป็นวิหารใหญ่
๒. นวตต	ความเป็นวิหารใหม่ (ยังไม่แล้วดี)
๓. ชินณกตต	ความเป็นวิหารเก่า(ทรุดโทรมแล้ว)
๔. ปณฺณสนนิสฺสิตตต	ความเป็นวิหารติดทางเดิน
๕. โสณทั	วิหารมีตระพังน้ำ
๖. ปณณ	วิหารมีไม้ใบ(ที่เป็นผัก)
๗. ปุผณ	วิหารมีไม้ดอก
๘. ผล	วิหารมีไม้ผล
๙. ปณฺณนยตา	ความเป็นวิหารที่คนทั้งหลายมุ่งมั่น
๑๐. นิครสนนนิสฺสิตตา	ความเป็นวิหารติดเมือง
๑๑. ทารุสนนิสฺสิตตา	ความเป็นวิหารติดป่าไม้
๑๒. เขตตสนนิสฺสิตตา	ความเป็นวิหารติดที่นา(ของชาวบ้าน)
๑๓. วิสภากานปุคฺคสถานอิตฺถตา	ความเป็นวิหารมีบุคคลผู้เป็นวิสภากัน
๑๔. ปณฺณสน นิสฺสิตตา	ความเป็นวิหารติดท่า
๑๕. ปจจนตสน นิสฺสิตตา	ความเป็นวิหารติดปลายแดน
๑๖. รชสิมนตรสนนิสฺสิตตา	ความเป็นวิหารติดที่ระหว่างพรมแดน
๑๗. อสปปายตา	ความเป็นวิหารไม่เป็นสัปปายะ
๑๘. กลยาณมตฺตานํ อลาโก	วิหารที่หากกลยาณมิตรไม่ได้ ^{๘๓}

ส่วนวิหารที่ชื่อว่า วิหารเหมาะสมที่ควรต่อการเข้าปฏิบัติธรรม ประกอบด้วยคุณสมบัติ ๕ ประการ คุณสมบัติเหล่านี้ คือ

๑. นาติหุโร โหติ นาจฺจาสนนํ คมนาคมนสมฺปนฺนํ ฯ เสนาสนะในศาสนานี้เป็นที่ไม่ไกล นักไม่ใกล้นัก ไปมาสะดวก

๒. ทิวาอบโปกัณณํ รตฺตี อปฺปสทฺทํ อปฺปนิกฺโขสํ ฯ กลางวันไม่พลุกพล่าน กลางคืนไม่มีเสียงอึกทึก

^{๘๒}วิสุทธิ๑/๑๑๘., สัปปิกาย.

^{๘๓}อ้างแล้ว, (หมายถึง เรื่องคัมภีร์วิสุทธิมรรค, หน้า ๒๐๓-๒๐๔).

๓. อุปปทสมกสวาทตปสรีสปสมผลสฺ โหติ ฯ ปราศจากสัมผัสแห่งเหลือบ ยุง ลม แดด และสัตว์เลื้อยคลาน

๔. ตสฺมี โข ปน เสนาสเน วิหรนตสส อปกสิเรเนว อุปปชชนติ จีวรปิณฑปาทเสนาสนคิ
ลานปจฺจยเภสชฺชปริกขารฯ ๑ ภิกษุพำนักอยู่ในเสนาสนะนั้น จีวร ปิณฑปาท เสนาสนะ และคิลา
นปจฺจยเภสชฺชปริกขารทั้งหลาย ย่อมเกิดขึ้นโดยไม่ผิดเคื่องaley

๕. ตสฺมี โข ปน เสนาสเน เถรา ภิกขุ วิหรนติ พหุสสุตา อาคตาคมา ธมฺมธรา วินยธรา
มาติกาธรา เต กาเลน กาลํ อุปสงกมิตฺวา ปริปุณฺติ ปริปนฺหติ ‘อิทํ ภนฺเต กถํ อิมสฺส โก อตฺถโถติ อสฺส
เต อายสฺมนโต อวิวิฏฺเฐ จีวรํ วิหรนติ อนุตฺตานิเกตฺย อุตฺตานิโกโรนฺติ อเนกวิหิตฺสฺย จ กงฺขณฺฐานิเยสุ ธมฺเม
สูกขํ ปฏฺวิโนเทนฺติ ฯ’^{๔๔} ภิกษุทั้งหลายผู้เป็นเถระ เป็นพหูสูต คล่องอาคม ทรงธรรม ทรงวินัย ทรง
มาติกา ย่อมอยู่ในเสนาสนะนั้น ภิกษุเข้าไปหาพระเถระเหล่านั้นตามกาลอันควร ได้สอบถามข้อธรรม
ข้อธรรมว่า “ท่านเจ้าข้า บทนี้เป็นอย่างไร” ท่านเหล่านั้นย่อมจะเปิดข้อที่ยังไม่ได้เปิด ทำให้ต้นข้อที่ยัง
มิได้ทำให้ต้นและบรรเทาความสงสัยในธรรมทั้งหลายอันน่าจะสงสัยได้หลาย ๆ อย่าง

๒) **โคจรคาม** หมายถึง หมู่บ้านหรือท้องถื่นที่หาอาหาร ที่เที่ยวไปเพื่อเข้าไปบิณฑบาต มี
๒อย่าง ได้แก่ โคจรอสัปปายะ คือ หมู่บ้านหรือท้องถื่นที่ไม่เหมาะสมเพื่อเข้าไปบิณฑบาต และ
โคจรสัปปายะ คือ หมู่บ้านหรือท้องถื่นที่เหมาะสมเพื่อเข้าไปบิณฑบาต โยคาวจรพึงเลือกโคจร
คามสัปปายะ ในคัมภีร์ปรกณวิเสสวิสุทฺธิมรรค กล่าวอธิบายไว้ว่า หมู่บ้านหรือท้องถื่นสำหรับไป
บิณฑบาตแห่งใด มีอยู่ในที่ไม่ไกลนัก ไม่ไกลนักในระยะประมาณโกสะกึ่ง ประมาณ ๑,๐๐๐ ชั่วคันธนู
หรือ ๒กิโลเมตร เป็นเสนาสนะอยู่ทางทิศเหนือหรือทางทิศใต้ เป็นที่มีภิกษาสมบุรณ์หาง่าย หมู่บ้าน
นั้นนับเป็นสัปปายะ ถ้ามีลักษณะตรงกันข้ามนับเป็น อสัปปายะ^{๔๕} ที่ว่าอสัปปายะนั้นน่าจะถือเอาด้วย
สาเหตุ คือ ๑. ไกลและการคมนาคมไปมาไม่สะดวก ๒. เวลาบิณฑบาตไปหรือกลับโดนแสงอาทิตย์ขึ้น
ส่องหน้า และ ๓. บิณฑบาตไม่พอแก่การฉัน

๓) **ภัสสะ (การพูดคุย)** หมายถึง การพูดคุย หรือถ้อยคำมี ๒อย่าง ได้แก่ ภัสสะอสัปปายะ
คือ การพูดคุย หรือถ้อยคำที่ไม่เหมาะสมในระหว่างปฏิบัติและภัสสะสัปปายะ คือ การพูดคุย หรือ
ถ้อยคำที่ เหมาะสมในระหว่างปฏิบัติ โยคาวจรพึงปฏิบัติตนเพื่อสำรวมอินทรีย์พูดน้อยในระหว่าง
การปฏิบัติ ธรรมเพื่อสำรวมสมาธิและปฏิภาณนิมิต ในวิปัสสนาญ เล่ม ๑ แสดงอธิบายการสำรวมสติ
ไว้ว่า ในระหว่างการปฏิบัติธรรมศีลต้องบริสุทธิ์ บุคคลพึงยังกุศลจิตให้เกิดทางทวาร ๖ แล้วรักษา
อินทรีย์สังวรศีล ด้วยการปิดกั้นมิให้เกิด อกุศล มีสติก่อให้เกิดกุศลจิตอยู่เสมอในขณะที่ประจวบกับ
อารมณ์ ๖^{๔๖} ในคัมภีร์ปรกณวิเสสวิสุทฺธิมรรค ก็กล่าวอธิบายไว้ว่า การใช้สติสำรวมอินทรีย์เพื่อไม่ให้
เกิดกิเลสในขณะที่วิญญาน ๖ รับรู้อารมณ์ ๖ เพื่อความก้าวหน้าในการปฏิบัติธรรม ดังนั้น การสำรวม
วาจาพูดน้อย ไม่กล่าวติรัจฉานถา อันเป็นเรื่องขัตมรรคผลเป็นไปเพื่ออันตรายเสียแห่งนิมิตของผู้
ปฏิบัติ หรือวิคคาหิกถา ที่เป็นถ้อยคำที่แก่งแย่งกันทำลายความดีงามและความเจริญของตน พร้อม

^{๔๔}วิสุทฺธิ ๑/๑๑๙ – อุปปทสมกสวาทตปสรี สปสมิผลสฺ.

^{๔๕}อ้างแล้ว, (หมายถึง เรื่องคัมภีร์วิสุทฺธิมรรค, หน้า ๒๒๑).

^{๔๖}พระโสภณมหาเถระ อัครมหาบัณฑิต (มหาสิสยาตอ), วิปัสสนาญ เล่ม ๑, (กรุงเทพมหานคร: ห้าง
หุ้นส่วนจำกัด ซีไอเอ็นเตอร์, ๒๕๔๘), หน้า ๒๐-๒๑.

ทั้งทำลายความสามัคคีของหมู่คณะอีกด้วย ชื่อว่า อัสปายะ แม็กถาวัตถุ ๑๐ ซึ่งเป็นถ้อยคำที่ไม่ขัดกันกับมรรค ผล นิพพาน ชื่อว่า ภัสสัสปายะ ก็ควรกล่าวพอประมาณ เพื่อสำรวมสมาธิและปฏิบัติภาวนา ๓๒ ทั้งไตรจ্ঞานกถา ๓๒ วิคคาหิกกถา และ กถาวัตถุ ๑๐ มีปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ไตรจ্ঞานกถา ๓๒ คือ เรื่องขัดมรรคผลเป็นไปเพื่ออันตรายอันเสียแห่งนิมิตของผู้ปฏิบัติได้แก่^{๘๗}

๑. ราชกถา	กล่าวถึงพระยามหากษัตริย์
๒. โจรกถา	กล่าวถึงโจร
๓. มหามตตกถา	กล่าวถึงมหาอำมาตย์
๔. เสนากถา	กล่าวถึงเสนา
๕. ภยกถา	กล่าวถึงภัยอันตราย
๖. ยุทธกถา	กล่าวถึงการสงคราม
๗. อนนกถา	กล่าวถึงข้าว
๘. ปานกถา	กล่าวถึงน้ำ
๙. วตถกถา	กล่าวถึงผ้าห่ม
๑๐. สยนกถา	กล่าวถึงที่หลับที่นอน
๑๑. มาลากถา	กล่าวถึงดอกไม้สรรพต่าง ๆ
๑๒. คนรกถา	กล่าวถึงเครื่องหอมเครื่องลูบไล้ชะโลมทา
๑๓. ญาคูกถา	กล่าวถึงญาติแห่งตน
๑๔. ยานกถา	กล่าวถึงยวดยานคานหามช้างม้ารถเกวียนต่าง ๆ
๑๕. คามกถา	กล่าวถึงบ้านว่าบ้านตำบล
๑๖. นิคมกถา	กล่าวถึงนิคม
๑๗. ชนบทกถา	กล่าวถึงชนบท
๑๘. นครกถา	กล่าวถึงเมืองใหญ่
๑๙. อิตถิกกถา	กล่าวถึงผู้หญิง
๒๐. ปุริสกถา	กล่าวถึงผู้ชาย
๒๑. สุรกถา	กล่าวถึงคนกล้า ๆ ช่างกล้าเสียกล้าศึกสงคราม
๒๒. วิสิขากถา	กล่าวถึงตรอกน้อยตรอกใหญ่ถนนหนทาง
๒๓. กุมภทาสีกถา	กล่าวถึงกุมภทาสที่ตักน้ำ
๒๔. ปุพฺพเปตกถา	กล่าวถึงญาติที่ล่วงไปแล้วแต่ก่อน ๆ
๒๕. นานตตกถา	กล่าวถึงเรื่องต่างๆ แต่บรรดาที่หาประโยชน์มิได้
๒๖. โลกุกขาธิกกถา	กล่าวถึงลัทธิโกหก อันพาลในโลกเจรจกกัน

^{๘๗} อก.ทสภ. (ไทย) ๒๔/๖๙/๑๕๑-๑๕๒., ที. ซี. อ. ๑๗/๘๔., ส.มหา. (ไทย) ๑๙/๑, ๐๗๙/๕๘๙.

๒. สนตุฏฐิกถา	พูดเรื่องความพอใจตามมีตามได้
๓. ปวีเวกกถา	พูดเรื่องความสงบทางกาย วาจา ใจ
๔. อสสัคคกถา	พูดเรื่องที่ไม่เกี่ยวกับกามคุณอารมณ์
๕. วรियารมิกกถา	พูดเรื่องการขยันหมั่นเพียร
๖. สีสกถา	พูดเรื่องศีล
๗. สมาธิกถา	พูดเรื่องสมาธิ
๘. ปญญาภกถา	พูดเรื่องปัญญา
๙. วิมุตติกถา	พูดเรื่องอรรหัตตผล
๑๐. วิมุตติญาณทสนกถา	พูดเรื่องอรรหัตตผล และนิพพาน

๔) **บุคคล** หมายถึง บุคคลที่อยู่ร่วมกันหรือมีการสนทนาปราศรัยกัน มี ๒ อย่าง ได้แก่ บุคคลอสัปปายะ คือ บุคคลที่ไม่สมควรเข้าไปสนทนาปราศรัยในขณะที่กำลังปฏิบัติด้วยและ บุคคลสัปปายะ คือ บุคคลที่สมควรเข้าไปสนทนาปราศรัยในขณะที่กำลังปฏิบัติ โยคาวจรพึงเลือกคบ บุคคลสัปปายะเพื่อความตั้งมั่นแห่งจิตของตนในขณะที่กำลังปฏิบัติ ในคัมภีร์ปรกณวิเสสวิสุทธิมรรค อธิบายไว้ว่า บุคคลอสัปปายะ คือ บุคคลที่ไม่สมควรเข้าไปสนทนาปราศรัยในขณะที่กำลังปฏิบัติอยู่นั้น ได้แก่ บุคคลผู้มากไปด้วยการทำกายให้มันคงชอบ บำรุงประคบประหงมตบแต่งร่างกาย (กายทพหิพหุโล) (วิสุทธิ. มหาภูทิกว่า คือแทนที่จะมุ่งทำความตั้งมั่นทางจิต กลับไปสนใจทำความมันคงทางกาย ซึ่งมหาภูทิกให้รรถอธิบายว่า ขวนขวายแต่ปรนปรีอร่างกาย ดังบาลีที่หมายเอา ข้อนี้อธิบายไว้ว่า บริโณคจน เต็มท้องตามที่ ต้องการแล้วประกอบความสุขในการนอนอยู่เป็นประจำ) มีปกติพูดติรัจฉานกถา ๓๒ (ติรัจฉานกถิ โก) เป็นอสัปปายะ เพราะว่าเขามีแต่จะทำให้เธอเศร้าหมอง ดุนน้ำโคลนทำน้ำใสให้ขุ่นไป ฉะนั้น และ เพราะอาศัยบุคคลเช่นนั้น สมาบัติย่อมเสื่อม ดุจสมบัติของภิกษุหนุ่มผู้อยู่ ณ โกฏิบรรพต วิหาร เสื่อม เพราะอาศัยบุคคลเช่นนั้น ส่วนบุคคลสัปปายะ บุคคลที่สมควรเข้าไปสนทนาปราศรัยในขณะที่กำลัง ปฏิบัติอยู่นั้น ได้แก่ บุคคลที่เป็นผู้ไม่พูดติรัจฉานกถา (อติรัจฉานกถิโก) ถึงพร้อมด้วย สีสคุณ สมาธิคุณ ปัญญาที่คุณ (สีลาที่คุณสมปนโน) ซึ่งโยคาวจรได้อาศัยแล้ว เป็นเหตุทำให้จิตที่ยังไม่เป็นสมาธิย่อมจะ เป็นสมาธิหรือจิตที่เป็นสมาธิแล้วจะตั้งมั่นยังขณะนี้^{๕๐} เกิดความสงบเยือกเย็นผ่องใส ได้โดยแท้

๕) **โภชนะ** หมายถึง อาหารและเครื่องบริโณค ในระหว่างกำลังปฏิบัติธรรม มี ๒ อย่าง ได้แก่ โภชนอสัปปายะ คือ อาหารและเครื่องบริโณคที่เป็นที่ไม่ถูกใจไม่พอใจ ไม่ถูกกับร่างกายไม่เกื้อกูลต่อ สุขภาพ ฉันทยาก ไม่สมควรแก่การบริโณคของโยคาวจร และโภชนสัปปายะ คืออาหารและเครื่อง บริโณคที่ถูกใจพอใจ ถูกกับร่างกาย เกื้อกูลต่อสุขภาพ ฉันทไม่ยาก เป็นที่สมควรแก่การบริโณคของ โยคาวจร เพราะมีส่วนช่วยส่งเสริมสนับสนุนหรือบั่นทอนสภาพจิตใจ ในคัมภีร์ปรกณวิเสสวิสุทธิมรรค อธิบายไว้ว่า อาหารที่ไม่สมควรและที่สมควรแก่การบริโณค ในระหว่างกำลังปฏิบัติธรรม โยคาวจรบุคคลบางท่านได้รับประทานอาหารที่มีรสหวานแล้วก็ ไม่ถูกปาก ไม่มีความชุ่มชื่นผาสุกใจ จิตใจไม่มันคง แต่เมื่อได้อาหารรสเปรี้ยวแล้ว ก็รู้สึกชุ่มชื่นผาสุกใจ ทำให้จิตใจมันคงถาวรยิ่งขึ้น ฉะนั้น

^{๕๐} อ่างแล้ว, (หมายถึง เรื่องคัมภีร์วิสุทธิมรรค, หน้า ๒๒๒).

อาหารที่มีรสหวานนั้นจึงเป็นอัสปายะ ส่วนอาหารที่มีรสเปรี้ยว เป็น สัปปายะแกโยคาวจรนั้น บางท่านเมื่อได้รับประทานอาหารที่มีรสเปรี้ยวแล้วก็ไม่ถูกปาก ไม่มี ความชุ่มชื่นผาสุกใจ จิตใจไม่มั่นคง แต่เมื่อได้อาหารรสหวานแล้ว ก็รู้สึกชุ่มชื่นผาสุกใจ ทำให้จิตใจ มั่นคงถาวรยิ่งขึ้น ฉะนั้น อาหารที่มีรสเปรี้ยว นั้นจึงเป็น อัสปายะ ส่วนอาหารที่มีรสหวานเป็นสัปปายะแกโยคาวจรนั้น สำหรับรสเค็ม ขม เผ็ดฝาด ๔ อย่างนี้ ไม่ได้กล่าวโดยเฉพาะๆ นั้น ก็เพราะรส เหล่านี้เพียงแต่เป็นเครื่องปรุงให้รสทั้งสอง นั้นดีขึ้น ดังนั้นเมื่อยกรสหวานและเปรี้ยวขึ้นมาแล้วก็เป็นอย่างนี้ได้กล่าวถึงรส ๔ อย่างนี้ตามสมควรไป

๖) ฤดู หมายถึง ดินฟ้าอากาศธรรมชาติแวดล้อม มี ๒ อย่าง ได้แก่ ฤดูอัสปายะ คือ สภาวะดินฟ้าอากาศธรรมชาติแวดล้อมที่ไม่เหมาะสม เช่น หนาวเกินไป ร้อนเกินไป เป็นต้นและ ฤดูสัปปายะ คือ สภาวะดินฟ้าอากาศธรรมชาติแวดล้อมที่เหมาะสม เช่น ไม่หนาวเกินไป ไม่ร้อนเกินไป เป็นต้น โยคาวจรพึงเลือกอยู่ในธรรมชาติดินฟ้าอากาศที่ทำให้จิตใจของตนแจ่มใสมั่นคง เอื้ออำนวยแก่การปฏิบัติธรรมของตน ในคัมภีร์ปรกณวิเสสวิสุทธิมรรค อธิบายไว้ว่า อากาศที่ไม่สบาย และสบายในขณะที่ปฏิบัติธรรมอยู่นั้น โยคาวจรบางท่านเมื่อได้รับอากาศร้อนแล้ว ก็รู้สึกไม่ค่อยจะสบาย จิตใจที่ยังไม่แจ่มใส ไม่มั่นคง ก็กลับกระสับกระส่ายขุ่นหมองยิ่งขึ้น จิตใจที่สงบระงับแจ่มใสตั้งมั่นแล้วก็กลับหุดหิดฟุ้งซ่าน ขึ้นมา แต่ถ้าได้รับอากาศเย็นก็รู้สึกสบาย จิตใจที่ยังไม่แจ่มใส ไม่ตั้งมั่นก็กลับแจ่มใสตั้งมั่นขึ้น จิตใจที่สงบระงับแจ่มใสตั้งมั่นแล้วก็ถาวรยิ่งๆ ขึ้นไป ฉะนั้น อากาศร้อนจึงเป็นอัสปายะ ส่วนอากาศเย็น เป็นสัปปายะแกโยคาวจรบุคคลนั้น โยคาวจรบางท่านได้รับอากาศเย็นแล้ว ก็รู้สึกไม่ค่อยจะสบาย จิตใจที่ยังไม่แจ่มใส ไม่มั่นคง ก็กลับกระสับกระส่ายขุ่นหมองยิ่งขึ้น จิตใจที่สงบระงับแจ่มใสตั้งมั่นแล้ว ก็กลับหุดหิดฟุ้งซ่านขึ้นมา แต่ถ้าได้รับอากาศร้อนก็รู้สึกสบาย จิตใจที่ยังไม่แจ่มใสไม่ตั้งมั่นก็กลับ แจ่มใสตั้งมั่นขึ้น จิตใจที่สงบระงับแจ่มใสตั้งมั่นแล้วก็ถาวรยิ่งๆ ขึ้นไปฉะนั้น อากาศเย็นจึงเป็นอัสปายะ ส่วนอากาศร้อนเป็นสัปปายะแกโยคาวจรบุคคลนั้น

๗) อิริยาบถ หมายถึง อาการหรือการเคลื่อนไหวอยู่ในกิริยาท่าทางอย่างใดอย่างหนึ่ง มี ๒ อย่าง ได้แก่ อิริยาบถอัสปายะ คือ อาการหรือการเคลื่อนไหวในกิริยาท่าทางที่ปฏิบัติแล้วไม่ถูกใจมีการเคลื่อนไหวที่ไม่พอดี และอิริยาบถสัปปายะ คือ อาการหรือการเคลื่อนไหวในกิริยาท่าทางที่ปฏิบัติแล้วถูกใจจนมีการเคลื่อนไหวที่พอดี โยคาวจรพึงเลือกอยู่ในอิริยาบถที่เกิดความสบายกายสบายใจ นิรวณจะได้อะไรไม่เกิด ในคัมภีร์ปรกณวิเสสวิสุทธิมรรค อธิบายไว้ว่า ในอิริยาบถ ๔ อย่างนั้น โยคาวจรบางท่าน เมื่อทำการปฏิบัติอยู่ในอิริยาบถนอนแล้ว ก็ทำให้รู้สึกง่วงเหงาหาวนอน ไม่ค่อยได้รับผลดี ถ้าทำการ ปฏิบัติในอิริยาบถอื่น ๆ ก็รู้สึกว่ามี ความสบายกาย สบายใจ ทั้งได้รับผลดีโดยไม่มีนิรวณเกิดขึ้น กวณใจ บางท่านก็ไม่ได้รับผลดีแต่ประการใดในอิริยาบถนั่ง ยืน เดิน แต่กลับได้รับผลดีในอิริยาบถนอน บาง ท่านเมื่อทำการปฏิบัติอยู่ในอิริยาบถนั่ง ยืน เดิน แล้วรู้สึกไม่สบายกายไม่สบายใจ ไม่ค่อยได้รับผลดี ถ้าทำการปฏิบัติอยู่ในอิริยาบถเดินกับนอน ก็รู้สึกว่ามี ความสบายกายสบายใจ ทั้งได้รับผลดีด้วย บาง ท่านก็ไม่ได้รับผลดีแต่ประการใดในอิริยาบถเดิน นอน แต่กลับได้รับผลดีใน อิริยาบถนั่ง ยืน บาง ท่าน เมื่อทำการปฏิบัติอยู่ในอิริยาบถเดิน แล้วรู้สึกไม่สบายกายไม่สบายใจ ไม่ค่อยจะได้รับผลดี ถ้าทำการ ปฏิบัติในอิริยาบถอื่นๆ ก็รู้สึกว่ามี ความสบายกายสบายใจ ทั้งได้รับผลดีโดยไม่มีนิรวณเกิดขึ้น กวณใจ บางท่านก็ไม่ได้รับผลดีแต่ประการใดในอิริยาบถ นั่ง ยืน นอน แต่กลับได้รับผลดีในอิริยาบถ เดิน ฉะนั้น อิริยาบถใดได้รับผลดี คือ ทำให้จิตใจแจ่มใสสงบระงับดับเสียซึ่งนิรวณ อิริยาบถนั้น จัดเป็นสัปปายะแก โยคาวจรบุคคลนั้น เหตุนี้ พึงทดลองดูในอิริยาบถนั้นๆ อยู่อย่างละ ๓ วัน

เช่นเดียวกันกับการ ทดลองในอาวาส สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสสัปปายะด้วยพระดำรัสอื่น เช่น สมัย^{๙๐} อันมี อรรถาธิบายว่า คือ กาลที่ได้รับสัปปายะความเหมาะสม ๕ ประการ คือ ธรรมเป็นที่ สะดวกสบายแก่ การเจริญปัญญา มี อุตสัปปายะ อาหารสัปปายะ (โภชนสัปปายะ) เสนาสนะสัปปายะ (อาวาสสัปปายะ) บุคคลสัปปายะ และธัมมัสสวนสัปปายะ (ภัสสะสัปปายะ)

๒.๓.๓ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์กับการจัดฝึกอบรมปฏิบัติธรรมในวัด

นักวิชาการหลายท่านได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์กับการจัดฝึกอบรมปฏิบัติธรรมในวัดไว้ ผู้ศึกษาจึงใคร่ขอนำมาประกอบการศึกษา ดังนี้ บทบาทพระสงฆ์กับการจัดฝึกอบรมปฏิบัติธรรมในวัด มหาเถรสมาคมให้การส่งเสริมสนับสนุนให้วัดทั่วประเทศจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขึ้น เพื่อรองรับประชาชนพุทธบริษัทที่สนใจใคร่ปฏิบัติธรรมด้วยการฝึกสมาธิเจริญวิปัสสนาโดยมุ่งให้แต่ละคณะสงฆ์จังหวัดควรมีสถานักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดที่มีมาตรฐานเป็นที่ ยอมรับในด้านการฝึกอบรมสมถกัมมัฏฐานหรือวิปัสสนากัมมัฏฐาน อย่างน้อย ๑ แห่ง ต้องดำเนินการตามความในข้อ ๕ แห่งระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พ.ศ. ๒๕๔๓ ซึ่งระบุไว้ว่า “การจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ให้เจ้าคณะจังหวัด เป็นประธาน คณะกรรมการจัดประชุมคณะกรรมการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด คัดเลือกวัดที่เหมาะสม ให้เจ้าอาวาสวัดที่จัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมยื่นหนังสือขอจัดตั้งตามแบบของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เสนอคณะกรรมการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พิจารณาแล้วให้ประธาน คณะกรรมการรายงานเสนอเจ้าคณะภาคและเจ้าคณะใหญ่พิจารณาเสนอมหาเถรสมาคมพิจารณาอนุมัติเพื่อมีพระบัญชาการตั้งสำนักปฏิบัติธรรมให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติขึ้นทะเบียน เป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด และจัดสรรงบประมาณอุดหนุนประจำปีตามโครงการเงินอุดหนุน การดำเนินงานสำนักปฏิบัติธรรม” เป็นการดำเนินการโดยเฉพาะของเจ้าคณะปกครองฝ่าย สงฆ์ ในนามของคณะกรรมการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ผ่านไปเป็นเวลา ๖ ปี แต่สถานการณ์การจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดกลับไม่เพิ่มขึ้น เพื่อให้การจัดตั้งสำนักปฏิบัติ ธรรมประจำ จังหวัดเป็นไปโดยถูกต้องตามระเบียบและมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จึงกำหนดขั้นตอนเสนอเรื่องขอจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำ จังหวัดไว้ เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติ ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ เจ้าคณะจังหวัด จัดประชุมคณะกรรมการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำ จังหวัดคัดเลือกวัดที่เหมาะสม แล้วแจ้งเจ้าอาวาสวัดที่ได้รับการคัดเลือกทราบ

ขั้นตอนที่ ๒ เจ้าอาวาสวัดที่ได้รับการคัดเลือกเพื่อจัดตั้งเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำ จังหวัดยื่นหนังสือขอจัดตั้งต่อคณะกรรมการจัดตั้งตามแบบที่กำหนด (แบบ สธจ. ๑)

^{๙๐} อดิ.อ. (ไทย) ๒/๑๐๒/๒๕๔.

ขั้นตอนที่ ๓ เจ้าคณะจังหวัด ประธานคณะกรรมการจัดตั้งรายงานเสนอเจ้าคณะภาคตามแบบที่กำหนด (แบบ สจร. ๒)

ขั้นตอนที่ ๔ เจ้าคณะภาคพิจารณาผลงานเสนอความเห็นและรายงานเสนอเจ้าคณะใหญ่

ขั้นตอนที่ ๕ เจ้าคณะใหญ่พิจารณาผลงานเสนอความเห็น นำเข้าที่ประชุมมหาเถรสมาคมด้วยตนเองในฐานะกรรมการมหาเถรสมาคมโดยตำแหน่ง หรือส่งเรื่องโดยตรงให้ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ หรือส่งเรื่องคืนให้เจ้าคณะจังหวัดดำเนินการจัดส่งให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ดำเนินการจัดทำวาระเพื่อนำเสนอที่ประชุมมหาเถรสมาคมพิจารณาอนุมัติ

ขั้นตอนที่ ๖ เลขาธิการมหาเถรสมาคมนำเสนอที่ประชุมมหาเถรสมาคมพิจารณาอนุมัติอนุมัติจัดตั้งเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด

ขั้นตอนที่ ๗ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จัดทำมติมหาเถรสมาคมแจ้งให้เจ้าคณะจังหวัดทราบ และขึ้นทะเบียนเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด

ขั้นตอนที่ ๘ เจ้าคณะจังหวัดแจ้งเจ้าอาวาสวัดที่เป็นสถานที่จัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดทราบเพื่อดำเนินกิจกรรมจัดการศึกษาปฏิบัติธรรมให้แก่พุทธบริษัทต่อไป

ขั้นตอนที่ ๙ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ โดยกองพุทธศาสนศึกษา จัดสรรงบประมาณอุดหนุนประจำปี ตามโครงการเงินอุดหนุนการดำเนินงานสำนักปฏิบัติธรรม มหาเถรสมาคมปกครองดูแลคณะสงฆ์ วัดเป็นเสมือนนิติบุคคลตามกฎหมายมีเจ้าอาวาสเป็นผู้ปกครองวัด มีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ กำหนดอำนาจหน้าที่ในการปฏิบัติภารกิจของมหาเถรสมาคมในมาตรา ๑๕ และเจ้าอาวาสในมาตรา ๓๗ พระสงฆ์มีภารกิจสำคัญ ๖ ด้านดังนี้

๑. **งานปกครองสงฆ์** ผู้บริหารคณะสงฆ์คณะสงฆ์ส่วนกลางมีเจ้าคณะใหญ่ คณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค ๑๘ภาค ระดับจังหวัด ระดับอำเภอ ระดับตำบล ต่างเล็งเห็นความสำคัญและส่งเสริมการปฏิบัติธรรม

๒. **งานศาสนศึกษา** หมายถึง การจัดการศึกษาปริยัติธรรมแผนกธรรม แผนกบาลีและพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา และการศึกษาปฏิบัติธรรมด้วย

๓. **งานเผยแผ่ศาสนาธรรม** เป็นการเผยแผ่ศาสนาธรรม จัดโครงการปฏิบัติธรรมให้แก่ หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล การอบรมจริยธรรมนักเรียน ข้าราชการและประชาชน การอบรมครูจริยศึกษาการส่งเสริมหน่วยเผยแผ่ศีลธรรม การปฏิบัติธรรมจึงเป็นการเผยแผ่ศาสนาธรรมอีกด้านหนึ่งด้วย

๔. **งานศึกษาสงเคราะห์** เป็นการจัดการศึกษาให้แก่ประชาชนทั่วไป ประกอบด้วย ศูนย์การศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดและโรงเรียน ราษฎร์สงเคราะห์ที่วัดสนับสนุน รวมทั้งจัดสำนักปฏิบัติธรรมแก่พุทธศาสนิกชน

๕. **งานสาธารณูปการ** เป็นงานเกี่ยวกับการพัฒนาวัด ด้านอาคาร สถานที่และ

สิ่งแวดล้อมของวัดเพื่อเอื้อประโยชน์ตามภารกิจของวัดด้านอื่นๆ การปฏิบัติธรรมมีความสำคัญสำหรับพุทธศาสนิกชน วัดในปัจจุบันจึงต้องพัฒนางานสาธารณูปการต่างๆ ให้เข้ากับการปฏิบัติธรรม

๖. **งานสาธารณสงเคราะห์** เป็นงานเกี่ยวกับการสงเคราะห์ชุมชนและสังคมมีวัดและพระภิกษุเป็นแกนนำ เช่น การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนและอุปสมบทพระภิกษุ การปฏิบัติธรรมเป็นของเก่าของพระ แต่อาจเป็นของใหม่สำหรับพุทธศาสนิกชน พระสงฆ์ต้องเป็นทั้งแกนนำในการจัดอบรมการปฏิบัติ และเป็นผู้นำในการอบรมการปฏิบัติธรรม

๒.๓.๔ การจัดการอบรมปฏิบัติธรรมในวัด

การจัดการอบรมปฏิบัติธรรมเป็นภาระหนึ่งของพระสงฆ์ มหาเถรสมาคม ใช้อำนาจหน้าที่ตามมาตรา ๑๕๐ กระเปียบส่งเสริมการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด^{๕๒} เพื่อรองรับประชาชนพุทธบริษัทที่สนใจใคร่ปฏิบัติธรรมด้วยการฝึกสมาธิเจริญวิปัสสนาอันเป็นการ รักษาหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา โดยมีคณะกรรมการการจัดตั้งสำนักปฏิบัติประจำจังหวัด ซึ่งประกอบด้วยเจ้าคณะจังหวัด เป็นประธานคณะกรรมการ รองเจ้าคณะจังหวัด เป็นรองประธาน คณะกรรมการ เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอของจังหวัดนั้นเป็นกรรมการ โดยมีเจ้าคณะใหญ่ เป็นประธานที่ปรึกษา เจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค เป็นที่ปรึกษาและส่งเสริมจังหวัด การจัดการอบรม ปฏิบัติธรรมจัดเป็นการศึกษา เป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม เพราะมีทั้งการถ่ายทอดความรู้ธรรมะ การฝึกอบรมจิตใจ เห็นธรรมะตามความเป็นจริง การสืบทอด ปฏิบัติตามพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า การสร้างสรรค์จรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการทางพระพุทธศาสนา ผู้ปฏิบัติต้องมีความรู้ทันเกิดจากการปฏิบัติการจัดการอบรมปฏิบัติธรรม ต้องมีการจัดสภาพแวดล้อมสังคม การเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนสามารถให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ทั้งสามารถจัดได้ในทุกระดับการศึกษาเพื่อเป็นการศึกษาพื้นฐาน และสามารถผสมผสานระหว่าง การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้สามารถพัฒนาคุณภาพ ชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยวัดจัดเป็นสำนักปฏิบัติธรรมจัดการอบรมปฏิบัติธรรมให้การศึกษา และปฏิบัติตามพระสัทธรรม ดังที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสในมหาสติปัฏฐานสูตร อันเป็นการแสดงถึงวัตถุประสงค์ของการปฏิบัติธรรม ว่า “เอกายโน อโย ภิกขเว มคโค สุตตานิ วิสุทธียา โสกปริเทวานํ สมตักกมยา, ทุกขโทมนสฺसानํ อตถกมยา, ญายสฺส อธิคมยา, นิพพานสฺสจฺจนิกิริยา, ยทิทํ จตตารโสติปัฏฐานา.”^{๕๓} แปลว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ทางนี้เป็นทางเดียว เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลาย ๑ เพื่อระงับความโศก ๑ เพื่อระงับความคร่ำครวญ ๑ เพื่อดับทุกข์ ๑ เพื่อดับโทมนัส ๑ เพื่อบรรลุอริยมรรค ๑ เพื่อเห็นแจ้งพระนิพพาน ๑ ทางเดียวนี้ คือ สติปัฏฐาน ๔^{๕๔} สรุป ได้วัตถุประสงค์ของการปฏิบัติธรรม ๕ ประการ คือ

๑. เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลาย

^{๕๒} ศิริพร แยมนิล และคณะ, “รูปแบบการจัดการศึกษาและเผยแผ่ศาสนาธรรมศึกษาเฉพาะกรณีวัดปัญญานันทาราม อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี, รายงานการวิจัยโครงการนำร่องการจัดการศึกษาและเผยแผ่ศาสนาธรรมในพระพุทธศาสนา สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา สกศ. อันดับที่ ๗๑/๒๕๔๘, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ภาพพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๔.

^{๕๓} ที.ม. (บาลี) ๑๐/๓๗๓/๒๔๘.

^{๕๔} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๗๓/๓๐๑.

๒. เพื่อระงับความโศก และความคร่ำครวญ
๓. เพื่อดับทุกข์ และโศมนัส
๔. เพื่อบรรลอรุณมรรค
๕. เพื่อเห็นแจ้งพระนิพพาน

การปฏิบัติธรรม มีความสอดคล้องกับเป้าหมายและวัตถุประสงค์การศึกษาในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐ มาตรา ๘๑ ที่กำหนดไว้ชัดเจนว่า “การจัดการศึกษา อบรมต้องให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม” และตามจุดมุ่งหมายการจัดการศึกษา มาตรา ๖ พระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ ว่า “ต้องเป็นไปเพื่อ พัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรมมีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข” การจัดการอบรมปฏิบัติธรรม จัดเป็นการศึกษาอย่างหนึ่งจึงเกี่ยวข้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และ ที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ ซึ่งมีประเด็นที่เกี่ยวข้อง คือ

๒.๓.๕ หลักการจัดการอบรมการปฏิบัติธรรม

การปฏิบัติธรรมเป็นการศึกษาธรรมฝึกฝนอบรมจิตของตนเอง เพื่อตัดละกิเลสค้นหาเห็นธรรมถูกต้องตามความเป็นจริง ตลอดชีวิตตราบเท่าที่เรายังต้องเวียนว่ายอยู่ใน วัฏสงสารด้วยจุดมุ่งหมาย คือ พระนิพพาน การปฏิบัติธรรม สอดคล้องกับ มาตรา ๘ ที่ระบุว่า “เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และ มีการพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง” การศึกษาในทางพระพุทธศาสนามีหลักการศึกษาศาตามศีล สมาธิ ปัญญา มีหลักการการปฏิบัติที่ชัดเจนดังที่ปรากฏในพระไตรปิฎก เช่น มหาสติปัฏฐานสูตร วินิตวัตถุ นิคณฐสูตร หรือในคัมภีร์ ปกรณวิเสสวิสุทธิมรรค จุดประสงค์ก็เพื่อผู้ศึกษาปฏิบัติเกิดปัญญาเห็นแจ้งตามความเป็นจริง ดังมาตรา ๒๒ ระบุว่า “การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่า ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุดกระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ” มหาเถรสมาคม คณะสงฆ์ วัด เป็นสถาบันศาสนา ร่วมกับองค์กรของรัฐ คือ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ สามารถร่วมมือกันจัดตั้งและบำรุงสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด และสนับสนุนส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของประชาชน ตามมาตรา ๑๒ และสามารถจัดการศึกษาอบรมปฏิบัติธรรมแก่ พุทธศาสนิกชนได้ รวมทั้งแก่สถานศึกษาและศูนย์การเรียนรู้ที่สนใจ ตามมาตรา ๑๘ การได้รับสิทธิประโยชน์จากการสนับสนุนของรัฐ เช่น สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ โดยกองพุทธศาสนศึกษา จัดสรรงบประมาณอุดหนุนประจำปีตามโครงการเงินอุดหนุนการดำเนินงานสำนักปฏิบัติธรรม เมื่อจัดตั้งเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดแล้ว ตามมาตรา ๑๔ ตามสิทธิขององค์กร การอบรมปฏิบัติธรรม มีรูปแบบการจัดการศึกษา ได้แก่ การศึกษาในระบบ คือ จัดเป็นหลักสูตร มีตัวอย่าง คือ บทเรียนปฏิบัติธรรมในชั้นเรียนบทเรียนศีลธรรมในวิชาสังคมศึกษาในทุกระดับการศึกษา ในมหาวิทยาลัยสงฆ์ก็จัดเป็นวิชาธรรมภาคปฏิบัติ จัดเป็นหลักสูตรในการศึกษา ระดับปริญญาโท คือ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิปัสสนาภาวนา มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม การศึกษานอกระบบ คือ จัดอบรมปฏิบัติธรรม เป็นระยะๆ ตามช่วงเวลา และการศึกษาตามอัธยาศัย คือ เปิดโอกาสให้ผู้สนใจเข้าปฏิบัติได้ตลอดเวลา ตามที่ต้องการ ดังมาตรา ๑๕

และสามารถจัดการศึกษาในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งหรือทั้งสามรูปแบบก็ได้ ตามศักยภาพขององค์กร และเป็นไปตามมาตรา ๒๓ คือ เพราะได้รับการอบรมปฏิบัติธรรมจึงเกิด ความรู้คู่คุณธรรม ผู้ปฏิบัติรู้ ธรรมตามความเป็นจริง ผิดคน ได้ธรรมทำให้สามารถดำรงชีวิตอย่างมี สุข การปฏิบัติธรรมมี กระบวนการเรียนรู้ โดยผ่านกระบวนการ การสาธิตการปฏิบัติ การบรรยายธรรม การสอบ-ส่งอารมณ์ ปรับอินทรีย์ มีเนื้อหาตามหลักมหาสติปัฏฐานสูตร ใช้หลักการ กำหนดรู้ด้วย อาตปปี สติมา สัมปชาโน ปฏิบัติจดจ่อ ติดต่อ ต่อเนื่อง จนเกิดปัญญาเห็นแจ้งสภาวะธรรม ตามความเป็นจริง มีการจัดสถานที่ ปฏิบัติธรรมให้สัปปายะ จัดบริการสื่อมีหนังสือสวดมนต์ วิทยุทัศน์ สาธิตการปฏิบัติ หนังสือคู่มือการ ปฏิบัติธรรมไว้ให้ศึกษา เป็นไปตามมาตรา ๒๔ ที่มีการจัด กระบวนการเรียนรู้ จัดเนื้อหาและกิจกรรม ให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ปลุกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม จัดบรรยากาศสภาพแวดล้อม สื่อการ เรียนและอำนวยความสะดวก เพื่อให้ผู้เรียนเกิด การเรียนรู้และความรอบรู้ ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียน อาจเรียนรู้ไปพร้อมกัน จากสื่อการเรียนการสอน และแหล่งวิทยาการประเภทต่างๆ จัดการเรียนรู้ให้ เกิดขึ้นได้ตลอดเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความ ร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครองและบุคคลใน ชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ จัดโครงการอบรมปฏิบัติธรรมในทุกกลุ่มชน เพื่อให้ทุกคนมีโอกาสมาปฏิบัติธรรม และร่วมมือกับ องค์กรจัดการปฏิบัติธรรม ดังมาตรา ๒๕ ที่ให้ ร่วมมือกับบุคคล ครอบครัว ชุมชนองค์กรชุมชน องค์กรปกครองท้องถิ่น เอกชนองค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และ สถาบันสังคมอื่น การจัดการศึกษา อบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูลข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิ ปัญญาและวิทยาการต่างๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้ สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการส่งเสริม สนับสนุนนิปัสสาจารย์ศึกษาปฏิบัติธรรมเพิ่มเติมเพื่อ พัฒนาตนเองแล้วจะได้เป็นประโยชน์ต่อการ สอนการอบรม ดังมาตรา ๓๐ ส่งเสริมให้ผู้สอนสามารถ วิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับการ เรียนในแต่ละระดับการศึกษา ในการจัดการอบรมปฏิบัติ ได้จัดทำแบบสอบถามความคิดเห็น ประเมินผลก่อนและหลังการปฏิบัติก่อนการปฏิบัติสอบถาม เรื่อง ข้อมูลทั่วไป ความคิดเห็นด้านต่างๆ ก่อนเข้ารับการอบรมของผู้เข้าปฏิบัติธรรม มีความพร้อมของ สถานที่และความพร้อมและทัศนคติของ ผู้ปฏิบัติความคิดเห็นหรือคาดหวังอื่นๆ และหลังปฏิบัติธรรม สอบถาม เรื่อง ข้อมูลทั่วไป ความคิดเห็น ต่างๆ หลังเข้ารับการอบรมของผู้เข้าปฏิบัติธรรม มีความพึงพอใจ สถานที่ บุคคล หลักสูตรการอบรม สิ่งแวดล้อม สัปปายะ ความคิดเห็นเกี่ยวกับประโยชน์ที่ได้รับจากการฝึกอบรมปฏิบัติธรรม ปัญหา อุปสรรค ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่มีต่อการฝึกปฏิบัติ ธรรมและจัดการอบรมติดต่อกันไปแก่ ผู้สนใจการปฏิบัติ ตามมาตรา ๒๖ ที่ให้สถานศึกษาจัด ประเมินผู้เรียนโดยพิจารณาจากพัฒนาการ ของการเรียน ความประพฤติ การสังเกตพฤติกรรม การเรียนการร่วมกิจกรรมและทดสอบควบคู่ไปใน กระบวนการเรียนการสอนตามความเหมาะสมของแต่ละระดับและรูปแบบการศึกษา รวมทั้งการ จัดสรรโอกาสการเข้าศึกษาต่อและนำผลการประเมินผู้เรียน ดังกล่าว มาใช้ประกอบการพิจารณาด้วย

๒.๓.๖. การขอจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด

มหาเถรสมาคมออกระเบียบการขอจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พ.ศ. ๒๕๔๓ มีหลักเกณฑ์ในการพิจารณาคัดเลือก ดังนี้

ข้อ ๑ วัดซึ่งเป็นที่ตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด เป็นวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ และที่פקสงฆ์ตามมติมหาเถรสมาคม

ข้อ ๒ มีสัปปายะ เช่น อาวาสสัปปายะ เป็นต้น

ข้อ ๓ วัดที่เคยเป็นสำนักปฏิบัติธรรมมาก่อน ยกขึ้นเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด

ข้อ ๔ เจ้าอาวาสเป็นพระวิปัสสนาจารย์หรือส่งเสริมสนับสนุนการปฏิบัติธรรมตามหลักมหาสติปัฏฐานสูตร

ข้อ ๕ มีหลักฐานถูกต้อง ตรงตามแบบเอกสาร (แบบฟอร์ม) ที่กำหนดไว้^{๕๕}

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติกำหนดคุณสมบัติของสำนักปฏิบัติธรรม

กำหนดหลักเกณฑ์ในการพิจารณาส่งสำนักปฏิบัติธรรมไว้ ๓ ด้าน คือ (๑) ด้านสถานที่ (๒) ด้านวิทยากรและ (๓) ด้านการบริหารจัดการ ซึ่งแต่ละด้านมีข้อกำหนดเป็นรายละเอียด ดังนี้^{๕๖}

(๑) ด้านสถานที่

๑. ด้านความสะอาด สงบ สว่าง บริเวณร่มรื่นไม่มีเสียงรบกวนจากภายนอก

๒. มีห้อง อาคาร หรือศาลาปฏิบัติ ที่สามารถให้ผู้ปฏิบัติธรรมนั่งฟังการบรรยายและฝึกปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานได้ไม่แออัดเกินไป

๓. มีที่พัก ห้องน้ำ ห้องสุขาที่สะอาด จำนวนเพียงพอและแยกตามเพศของผู้ใช้ สำหรับห้องพักรวมมีการป้องกันแมลงและสัตว์ที่จะมารบกวนหรือทำอันตรายได้เป็นอย่างดี

(๒) ด้านวิทยากร

๑. มีพระวิปัสสนาจารย์หรือผู้ฝึกสอนกัมมัฏฐานที่มีความรู้ ความสามารถในการสอนกัมมัฏฐานตามหลักมหาสติปัฏฐานสูตรโดยสามารถตอบข้อซักถาม และสอบอารมณ์กัมมัฏฐานได้

๒. มีวิทยากรบรรยายธรรมที่มีความรู้ ความสามารถในการเทศนาและบรรยายธรรมให้เข้าใจหลักธรรมและน้อมนำไปประพฤติปฏิบัติได้อย่างมีความสุข

๓. พระภิกษุหรือบุคคลอื่นที่เป็นวิทยากรมีความประพฤติดี ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี

(๓) ด้านการบริหารจัดการ

๑. เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมมีความสนใจและเห็นความสำคัญของการศึกษา ปฏิบัติและเผยแผ่ธรรมอย่างแท้จริง

^{๕๕} กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการจัดตั้ง สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พ.ศ. ๒๕๔๓, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๘), หน้า ๒๐-๒๒.

^{๕๖} กองพุทธศาสนศึกษาสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, คู่มือโครงการปฏิบัติธรรมเฉลิมพระเกียรติ เพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๗), หน้า ๗๓-๗๕.

๒. มีการจัดทำบัญชีรายรับ – รายจ่ายอย่างเป็นระบบ ที่มีความโปร่งใสสามารถเปิดเผย และตรวจสอบได้

๓. มีบุคลากร/เจ้าหน้าที่เพียงพอในการทำหน้าที่ดูแลด้านที่พัก อาหาร น้ำดื่ม ห้องน้ำห้อง สุขาและอำนวยความสะดวกต่างๆ แก่ผู้ปฏิบัติธรรม

๔. มีการดูแลด้านการรักษาความปลอดภัยภายในและบริเวณโดยรอบ ในกรณีที่มีผู้ปฏิบัติ ธรรมจำนวนมาก สามารถประสานงานขอกำลังเจ้าหน้าที่ตำรวจ หรือหน่วยอาสาสมัคร เพื่อดูแล รักษาความปลอดภัยอย่างทั่วถึง

๕. มีการดูแลด้านสุขอนามัย กล่าวคือ มีผู้ยาสามัญไว้ประจำหรือมีเจ้าหน้าที่ที่สามารถให้ การปฐมพยาบาลเบื้องต้น ในกรณีที่มีผู้เข้าปฏิบัติธรรมจำนวนมาก ควรจัดเตรียมเจ้าหน้าที่จาก สถานพยาบาลอยู่ดูแล ถ้าหากมีผู้ป่วยฉุกเฉินก็สามารถนำส่งสถานพยาบาลได้ทันที ถ้าหากไม่ได้จัด เจ้าหน้าที่พยาบาลอยู่ดูแลประจำ ก็ต้องมีการประสานไว้กับสถานพยาบาลใกล้เคียงให้สามารถปฐม พยาบาลหรือรับผู้ป่วยฉุกเฉินไว้รักษาตัวได้ทันที

๖. มีการจัดการปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่องตลอดปี และจัดทำตารางการฝึกอบรมปฏิบัติไว้ อย่างชัดเจน

๗. มีกฎข้อบังคับหรือระเบียบปฏิบัติของวัดหรือสำนัก ที่จัดพิมพ์ไว้เป็นเอกสาร หรือติด ประกาศไว้ ณ บริเวณที่เห็นได้โดยชัดเจน

๘. มีการประสานงานกับชุมชนให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมของวัดด้านต่างๆ เช่น การจัด อาหารน้ำดื่มและการบริการต่างๆ เป็นต้น

๙. มีการประชาสัมพันธ์การจัดโครงการปฏิบัติธรรมในรูปแบบต่างๆ แต่ต้องไม่เป็นใน ลักษณะเชิงธุรกิจ

คุณสมบัติ	คัมภีร์ พระพุทธศาสนา	มหาเถรสมาคม	สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ
ด้านสถานที่	-มีสัปปายะ ๗	-เป็นวัด -เป็นที่พักสงฆ์ -มีสัปปายะ -เคยเป็นสำนัก ปฏิบัติธรรม	-ความสะอาด สงบ สว่าง สงัด ร่มรื่น (อุตุสัปปายะ) -มีห้อง อาคาร หรือศาลาปฏิบัติไม่แออัด และเพียงพอ (เสนาสนสัปปายะ) -ห้องน้ำ ห้องสุขาที่สะอาด
ด้านวิทยากร	-มีกัลยาณมิตร	-เจ้าอาวาสเป็น พระ -วิปัสสนาจารย์ (กัลยาณมิตร)	-มีพระวิปัสสนาจารย์(กัลยาณมิตร) -มีวิทยากรบรรยายธรรม (ธัมมัสสวนสัปปายะ) -วิทยากรมีความประพฤติดี (บุคคลสัปปายะ)
ด้านการ บริหารจัดการ		-มีหลักฐานถูกต้อง -เจ้าอาวาส ส่งเสริม สนับสนุน	-เจ้าสำนักมีความสนใจและเห็น ความสำคัญ -จัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย อย่างเป็น ระบบ -บุคลากร/เจ้าหน้าที่เพียงพอ -มีการรักษาความปลอดภัย -มีการดูแลด้านสุขอนามัย -มีการจัดการปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่อง ตลอดปี -มีกฎข้อบังคับ -มีการประสานงานกับชุมชนจัดอาหาร และน้ำดื่ม (อาหารสัปปายะ) -มีการประชาสัมพันธ์
สรุป	-มีสัปปายะ ๗ -มีกัลยาณมิตร	-มีสัปปายะ ๗ -มีกัลยาณมิตร	-มีสัปปายะ ๕ -มีกัลยาณมิตร

ตารางที่ ๒.๑ สรุป คุณสมบัติของสำนักปฏิบัติธรรม

สรุปได้ว่า รูปแบบของสถานที่ที่เหมาะสมแก่การปฏิบัติธรรมมีลักษณะ ดังนี้

๑. สถานที่ เว้นที่เป็นโทษ อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม เรียกว่า สัปปายะ ๗ หรือ สัปปายะ ๕

๑. อาวาส (ที่อยู่) คือ เสนาสนะสัปปายะ ๒. โคจรคาม ๓. ภัตตาคาร (การพุดคุย) คือ ธัมมัสสวนสัปปายะ ๔. บุคคล คือ บุคคลสัปปายะ ๕. โภชนะ คือ อาหารสัปปายะ ๖. ฤดู คือ อุตุสัปปายะ ๗. อิริยาบถ

๒. บุคลากร กัลยาณมิตร คือ อาจารย์ผู้คอยชี้แนะ แนะนำ ตามหลักมหาสติปัฏฐานสูตร ถ้าเจ้าสำนักเป็นวิปัสสนาจารย์ยิ่งดี มีเจ้าหน้าที่พร้อม

๒.๔ ข้อมูลพื้นที่วิจัย

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าเอกสารต่างๆ เกี่ยวกับวัดที่เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรีซึ่งมีจำนวน ๑๒ สำนักปฏิบัติธรรม โดยที่ทั้ง ๑๒ สำนักปฏิบัติธรรมมีผลงานดีเด่นมาเป็นข้อมูลดังนี้

บัญชีรายชื่อสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสระบุรี

ที่	มติดั้งที่	วัน/เดือน/ปี	ที่	วัด	แขวง/ตำบล	เขต/อำเภอ
๑	๑๔/๒๕๔๙	๒๐ ก.ค. ๔๙	๑	ศรีบุรีรัตนาราม	ปากเพรียว	เมืองสระบุรี
๒	๑๔/๒๕๔๙	๒๐ ก.ค. ๔๙	๒	ทองพุ่มพวง	ดาวเรือง	เมืองสระบุรี
๓	๑๔/๒๕๔๙	๒๐ ก.ค. ๔๙	๓	เขาพระ	บ้านป่า	แก่งคอย
๔	๑๔/๒๕๔๙	๒๐ ก.ค. ๔๙	๔	มะขามเรียง	โคกใหญ่	บ้านหมอ
๕	๑๔/๒๕๔๙	๒๐ ก.ค. ๔๙	๕	พระพุทธบาท	ขุนโหล่น	พระพุทธบาท
๖	๑๔/๒๕๔๙	๒๐ ก.ค. ๔๙	๖	เขาวง	เขาวง	พระพุทธบาท
๗	๑๔/๒๕๔๙	๒๐ ก.ค. ๔๙	๗	เกาะแก้วอรุณคาม	หนองหมู	วิหารแดง
๘	๑๔/๒๕๔๙	๒๐ ก.ค. ๔๙	๘	สมุหประดิษฐาราม	สวนดอกไม้	เสาไห้
๙	๑๔/๒๕๔๙	๒๐ ก.ค. ๔๙	๙	ถ้ำดาวเขาแก้ว	ลำพญากลาง	มวกเหล็ก
๑๐	๑๔/๒๕๔๙	๒๐ ก.ค. ๔๙	๑๐	ดอนพุด	ดอนพุด	ดอนพุด
๑๑	๕/๒๕๕๔	๒๑ก.พ. ๕๔	๑๑	ท่าพง	ปากเพรียว	สระบุรี
๑๒	๒๕/๒๕๕๔	๓๐ ก.ย. ๕๔	๑๒	แก่งป่าสัก	สองคอน	แก่งคอย

ตามระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด

พ.ศ. ๒๕๔๓

๒.๔.๑ ประวัติความเป็นมาวัดศรีบุรีรัตนาราม

วัดศรีบุรีรัตนาราม เป็นวัดในพระพุทธศาสนาเถรวาท สังกัดคณะสงฆ์มหานิกายมีพระราชมหาราช ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดสระบุรี เป็นเจ้าอาวาสเป็นวัดพัฒนาตัวอย่าง ปี พ.ศ. ๒๕๓๔ เป็น วัดพัฒนาตัวอย่างดีเด่น ปี พ.ศ. ๒๕๓๕ เป็นโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีประจำจังหวัดสระบุรี แห่งที่ ๒ ปี พ.ศ. ๒๕๔๕เป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสระบุรี แห่งที่๑ ปี พ.ศ. ๒๕๔๙

การปฏิบัติธรรม

วัดศรีบุรีรัตนาราม ได้ดำเนินการก่อสร้างขึ้นมาเพื่อรองรับการศึกษาและประพฤติปฏิบัติธรรม สำหรับพระภิกษุสามเณร ประชาชน และนักเรียน นักศึกษา โดยได้จัดสร้างอาคารที่พัก ศาลาปฏิบัติ ธรรม โรงครัว ห้องน้ำห้องสุขา เครื่องสาธารณูปโภค ถนนทางเดิน ปลุกต้นไม้ และปรับภูมิทัศน์อย่าง เหมาะสมและเพียงพอสำหรับผู้เข้าปฏิบัติธรรม มีความสะอาดและปลอดภัย เพื่ออำนวยความสะดวก แก่ผู้เข้ามาปฏิบัติธรรม ถนนและทางเท้าภายในสำนักปฏิบัติธรรมฯ เป็นถนนคอนกรีตเชื่อมโยงถึงทุก พื้นที่ใช้สอยมีไฟส่องสว่างยามค่ำคืนตลอดเส้นทาง ร่มรื่นภายใต้ร่มไม้ซึ่งมีครอบคลุมทั่วบริเวณสำนักปฏิบัติธรรมฯ ใช้เป็นทางเดินจงกรมหรือเดินภาวนาได้อย่างดีเจ้าหน้าที่ฝ่ายธุรการประสานงาน พระครูสุธีวรานุสิฐ ญาณวีโร โทร.๐๘๙-๐๘๖-๖๐๔๙

สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสระบุรี แห่งที่ ๑ (ศูนย์ปฏิบัติธรรมสิริธรรมมุนีวัดศรีบุรียรตนาราม) ได้จัดให้มีโครงการปฏิบัติธรรมที่เป็นโครงการสำคัญประจำปี ๕ โครงการ คือ

โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนเฉลิมพระเกียรติ

โครงการบวชนกขัมมจารีปฏิบัติธรรมเฉลิมพระเกียรติเนื่องในวันอัฐมีบูชา

โครงการบวชนกขัมมจารีปฏิบัติธรรมเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถโครงการบวชนกขัมมจารีปฏิบัติธรรมเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ๕ ธันวาคมมหาราช

โครงการบวชนกขัมมจารีปฏิบัติธรรมเฉลิมพระเกียรติส่งท้ายปีเก่าวิถีไทยต้อนรับปีใหม่วิถีพุทธ

กฎระเบียบของสำนักปฏิบัติธรรมฯ

๑. ต้องเคารพสถานที่ และปฏิบัติตามกฎระเบียบของสำนักปฏิบัติธรรมฯ อย่างเคร่งครัด
๒. ต้องช่วยกันประหยัด ไฟฟ้า น้ำประปา เมื่อเลิกใช้ต้องปิดให้เรียบร้อย
๓. ต้องช่วยกันรักษาความสะอาด
๔. ห้ามพกพาอาวุธ หรือสิ่งที่มีผิดกฎหมายไว้ในครอบครอง
๕. ห้ามดื่มสุรา เสพสิ่งเสพติด และเล่นการพนันทุกชนิด
๖. ห้ามส่งเสียงดัง หรือทำการอื่นใดเป็นการรบกวนผู้อื่น
๗. ห้ามเคลื่อนย้ายที่นอน หมอน ออกนอกห้อง ต้องดูแลให้อยู่ในสภาพเรียบร้อยไม่ ชำรุดสูญหาย
๘. ห้ามขีดเขียน หรือกระทำการใดๆ ที่ทำให้เกิดคราบสกปรกบนฝาผนังห้อง
๙. ห้ามนำอาหารเข้าไปรับประทานในห้องนอน
๑๐. ไม่เก็บของมีค่าไว้ในห้องนอน
๑๑. ถอดรองเท้าก่อนขึ้นกุฏิที่ปัก และเรียงไว้ที่ด้านข้างของบันไดทางขึ้น

๒.๔.๒ ประวัติความเป็นมา วัดทองพุ่มพวง

วัดทองพุ่มพวง หรือที่ชาวบ้านเรียกสั้นๆว่า “วัดทอง” เดิมชื่อ “วัดช่องลม” เพราะบริเวณสถานที่ตั้งวัด อยู่ทางด้านทิศเหนือของศาลากลางจังหวัดสระบุรี มีครูปียธรรมวิสุทธิเป็นเจ้าอาวาสและเป็นเจ้าคณะตำบล

ระเบียบปฏิบัติสำหรับผู้ต้องการมาปฏิบัติธรรมถือบวชนกขัมมะ

๑. ผู้ที่มีความประสงค์จะอยู่ปฏิบัติธรรม ถือบวชนกขัมมะ ให้แจ้งความประสงค์ที่จะขอ บวชได้ที่เจ้าหน้าที่ของสำนักฯ ณ ศูนย์ประชาสัมพันธ์ ชั้น ๒ ศาลาบุญ และลงทะเบียนในแบบฟอร์มที่กำหนดให้ โดยต้องมีหลักฐานคือ บัตรประชาชนหรือบัตรข้าราชการหรือสำเนาทะเบียนบ้าน

๒. อนุญาตให้อยู่ปฏิบัติธรรมได้ครั้งละไม่เกิน ๙ วัน หากมีความประสงค์จะอยู่ต่อต้องแจ้งเจ้าหน้าที่ของสำนักฯ ให้ทราบล่วงหน้าก่อนครบกำหนด ๑ วัน และจะพิจารณาอนุญาตให้อยู่ต่อเป็นรายๆ ไปตามความเหมาะสม

๓. ต้องเป็นผู้มีสติสัมปชัญญะสมบูรณ์ ไม่วิกลจริต มีสุขภาพร่างกายแข็งแรงช่วยเหลือตัวเองได้ ไม่มีโรคประจำตัว ไม่เป็นโรคร้ายแรงหรือโรคติดต่อที่สังคมรังเกียจ

๔. ต้องไม่เป็นผู้ติดยาเสพติดให้โทษทุกชนิด เช่น หมากพลู ยานัตถ์ บุหรี่ สุรา ยาบ้า หรือ ยาเสพติดอื่นๆ

๕. ห้ามนำเครื่องใช้ไฟฟ้าทุกชนิด (เช่น กระจกน้ำร้อน วิทยุ เทป) มาใช้ในศาลา ยกเว้น วิทยุ ซาวอเบาท และควรงฟังเฉพาะรายการธรรม ห้ามฟังข่าวและเพลง

๖. ห้ามนำของมีค่า และเครื่องรางของขลังทุกชนิดมาประดับตกแต่งร่างกาย

๗. ต้องแต่งกายให้สะอาด สุภาพเรียบร้อย ด้วยผ้าสีขาว

เพศหญิง

-นุ่งผ้าถุง หรือกระโปรงสีขาว ความยาวไม่น้อยกว่าครึ่งน่อง

-สวมเสื้อแขนยาว หรือครึ่งซอก คอไม่กว้างเกินไป ถ้าผ้าบางควรสวมเสื้อซับในด้วย

-รวบผม หวีผม ให้ดูเรียบร้อย ไม่ควรปล่อยผมรุงรัง

-ไม่ควรนุ่งกางเกง ระหว่างขึ้นปฏิบัติธรรมบนศาลา

เพศชาย

-สวมกางเกงขายาวและเสื้อสีขาว ไม่ควรใช้ผ้าบางเกินไป

กฎระเบียบ ข้อห้าม และข้อปฏิบัติขณะอยู่ปฏิบัติธรรม

๑. ห้ามนำอาหาร และเครื่องดื่มทุกชนิด (ยกเว้น น้ำเปล่า) เข้าไปรับประทานในศาลาบุญ โดยเด็ดขาด ให้รับประทานที่โรงทาน หรือในที่ที่สำนักฯ จัดไว้ให้ควรสำรวมกาย วาจาและมีสติ ในขณะที่ดื่ก อาหารและรับประทานอาหาร ควรนั่งรับประทานอาหารและเครื่องดื่มให้เรียบร้อย ไม่คุยกัน ในระหว่างรับประทานอาหาร

๒. ควรสำรวมกาย วาจาและมีสติ ในขณะที่ดื่กอาหารและรับประทานอาหาร ควรนั่งรับประทานอาหารและเครื่องดื่มให้เรียบร้อย ไม่คุยกัน ในระหว่างรับประทานอาหาร

๓. ห้ามนำหนังสือพิมพ์ หรือสิ่งพิมพ์อื่นๆ ที่ไม่ใช่ธรรมะมาอ่านในสำนักฯ โดยเด็ดขาด

๔. ห้ามสูบบุหรี่ ดื่มสุรา กินหมากเสพยาบ้า ยานัตถ์ และสิ่งเสพติดทุกชนิด

๕. ห้ามพูดคุยกันและสนทนาเสียงดังในระหว่างปฏิบัติธรรม ห้ามนำถุงพลาสติก (ถุงก๊อปปี้) ขึ้นบนศาลาและห้ามทำเสียงดังอื่นใด ที่อาจเป็นการรบกวนสมาธิผู้อื่นในขณะที่ปฏิบัติธรรม

๖. ห้ามนำของมาขาย บอกบุญเรียไร ห้ามเป็นหมอดูหมอนวด หมอเวทย์มนต์ เล่นไสยศาสตร์ ทรงเจ้าเข้าผี โดยเด็ดขาด

๗. ห้ามซักเสื้อผ้าในห้องน้ำ ควรแต่งตัวให้เรียบร้อยก่อนออกจากห้องน้ำ ห้ามนุ่งกระโจมอก หรือห่มผ้าสไบผืนเดียว หรือใส่เสื้อชั้นในตัวเดียวเดินในที่พัก บริเวณรอบที่พัก หรือบริเวณหน้าห้องน้ำ

๘. ควรช่วยกันประหยัดน้ำ ประหยัดไฟ ห้ามเปิดน้ำ-เปิดไฟทิ้งไว้ ให้ปิดไฟได้ศาลาเวลา ๒๒.๐๐ น. และเปิดไฟเวลา ๐๓.๑๕ น. ห้ามตั้งนาฬิกาปลุกก่อนเวลา ๐๓.๑๕ น. และหลังเวลา ๒๒.๐๐น. ควรรักษาความสงบ ห้ามพูดคุยและทำเสียงดังรบกวนผู้อื่น

๙. ห้ามปัสสาวะหรืออุจจาระ และห้ามนำกระโถนมาปัสสาวะหรืออุจจาระ ในศาลาหรือ บริเวณรอบ ๆ ศาลาโดยเด็ดขาด

๑๐. ในระหว่างถือบวชเนกขัมมะห้ามออกนอกบริเวณสำนัก ฯ หรือออกไปนั่งคุยคลุกคลี ที่ร้านค้า โดยไม่มีเหตุจำเป็น

๑๑. เมื่อครบกำหนดการถือบวชเนกขัมมะแล้ว ต้องเก็บของใช้ส่วนตัวกลับให้หมด ห้ามทิ้งไว้ ให้เป็นภาระผู้อื่น

๑๒. ต้องเชื่อฟังเจ้าหน้าที่ของสำนักฯ หากได้รับคำเตือน หากผู้ใดฝ่าฝืนกฎระเบียบ และเห็นว่าเป็นเรื่องเสื่อมเสียต่อหมู่คณะ จะไม่อนุญาตให้อยู่ต่อตลอดชีวิต และต้องออกจากสำนัก ฯ โดยทันที

๒.๔.๓ ประวัติวัดเขาพระ

ตั้งอยู่เลขที่ ๒๒๙ บ้านเขาน้อย ถนนมิตรภาพ หมู่ที่ ๑๑ ตำบลบ้านป่า อำเภอแก่งคอย จังหวัดสระบุรีสังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย เป็นสำนักปฏิบัติธรรม ที่ ๓ มีการปฏิบัติธรรมทุกวันพระและวันเสาร์ – อาทิตย์ โดยพระครูภาวนาวรคุณ เจ้าอาวาสวัดเขาพระ

๒.๔.๔ ประวัติความเป็นมาวัดมะขามเรียง

วัดมะขามเรียง ตั้งอยู่ ณ เลขที่ ๖๖ หมู่ ๒ บ้านบ่อกระโดน ต.ไผ่ขวาง อ.บ้านหม้อ จ. สระบุรี เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในลำดับที่ ๔ มีการปฏิบัติธรรมตามตาราง

ตารางปฏิบัติธรรมประจำวัน

วันพระขึ้น/แรม	๘ ค่ำ, ๑๔, ๑๕ ค่ำ และ วันอาทิตย์
เวลา ๐๖.๐๐ น.	สาธุชนพร้อมกัน ณ ศาลาการเปรียญ
เวลา ๐๗.๐๐ น.	ทำบุญใส่บาตร, ฟังธรรม, รับพร
เวลา ๐๘.๓๐ น.	ทำวัตรเช้า, โยมรับอุโบสถศีล
เวลา ๐๙.๓๐ น.	ปฏิบัติธรรม (เดินจงกรม, นั่งสมาธิ)
เวลา ๑๑.๐๐ น.	รับประทานอาหาร
เวลา ๑๓.๐๐ น.	ฟังพระธรรมเทศนา
เวลา ๑๔.๐๐ น.	ปฏิบัติธรรม (เดินจงกรม, นั่งสมาธิ)
เวลา ๑๕.๐๐ น.	สอบอารมณ์กัมมัฏฐาน
เวลา ๑๖.๐๐ น.	ทำวัตรเย็น
เวลา ๑๘.๐๐ น.	สนทนาธรรม
เวลา ๑๙.๐๐ น.	ปฏิบัติธรรม (เดินจงกรม, นั่งสมาธิ)
เวลา ๒๑.๐๐ น.	พักผ่อน นอนอย่างมีสติ
เวลา ๐๖.๐๐ น.	สาธุชนพร้อมกัน ณ ศาลาการเปรียญ
เวลา ๐๗.๐๐ น.	ทำบุญใส่บาตร, กรวดน้ำรับพร
เวลา ๐๘.๐๐ น.	ทำวัตรเช้า
เวลา ๐๙.๐๐ น.	ฟังพระธรรมเทศนา
เวลา ๐๙.๓๐ น.	ปฏิบัติธรรม (เดินจงกรม, นั่งสมาธิ)
เวลา ๑๑.๐๐ น.	รับประทานอาหาร

เวลา ๑๓.๐๐ น. ฟังพระธรรมเทศนา

เวลา ๑๔.๐๐ น. ปฏิบัติธรรม (เดินจงกรม,นั่งสมาธิ)

เวลา ๑๕.๐๐ น. สอบอารมณ์กัมมัฏฐาน

เวลา ๑๖.๐๐ น. ทำวัตรเย็น

เวลา ๑๘.๐๐ น. สนทนาธรรม

เวลา ๑๙.๐๐ น. ปฏิบัติธรรม (เดินจงกรม,นั่งสมาธิ)

สาธุชนเดินทางกลับบ้าน

๒.๔.๕ วัดพระพุทธบาทราชวรมหาวิหาร

วัดพระพุทธบาทราชวรมหาวิหารเป็นสำนักปฏิบัติธรรม ที่ ๕ มีป่าช้าตาลอยเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม มีการปฏิบัติธรรมตามโครงการอบรมนักธรรมบาลี โครงการอบรมพระใหม่ในพรรษา และโครงการอบรมเจ้าคณะพระสังฆาธิการในจังหวัดสระบุรี

๒.๔.๖ ประวัติความเป็นมาวัดเขาวง

ตั้งอยู่ที่วัดเขาวง บ้านเขาวง หมู่ ๕ ตำบลเขาวง อำเภอพระพุทธบาท ห่างจากตัวอำเภอพระพุทธบาท ประมาณ ๓ กิโลเมตร เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในรูปแบบสายหลวงพ่อกษิณังค

ระเบียบปฏิบัติของวัด

ญาติโยมพุทธบริษัทและเพื่อนพระภิกษุสามเณรทั้งหลายการที่บรรดาท่านพุทธบริษัทที่ดี ภิกษุ สามเณรที่ดีที่เข้ามาปฏิบัติธรรมในวัดนี้ทุกท่านมีความประสงค์ทั้งหมดนั้นก็คือทุกท่านมีความปรารถนาเพื่อพระนิพพานการปฏิบัติที่ความดีในพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะสำหรับพระภิกษุ สามเณรอย่าลืมคำว่า ‘นิพพานัสสะสังนิกริยาเยเตตังกาสาวังคะเหตะวา’

“ข้าพเจ้าขอรับผ้ากาสาพัตรเพื่อให้แจ้งซึ่งพระนิพพาน” เราจะทำความเข้าใจให้ถูกต้อง (สัมมาทฐิ) ทำตามระเบียบวินัยนั้นให้ ถูกต้องอันไหนดี เราปฏิบัติ ตามนอกจากนั้น เราก็คิดต่อว่าการเกิดแก่เจ็บตายเป็นของไม่ดีเป็นปัจจัยของความทุกข์เราไม่ต้องการเกิดต่อไปเราต้องการพระนิพพานอย่างเดียวยั้งใจให้ ท่านเพื่อตัดโลภะตั้งใจรักษาศีลเพื่อ ป้องกันโทสะตั้งใจปฏิบัติธรรมในด้านสมถวิปัสสนาเป็นการกำจัดโมหะตั้งใจปฏิบัติในพรหมวิหาร ๔ ให้ ครบถ้วนคือ

๑. ด้านของความรักเราจะรักคนอื่นเหมือนกับรักชีวิตของเราจิตใจจะเยือกเย็น

๒. มีอารมณ์สงสารอยู่เป็นปกติถ้าไม่เก็นวิสัยเราจะเกื้อกูลให้มีความสุขตามกำลัง

๓. เราจะไม้อิจฉาริษยาใครเมื่อบุคคลอื่นได้ดีเห็นเขาได้ดีพลอยยินดีด้วย

๔. ถ้าเขาพลาดพลั้งไปอาจจะต้องถูกลงโทษขบไล่ประการใดก็ตามเราช่วยไม่ไหวเราจะวางเฉยไม่ซ้ำเติม นี่กำลังใจของทุกท่านที่มาอยู่ในที่นี้ทั้งพระภิกษุสามเณรประจำหรือท่านที่มาปฏิบัติชั่วคราวให้มี กำลังใจตามนี้ อันดับแรกขอให้ปฏิบัติตามระเบียบและจารีตของวัดดังนี้ :

กิจวัตรประจำวัน

ญาติโยมทั้งหลายที่เข้ามาใช้สถานที่ของวัดเขาวงเพื่อปฏิบัติธรรมและเจริญพระกรรมฐานเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างเป็นสุขจึงขอความร่วมมือญาติโยมทั้งหลายดังนี้: ญาติโยมทั้งหลายที่เข้ามาใช้สถานที่ของวัดเขาวงเพื่อปฏิบัติธรรมและเจริญพระกรรมฐานเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างเป็นสุขจึงขอความร่วมมือญาติโยมทั้งหลายดังนี้:

๑. เมื่อมาพักปฏิบัติธรรมต้องรักษาศีล๕หรือศีล๘ให้ครบถ้วนและรักษากรมบถ๑๐รวมเข้าไปด้วย

๒. ต้องร่วมกันทำกิจวัตรของสำนัก รายละเอียดกิจวัตรมีดังนี้ :

๐๔.๐๐น. สมาทานพระกรรมฐาน เจริญภาวนา (กิจกรรมที่ท่านต้องเข้าร่วม)

๐๕.๐๐น. ทำวัตรเช้า (กิจกรรมที่ท่านต้องเข้าร่วม)

๐๖.๐๐น. พระภิกษุออกบิณฑบาตฆราวาสเตรียมตัวใส่บาตรหรือกวาดใบไม้ตามสะดวก

๐๗.๐๐น. รับประทานอาหารเช้า แบบมีสติ สงบ กาย วาจา ไม่พูดคุยในขณะที่รับประทาน อาหาร (บริการตนเอง ล้างภาชนะเอง)

๐๘.๓๐น. เดินจงกรมใหญ่ (กิจกรรมที่ท่านต้องเข้าร่วม)

๑๐.๐๐น. เปิดเสียงตามสาย (คำเทศน์สอน)

๑๑.๐๐น. ฉันทะตอาหารเพล (ตามแต่เจ้าภาพจัดถวาย) ฆราวาสรับประทานอาหารหลังพระภิกษุสามเณรฉันเสร็จแล้ว (บริการตนเองล้างภาชนะเอง)

๑๒.๓๐น. ฝึกมน้อมยิทธิ (กิจกรรมที่ท่านต้องเข้าร่วม)

๑๓.๓๐น. เปิดเสียงตามสาย (เจริญพระพุทธมนต์, คำเทศน์สอน) บำเพ็ญกุศลตามอภัยสัจจกวาดใบไม้ตามศรัทธา

๑๕.๐๐น. ฝึกเดินจงกรม (กิจกรรมที่ท่านต้องเข้าร่วม)

๑๖.๐๐น. ฟังการสอนหลวงพ่อกุญชร ๖ เรื่องพระวินัย

๑๗.๓๐น. ระฆังเตือนเตรียมตัวพร้อม

๑๘.๐๐น. ทำวัตรเย็น สมาทานพระกรรมฐาน (กิจกรรมที่ท่านต้องเข้าร่วม)

๒๐.๐๐น. พระอาจารย์ตอบปัญหาสนทนาธรรม

๒๑.๐๐น. พักตามอภัยสัจจ

๒.๔.๗ วัดเกาะแก้วอรุณคาม

ตั้งอยู่เลขที่ ๙๘ บ้านหนองหมู ถนนเศรษฐสุนทร หมู่ที่ ๗ ตำบลหนองหมู อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย เป็นสำนักปฏิบัติธรรม ที่ ๗ มีการปฏิบัติธรรมทุกวันพระและวันเสาร์ – อาทิตย์

๒.๔.๘ วัดสมุหประดิษฐาราม

วัดสมุหประดิษฐารามเป็นสำนักปฏิบัติธรรมในลำดับที่ ๘ มีการปฏิบัติธรรมตามตาราง

ตารางปฏิบัติธรรมประจำวัน

วันพระขึ้น/แรม ๘ ค่ำ, ๑๔, ๑๕ ค่ำ และ วันอาทิตย์

เวลา ๐๖.๐๐ น. สารุชนพร้อมกัน ณ ศาลาการเปรียญ

- เวลา ๐๗.๐๐ น. ทำบุญใส่บาตร,ฟังธรรม,รับพร
- เวลา ๐๘.๓๐ น. ทำวัตรเช้า,โยมรับอุโบสถศีล
- เวลา ๐๙.๓๐ น. ปฏิบัติธรรม (เดินจงกรม,นั่งสมาธิ)
- เวลา ๑๑.๐๐ น. รับประทานอาหาร
- เวลา ๑๓.๐๐ น. ฟังพระธรรมเทศนา
- เวลา ๑๔.๐๐ น. ปฏิบัติธรรม (เดินจงกรม,นั่งสมาธิ)
- เวลา ๑๕.๐๐ น. สอบอารมณ์กัมมัฏฐาน
- เวลา ๑๖.๐๐ น. ทำวัตรเย็น
- เวลา ๑๘.๐๐ น. สนทนาธรรม
- เวลา ๑๙.๐๐ น. ปฏิบัติธรรม (เดินจงกรม,นั่งสมาธิ)
- เวลา ๒๑.๐๐ น. พักผ่อน นอนอย่างมีสติ
- เวลา ๐๖.๐๐ น. สาธุชนพร้อมกัน ณ ศาลาการเปรียญ
- เวลา ๐๗.๐๐ น. ทำบุญใส่บาตร,กรวดน้ำรับพร
- เวลา ๐๘.๐๐ น. ทำวัตรเช้า
- เวลา ๐๙.๐๐ น. ฟังพระธรรมเทศนา
- เวลา ๐๙.๓๐ น. ปฏิบัติธรรม (เดินจงกรม,นั่งสมาธิ)
- เวลา ๑๑.๐๐ น. รับประทานอาหาร
- เวลา ๑๓.๐๐ น. ฟังพระธรรมเทศนา
- เวลา ๑๔.๐๐ น. ปฏิบัติธรรม (เดินจงกรม,นั่งสมาธิ)
- เวลา ๑๕.๐๐ น. สอบอารมณ์กัมมัฏฐาน
- เวลา ๑๖.๐๐ น. ทำวัตรเย็น
- เวลา ๑๘.๐๐ น. สนทนาธรรม
- เวลา ๑๙.๐๐ น. ปฏิบัติธรรม (เดินจงกรม,นั่งสมาธิ)
- สาธุชนเดินทางกลับบ้าน

๒.๔.๙ วัดถ้ำดาวเขาแก้ว

ตั้งอยู่ที่บ้านเขาถ้ำ หมู่ที่ ๑๐ ตำบลลำพญากลาง อำเภอมวกเหล็ก จังหวัดสระบุรี สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย เป็นสำนักปฏิบัติธรรม ที่ ๙ มีการปฏิบัติธรรมทุกวันพระและวันเสาร์ – อาทิตย์

๒.๔.๑๐ วัดดอนพุด

ตั้งอยู่เลขที่ ๔๘ บ้านดอนพุด หมู่ที่ ๕ ตำบลดอนพุด อำเภอดอนพุด จังหวัดสระบุรี สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย เป็นสำนักปฏิบัติธรรม ที่ ๑๐ มีการปฏิบัติธรรมทุกวันพระและวันเสาร์ – อาทิตย์

๒.๔.๑๑ วัดท่าพวง

ตั้งอยู่เลขที่ ๕๑ บ้านกล้วย ถนนบ้านกล้วย – บ้านม่วง หมู่ที่ ๕ ตำบลตะกุด อำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย เป็นสำนักปฏิบัติธรรม ที่ ๑๑ มีการปฏิบัติธรรมทุกวันพระและวันเสาร์ – อาทิตย์

๒.๔.๑๒ วัดแก่งป่าสัก

ตั้งอยู่เลขที่ ๘๒ บ้านป่าสัก หมู่ที่ ๑ ตำบลสองคอน อำเภอแก่งคอย จังหวัดสระบุรี สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย เป็นสำนักปฏิบัติธรรม ที่ ๑๒ มีการปฏิบัติธรรมทุกวันพระและวันเสาร์ – อาทิตย์

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง “การส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี” ผู้ศึกษาได้ค้นคว้างานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นพื้นฐานการศึกษาในเรื่องต่างๆ ดังนี้

๒.๕.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริม

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริม ได้มีผู้วิจัยไว้หลายท่าน ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาเป็นแนวทางในการศึกษาและกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยในครั้งนี้ ดังนี้

พระมานัส ฐานิสโร (อุ้นเรือน) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ผลการวิจัยพบว่า ๑. ความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรม ประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๑ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านสถานที่ใช้ในการฝึกอบรม, ด้านรูปแบบการอบรม, ด้านเนื้อหาสาระ และด้านวิทยากรอยู่ในระดับมากทุกด้าน ๒. ผลการเปรียบเทียบความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล พบว่า สถานภาพส่วนบุคคล ด้านเพศ, อายุ, อาชีพ และระดับการศึกษาของประชาชน มีผลทำให้ความพึงพอใจของประชาชนต่อ การเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรม ประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้ง (๒) ๓. ข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับ ความพึงพอใจต่อการเข้าปฏิบัติธรรมใน

สำนักปฏิบัติธรรมประจำ จังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ ได้แก่ (๑) ด้านสถานที่ใช้ฝึกอบรม ได้แก่ จัดตาราง หรือแผนที่นั่ง เวลา ปฏิบัติธรรม มีการระบุหมายเลขเพื่อความเป็นระเบียบ, จัดเจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์ให้แก่ผู้ที่ต้องการ มาลงทะเบียนปฏิบัติธรรม ให้สามารถเข้าใจและลงทะเบียนได้ง่าย และควรจัดสถานที่เพิ่มหรือถ้าจัด ไม่ได้ ก็ไม่ควรรับผู้เข้ารับการอบรมมากเกินไป (๒) ด้านรูปแบบการสอน ได้แก่ ควรสนับสนุนให้ พระสงฆ์หันมาใช้สื่อประกอบการบรรยายธรรม เพื่อสร้างความสนใจแก่กลุ่มผู้ฟัง, เจ้าสำนักปฏิบัติ ธรรมควรจัดให้มีการอบรมเทคนิคในการใช้เครื่องมือและอุปกรณ์ในการช่วยอบรม และ ควรให้การ สนับสนุนการจัดทำสื่อสิ่งพิมพ์เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยอาจร่วมมือกันจัดทำเพื่อ เผยแผ่ใน ระดับอำเภอ เป็นต้น (๓) ด้านเนื้อหาสาระ ได้แก่ ควรสนับสนุนให้ พระสงฆ์หันมาใช้สื่อประกอบการ บรรยายธรรม เพื่อสร้างความสนใจแก่กลุ่มผู้ฟัง, เจ้าสำนักปฏิบัติ ธรรมควรจัดให้มีการอบรมเทคนิคใน การใช้เครื่องมือและอุปกรณ์ในการช่วยอบรม และควรปรับปรุง เนื้อหาให้เข้าใจง่าย และเข้ากับ สถานการณ์ปัจจุบัน เพื่อสามารถปฏิบัติได้ (๔) ด้านวิทยากร ได้แก่ วิทยากรควรมีการอบรมเพื่อให้ สามารถตอบปัญหาที่ผู้ปฏิบัติธรรมถามได้ทุกคำถาม, วิทยากรควรเตรียมความพร้อมให้พร้อมที่จะ สอนการปฏิบัติธรรม และวิทยากรควรพร้อมรับฟังข้อซักถามต่างๆ จากผู้ปฏิบัติธรรมด้วยความอดทน ไม่เบื่อหน่าย^{๔๗}

พระวัชรวิธ อัมวงศ์ษา ได้วิจัยเรื่อง บทบาทพระสังฆาธิการต่อการส่งเสริมวิถีประชาธิปไตยในชุมชนเขต อำเภอเมืองจังหวัดนครราชสีมา ผลการวิจัยพบว่า ๑) บทบาทพระสังฆาธิการต่อการส่งเสริมวิถีประชาธิปไตยในชุมชนเขต อำเภอเมืองจังหวัดนครราชสีมาอยู่ระดับมากทุกด้านใน ๕ องค์ประกอบ ด้านคุณธรรมจริยธรรมมีระดับของการปฏิบัติมากที่สุด รองลงมา คือ ด้านวิถีประชาธิปไตย และการเลือกตั้ง ๒) ผลการเปรียบเทียบ บทบาทพระสังฆาธิการต่อการส่งเสริม วิถีประชาธิปไตยในชุมชน เขตอำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา จำแนกตามอายุ พรรษา วุฒิการศึกษา ทางโลก วุฒิการศึกษา ทางธรรม วุฒิการศึกษาทางบาลีทั้ง ๕ ด้าน ประกอบด้วย ด้านการส่งเสริม การศึกษาส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมการปกครอง ระบอบประชาธิปไตย การส่งเสริมการเลือกตั้ง และวิถีประชาธิปไตยในหัวข้อนี้ พบว่า อายุ พรรษา มีบทบาทส่งเสริม วิถีประชาธิปไตยที่แตกต่างกัน ส่วน การศึกษาทางโลก การศึกษาแผนกธรรม และบทบาทของพระสังฆาธิการต่อการส่งเสริม วิถีประชาธิปไตย พบว่า มีระดับที่ไม่แตกต่างกัน ๓) แนวทางการพัฒนา บทบาทพระสังฆาธิการต่อการส่งเสริมวิถีประชาธิปไตย พบว่า (๑) ด้านส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม พระสังฆาธิการควรจะทำให้มีการประชาสัมพันธ์เสียงตามสายของวัดหรือมีการ แสดงธรรมสั่งสอน ละใช้ธรรมะเพื่อแก้ปัญหาภายในชุมชน และส่งเสริมให้พระธรรมทูตทั้งในและต่างประเทศมาเผยแผ่ หลักธรรมแก่ประชาชน (๒) ด้านการปกครองระบอบประชาธิปไตย พระสังฆาธิการต้องส่งเสริมประชาชนในชุมชนให้สามัคคีกัน รับฟังความคิดเห็นต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตย (๓) ด้านการส่งเสริมการเลือกตั้งพระสังฆาธิการต้องวางตัวเป็นกลาง ส่งเสริมให้ประชาชนใช้สติปัญญา พิจารณาการเลือกตั้ง โดยนำหลักธรรมมาเป็นเครื่องประกอบในการตัดสินใจพิจารณาด้วย หลักคุณธรรมจริยธรรมในบุคคลที่จะเข้ามาทำงานเพื่อประชาชน (๔) ด้านวิถีประชาธิปไตยพระสังฆาธิการต้องติดตามข่าวสาร สนับสนุน

^{๔๗} พระมานัส ฐานิสฺสโร (อุ้นเรือน), “การศึกษาความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕) .

การทำงานร่วมกันพัฒนาระหว่างพระสงฆ์กับประชาชน รับฟังเหตุผลพร้อมเตรียมใจที่จะยอมรับการเปลี่ยนแปลงเพื่อการ พัฒนาประชาธิปไตย เคารพสิทธิและหน้าที่ของตนที่พึงมีต่อประชาธิปไตยในฐานะประชาชน^{๙๘}

๒.๕.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการได้มีผู้วิจัยไว้หลายท่าน ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาเป็นแนวทางในการวิจัยและกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยในครั้งนี้ ดังนี้

พระมหาขวลิต ขาตเมธี (คงแก้ว) ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษาเฉพาะกรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดภูเก็ต” ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดภูเก็ต พบว่า พระสังฆาธิการมีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งมีค่าเฉลี่ย ๓.๔๔ และเมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า พระภิกษุสามเณรมีความคิดเห็นต่อบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดภูเก็ตในด้านการปกครอง และด้านการสาธารณูปการอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการศึกษา ด้านการสาธารณสุข สงเคราะห์ และด้านการศึกษาสงเคราะห์อยู่ในระดับปานกลาง การเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า พระภิกษุสามเณรในจังหวัดภูเก็ตมีความคิดเห็นแตกต่างกันตามสถานภาพ อายุ จำนวนพรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิกิจศึกษาทางธรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนพระภิกษุสามเณรที่มีวุฒิกิจศึกษาทางเปรียญธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดภูเก็ตไม่แตกต่างกันจึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้^{๙๙}

พระสมุทรศิรัชัย ฐานุตโตโร (เพ็ชรรัตน์) ได้วิจัยเรื่อง “ความคาดหวังของครูและผู้ปกครองต่อบทบาทด้านการศาสนสมบัติของวัด ในโรงเรียนสังกัดเขตพื้นที่การศึกษาเพชรบุรี เขต ๑” ผลการวิจัยพบว่า ครูและผู้ปกครอง มีความคาดหวังว่า พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนควรแสดงบทบาทในภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๔และมีความคิดเห็นต่อบทบาทที่เป็นจริงว่าพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนได้แสดงบทบาทโดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๔ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของครู ผู้ปกครอง ที่มีต่อบทบาทที่คาดหวังในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนสังกัดเขตพื้นที่การศึกษาเพชรบุรี เขต ๑ จำแนกตามคุณลักษณะส่วนบุคคล พบว่า สถานภาพ เพศ อายุ วุฒิกิจศึกษา และรายได้ มีผลทำให้ความคิดเห็นของครู

^{๙๘} พระวัชรวิช อิมวงศ์ษา, “บทบาทพระสังฆาธิการต่อการส่งเสริมวิถีประชาธิปไตยในชุมชนเขตอำเภอเมืองจังหวัดนครราชสีมา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, ๒๕๕๙).

^{๙๙} พระมหาขวลิต ขาตเมธี (คงแก้ว), “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์: ศึกษาเฉพาะกรณีพระสังฆาธิการในจังหวัดภูเก็ต”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒).

ผู้ปกครอง ที่มีต่อบทบาทที่คาดหวังในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนสังกัดเขตพื้นที่การศึกษา เพชรบุรี เขต ๑ ไม่แตกต่างกัน จึงเป็นการปฏิเสธสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้^{๑๐๐}

พระมหาณัติเถียร วรธมโม (ซ้ายเกลี้ยง) ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดพังงา” ผลการวิจัยพบว่า ผลการเปรียบเทียบระดับบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จังหวัดพังงา จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล คือ ตำแหน่งพระสังฆาธิการอายุ จำนวนพรรษา วุฒิทางการศึกษาสายสามัญ วุฒิทางการศึกษาทางธรรม และวุฒิทางการศึกษาทางเปรียญธรรม พบว่า พระสังฆาธิการที่มีอายุและจำนวนพรรษาต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนพระสังฆาธิการที่มีตำแหน่ง วุฒิทางการศึกษาสายสามัญ วุฒิทางการศึกษาทางธรรม และวุฒิทางการศึกษาทางเปรียญธรรม ต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้^{๑๐๑}

พระณัฐพล ฐิติธมโม (ปราบพินาศ) ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารวัดโดยการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร ๔ ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร” จากผลการวิจัยพบว่า การบริหารงานวัดโดยการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร ๔ ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งมีค่าเฉลี่ย ๔.๒๕ และเมื่อจำแนกเป็นรายด้าน อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยตามค่าเฉลี่ย คือ ด้านวิทยากร ด้านสาธารณสงเคราะห์ ด้านสาธารณูปการ ด้านการเผยแผ่ พระพุทธศาสนา ด้านการบริหารจัดการและด้านสถานที่การเปรียบเทียบ พบว่า การบริหารงานวัดโดยการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร ๔ ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร โดยจำแนกตามคุณลักษณะส่วนบุคคลมีความคิดเห็นแตกต่างกันตามพรรษาและวุฒิการศึกษาบาลี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนพระสงฆ์ในวัดเขตธนบุรีที่มีอายุ วุฒิการศึกษา วุฒิการศึกษานักธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารงานวัดตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของพระสงฆ์ในวัดเขตธนบุรีไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้^{๑๐๒}

พระวิรุฒ ญาณสวโร (นรรัตน์) ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทพระสังฆาธิการต่อการบริหารงานคณะสงฆ์” กรณีศึกษาพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอกาบัง จังหวัดเชียงราย ผลการวิจัยพบว่า บทบาทพระสังฆาธิการต่อการบริหารงาน คณะสงฆ์กับภารกิจทั้ง ๖ ด้าน โดยภาพรวมแล้วอยู่ในระดับมาก ผลการเปรียบเทียบบทบาท พระสังฆาธิการต่อการบริหารงานคณะ

^{๑๐๐} พระสมุห์ศิริชัย ฐานุตตโร (เพชรรัตน์), “ความคาดหวังของครูและผู้ปกครองต่อบทบาทด้านการศาสนา สมบัติของวัดในโรงเรียนสังกัดเขตพื้นที่การศึกษาเพชรบุรี เขต ๑”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^{๑๐๑} พระมหาณัติเถียร วรธมโม (ซ้ายเกลี้ยง), “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จังหวัดพังงา”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

^{๑๐๒} พระณัฐพล ฐิติธมโม (ปราบพินาศ), “การบริหารวัดโดยการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร ๔ ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

สงฆ์ตามตัวแปรอิสระ พบว่า ข้อมูลลักษณะส่วนตัวของพระสังฆาธิการ ได้แก่ ระยะเวลาอุปสมบท ระยะเวลาดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส วุฒิการศึกษาสายสามัญ (ทางโลก) วุฒิการศึกษาทาง พระพุทธศาสนา และประสบการณ์การอบรมที่แตกต่างกันมีบทบาทพระสังฆาธิการต่อการบริหารงาน คณะสงฆ์ ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ^{๑๐๓}

พระครูสันติธรรมภากริต (บุญชัย สนติกโร) ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหาร กิจการคณะสงฆ์ จังหวัดราชบุรี” ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของพระสังฆาธิการในการ บริหารกิจการ คณะสงฆ์จังหวัดราชบุรี จำแนกตามสภาพส่วนบุคคลโดยรวม พระสังฆาธิการที่มี ตำแหน่งและ ประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่ พระสังฆาธิการ ต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการ คณะสงฆ์ จังหวัดราชบุรี แตกต่างกัน ซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ สำหรับพระสังฆาธิการที่มี อายุ พรรษา วุฒิ การศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรม และวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม ต่างกัน มี บทบาทในการ บริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดราชบุรี ไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้^{๑๐๔}

สรุป การบริหารจัดการ เป็นการทำงานของบุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไปที่ร่วมปฏิบัติการให้ บรรลุเป้าหมายร่วมกัน ซึ่งต้องอาศัยปัจจัยบุคคลเป็นองค์ประกอบสำคัญ ใช้ทรัพยากรบริหารเป็น องค์ประกอบพื้นฐาน ร่วมมือดำเนินการอย่างมีเหตุผลเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ตามเป้าหมายอย่างมี ประสิทธิภาพ

๒.๕.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสำนักปฏิบัติธรรม

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสำนักปฏิบัติธรรมได้มีผู้วิจัยไว้หลายท่าน ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาเป็น แนวทางในการวิจัยและกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยในครั้งนี้ ดังนี้

พระมหารุ่งเรือง รกขิตธมโม (ปะมะชะ) ได้วิจัยเรื่อง “ผลการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน : ศึกษากรณีเยาวชนผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ณ ศูนย์ปฏิบัติธรรมสวน เหวสุวัน อำเภอเมืองจังหวัด ขอนแก่น” ผลการวิจัยพบว่า เยาวชนมีปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติวิปัสสนา กรรมฐานต่างกัน เช่น บางคนขาดความศรัทธาในการปฏิบัติ บางคนไม่เคยรู้มาก่อนว่าการปฏิบัติธรรม คืออะไรและทำ ไปเพื่อประโยชน์อะไรจึงไม่รู้เป้าหมายของการปฏิบัติธรรม ระยะเวลาในการปฏิบัติ ธรรมมีน้อยเกินไป ทำให้การปฏิบัติธรรมไม่ต่อเนื่องและส่วนใหญ่ไม่ต้องการปฏิบัติเคร่งครัดเกินไป จึง ควรมีกิจกรรมอื่น มาช่วยเสริมในการปฏิบัติธรรม เพื่อให้เยาวชนมีความรู้สึกผ่อนคลายไม่เครียดเป็นต้น จากการติดตาม ผลการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานของเยาวชนหลังจากสิ้นสุดแต่ละโครงการปรากฏว่าเยาวชนเกิดการ พัฒนาพฤติกรรมอันพึงประสงค์ดีขึ้น แต่เมื่อเวลาผ่านไปประมาณ ๑๐-๒๐ วัน แล้วนั้นพฤติกรรมแบบ เดิม ๆ ก็ย้อนกลับมาสู่วิถีชีวิตเหมือนแต่ก่อนอีกครั้ง แสดง ว่าการปฏิบัติธรรมสามารถขัดเกลา พฤติกรรมหายไปได้ในช่วงระยะเวลาหนึ่งเท่านั้น ซึ่งแนวทางแก้ไข จะต้องมีการปฏิบัติให้ต่อเนื่อง โดย

^{๑๐๓} พระวิรุฒ ญาณส่วโร (นรรัตน์), “บทบาทพระสังฆาธิการต่อการบริหารงานคณะสงฆ์กรณีศึกษาพระ สังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอพานจังหวัดเชียงราย”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, ๒๕๕๒).

^{๑๐๔} พระครูสันติธรรมภากริต (บุญชัย สนติกโร), “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จังหวัดราชบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

นโยบายกระทรวงศึกษาธิการและผู้บริหารสถานศึกษาควรจัด การศึกษาตามแนวทางของไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา และส่งเสริมให้มีการปฏิบัติธรรมให้กับ เยาวชนต่อไป ตลอดถึงการสร้าง บรรยายสิ่งแวดล้อมให้เอื้ออำนวยต่อการปฏิบัติธรรมในโรงเรียนด้วย มีกิจกรรมปฏิบัติธรรมร่วมกัน ก่อนเข้าห้องเรียน ซึ่งเป็นกระบวนการขัดเกลาจิตใจก่อนที่จะเรียนรู้ วิชาการต่างๆ ตลอดถึงส่งเสริมให้ นักเรียนเข้ามาปฏิบัติธรรมในช่วงปิดภาคเรียน หรือใน วันหยุดราชการ^{๑๐๕}

ฐิตีรัตน์ รักษาใจตรง ได้วิจัยเรื่อง “ศึกษาการใช้อานาปานสติภาวนาเพื่อพัฒนาคุณภาพ ชีวิต ของเสถียรธรรมสถาน” ผลการวิจัยพบว่า อานาปานสติภาวนาหรือ อานาปานสติสมาธิ พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญมากกว่าวิธีเจริญสมาธิอื่นๆ อานาปานสติเมื่อทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อ ความหน่าย เพื่อคลายกำหนัด เพื่อความดับ เพื่อความสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อ นิพพาน ซึ่งพระอรรถกถาจารย์ท่านได้ขยายความ อานาปานสติเป็นยอดแห่งกรรมฐาน เป็นภูมิธรรม แห่งมนสิการของพระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า และพุทธบุตรที่เป็นมหายุทธ ท่านั้น การศึกษาผู้ ที่เข้าฝึกการใช้อานาปานสติภาวนาเพื่อพัฒนาชีวิตของ เสถียรธรรมสถาน ฝึกสอนโดยแม่ชีคันสนีย์ เสถียรสุต การเปรียบเทียบคะแนนของพฤติกรรมก่อนและหลังการฝึกปฏิบัติ อานาปานสติภาวนา เมื่อได้รับการฝึก อานาปานสติภาวนา จะสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพ ชีวิตให้ดีขึ้นใน เกือบ ทุกด้าน เช่น คะแนนการดำเนินชีวิตภายในครอบครัวของผู้ปฏิบัติ ก่อน การ ปฏิบัติ = ๔.๐๓ หลังการ ปฏิบัติ = ๔.๕๖ คะแนนกลุ่มพฤติกรรมการให้อภัยผู้อื่น ที่ทำร้ายร่างกาย หรือด่าว่าเสียดสีทางวาจา ก่อนการปฏิบัติ = ๒.๘๐ หลังการ ปฏิบัติ = ๔.๐๘ เป็นต้น ซึ่งแสดงให้เห็นชัดเจนว่า หลังจากได้รับการ ฝึกปฏิบัติ อานาปานสติภาวนา ผู้ปฏิบัติสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตดีขึ้น ผลงานวิจัยครั้งนี้ ทำให้ ทราบว่าในฐานะที่เราเป็นพุทธศาสนิกชน สมควรอย่างยิ่งที่จะต้องปฏิบัติตนตามที่พระพุทธเจ้าทรง สอนไว้ให้ถึงพร้อมทั้งการศึกษาด้านปริยัติ ปฏิบัติและรับผลจากการปฏิบัติเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต อันจะนำมาซึ่งความสุขต่อตนเอง ครอบครัว สังคมและมวลมนุษยชาติ^{๑๐๖}

อัษฎางค์ สุวรรณมิตสระ ได้วิจัยเรื่อง “ศึกษาไตรลักษณ์ในการปฏิบัติวิปัสสนาตามหลัก สติปัฏฐาน ๔ เฉพาะกรณี การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา ๗ เดือน” ผลการวิจัยพบว่า หลักสติปัฏ ฐาน ๔ เป็นหนทางสายเอกที่จะนำไปสู่การรู้แจ้งในสัจธรรม และเข้าถึงความจริงในชีวิต ซึ่งเป็นภาวะที่ กิเลส ถูกทำลายไป อันเป็นจุดมุ่งหมายของผู้ปฏิบัติ ฉะนั้น พระวิปัสสนาจารย์จึงใช้หลักสติปัฏฐาน ๔ ที่ปรากฏในมหาสติปัฏฐานสูตร ด้วยการกำหนดรู้ใน กาย เวทนา จิต ธรรม เป็นกรอบในการปฏิบัติ และตรวจสอบความก้าวหน้าทางจิต ประเด็นสำคัญอยู่ที่ผู้ปฏิบัติต้องมีสติกำหนดรู้ในรูปนามที่เป็น ปัจจุบันอารมณ์จนเห็นไตรลักษณ์ และมีพระวิปัสสนาจารย์ตรวจสอบความก้าวหน้าทางจิตที่ ปรากฏผลอันเป็นสิ่งที่รู้ได้เฉพาะตน และให้ผลได้ไม่จำกัดกาล ซึ่งกระบวนการเจริญวิปัสสนาที่ นำมาใช้ในครั้งนี้สอดคล้องกับคัมภีร์ พระไตรปิฎกและเอกสารที่เกี่ยวข้อง พระธรรมคำสั่งสอนของ

^{๑๐๕} พระมหารุ่งเรือง รุกขิตตมโม (ปะมะชะ), “ผลการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน: ศึกษากรณีเยาวชนผู้ ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ณ ศูนย์ปฏิบัติธรรมสวนเวฬุวัน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร มหาบัณฑิต, สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

^{๑๐๖} ฐิตีรัตน์ รักษาใจตรง, “ศึกษาการใช้อานาปานสติภาวนาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของเสถียรธรรม สถาน”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหา จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙).

พระพุทธองค์ที่ตรัสรู้เองโดยชอบจนบรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณ และได้ทรงสั่งสอนแก่บุคคลทั้งหลาย คือ การชำระจิตให้บริสุทธิ์ซึ่งมีเฉพาะในพระพุทธศาสนา นั้น ซึ่งเป็นการอบรมจิตของตนอย่างแท้จริง และควบคุมการกระทำทางกายและวาจา ด้วยการเจริญ วิปัสสนาเพื่อพัฒนาจิตของตนเองให้เกิด ปัญญาจนเห็นไตรลักษณ์ ทำให้ผู้ปฏิบัติเข้าถึงสภาวะธรรมตาม ความเป็นจริงพบกับความสุขที่แท้จริงได้ ไตรลักษณ์ มีความสำคัญอย่างมากต่อการปฏิบัติวิปัสสนาตามหลักสติปัฏฐาน ๔ ทุกคนสามารถพิสูจน์ ได้ด้วยตนเอง แล้วนำประสบการณ์ที่พบเห็นมาใช้ในชีวิตประจำวัน อันเป็นการพัฒนา จิตหรือ ยกระดับจิตให้สูงขึ้นในทางพ้นทุกข์จากการทำหน้าที่ร่วมกันของ ศีล สมาธิ ปัญญา ที่เห็นไตร ลักษณะ โดยความเป็นอนิจจลักษณะ เป็นต้น ซึ่งเป็นพลังงานทางจิตที่มีอยู่ในตัวบุคคลผู้ปฏิบัติวิปัสสนา เพื่อไป ให้ถึงจุดหมายปลายทาง ดังนั้น การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา คือ การปฏิบัติวิปัสสนาตามหลักสติปัฏ ฐาน ๔ ที่พัฒนาจิตให้เกิดปัญญาจนเห็นไตรลักษณ์ ซึ่งคุณค่าของไตรลักษณ์นี้มีความสำคัญต่อการ เจริญ วิปัสสนาเป็นที่สุด ทำให้มองสรรพสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงและขจัดอนุสัยกิเลส ให้หมดไป ด้วย มรรคญาณ ส่งผลให้จิตนั้นหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวงพบความสุขที่แท้จริง อันเป็นกระบวนการของ การ ชำระจิตให้บริสุทธิ์ผ่องใสที่มีแต่ในพระพุทธศาสนาเท่านั้น^{๑๐๗}

พระมหาสุทธิชัย ชิดโคกสูง ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการปฏิบัติธรรมกรรมฐาน ของวัด เพื่อความสงบสุขของสังคมในจังหวัดนครราชสีมา” ผลการวิจัยพบว่า การปฏิบัติธรรม กรรมฐานที่ดีนั้นต้องประกอบด้วยปัจจัยในการปฏิบัติ ๔ ประการคือ บุคคลสปปายะ การปฏิบัติธรรม แต่ละสำนักต้องมีอาจารย์ผู้ปฏิบัติธรรมเป็นสิ่งสำคัญ เมื่อมีอาจารย์ผู้ให้กรรมฐานดี มีผู้ปฏิบัติธรรมที่ เข้ามาร่วมปฏิบัติธรรม มีผู้สนับสนุนการปฏิบัติธรรมอย่างดียิ่งแล้ว การปฏิบัติธรรมย่อมสำเร็จด้วยดี อาวาสสปปายะ สถานที่ เป็นสิ่งสำคัญในการปฏิบัติธรรม เพราะถ้าสถานที่มีความพร้อมทั้งทางด้าน เสนาสนะดี ด้านห้องน้ำ โรงอาหาร สถานที่พัก ถ้ามีความพร้อมการปฏิบัติธรรมย่อมดำเนินไปด้วยดี อาวาสสปปายะ อาหารเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับผู้ปฏิบัติธรรม เมื่อผู้ปฏิบัติธรรมมีอาหารสำหรับ เสริมสร้างร่างกายที่มีคุณภาพและพอเพียงย่อมส่งผลต่อการปฏิบัติธรรมดี และสุดท้ายธรรมสปปายะ ต้องมีหลักธรรมในการปฏิบัติ ถ้ามีอาจารย์ มีสถานที่ มีอาหารแล้วต้องมีหลักธรรมในการปฏิบัติเพื่อ ทราบแนวทางในการปฏิบัติที่ถูกหลัก^{๑๐๘}

ธนาทิพย์ ลอแก้ว ได้วิจัยเรื่อง “แนวทางการปฏิบัติธรรมของศูนย์พระพุทธศาสนา นานาชาติวัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหาร” ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการปฏิบัติธรรมของศูนย์ พระพุทธศาสนานานาชาติวัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหารนี้ ปฏิบัติตามรูปแบบ และวิธีการปฏิบัติ วิปัสสนากรรมฐานในแนวสติปัฏฐาน ๔ ซึ่งสอนตามแนวพองหนอ ยุบหนอ การปฏิบัติวิปัสสนา กรรมฐานในแนวสติปัฏฐาน ๔ คือการใช้สติเป็นประธานในการกำหนดอารมณ์ ฐานที่ตั้งของสติ คือ กาย เวทนา จิต ธรรม แนวทางการปฏิบัติ พระวิปัสสนาจารย์สอนให้โยคีฝึกปฏิบัติโดยเน้นอิริยาบถ

^{๑๐๗} อัสฎางค์ สุวรรณมิสสระ, “ศึกษาไตรลักษณ์ในการปฏิบัติวิปัสสนาตามหลักสติปัฏฐาน ๔ เฉพาะ กรณี การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา ๗ เดือน”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒).

^{๑๐๘} พระมหาสุทธิชัย ชิดโคกสูง, “การพัฒนารูปแบบการปฏิบัติธรรมกรรมฐานของวัด เพื่อความสงบสุข ของสังคมในจังหวัดนครราชสีมา”, **ปรัชญาศิลปะศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์**, (บัณฑิต วิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๒).

เดิน และนั่ง ซึ่งจัดอยู่ในหมวดอิริยาบถในกายานุปัสสนาเป็นหลัก การปฏิบัติในอิริยาบถยืนและนอน จัดอยู่ในอิริยาบถย่อยร่วมกับอิริยาบถย่อยอื่น ๆ สำหรับเวทนา จิต ธรรมเป็นปรากฏการณ์ที่แทรกอยู่ระหว่างการเดินจงกรม การนั่งสมาธิ และการกระทำอิริยาบถย่อย^{๑๐๙}

Wendy Cadge ได้วิจัยเรื่อง การค้นหาจิตวิญญาณ : การปฏิบัติของชาวพุทธเถรวาทรุ่นแรกในสหรัฐอเมริกา ผลการวิจัยพบว่า ผู้ปฏิบัติธรรมที่วัดพิลาและที่ศูนย์วิปัสสนาเคมบริดจ์ต่างมีการปฏิบัติและความเชื่อร่วมกัน ถึงแม้จะมีความแตกต่างกันในหลายประการ ยิ่งกว่านี้ ผู้วิจัยยังพบว่า พระภิกษุ ครู และผู้ปฏิบัติที่วัดพิลาและที่ศูนย์วิปัสสนาเคมบริดจ์ ต่างสร้างและสนับสนุนองค์กรของพุทธศาสนิกชนในหมู่ผู้ใกล้ชิดที่เกี่ยวข้องกับศูนย์ทั้งสองด้วยเหตุผลที่คล้ายคลึงกัน กลุ่มประชาชนที่เป็นแกนหลักที่เกี่ยวข้องกับศูนย์ทั้งสอง แม้จะมีโครงสร้างที่ต่างกันได้ทำการจัดตั้งกลุ่มหรือชุมชนและสนับสนุนกลุ่มเหล่านี้ด้านจิตวิญญาณ โดยการทำบุญที่วัดพิลาและปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานที่ศูนย์วิปัสสนาเคมบริดจ์ ประชาชนของทั้งสองศูนย์ได้สร้างอัตลักษณ์ของตนโดยการเข้าไปมีส่วนร่วมทางวัฒนธรรมและยึดถือเอาเป็นอัตลักษณ์ของตนในสหรัฐอเมริกา และพบว่าผู้หญิงมีบทบาทและมีตำแหน่งหน้าที่มากกว่าที่เป็นอยู่ในองค์กรชาวพุทธในเอเชีย ผู้วิจัยสรุปว่า องค์กรทั้งสองนี้ ต่างบ่งบอกถึงปฏิกิริยาตอบสนองที่เกิดขึ้นต่อปัญหาในการปรับตัวและการเปลี่ยนแปลง ที่คนในทุกศาสนาจะต้องเผชิญเมื่อเขาเหล่านั้นอพยพมาอยู่ในสหรัฐอเมริกา^{๑๑๐}

สรุปผลการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า มีนักวิชาการหลายท่านได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการส่งเสริมการจัดการปฏิบัติธรรมกรรมฐานของแต่ละวัดที่มีความแตกต่างกันออกไป แล้วแต่ว่าโอกาสและสถานที่ของวัดนั้นจะเอื้ออำนวยได้มากสักเท่าไร บางวัดก็จัดการปฏิบัติธรรมอย่างเดียว บางวัดก็มีการร่วมกันจัดทั้งญาติโยมและภิกษุสงฆ์ ได้ร่วมมือกันจัดทำขึ้น

๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี” ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยนำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) ประกอบด้วยตัวแปรต้น (Independent Variables) และตัวแปรตาม (Dependent Variable) ดังนี้

ตัวแปรต้น (Independent Variables) คือ สถานภาพ อายุ พรรษา วุฒิการศึกษา สามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรม และวุฒิการศึกษาทางเปรียญ

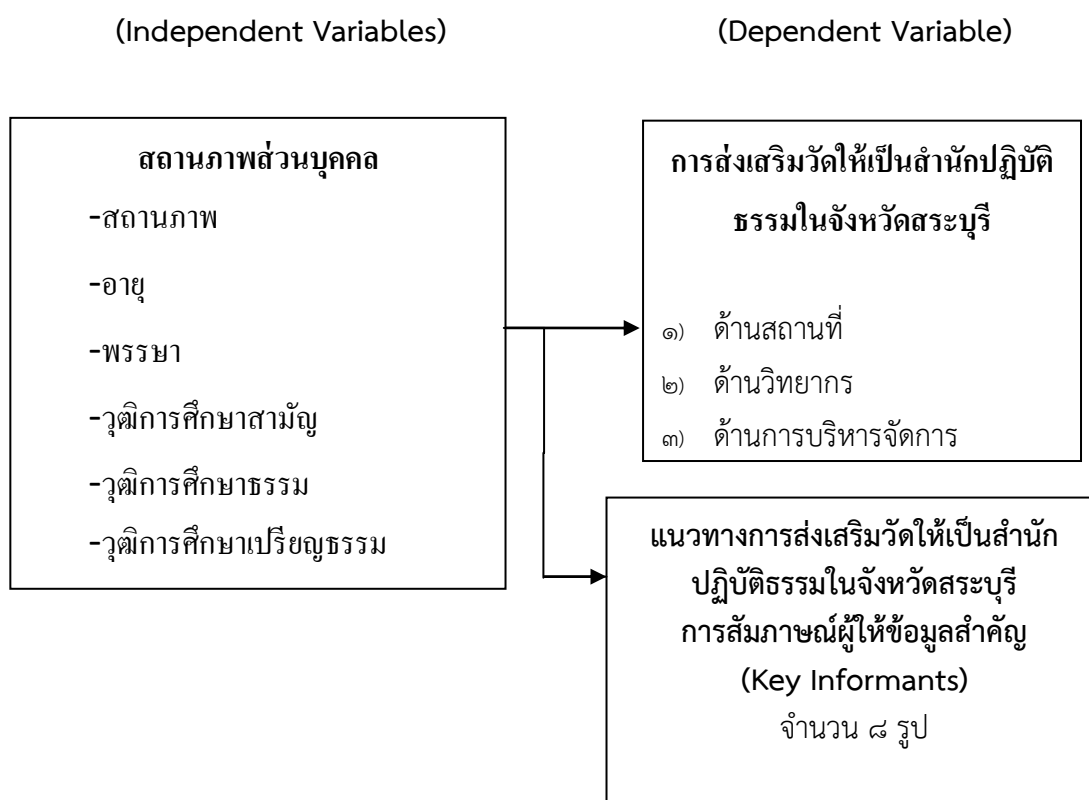
ตัวแปรตาม (Dependent Variable) คือ การส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี ใน ๓ ด้าน คือ ๑) ด้านสถานที่ ๒) ด้านวิทยากร ๓) ด้านการบริหารจัดการ ดังแผนภาพที่ ๒.๕

ตัวแปรต้น

ตัวแปรตาม

^{๑๐๙} ธนาทิพย์ลอแก้ว, “แนวทางการปฏิบัติธรรมของศูนย์พระพุทธศาสนานานาชาติวัดพระธาตุคุดอยสุเทพราชวรวิหาร”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๒).

^{๑๑๐} Wendy Cadge, Seeking the Heart : The First Generation Practices Theravada Buddhism in America, Thesis Ph.D, (Ottawa: The University of Chicago Press, 2002), P. 287.

แผนภาพที่ ๒.๒ แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการดำเนินการวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี” ผู้วิจัยได้ศึกษาโดยใช้กระบวนการศึกษาหรือระเบียบวิธีการวิจัยแบบประสานวิธี เป็นงานวิจัยเชิงปริมาณ สํารวจโดยการแจกแบบสอบถาม และ งานวิจัยคุณภาพ สํารวจโดยการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนต่อไปนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ ประชากรกลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
- ๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

วิจัยเรื่อง “การส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี”เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mix Methods Research) คือการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Study)และสุ่มตัวอย่าง จากแบบสอบถาม (Questionnaire) และการวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เพื่อสนับสนุนข้อมูลเชิงปริมาณจากพระภิกษุสงฆ์ที่อยู่ในสำนักปฏิบัติธรรมจังหวัดสระบุรี โดยผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนการดำเนินการวิจัยตามลำดับดังนี้

๑. ศึกษาหลักการ แนวคิดทฤษฎี ระเบียบ และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
๒. กำหนดกรอบแนวคิด หัวข้อปัญหา และวัตถุประสงค์ในการวิจัย
๓. กำหนดกลุ่มประชากร และกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย
๔. สร้างเครื่องมือสำหรับเก็บข้อมูลการวิจัยร่วมกับอาจารย์ที่ปรึกษา
๕. นำเครื่องมือเสนอผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเพื่อปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์
๖. ทดสอบเครื่องมือกับกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย (Try out)
๗. ดำเนินการส่งข้อมูลให้กลุ่มตัวอย่าง และเก็บรวบรวมข้อมูล
๘. วิเคราะห์ข้อมูลและแปลผลข้อมูล
๙. สรุปและรายงานผลการศึกษาค้นคว้าวิจัย

๓.๒ ประชากรกลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากรกลุ่มตัวอย่างในการทำวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมใน จังหวัดสระบุรี” ผู้วิจัยต้องการเก็บข้อมูลจากพระภิกษุสงฆ์สำนักปฏิบัติธรรมจังหวัดสระบุรีดังนี้

๓.๒.๑ ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยกำหนดจากพระสงฆ์ในสำนักปฏิบัติธรรมจังหวัดสระบุรีจำนวน ๕๕๐ รูป^{๑๑๑}

๓.๒.๒ กลุ่มตัวอย่าง

ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ในการวิจัยได้ทำการสุ่มจากพระสงฆ์ในสำนักปฏิบัติธรรมใน จังหวัดสระบุรี จำนวน ๒๓๒ รูป ที่ได้จากสูตรของ Taro Yamane^{๑๑๒} ซึ่งใช้ระดับความคลาดเคลื่อนที่ ๐.๐๕ ดังนี้

$$n = \frac{N}{1 + N(e)^2}$$

โดย N = จำนวนประชากรทั้งหมด
e = ความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้
n = จำนวนกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรทั้งหมด ๕๕๐ รูป เมื่อแทนค่าในสูตรจะได้ดังนี้

แทนค่าในสูตร n

$$n = \frac{550}{1 + 0.0025}$$

$$n = \frac{550}{2.375}$$

$$n = 232$$

ดังนั้น จึงได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๒๓๒ รูป

จากจำนวนกลุ่มตัวอย่างข้างต้นผู้วิจัยจึงนำมาคำนวณตามสัดส่วนที่เหมาะสม โดยการสุ่มตัวอย่างแบบ ชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) ดังนี้

$$n = \frac{nN}{N^*}$$

n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด

N = จำนวนประชากรในแต่ละกลุ่ม

N^{*} = จำนวนประชากรทั้งหมด

^{๑๑๑} สำนักงานเจ้าคณะจังหวัด, เอกสารประกอบการประชุมพระสังฆาธิการ, (ครั้งที่ ๑, วันที่ ๔ สิงหาคม ๒๕๖๑), (อัดสำเนา).

^{๑๑๒} ชานินทร์ ศิลป์จารุ, การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย โปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ พิมพ์ครั้งที่ ๙,(กรุงเทพมหานคร: บิซซิเนสอาร์แอนด์ดี, ๒๕๕๑), หน้า ๔๕.

$$\begin{aligned} \text{ตัวอย่างเช่น ศรีบุรีรัตนาราม} &= \frac{๘๗ \times ๒๓๒}{๕๕๐} \\ &= ๓๗ \text{ รูป} \end{aligned}$$

ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้ประสานงานกับเจ้าสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี เพื่อขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลจากพระสงฆ์ในพื้นที่ เมื่อดำเนินการเก็บข้อมูลแล้ว ผู้ศึกษาจึงนำมาตรวจสอบความเรียบร้อย เพื่อดำเนินการวิเคราะห์ต่อไปแสดงในตารางที่ ๓.๑

ตารางที่ ๓.๑ แสดงจำนวนพระภิกษุสงฆ์ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

ที่	สำนักปฏิบัติธรรม จังหวัดสระบุรี	พระภิกษุสงฆ์ (รูป)	พระภิกษุสงฆ์ที่ เป็นกลุ่มตัวอย่าง (รูป)
๑.	ศรีบุรีรัตนาราม	๘๗	๓๗
๒.	ทองพุ่มพวง	๔๖	๑๙
๓.	เขาพระ	๓๐	๑๓
๔.	มะขามเรียง	๓๐	๑๓
๕.	พระพุทธบาท	๑๔๐	๕๙
๖.	เขาวง	๔๔	๑๙
๗.	เกาะแก้วอรุณคาม	๒๑	๙
๘.	สมุหประดิษฐาราม	๔๑	๑๗
๙.	ถ้ำดาวเขาแก้ว	๒๐	๘
๑๐.	ดอนพุด	๒๓	๙
๑๑.	ท่าพง	๔๒	๑๘
๑๒.	แก่งป่าสัก	๒๖	๑๑
รวม		๕๕๐	๒๓๒

๓.๒.๓ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้วิจัยกำหนดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ซึ่งมีคุณสมบัติสอดคล้องกับประเด็นสาระสำคัญของการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วยเจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัดเจ้าคณะผู้ปกครองและเจ้าสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี จำนวน ๘ รูป ดังนี้

๑. พระธรรมปิฎก	เจ้าคณะจังหวัดสระบุรี
๒. พระราชธีราภรณ์	รองเจ้าคณะจังหวัดสระบุรี
๓. พระวิสิฐคณาภรณ์	รองเจ้าคณะจังหวัดสระบุรี
๔. พระครูประโชติศรีกิตติ์	รองเจ้าคณะอำเภอนองแคว/วัดหนองอ่างทอง
๕. พระครูโสภณประชาภิกิจ	รองเจ้าคณะอำเภอนองแคว/วัดกุ่มหัก
๖. พระครูปัญญาภิตติคุณ	เจ้าคณะตำบลกุ่มหัก/วัดหนองโรง
๗. พระครูโสภณสุทธาจารย์	เจ้าคณะตำบลห้วยขมิ้น/วัดห้วยทราย
๘. พระปลัดบุญรวบ ธมมปญโญ	เจ้าคณะตำบลคชสิทธิ์/วัดชัยเฉลิมมิตร

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) โดยมีขั้นตอนลักษณะ และการตรวจสอบเครื่องมือ ดังนี้

ก. เครื่องมือเชิงปริมาณ

ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือแบบสอบถาม

๑) ศึกษาหลักการและทฤษฎี ศึกษาเอกสาร ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมใน จังหวัดสระบุรี จากเอกสารและผลงานการวิจัยที่เคยมีผู้ดำเนินการวิจัยเอาไว้

๒) กำหนดกรอบแนวคิด ในการสร้างเครื่องมือการวิจัย

๓) กำหนดวัตถุประสงค์ในการสร้างเครื่องมือการวิจัยโดยขอคำปรึกษาจากอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์

๔) สร้างเครื่องมือ

๕) นำเสนอร่างเครื่องมือการวิจัยต่ออาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข

๖) นำเครื่องมือการวิจัยไปทดลองใช้กับประชากรที่มีลักษณะคล้ายกับกลุ่มตัวอย่างประชากรที่จะดำเนินการวิจัยเพื่อหาสัมประสิทธิ์ความเที่ยงตรงของเครื่องมือ

๗) ปรับปรุงแก้ไข

๘) จัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์และนำไปใช้จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง

ลักษณะของเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นตามกรอบของการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรีเพื่อใช้เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย โดยแบ่งออกเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ อายุ พรรษา การศึกษา ตำแหน่งหน้าที่ ซึ่งเป็นแบบสอบถามแบบเลือกตอบ (Check List)

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับ การส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรีทั้ง ๓ ด้าน ซึ่งเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) แบ่งออกเป็น ดังนี้

๑. ด้านสถานที่มีคำถามทั้งหมด ๖ ข้อ
๒. ด้านวิทยากรมีคำถามทั้งหมด ๖ ข้อ
๓. ด้านการบริหารจัดการ มีคำถามทั้งหมด ๖ ข้อ

ในแต่ละข้อเป็นชนิดมาตรวัดแบบรวมคะแนน (Summated Rating Scale) ของเรนซิส ลิเคิร์ท หรือเรียกว่า มาตรวัดแบบลิเคิร์ท (Likerttype)^{๑๑๓} แบ่งออกเป็น ๕ ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด และกำหนดเกณฑ์การให้คะแนนแต่ละข้อ ดังนี้

- ๕ ให้คะแนนเท่ากับ ระดับมากที่สุด
- ๔ ให้คะแนนเท่ากับ ระดับมาก
- ๓ ให้คะแนนเท่ากับ ระดับปานกลาง
- ๒ ให้คะแนนเท่ากับ ระดับน้อย
- ๑ ให้คะแนนเท่ากับ ระดับน้อยที่สุด

การแบ่งช่วงคะแนนเฉลี่ยซึ่งใช้เป็นเกณฑ์มาตรฐาน เพื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับค่าคะแนนที่คำนวณได้ตามขั้นตอนที่ระบุไว้โดยเกณฑ์^{๑๑๔} ดังนี้

ค่าคะแนนเฉลี่ย	ความหมายค่าคะแนนเฉลี่ย
๔.๕๐ – ๕.๐๐	หมายถึง การพัฒนาอยู่ในระดับมากที่สุด
๓.๕๐ – ๔.๔๙	หมายถึง การพัฒนาอยู่ในระดับมาก
๒.๕๐ – ๓.๔๙	หมายถึง การพัฒนาอยู่ในระดับปานกลาง
๑.๕๐ – ๒.๔๙	หมายถึง การพัฒนาอยู่ในระดับน้อย
๑.๐๐ – ๑.๔๙	หมายถึง การพัฒนาอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ตอนที่ ๓ เป็นคำถามปลายเปิด (Open - ended) ผู้ตอบแบบสอบถามได้เสนอปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ไขปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ในด้านสถานที่ ด้านวิทยากร ด้านการบริหารจัดการภายในจังหวัดสระบุรี”

^{๑๑๓} สุจิตรา บุญยรัตพันธุ์, ระเบียบวิธีวิจัยสำหรับประศาสนศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ เสมาธรรม, ๒๕๔๖), หน้า ๑๒๐.

^{๑๑๔} ชูศรี วงศ์รัตน์, เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร: เทพเนรมิต, ๒๕๔๑), หน้า ๕๑.

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ในการหาคุณภาพของเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

๑) นำแบบสอบถามเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี ดังกล่าวข้างต้นไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบ แนะนำเพิ่มเติม ปรับปรุงแก้ไขสำนวนภาษา และตัดข้อความที่สื่อความหมายไม่ชัดเจนหรือไม่จำเป็นออกไป เพื่อให้ได้ข้อความที่สื่อความหมายชัดเจน เข้าใจง่ายตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

๒) นำแบบสอบถามที่อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ ได้ตรวจสอบมาปรับแก้ตาม ข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษา

๓) นำแบบสอบถามที่ได้รับการปรับปรุงแก้ไขแล้ว ไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๕ รูปหรือคน พิจารณาตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยเกณฑ์ในการคัดเลือก ผู้เชี่ยวชาญ คือ วุฒิการศึกษาระดับปริญญาเอก หรือมีความรู้ ความเชี่ยวชาญ ทางด้าน พระพุทธศาสนาและทางด้านเครื่องมือวิจัยเป็นอย่างดี ผู้วิจัยจึงได้พิจารณาผู้เชี่ยวชาญที่มีเกณฑ์ ดังกล่าวจำนวน ๕ รูปหรือคน เพื่อเป็นการตรวจสอบเนื้อหาความชัดเจนของแบบสอบถาม และให้ ข้อเสนอแนะเพื่อทำการแก้ไขให้ดีขึ้น

๔) ดำเนินการปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถามให้ตรงตามคำแนะนำของอาจารย์ผู้เชี่ยวชาญ

๕) นำแบบสอบถามที่ได้รับการตรวจสอบแก้ไขความถูกต้องจากผู้เชี่ยวชาญ แล้วจึงนำมา คำนวณหาค่าของความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (Index of Item Objective Congruence : IOC) ของแบบสอบถามความรู้ ความเข้าใจ โดยใช้สูตร ดังนี้คือ

$$IOC = \frac{\sum R}{N}$$

เมื่อ IOC = ดรรชนีความสอดคล้องระหว่างคำถามกับวัตถุประสงค์

$\sum R$ = ผลรวมคะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด

N = จำนวนผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด”^{๑๑๕}

โดยที่ +๑ = แน่ใจว่าสอดคล้อง

๐ = ไม่แน่ว่าสอดคล้อง

-๑ = แน่ใจว่าไม่สอดคล้อง

ค่าความสอดคล้องแบบ IOC ของแบบสอบถามเรื่อง “การส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี” ผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกข้อคำถามที่มีค่าความสอดคล้องแบบ IOC ที่มีค่าตั้งแต่ ๑ ขึ้นไป จำนวน ๑๘ ข้อ จึงบ่งชี้ให้เห็นว่าคำถามแต่ละข้อมีความตรงเชิงเนื้อหา สามารถนำแบบทดสอบนี้ไปหาค่าความเชื่อมั่น

^{๑๑๕} พิษณุ ผ่องศรี, วิจัยทางการศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท พรอพเพอร์ตี้พริ้นท์, ๒๕๕๐),

๖) รายชื่อผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม

๑. ผศ.ดร.เกียรติศักดิ์ สุขเหลือง คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒. พระมหาภุชดา กิตติโสภโณ ผศ.ดร. คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาลัย

๓. ผศ.ดร.เต็มศักดิ์ ทองอินทร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๔. ดร.ประเสริฐ ธิลาว คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๕. ผศ.ดร.ยุทธนา ปราณีต คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๗) การหาความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม (Reliability)

ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบแก้ไข และเสนอแนะมาปรับแก้ไข แล้วนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์เพื่อตรวจสอบอีกครั้ง แล้วนำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วนำไปทดลองใช้ (Try Out) กับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง แต่มีคุณลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๓๐ รูป ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้แจกแบบสอบถามเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถามกับพระสงฆ์ แล้วนำผลที่ได้ไปวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามเท่ากับ ๐.๘๘๖ โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์ แอลฟาของ “ครอนบาค”^{๑๖} (Cronbach's Alpha Coefficient) ดังนี้คือ

$$\alpha = \left[\frac{k}{k-1} \right] \left[1 - \frac{\sum s_i^2}{s_t^2} \right]$$

เมื่อ α = ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นของเครื่องมือ

k = จำนวนข้อคำถามของเครื่องมือ

$\sum s_i^2$ = ความแปรปรวนของคะแนนคำถามแต่ละข้อ

s_t^2 = ความแปรปรวนของคะแนนรวมของผู้ตอบทั้งหมด

ข. เชิงคุณภาพ

การวิจัยเรื่อง การส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรีผู้วิจัยได้สร้างแบบสัมภาษณ์เพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยแบบสัมภาษณ์ที่ใช้เป็นแบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) ซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้

๑. แนวทางในการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี ด้านสถานที่

๒. แนวทางในการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี ด้านวิทยากร

๓. แนวทางในการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี ด้านการบริหารจัดการ

^{๑๖} บุญชม ศรีสะอาด, วิธีทางสถิติสำหรับการวิจัย เล่ม ๑, (กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๓), หน้า ๗๕-

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ก. การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ

๑) ผู้วิจัยมีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากหนังสือ บทความ งานวิจัย และเอกสารสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี

๒) ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถาม และขอหนังสืออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเพื่อขอความร่วมมือไปยังเจ้าอาวาสในจังหวัดสระบุรีเป็นประชากร/กลุ่มตัวอย่าง จากนั้นดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

๓) ผู้วิจัยกำหนดวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยทำการแจกแบบสอบถามผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามไปแจก และเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตัวเองพร้อมผู้ช่วยการวิจัย ระหว่างวันที่ ๑ - ๓๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๑ รวมใช้ระยะเวลา ๔ สัปดาห์ ซึ่งจำนวนแบบสอบถามที่สามารถเก็บคืนได้ มีจำนวน ๒๓๒ ชุด คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐

ข. การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถาม และขอหนังสืออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขอความร่วมมือไปยังวัดในเขตจังหวัดสระบุรีที่เป็นประชากร/กลุ่มตัวอย่าง จากนั้นดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิจัย

๑) ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามใช้ค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

๒) ความคิดเห็นจากการตอบแบบสอบถามของกลุ่มการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรีใช้สถิติการวิเคราะห์ คือ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.)

๓) การเปรียบเทียบความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรีโดยจำแนกตาม สถานภาพ อายุ พรรษา การศึกษาสามัญ การศึกษานักธรรมและการศึกษานักธรรมบาลี วิเคราะห์โดยการทดสอบค่าเอฟ (F - test) วิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (one-way analysis of variance) เมื่อพบว่ามีความแตกต่างจึงทดสอบความแตกต่างรายคู่โดยวิธีการหาผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD.)

๔) ข้อคำถามปลายเปิดที่แสดงปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรีวิเคราะห์โดยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis technic)

บทที่ ๔

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี” ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method Research) ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่รวบรวมได้จากพระสงฆ์ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๒๓๒ ชุด มาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลทางสังคมศาสตร์ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๔.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งได้แก่ สถานภาพ อายุ พรรษา วุฒิการศึกษาแผนกสามัญศึกษา วุฒิการศึกษาแผนกนักธรรม และวุฒิการศึกษาแผนกบาลี

๔.๒ ระดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี

๔.๓ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล

๔.๔ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี

๔.๕ สรุปผลการสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๔.๖ สรุปองค์ความรู้จากการวิจัย

๔.๑ ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามสถานภาพ อายุ อายุพรรษา วุฒิการศึกษาแผนกสามัญศึกษา วุฒิการศึกษาแผนกนักธรรม และวุฒิการศึกษาแผนกบาลี รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๑

ตารางที่ ๔.๑ จำนวน ร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล (n = ๒๓๒)

สถานภาพส่วนบุคคล	จำนวน (รูป)	ร้อยละ
๑. สถานภาพ		
เจ้าสำนักปฏิบัติธรรม	๕	๒.๒
พระวิปัสสนาจารย์	๕	๒.๒
เจ้าหน้าที่	๑๐	๔.๓
ผู้ปฏิบัติธรรม	๑๕๖	๖๗.๒
อื่นๆ	๕๖	๒๔.๑
รวม	๒๓๒	๑๐๐
๒. อายุ		
๒๐ - ๓๐ ปี	๔๒	๑๘.๑
๓๑ - ๔๐ ปี	๖๑	๒๖.๓
๔๑ - ๕๐ ปี	๔๕	๑๙.๔
๕๑ - ๖๐ ปี	๔๐	๑๗.๒
๖๑ ปีขึ้นไป	๔๔	๑๙.๐
รวม	๒๓๒	๑๐๐
๓. พรรษา		
๑ - ๕ พรรษา	๘๕	๓๖.๖
๖ - ๑๐ พรรษา	๓๕	๑๕.๑
๑๑-๒๐ พรรษา	๔๐	๑๗.๒
๒๐ พรรษาขึ้นไป	๔๗	๒๐.๓
ยังไม่มีพรรษา	๒๕	๑๐.๘
รวม	๒๓๒	๑๐๐
๔. วุฒิการศึกษาปริญญาตรี (แผนกสามัญศึกษา)		
ต่ำกว่าปริญญาตรี	๑๖๗	๗๒.๐
ปริญญาตรี	๔๑	๑๗.๗
ปริญญาโท	๒๒	๙.๔
ปริญญาเอก	๒	๐.๙
รวม	๒๓๒	๑๐๐
๕. วุฒิการศึกษาปริญญาตรี (แผนกนักธรรม)		
นักธรรมชั้นตรี	๕๐	๒๑.๖
นักธรรมชั้นโท	๔๐	๑๗.๒
นักธรรมชั้นเอก	๑๐๙	๔๗.๐
ไม่มีวุฒินักธรรม	๓๓	๑๔.๒
รวม	๒๓๒	๑๐๐

ตารางที่ ๔.๑ จำนวนร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล (ต่อ)

(n = ๒๓๒)

สถานภาพส่วนบุคคล	จำนวน (รูป)	ร้อยละ
๖. วุฒิการศึกษาปริยัติธรรม (แผนกบาลี)		
ประโยค ๑-๒	๔	๑.๗
ประโยค ๓	๓	๑.๓
ประโยค ๔-๖	๓	๑.๓
ไม่มีวุฒิการศึกษาบาลี	๒๒๒	๙๕.๗
รวม	๒๓๒	๑๐๐

จากตารางที่ ๔.๑ ซึ่งเป็นการแสดงข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งสามารถอธิบายได้แต่ละประเด็นดังต่อไปนี้

สถานภาพ พระสงฆ์ที่มีสถานภาพเป็นผู้ปฏิบัติธรรม มากที่สุด จำนวน ๑๕๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๖๗.๒ รองลงมาคือพระสงฆ์ที่มีสถานภาพเป็นอื่นๆ.. จำนวน ๕๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๔.๑ และน้อยที่สุดพระสงฆ์ที่มีสถานภาพเป็นเจ้าของสำนักปฏิบัติธรรมและพระวิปัสสนาจารย์ จำนวน ๕ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒.๒ ตามลำดับ

อายุ พระสงฆ์ที่มีอายุ ๓๑ - ๔๐ ปี มากที่สุด จำนวน ๖๑ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๓ รองลงมาคือพระสงฆ์ที่มีอายุ ๔๑ - ๕๐ ปี จำนวน ๔๕ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๙.๔ และน้อยที่สุดพระสงฆ์ที่มีอายุ ๕๑ - ๖๐ ปี จำนวน ๔๐ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๒ ตามลำดับ

พรรษา พระสงฆ์ที่มีอายุพรรษา ๑ - ๕ พรรษา มากที่สุด จำนวน ๘๕ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๖.๖ รองลงมาคือพระสงฆ์ที่มีพรรษา ๒๐ พรรษาขึ้นไป จำนวน ๔๗ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๐.๓ และน้อยที่สุดพระสงฆ์ที่ยังไม่มีพรรษา จำนวน ๒๕ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๘ ตามลำดับ

วุฒิการศึกษาปริยัติธรรม (แผนกสามัญศึกษา) พระสงฆ์มีวุฒิการศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาตรี มากที่สุด จำนวน ๑๖๗ รูป คิดเป็นร้อยละ ๗๒.๐ รองลงมา คือ พระสงฆ์มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน ๔๑ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๗ และน้อยที่สุดพระสงฆ์มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาเอก จำนวน ๒ รูป คิดเป็นร้อยละ ๐.๙ ตามลำดับ

วุฒิการศึกษาปริยัติธรรม (แผนกนักธรรม) พระสงฆ์มีวุฒิการศึกษานักธรรมชั้นเอก มากที่สุด จำนวน ๑๐๙ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔๗.๐ รองลงมา คือ พระสงฆ์มีวุฒิการศึกษานักธรรมชั้นตรี จำนวน ๕๐ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๑.๖ และน้อยที่สุดพระสงฆ์ที่ไม่มีวุฒินักธรรม จำนวน ๓๓ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๔.๒ ตามลำดับ

วุฒิการศึกษาปริยัติธรรม (แผนกบาลี) พระสงฆ์ไม่มีวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม มากที่สุด จำนวน ๒๒๒ รูป คิดเป็นร้อยละ ๙๕.๗ รองลงมา คือ พระสงฆ์มีวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม

ประโยค ๑-๒ จำนวน ๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑.๗ และน้อยที่สุดพระสงฆ์มีวุฒิการศึกษาปริญญาธรรม
ประโยค ๓ - ประโยค ๔-๖ จำนวน ๓ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑.๓ ตามลำดับ

๔.๒ ระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์เกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมใน จังหวัดสระบุรี

ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมใน
จังหวัดสระบุรี รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๒ - ๔.๕

ตารางที่ ๔.๒ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมใน
จังหวัดสระบุรี ภาพรวม

(n = ๒๓๒)

การส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรม	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ ความคิดเห็น
๑. ด้านสถานที่	๔.๓๓	.๕๒๓	มาก
๒. ด้านวิทยากร	๔.๑๕	.๖๐๕	มาก
๓. ด้านการบริหารจัดการ	๔.๒๖	.๕๗๒	มาก
ภาพรวม	๔.๒๕	.๕๑๑	มาก

จากตารางที่ ๔.๒ พบว่าความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมใน
จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=๔.๒๕$, S.D. = ๐.๕๑๑) เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน
แล้วพบว่า มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมใน จังหวัดสระบุรี อยู่ใน
ระดับมาก เรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยได้แก่ ด้านสถานที่ ($\bar{X}=๔.๓๓$, S.D. = ๐.๕๒๓)
รองลงมาด้านการบริหารจัดการ ($\bar{X}=๔.๒๖$, S.D. = ๐.๕๗๒) และน้อยที่สุดด้านวิทยากร
($\bar{X}=๔.๑๕$, S.D. = ๐.๖๐๕) อยู่ในระดับมาก

ตารางที่ ๔.๓ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็น
สำนักปฏิบัติธรรมใน จังหวัดสระบุรี ด้านสถานที่

(n = ๒๓๒)

การส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรม	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ ความคิดเห็น
๑. คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีส่งเสริมให้วัดทุกวัดปลูกต้นไม้ เน้นความร่มรื่น	๔.๒๐	.๗๔๑	มาก
๒. คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีส่งเสริมให้วัดทุกวัดปรับปรุง อาคารสถานที่เพื่อรองรับการปฏิบัติธรรมของประชาชน	๔.๐๘	.๗๕๒	มาก
๓. คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีส่งเสริมให้วัดทุกวัดเป็นวัดสี่ ขาวปราศจากเหล้า, บุหรี่, ยาเสพติด	๔.๔๑	.๗๖๗	มาก

ตารางที่ ๔.๓ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็น
สำนักปฏิบัติธรรมใน จังหวัดสระบุรี ด้านสถานที่ (ต่อ)

(n = ๒๓๒)

การส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรม	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ ความคิดเห็น
๔. คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีส่งเสริมให้วัดทุกวัดจัดกิจกรรม ๕ ส	๔.๕๖	.๖๖๙	มากที่สุด
๕. คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีส่งเสริมให้วัดทุกวัดปรับปรุง ห้องน้ำห้องสุขาให้สะอาดและเพียงพอ	๔.๓๔	.๖๙๑	มาก
๖. คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีส่งเสริมให้วัดทุกวัดปรับภูมิทัศน์ ให้ดีเน้นความสะอาดเรียบร้อย	๔.๓๘	.๖๖๗	มาก
ภาพรวม	๔.๓๓	๐.๕๒๓	มาก

จากตารางที่ ๔.๓ พบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมใน
จังหวัดสระบุรี ด้านสถานที่ ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = ๔.๓๓, S.D. = ๐.๕๒๓) เมื่อจำแนก
เป็นรายข้อ พบว่าความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมใน จังหวัดสระบุรี
ด้านสถานที่ อยู่ในระดับมาก

ตารางที่ ๔.๔ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็น
สำนักปฏิบัติธรรมใน จังหวัดสระบุรี ด้านวิทยาการ

(n = ๒๓๒)

การส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรม	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความ คิดเห็น
๑. คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีส่งเสริมให้พระภิกษุใน เขตปกครองเป็นพระวิปัสสนาจารย์	๓.๙๗	๐.๗๖๗	มาก
๒. คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีส่งเสริมให้พระสังฆาธิการ ทุกระดับเข้าปฏิบัติธรรมประจำปี	๔.๒๖	๐.๗๓๐	มาก
๓. คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีส่งเสริมให้พระสังฆาธิการ ใหม่ทุกรูปเข้ารับการปฏิบัติธรรมฐานตามโครงการ ของเจ้าคณะใหญ่หนกลาง	๔.๓๐	๐.๗๒๙	มาก
๔. คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีส่งเสริมให้พระสังฆาธิการ เรียนหลักสูตร วิปัสสนากรรมฐาน	๔.๓๑	๐.๗๖๐	มาก
๕. คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีส่งเสริมให้มีการจัด อบรมพระวิปัสสนาจารย์เป็นประจำ	๔.๐๔	๐.๘๑๐	มาก
๖. คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีส่งเสริมให้พระภิกษุเข้า ศึกษาอบรมเป็นพระนักเทศน์	๔.๐๔	๐.๘๒๖	มาก

ภาพรวม	๔.๑๕	๐.๖๐๕	มาก
--------	------	-------	-----

จากตารางที่ ๔.๔ พบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี ด้านวิทยากร ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.15$, S.D. = 0.605) เมื่อจำแนกเป็นรายข้อ พบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี ด้านวิทยากร อยู่ในระดับมาก

ตารางที่ ๔.๕ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมใน จังหวัดสระบุรี ด้านการบริหารจัดการ

(n = ๒๓๒)

การส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรม	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ ความคิดเห็น
๑. คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีส่งเสริมให้เห็นความสำคัญของการศึกษาปฏิบัติและเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามวิสัยทัศน์อย่างแท้จริง	๔.๓๓	๐.๖๖๓	มาก
๒. คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีส่งเสริมให้มีการจัดทำบัญชีรายรับ - รายจ่าย ที่ชัดเจน เป็น ระบบ	๔.๔๖	๐.๖๗๐	มาก
๓. คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีส่งเสริมให้มีการดูแลรักษาความปลอดภัยทั้งภายในสำนักปฏิบัติธรรมและบริเวณโดยรอบ	๔.๒๕	๐.๗๖๖	มาก
๔. คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีส่งเสริมให้มีการประสานงานกับชุมชนให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมของวัดในรูปแบบของคณะกรรมการดำเนินงานในด้านต่าง ๆ	๔.๑๙	๐.๗๘๗	มาก
๕. คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีส่งเสริมให้มีการจัดเก็บข้อมูลสถิติของผู้เข้ารับการปฏิบัติธรรมอย่างเป็นระบบ สามารถสืบค้นได้โดยสะดวก	๔.๒๐	๐.๗๘๑	มาก
๖. ส่งเสริมให้มีกฎข้อบังคับหรือระเบียบปฏิบัติของวัดหรือสำนัก ที่จัดพิมพ์ไว้เป็นเอกสารเผยแผ่หรือติด ประกาศไว้ ณ บริเวณที่เห็นชัดเจน	๔.๑๕	๐.๗๕๕	มาก
ภาพรวม	๔.๒๖	๐.๕๗๒	มาก

จากตารางที่ ๔.๕ พบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี ด้านการบริหารจัดการ ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.26$, S.D. = 0.572)

เมื่อจำแนกเป็นรายข้อ พบว่าความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี ด้านการบริหารจัดการ อยู่ในระดับมาก

๔.๓ ผลการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล

ผลการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล ได้แก่ สถานภาพ อายุ พรรษา วุฒิการศึกษา ปริยัติธรรม (แผนกสามัญศึกษา) วุฒิการศึกษาปริยัติธรรม (แผนกธรรม) วุฒิการศึกษาปริยัติธรรม (แผนกบาลี) ตามสมมติฐาน ดังนี้

สมมติฐานที่ ๑ พระสงฆ์ที่มีสถานภาพ ที่ต่างกัน มีผลต่อความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี ของพระสงฆ์แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๖ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี จำแนกตามสถานภาพ

(n=๒๓๒)

การส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรม	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ด้านสถานที่	ระหว่างกลุ่ม	๐.๙๑๒	๔	๐.๒๒๘	๐.๘๓๐	๐.๕๐๗
	ภายในกลุ่ม	๖๒.๓๒๙	๒๒๗	๐.๒๗๕		
	รวม	๖๓.๒๔๐	๒๓๑			
ด้านวิทยากร	ระหว่างกลุ่ม	๑.๘๐๘	๔	๐.๔๕๒	๑.๒๔๑	๐.๒๙๔
	ภายในกลุ่ม	๘๒.๗๐๘	๒๒๗	๐.๓๕๖		
	รวม	๘๔.๕๑๖	๒๓๑			
ด้านการบริหารจัดการ	ระหว่างกลุ่ม	๒.๖๒๘	๔	๐.๖๕๗	๒.๐๔๔	๐.๐๘๙
	ภายในกลุ่ม	๗๒.๙๔๕	๒๒๗	๐.๓๒๑		
	รวม	๗๕.๕๗๓	๒๓๑			
ภาพรวม	ระหว่างกลุ่ม	๑.๔๔๗	๔	๐.๓๖๒	๑.๓๙๔	๐.๒๓๗
	ภายในกลุ่ม	๕๘.๘๘๖	๒๒๗	๐.๒๕๙		
	รวม	๖๐.๓๓๓	๒๓๑			

จากตารางที่ ๔.๖ ผลการทดสอบด้วยค่าสถิติ F - test ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ที่ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๕ พบว่า พระสงฆ์ที่มีสถานภาพที่ต่างกัน มีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี ของพระสงฆ์ในภาพรวม ไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านแล้ว พบว่า พระสงฆ์ที่มีสถานภาพต่างกันมีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี ทุกด้านไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๒ พระสงฆ์ที่มีอายุ ที่ต่างกัน มีผลต่อความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี ของพระสงฆ์ แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๗ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี จำแนกตามอายุ

(n=๒๓๒)

การส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรม	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ด้านสถานที่	ระหว่างกลุ่ม	๒.๓๕๑	๔	๐.๕๘๘	๒.๑๙๑	๐.๐๗๑
	ภายในกลุ่ม	๖๐.๘๙๐	๒๒๗	๐.๒๖๘		
	รวม	๖๓.๒๔๐	๒๓๑			
ด้านวิทยากร	ระหว่างกลุ่ม	๒.๖๓๕	๔	๐.๖๕๙	๑.๘๒๖	๐.๑๒๕
	ภายในกลุ่ม	๘๑.๘๘๒	๒๒๗	๐.๓๖๑		
	รวม	๘๔.๕๑๗	๒๓๑			
ด้านการบริหารจัดการ	ระหว่างกลุ่ม	๑.๕๗๒	๔	๐.๓๙๓	๑.๒๐๖	๐.๓๙๐
	ภายในกลุ่ม	๗๔.๐๐๐	๒๒๗	๐.๓๒๖		
	รวม	๗๕.๕๗๒	๒๓๑			
ภาพรวม	ระหว่างกลุ่ม	๒.๐๗๔	๔	๐.๕๑๙	๒.๐๒๑	๐.๐๙๒
	ภายในกลุ่ม	๕๘.๒๕๘	๒๒๗	๐.๒๕๗		
	รวม	๖๐.๓๓๒	๒๓๑			

จากตารางที่ ๔.๗ ผลการทดสอบด้วยค่าสถิติ F - test ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ที่ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๕ พบว่า พระสงฆ์ที่มีอายุ ที่ต่างกัน มีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านแล้ว พบว่าพระสงฆ์ที่มีอายุ ที่ต่างกัน มีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี ทุกด้านไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๓ พระสงฆ์ที่มีอายุพรรษา ที่ต่างกัน มีผลต่อความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็น
สำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี ของพระสงฆ์ แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๘ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนัก
ปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี จำแนกตามพรรษา

(n=๒๓๒)

การส่งเสริมวัด ให้เป็นสำนัก ปฏิบัติธรรม	แหล่งความ แปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ด้านสถานที่	ระหว่างกลุ่ม	๘.๔๐๘	๔	๒.๑๐๒	๘.๗๐๒*	๐.๐๐๐
	ภายในกลุ่ม	๕๔.๘๓๒	๒๒๗	๐.๒๔๒		
	รวม	๖๓.๒๔๐	๒๓๑			
ด้านวิทยากร	ระหว่างกลุ่ม	๕.๓๑๑	๔	๑.๓๒๘	๓.๘๐๕*	๐.๐๐๕
	ภายในกลุ่ม	๗๙.๒๐๖	๒๒๗	๐.๓๔๙		
	รวม	๘๔.๕๑๗	๒๓๑			
ด้านการบริหาร จัดการ	ระหว่างกลุ่ม	๓.๕๓๘	๔	๐.๘๘๔	๒.๗๘๗*	๐.๐๒๗
	ภายในกลุ่ม	๗๒.๐๓๕	๒๒๗	๐.๓๑๗		
	รวม	๗๕.๕๗๒	๒๓๑			
ภาพรวม	ระหว่างกลุ่ม	๕.๓๐๑	๔	๑.๓๒๕	๕.๔๖๖*	๐.๐๐๐
	ภายในกลุ่ม	๕๕.๐๓๒	๒๒๗	๐.๒๔๒		
	รวม	๖๐.๓๓๒	๒๓๑			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๘ ผลการทดสอบด้วยค่าสถิติ F - test ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความ
แปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ที่ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๕ พบว่า พระสงฆ์ที่มีอายุพรรษา
ที่ต่างกัน มีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี
โดยภาพรวม แตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านแล้ว พบว่าพระสงฆ์ที่มีอายุพรรษา ที่ต่างกัน มีระดับความ
คิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี แตกต่างกันทุกด้าน

ดังนั้น จึงทำการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ด้านภาพรวม
ด้านสถานที่ ด้านวิทยากร และด้านการบริหารจัดการ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least
Significant Difference: (LSD.) รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๙ -๔.๑๒

ตารางที่ ๔.๙ การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี โดยภาพรวม

(n=๒๓๒)

อายุพรรษา	$\bar{X}$	๑ - ๕ พรรษา	๖ - ๑๐ พรรษา	๑๑-๒๐ พรรษา	๒๐ พรรษา ขึ้นไป	ยังไม่มีพรรษา
		๔.๔๓	๓.๙๐	๔.๓๒	๔.๓๐	๔.๒๒
๑ - ๕ พรรษา	๔.๓๔	-	๐.๕๔*	๐.๐๒	๐.๐๓	๐.๑๒
๖ - ๑๐ พรรษา	๓.๙๐	-	-	-๐.๔๒*	-๐.๔๐*	-๐.๓๒*
๑๑-๒๐ พรรษา	๔.๓๒	-	-	-	๐.๐๒	๐.๑๐
๒๐ พรรษาขึ้นไป	๔.๓๐	-	-	-	-	๐.๐๘
ยังไม่มีพรรษา	๔.๒๒	-	-	-	-	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๙ พบว่า ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี ด้านภาพรวม จำแนกตามพรรษา พบว่า

พระสงฆ์ที่มีพรรษา ๑-๕ พรรษา มีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี ด้านภาพรวม มากกว่าพระสงฆ์ที่มีพรรษา ๖-๑๐ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

พระสงฆ์ที่มีพรรษา ๖ - ๑๐ พรรษา มีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี ด้านภาพรวม น้อยกว่าพระสงฆ์ที่มีอายุพรรษา ๑๑ - ๒๐ พรรษา ๒๐ พรรษาขึ้นไป และพระสงฆ์ที่ยังไม่มีพรรษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๑๐ การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี ด้านสถานที่

(n=๒๓๒)

อายุพรรษา	$\bar{X}$	๑ - ๕ พรรษา	๖ - ๑๐ พรรษา	๑๑-๒๐ พรรษา	๒๐ พรรษา ขึ้นไป	ยังไม่มีพรรษา
		๔.๔๑	๓.๙๐	๔.๔๑	๔.๔๖	๔.๒๕
๑ - ๕ พรรษา	๔.๔๑	-	๐.๕๒*	๐.๐๑	-๐.๐๕	๐.๑๖
๖ - ๑๐ พรรษา	๓.๙๐	-	-	-๐.๕๑*	-๐.๕๗*	-๐.๓๖*
๑๑-๒๐ พรรษา	๔.๔๑	-	-	-	-๐.๐๕	๐.๑๖
๒๐ พรรษาขึ้นไป	๔.๔๖	-	-	-	-	๐.๒๑
ยังไม่มีพรรษา	๔.๒๕	-	-	-	-	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๐ พบว่า ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี ด้านสถานที่ จำแนกตามพรรษา พบว่า

พระสงฆ์ที่มีพรรษา ๑-๕ พรรษา มีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี ด้านสถานที่ มากกว่าพระสงฆ์ที่มีพรรษา ๖-๑๐ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

พระสงฆ์ที่มีพรรษา ๖ - ๑๐ พรรษา มีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี ด้านสถานที่ น้อยกว่าพระสงฆ์ที่มีพรรษา ๑๑-๒๐ พรรษา พระสงฆ์ที่มีพรรษา ๒๐ พรรษาขึ้นไป และพระสงฆ์ที่ยังไม่มีพรรษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๑๑ การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี ด้านวิทยากร

(n=๒๓๒)

อายุพรรษา	$\bar{X}$	๑ - ๕ พรรษา	๖ - ๑๐ พรรษา	๑๑-๒๐ พรรษา	๒๐ พรรษา ขึ้นไป	ยังไม่มีพรรษา
		๔.๒๖	๓.๘๑	๔.๒๐	๔.๒๑	๔.๐๙
๑ - ๕ พรรษา	๔.๒๖	-	๐.๔๕*	๐.๐๖	๐.๐๖	๐.๑๗
๖ - ๑๐ พรรษา	๓.๘๑	-	-	-๐.๓๙*	-๐.๓๙*	-๐.๑๓
๑๑-๒๐ พรรษา	๔.๒๐	-	-	-	-๐.๐๑	๐.๑๑
๒๐ พรรษาขึ้นไป	๔.๒๑	-	-	-	-	๐.๑๑
ยังไม่มีพรรษา	๔.๐๙	-	-	-	-	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๑ พบว่า ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี ด้านวิทยากร จำแนกตามพรรษา พบว่า

พระสงฆ์ที่มีพรรษา ๑-๕ พรรษา มีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี ด้านวิทยากร มากกว่าพระสงฆ์ที่มีพรรษา ๖-๑๐ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

พระสงฆ์ที่มีพรรษา ๖ - ๑๐ พรรษา มีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี ด้านวิทยากร น้อยกว่าพระสงฆ์ที่มีพรรษา ๑๑ - ๒๐ พรรษา และพระสงฆ์ที่มีพรรษา ๒๐ พรรษาขึ้นไป อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๑๒ การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี ด้านการบริหารจัดการ

(n=๒๓๒)

พรรษา	$\bar{X}$	๑ - ๕ พรรษา	๖ - ๑๐ พรรษา	๑๑-๒๐ พรรษา	๒๐ พรรษา ขึ้นไป	ยังไม่มีพรรษา
		๔.๓๓	๓.๙๙	๔.๓๕	๔.๒๔	๔.๓๑
๑ - ๕ พรรษา	๔.๓๓	-	๐.๓๕*	-๐.๐๒	๐.๑๐	๐.๐๒
๖ - ๑๐ พรรษา	๓.๙๙	-	-	๐.๓๗*	-๐.๒๕*	๐.๓๓*
๑๑-๒๐ พรรษา	๔.๓๕	-	-	-	๐.๑๒	๐.๐๔
๒๐ พรรษาขึ้นไป	๔.๒๔	-	-	-	-	-๐.๐๘
ยังไม่มีพรรษา	๔.๓๑	-	-	-	-	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๒ พบว่า ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี ด้านการบริหารจัดการ จำแนกตามพรรษา พบว่า

พระสงฆ์ที่มีพรรษา ๑-๕ พรรษา มีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี ด้านการบริหารจัดการ มากกว่าพระสงฆ์ที่มีพรรษา ๖-๑๐ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

พระสงฆ์ที่มีพรรษา ๖ - ๑๐ พรรษา มีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี ด้านการบริหารจัดการ น้อยกว่าพระสงฆ์ที่มีพรรษา ๑๑ - ๒๐ พรรษา พระสงฆ์ที่มีพรรษา ๒๐ พรรษาขึ้นไป และพระสงฆ์ที่ยังไม่มีพรรษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

สมมติฐานที่ ๔ พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาปริญญาตรี (แผนกสามัญ) ที่ต่างกัน มีผลต่อความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี ของพระสงฆ์ แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๓ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี จำแนกตามวุฒิการศึกษาปริญญาตรี (แผนกสามัญ)

(n = ๒๓๒)

การส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรม	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ด้านสถานที่	ระหว่างกลุ่ม	๒.๑๑๕	๓	๐.๗๐๕	๒.๖๓๐	๐.๐๔๙
	ภายในกลุ่ม	๖๑.๑๒๕	๒๒๘	๐.๒๖๘		
	รวม	๖๓.๒๔๐	๒๓๑			
ด้านวิทยากร	ระหว่างกลุ่ม	๑.๘๐๔	๓	๐.๖๐๑	๑.๖๕๗	๐.๑๗๗
	ภายในกลุ่ม	๘๒.๗๑๓	๒๒๘	๐.๓๖๓		
	รวม	๘๔.๕๑๗	๒๓๑			
ด้านการบริหารจัดการ	ระหว่างกลุ่ม	๖.๒๘๔	๓	๒.๐๙๕	๖.๘๙๓*	๐.๐๐๐
	ภายในกลุ่ม	๖๙.๒๘๘	๒๒๘	๐.๓๐๔		
	รวม	๗๕.๕๗๒	๒๓๑			
ภาพรวม	ระหว่างกลุ่ม	๒.๙๐๘	๓	๐.๙๖๙	๓.๘๔๘*	๐.๐๑๐
	ภายในกลุ่ม	๕๗.๔๒๕	๒๒๘	๐.๒๕๒		
	รวม	๖๐.๓๓๒	๒๓๑			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๓ ผลการทดสอบด้วยค่าสถิติ F - test ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ที่ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๕ พบว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาปริญญาตรี (แผนกสามัญ) ที่ต่างกัน มีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี ของพระสงฆ์โดยภาพรวม แตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านแล้ว พบว่า วุฒิการศึกษาปริญญาตรี (แผนกสามัญ) ที่ต่างกัน มีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี ด้านการบริหารจัดการ แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ดังนั้น จึงทำการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ด้านภาพรวม และด้านการบริหารจัดการ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD.) รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๑๔-๔.๑๕

ตารางที่ ๔.๑๔ การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี โดยภาพรวม

(n=๒๓๒)

ปรียัติธรรม (แผนกสามัญ)	$\bar{X}$	ต่ำกว่าปริญญาตรี	ปริญญาตรี	ปริญญาโท	ปริญญาเอก
		๔.๓๐	๔.๐๑	๔.๓๑	๔.๒๒
ต่ำกว่าปริญญาตรี	๔.๓๐	-	๐.๒๙*	-๐.๐๑	๐.๐๘
ปริญญาตรี	๔.๐๑	-	-	-๐.๓๐*	-๐.๒๒
ปริญญาโท	๔.๓๑	-	-	-	๐.๐๙
ปริญญาเอก	๔.๒๒	-	-	-	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๔ พบว่า ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี โดยภาพรวม จำแนกตามวุฒิการศึกษาปรียัติธรรม (แผนกสามัญ) พบว่า

พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาปรียัติธรรม (แผนกสามัญ) ระดับต่ำกว่าปริญญาตรี มีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี โดยภาพรวม มากกว่าพระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาปรียัติธรรม (แผนกสามัญ) ระดับปริญญาตรี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาปรียัติธรรม (แผนกสามัญ) ระดับปริญญาตรี มีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี โดยภาพรวม น้อยกว่าพระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาปรียัติธรรม (แผนกสามัญ) ระดับปริญญาโท อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๑๕ การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี ด้านการบริหารจัดการ

(n=๒๓๒)

ปรียัติธรรม (แผนกสามัญ)	$\bar{X}$	ต่ำกว่าปริญญาตรี	ปริญญาตรี	ปริญญาโท	ปริญญาเอก
		๔.๓๔	๓.๙๑	๔.๓๐	๔.๖๗
ต่ำกว่าปริญญาตรี	๔.๓๔	-	๐.๔๒*	๐.๐๔	-๐.๓๓
ปริญญาตรี	๓.๙๑	-	-	-๐.๓๙*	-๐.๗๕
ปริญญาโท	๔.๓๐	-	-	-	-๐.๓๖
ปริญญาเอก	๔.๖๗	-	-	-	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๕ พบว่า ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี ด้านการบริหารจัดการ จำแนกตามวุฒิการศึกษาปริญญาตรี (แผนกสามัญ) พบว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาปริญญาตรี (แผนกสามัญ) ระดับต่ำกว่าปริญญาตรี มีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี ด้านการบริหารจัดการ มากกว่าพระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาปริญญาตรี (แผนกสามัญ) ระดับปริญญาตรี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาปริญญาตรี (แผนกสามัญ) ระดับปริญญาตรี มีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี ด้านการบริหารจัดการ น้อยกว่าพระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาปริญญาตรี (แผนกสามัญ) ระดับปริญญาโท อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

สมมติฐานที่ ๕ พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาปริญญาตรี (แผนกธรรม) ที่ต่างกัน มีผลต่อความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี ของพระสงฆ์แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๖ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี จำแนกตามวุฒิการศึกษาปริญญาตรี (แผนกธรรม)

(n=๒๓๒)

การส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรม	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ด้านสถานที่	ระหว่างกลุ่ม	๓.๑๑๖	๓	๑.๐๓๙	๓.๙๓๘*	๐.๐๐๙
	ภายในกลุ่ม	๖๐.๑๒๕	๒๒๘	๐.๒๖๔		
	รวม	๖๓.๒๔๐	๒๓๑			
ด้านวิทยากร	ระหว่างกลุ่ม	๔.๓๙๘	๓	๑.๔๖๖	๔.๑๗๑*	๐.๐๐๗
	ภายในกลุ่ม	๘๐.๑๑๙	๒๒๘	๐.๓๕๑		
	รวม	๘๔.๕๑๗	๒๓๑			
ด้านการบริหารจัดการ	ระหว่างกลุ่ม	๔.๒๑๖	๓	๑.๔๐๕	๔.๔๙๐*	๐.๐๐๔
	ภายในกลุ่ม	๗๑.๓๕๖	๒๒๘	๐.๓๑๓		
	รวม	๗๕.๕๗๒	๒๓๑			
ภาพรวม	ระหว่างกลุ่ม	๓.๗๖๘	๓	๑.๒๕๖	๕.๐๖๒*	๐.๐๐๒
	ภายในกลุ่ม	๕๖.๕๖๕	๒๒๘	๐.๒๔๘		
	รวม	๖๐.๓๓๓	๒๓๑			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๖ ผลการทดสอบด้วยค่าสถิติ F - test ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ที่ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๕ พบว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาปริญญาตรี (แผนกธรรม) ที่ต่างกัน มีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี ของพระสงฆ์โดยภาพรวม แตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านแล้ว พบว่าพระสงฆ์ที่มี วุฒิการศึกษาปริญญาตรี (แผนกธรรม) ที่ต่างกัน มีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี แตกต่างกัน ในด้านสถานที่ ด้านวิทยากร และด้านการบริหารจัดการ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ดังนั้น จึงทำการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ด้านภาพรวม ด้านสถานที่ ด้านวิทยากร และด้านการบริหารจัดการ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD.) รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๑๗-๔.๒๐

ตารางที่ ๔.๑๗ การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี โดยภาพรวม

(n = ๒๓๒)

ปริญญาตรี (แผนกธรรม)	$\bar{X}$	นักธรรมตรี	นักธรรมโท	นักธรรมเอก	ไม่มีวุฒินักธรรม
		๔.๔๕	๔.๓๑	๔.๑๘	๔.๐๗
นักธรรมตรี	๔.๔๕	-	๐.๑๔	๐.๒๗*	๐.๓๘*
นักธรรมโท	๔.๓๑	-	-	๐.๑๓	๐.๒๔*
นักธรรมเอก	๔.๑๘	-	-	-	๐.๑๑
ไม่มีวุฒินักธรรม	๔.๐๗	-	-	-	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๗ พบว่า ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี โดยภาพรวม จำแนกตามวุฒิการศึกษาปริญญาตรี (แผนกธรรม) พบว่า

พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาปริญญาตรี (แผนกธรรม) นักธรรมตรี มีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี ด้านภาพรวม มากกว่าพระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาปริญญาตรี (แผนกธรรม) นักธรรมเอก และพระสงฆ์ที่ไม่มีวุฒิการศึกษาปริญญาตรี (แผนกธรรม) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาปริญญาตรี (แผนกธรรม) นักธรรมโท มีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี ด้านภาพรวม มากกว่าพระสงฆ์ที่ไม่มีวุฒิการศึกษาปริญญาตรี (แผนกธรรม) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๑๘ การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี ด้านสถานที่

(n = ๒๓๒)

ปรียัติธรรม (แผนกธรรม)	$\bar{X}$	นักธรรมตรี	นักธรรมโท	นักธรรมเอก	ไม่มีวุฒินักธรรม
		๔.๕๒	๔.๓๓	๔.๒๙	๔.๑๕
นักธรรมตรี	๔.๕๒	-	๐.๑๙	๐.๒๔*	๐.๓๗*
นักธรรมโท	๔.๓๓	-	-	๐.๐๕	๐.๑๘
นักธรรมเอก	๔.๒๙	-	-	-	๐.๑๔
ไม่มีวุฒินักธรรม	๔.๑๕	-	-	-	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๘ พบว่า ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี ด้านสถานที่ จำแนกตามวุฒิการศึกษาปรียัติธรรม (แผนกธรรม) พบว่า

พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาปรียัติธรรม (แผนกธรรม) นักธรรมตรี มีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี ด้านสถานที่ มากกว่าพระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาปรียัติธรรม (แผนกธรรม) นักธรรมเอก และพระสงฆ์ที่ไม่มีวุฒิการศึกษาปรียัติธรรม (แผนกธรรม) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๑๙ การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี ด้านวิทยากร

(n = ๒๓๒)

ปรียัติธรรม (แผนกธรรม)	$\bar{X}$	นักธรรมตรี	นักธรรมโท	นักธรรมเอก	ไม่มีวุฒินักธรรม
		๔.๓๘	๔.๒๒	๔.๐๘	๓.๙๗
นักธรรมตรี	๔.๓๘	-	๐.๑๖	๐.๓๐*	๐.๔๑*
นักธรรมโท	๔.๒๒	-	-	๐.๑๔	๐.๒๕
นักธรรมเอก	๔.๐๘	-	-	-	๐.๑๐
ไม่มีวุฒินักธรรม	๓.๙๗	-	-	-	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๙ พบว่า ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี ด้านวิทยากร จำแนกตามวุฒิการศึกษาปริยัติธรรม (แผนกธรรม) พบว่า

พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาปริยัติธรรม (แผนกธรรม) นักธรรมตรี มีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี ด้านวิทยากร มากกว่าพระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาปริยัติธรรม (แผนกธรรม) นักธรรมเอก และพระสงฆ์ที่ไม่มีวุฒิการศึกษาปริยัติธรรม (แผนกธรรม) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๒๐ การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี ด้านการบริหารจัดการ

(n = ๒๓๒)

ปริยัติธรรม (แผนกธรรม)	$\bar{X}$	นักธรรมตรี	นักธรรมโท	นักธรรมเอก	ไม่มีวุฒินักธรรม
		๔.๔๖	๔.๓๙	๔.๑๘	๔.๐๙
นักธรรมตรี	๔.๔๖	-	๐.๐๗	๐.๒๘*	๐.๓๗*
นักธรรมโท	๔.๓๙	-	-	๐.๒๑*	๐.๓๐*
นักธรรมเอก	๔.๑๘	-	-	-	๐.๐๙
ไม่มีวุฒินักธรรม	๔.๐๙	-	-	-	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๐ พบว่า ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี ด้านการบริหารจัดการ จำแนกตามวุฒิการศึกษาปริยัติธรรม (แผนกธรรม) พบว่า

พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาปริยัติธรรม (แผนกธรรม) นักธรรมตรี มีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี ด้านการบริหารจัดการ มากกว่าพระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาปริยัติธรรม (แผนกธรรม) นักธรรมเอก และพระสงฆ์ที่ไม่มีวุฒิการศึกษาปริยัติธรรม (แผนกธรรม) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาปริยัติธรรม (แผนกธรรม) นักธรรมโท มีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี ด้านการบริหารจัดการ มากกว่าพระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาปริยัติธรรม (แผนกธรรม) นักธรรมเอก และพระสงฆ์ที่ไม่มีวุฒิการศึกษาปริยัติธรรม (แผนกธรรม) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

สมมติฐานที่ ๖ พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาปริญญาตรี (แผนกบาลี) ที่ต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๒๑ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี จำแนกตามวุฒิการศึกษาปริญญาตรี (แผนกบาลี)

(n = ๒๓๒)

การส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรม	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ด้านสถานที่	ระหว่างกลุ่ม	๐.๗๖๕	๓	๐.๒๕๕	๐.๙๓๐	๐.๔๒๗
	ภายในกลุ่ม	๖๒.๔๗๕	๒๒๘	๐.๒๗๔		
	รวม	๖๓.๒๔๐	๒๓๑			
ด้านวิทยากร	ระหว่างกลุ่ม	๑.๓๐๘	๓	๐.๔๓๖	๑.๑๙๕	๐.๓๑๓
	ภายในกลุ่ม	๘๓.๒๐๙	๒๒๘	๐.๓๖๕		
	รวม	๘๔.๕๑๗	๒๓๑			
ด้านการบริหารจัดการ	ระหว่างกลุ่ม	๑.๒๔๖	๓	๐.๔๑๕	๑.๒๗๔	๐.๒๘๔
	ภายในกลุ่ม	๗๔.๓๒๗	๒๒๘	๐.๓๒๖		
	รวม	๗๕.๕๗๒	๒๓๑			
ภาพรวม	ระหว่างกลุ่ม	๑.๐๐๔	๓	๐.๓๓๕	๑.๒๘๖	๐.๒๘๐
	ภายในกลุ่ม	๕๙.๓๒๘	๒๒๘	๐.๒๖๐		
	รวม	๖๐.๓๓๒	๒๓๑			

จากตารางที่ ๔.๒๑ ผลการทดสอบด้วยค่าสถิติ F - test ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ที่ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๕ พบว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาปริญญาตรี (แผนกบาลี) ที่ต่างกัน มีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี ของพระสงฆ์โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

ตารางที่ ๔.๒๒ สรุปผลการทดสอบสมมติฐานความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี โดยจำแนก ตามสถานภาพส่วนบุคคล ตามสมมติฐานที่ ๑-๖

แสดงสรุปผลการทดสอบสมมติฐาน				(n=๒๓๒)	
สมมติฐาน	ตัวแปรต้น	F-test	Sig.	ผลการศึกษา	
				ยอมรับ	ปฏิเสธ
๑.	สถานภาพ	๑.๓๙๔	๐.๒๓๗	-	✓
๒.	อายุ	๒.๐๒๑	๐.๐๙๒	-	✓
๓.	พรรษา	๕.๔๖๖*	๐.๐๐๐	✓	
๔.	วุฒิการศึกษา (แผนกสามัญ)	๓.๘๔๘*	๐.๐๑๐	✓	
๕.	วุฒิการศึกษา (แผนกธรรม)	๕.๐๖๒*	๐.๐๐๒	✓	
๖.	วุฒิการศึกษา (แผนกบาลี)	๑.๒๘๖	๐.๒๘๐	-	✓

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๒ สรุปผลการทดสอบสมมติฐานได้ ดังนี้

พระสงฆ์ที่มีสถานภาพ ที่ต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

พระสงฆ์ที่มีอายุ ที่ต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

พระสงฆ์ที่มีพรรษา ที่ต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี โดยภาพรวม แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษา (แผนกสามัญ) ที่ต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี โดยภาพรวม แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษา (แผนกธรรม) ที่ต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี โดยภาพรวม แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษา (แผนกบาลี) ที่ต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

พระสงฆ์ที่มีพรรษา วุฒิการศึกษา (แผนกสามัญ) และ วุฒิการศึกษาปริยัติธรรม (แผนกธรรม) ต่างกัน มีความคิดเห็น แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงยอมรับสมมติฐานการวิจัยสถานภาพ ส่วนพระสงฆ์ที่มีสถานภาพ อายุ วุฒิการศึกษาปริยัติธรรม (แผนกบาลี) ต่างกัน มีความคิดเห็น ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย

๔.๔ ปัญหาและข้อเสนอแนะในการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี

ตารางที่ ๔.๒๓ ปัญหาและข้อเสนอแนะในการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี
ด้านสถานที่

ปัญหา	ข้อเสนอแนะ	ความถี่
สำนักปฏิบัติธรรมมีสถานที่ไม่เพียงพอต่อจำนวนผู้เข้าร่วมปฏิบัติธรรม บางสำนักปฏิบัติธรรมมีที่พักไม่เพียงพอต่อจำนวนผู้เข้าร่วมปฏิบัติธรรม และมีสถานที่สำหรับเดินจงกรมไม่เพียงพอต่อจำนวนผู้เข้าร่วมปฏิบัติธรรม	เพิ่มจำนวนสำนักปฏิบัติธรรมให้มากกว่าเดิม คัดสรรวัดที่มีความพร้อมด้านสถานที่ และสามารถรองรับจำนวนผู้ปฏิบัติธรรมได้ครั้งละมาก ๆ เพิ่มสถานที่เดินจงกรมให้มากกว่าเดิม	๓ รูป

ตารางที่ ๔.๒๔ ปัญหาและข้อเสนอแนะในการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี
ด้านวิทยากร

ปัญหา	ข้อเสนอแนะ	ความถี่
มีพระวิปัสสนาไม่เพียงพอ ขาดพระอาจารย์ผู้นำสอบความ เปลี่ยนแปลงของอารมณ์ เจ้าสำนักปฏิบัติ ธรรมบางคนไม่ค่อยเอาใจใส่เท่าที่ควร และขาดการสนับสนุนทั้งจากคณะสงฆ์ และส่วนราชการ	เพิ่มพระวิปัสสนาให้เพียงพอ มีการเชิญวิทยากรมาจากสถานที่อื่นมา ช่วยในการสอนกรรมฐาน ขอความ ร่วมมือทั้งจากทางคณะสงฆ์ เจ้าสำนัก ปฏิบัติ และหน่วยงานราชการในการ ช่วยกันสนับสนุนสำนักปฏิบัติธรรมให้ มีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น จัดตั้ง กองทุนหรือมูลนิธิเป็นต้น	๒ รูป

ตารางที่ ๔.๒๕ ปัญหาและข้อเสนอแนะการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี
ด้านการบริหารจัดการ

ปัญหา	ข้อเสนอแนะ	ความถี่
สำนักปฏิบัติธรรมบางแห่งไม่ค่อย ปฏิบัติตามกฎระเบียบที่ประกาศไว้และไม่ สามารถกำหนดใช้บังคับ บางที่ขาดสื่อการ สอนที่ทันสมัย และเข้าใจง่าย ไม่มีการ ติดต่อประสานงานกับชุมชน	ควรพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรม ให้สัปปายะทุกด้านวางกฎระเบียบและ บังคับใช้ให้มีประสิทธิภาพมากกว่าเดิม ควรนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ในการ เผยแผ่พระพุทธศาสนามีการติดต่อ ประชาสัมพันธ์กับชุมชนให้มากกว่า เดิม	๓ รูป

๔.๕ ผลการสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การสัมภาษณ์นี้มีจุดมุ่งหมายในการศึกษารวบรวมข้อมูลประกอบการวิเคราะห์ การส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี ใน ๓ ด้าน คือ ด้านสถานที่ ด้านวิทยากร และด้านการบริหารจัดการ ซึ่งสรุปบทสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน ๘ รูป ดังต่อไปนี้

๔.๕.๑ ด้านสถานที่

สถานที่ เป็นสิ่งที่สำคัญในการปฏิบัติธรรม เพราะถ้าสถานที่มีความพร้อมทั้งทางด้าน เสนาสนะดี ด้านห้องน้ำ โรงอาหาร สถานที่พัก ถ้ามีความพร้อมการปฏิบัติธรรมย่อมดำเนินไป ด้วยดี^{๑๑๗}

คงต้องมีความสะอาด สะดวกสบายซึ่งไม่จำเป็นต้องเป็นป่าเป็นเขาเท่านั้นในที่เจริญแล้ว ก็สามารถปฏิบัติธรรมได้^{๑๑๘} สถานที่ปฏิบัติธรรมต้องมีความร่มรื่นมีความสะอาดและสถานที่ต้องพร้อมต่อการจัดปฏิบัติธรรม^{๑๑๙} ต้องเป็นสถานที่ร่มรื่น สงบเงียบ สะอาด สว่างพอสมควรให้เกิดศรัทธา เลื่อมใสต่อการปฏิบัติจิตให้สงบทั้งกาย วาจา ใจอย่างยิ่ง^{๑๒๐} ไม่มีเสียงอึกกระทึกคึกโครมมีความเป็น สัตว์สวน ควรแบ่งเป็นโซนหรือทำห้องเพื่อลดเสียงที่ดังเกินไป^{๑๒๑} ทำความสะอาดสถานที่ปฏิบัติธรรมจะเป็นในศาลาหรือบริเวณรอบใต้ต้นไม้ที่ร่มรื่น^{๑๒๒} ต้องมีความพร้อมให้ปลูกต้นไม้จัดสวนหย่อมเพื่อให้มีความสวยงามและให้มีความเป็นกันเองทำให้ผู้ปฏิบัติมีความปลอดภัย ไม่มีความกังวลในเรื่อง ทรัพย์สินสูญหาย^{๑๒๓}

๔.๕.๒ ด้านวิทยากร

การปฏิบัติธรรมแต่ละสำนักต้องมีอาจารย์ผู้ปฏิบัติธรรมเป็นสิ่งสำคัญ มีอาจารย์ผู้ให้ ธรรมฐานดี มีผู้ปฏิบัติธรรมที่เข้ามาร่วมปฏิบัติธรรม มีผู้สนับสนุนการปฏิบัติธรรมอย่างยิ่งแล้ว การปฏิบัติธรรมย่อมสำเร็จด้วยดี^{๑๒๔} วิทยากรมีระยะเวลาในการอบรมปฏิบัติธรรมมีน้อยเกินไปทำให้

^{๑๑๗} สัมภาษณ์ พระธรรมปิฎก, (ชาลิต อภิวิฑฺฒโน), เจ้าอาวาสวัดพระพุทธบาทวราวิหาร, เจ้าคณะจังหวัด สระบุรี, ๔ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๑๑๘} สัมภาษณ์ พระวิสิฐคุณาภรณ์, (อาทิตย สิริวิฑฺฒโน), เจ้าอาวาสวัดมงคลชัยพัฒนา, รองเจ้าคณะ จังหวัดสระบุรี, ๔ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๑๑๙} สัมภาษณ์ ครูโสภณประชากิจ, (บุญญิต อกาลิโก) เจ้าอาวาสวัดกลุ่มหัก, รองเจ้าคณะอำเภอนอง แด, ๔ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๑๒๐} สัมภาษณ์ พระครูประโชติสรกิตติ์, (ปริดา ชุตินโม), เจ้าอาวาสวัดกลุ่มหัก, รองเจ้าคณะอำเภอนอง แด, ๔ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๑๒๑} สัมภาษณ์ พระครูปัญญาภิตติคุณ, เจ้าอาวาสวัดหนองโรง, เจ้าคณะตำบลกลุ่มหัก, ๕ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๑๒๒} สัมภาษณ์ พระปลัดบุญรวบ ธมมปญโญ, เจ้าอาวาสวัดชัยเฉลิมมิตร, เจ้าคณะตำบล คชสิทธิ์, ๔ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๑๒๓} สัมภาษณ์ พระครูโสภณสุทธาจารย์, (เกียง สุทฺธมโน), เจ้าอาวาสวัดห้วยทราย, เจ้าคณะตำบลห้วย ขม้น, ๔ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๑๒๔} สัมภาษณ์ พระธรรมปิฎก, (ชาลิต อภิวิฑฺฒโน), เจ้าอาวาสวัดพระพุทธบาทวราวิหาร, เจ้าคณะ จังหวัดสระบุรี, ๔ มกราคม ๒๕๖๒.

การปฏิบัติธรรมไม่ต่อเนื่องและส่วนใหญ่ผู้ปฏิบัติธรรมไม่ต้องการปฏิบัติเคร่งครัดเกินไป จึงควรมีกิจกรรมอื่นมาช่วยเสริมในการปฏิบัติธรรม เพื่อให้เยาวชนมีความรู้สึกผ่อนคลายไม่เครียด^{๑๒๕} ต้องรู้จริงจากการปฏิบัติจริง อย่างนำวิทยากรที่มาจากทฤษฎีมามากนัก^{๑๒๖} ต้องเป็นผู้มีความรู้ความสามารถที่จะให้ความรู้ความเข้าใจแก้ไขแก้อารมณ์ของผู้มาปฏิบัติธรรมได้^{๑๒๗} ต้องเป็นผู้นำการปฏิบัติกาย วาจา จิต ให้เป็นประโยชน์ในการปฏิบัติธรรมอันเป็นการให้บรรลุจุดประสงค์อันสูงสุดแก่ผู้ปฏิบัติอย่างแท้จริง^{๑๒๘} ยังไม่มีความเข้าใจในเรื่องการปฏิบัติธรรม ควรแบ่งงานตามความสามารถของแต่ละบุคคลและควรส่งบุคคลที่มีความสนใจการปฏิบัติไปเข้ารับการอบรมตามสำนักที่มีชื่อเสียงเพื่อดูงานของสถานที่นั้น^{๑๒๙} จัดหาวิทยากรที่มีความรู้ด้านการปฏิบัติกัมมัฐานมาเป็นวิทยากรประจำสำนัก^{๑๓๐} วิทยากรต้องมีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับ^{๑๓๑}

๔.๕.๓ ด้านการบริหารจัดการ

มีหลักการบริหารจัดการธรรมในการปฏิบัติ ถ้ามีอาจารย์ มีสถานที่ มีอาหารแล้วต้องมีหลักธรรมในการปฏิบัติเพื่อทราบแนวทางในการปฏิบัติที่ถูกหลัก^{๑๓๒} การปฏิบัติธรรมสามารถขัดเกลาพฤติกรรมหยาบได้ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ซึ่งแนวทางแก้ไขจะต้องมีการปฏิบัติให้ต่อเนื่อง โดยนโยบายกระทรวงศึกษาธิการและผู้บริหารสถานศึกษาควรจัดการศึกษาตามแนวทางของไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา และส่งเสริมให้มีการปฏิบัติธรรมให้กับเยาวชนต่อไป^{๑๓๓} ต้องมองการสมัครใจของผู้ปฏิบัติเป็นสำคัญแล้วการบริหารก็จะดำเนินไปได้ไม่ยากนัก^{๑๓๔} การจัดการสำนักปฏิบัติธรรมต้องจัดทำ

^{๑๒๕} สัมภาษณ์ พระราชธีรภรณ์, (ประดิษฐ์ จิตเมโธ) , เจ้าอาวาสวัดพระพุทธฉาย, รองเจ้าคณะจังหวัดสระบุรี, ๔ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๑๒๖} สัมภาษณ์ พระวิสิฐคุณาภรณ์, (อาทิตย สิริวฑฒโน) เจ้าอาวาสวัดมงคลชัยพัฒนา, รองเจ้าคณะจังหวัดสระบุรี, ๔ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๑๒๗} สัมภาษณ์ ครูโสภณประชากิจ, (บุญญิต อกาลิโก) เจ้าอาวาสวัดกลุ่มหัก, รองเจ้าคณะอำเภอนองแคว, ๔ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๑๒๘} สัมภาษณ์ พระครูประโชติสรกิตต์, (ปรีดา ชุตินโม), เจ้าอาวาสวัดกลุ่มหัก, รองเจ้าคณะอำเภอนองแคว, ๔ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๑๒๙} สัมภาษณ์ พระครูปัญญาภิตติคุณ, เจ้าอาวาสวัดหนองโรง, เจ้าคณะตำบลกลุ่มหัก, ๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๒.

^{๑๓๐} สัมภาษณ์ พระปลัดบุญรวบ ธมมปัญโญ, เจ้าอาวาสวัดชัยเฉลิมมิตร, เจ้าคณะตำบลคชสิทธิ์, ๔ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๑๓๑} สัมภาษณ์ พระครูโสภณสุทธาจารย์, (เกียง สุทธิมน) , เจ้าอาวาสวัดห้วยทราย, เจ้าคณะตำบลห้วยขมิ้น, ๔ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๑๓๒} สัมภาษณ์ พระธรรมปิฎก, (ชวลิต อภิวิฑฒโน), เจ้าอาวาสวัดพระพุทธบาทวรวิหาร, เจ้าคณะจังหวัดสระบุรี, ๔ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๑๓๓} สัมภาษณ์ พระราชธีรภรณ์, (ประดิษฐ์ จิตเมโธ) , เจ้าอาวาสวัดพระพุทธฉาย, รองเจ้าคณะจังหวัดสระบุรี, ๔ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๑๓๔} สัมภาษณ์ พระวิสิฐคุณาภรณ์, (อาทิตย สิริวฑฒโน) เจ้าอาวาสวัดมงคลชัยพัฒนา, รองเจ้าคณะจังหวัดสระบุรี, ๔ มกราคม ๒๕๖๒.

แบบแผนวางโครงสร้างของสำนักปฏิบัติธรรมและวางตำแหน่งบุคคลากรประจำสำนักปฏิบัติ^{๑๓๕} ต้องจัดให้เป็นระบบเพื่อสร้างศรัทธาแก่ผู้มาปฏิบัติธรรมเพื่อให้ผู้มาปฏิบัติธรรมเกิดความสงบในจิต^{๑๓๖} ยังไม่มีการจัดการสำนักให้เป็นระบบปล่อยให้ป็นอิสระตัวใครตัวมัน ต้องจัดให้เป็นระบบเวลาและแบ่งงานตามความสามารถของแต่ละบุคคล^{๑๓๗} จัดระบบเวลาการปฏิบัติต่างๆตามเวลาที่ได้อั้ไว้^{๑๓๘} จัดให้เป็นระบบวางโครงสร้างการบริหาร^{๑๓๙}

สรุปผลการสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรีทั้ง ๓ ด้าน ได้แก่ ด้านสถานที่ ด้านวิทยากร ด้านการบริหารจัดการ ทั้ง ๘ รูป ได้มีความคิดเห็นที่ใกล้เคียงและสอดคล้องกันเกี่ยวกับเรื่อง “การส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี” ทั้ง ๓ ด้าน

สถานที่ เป็นสิ่งสำคัญในการปฏิบัติธรรม ต้องมีความพร้อมทั้งทางด้านเสนาสนะดี ด้านห้องน้ำ โรงอาหาร สถานที่พักมีความร่มรื่น สงบเงียบ ต้องมีความสะอาด สะดวกสบายซึ่งไม่จำเป็นต้องเป็นป่าเป็นเขาเท่านั้นในที่เจริญแล้วก็สามารถปฏิบัติธรรมได้

ด้านวิทยากรต้องมีอาจารย์ผู้ให้กรรมฐานดี มีผู้ปฏิบัติธรรมที่เข้าร่วมปฏิบัติธรรม มีผู้สนับสนุนการปฏิบัติธรรมอย่างดี มีระยะเวลาในการอบรมปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่องถ้าเวลานั้นน้อยเกินไปทำให้การปฏิบัติธรรมไม่ต่อเนื่องและส่วนใหญ่ผู้ปฏิบัติธรรมไม่ต้องการปฏิบัติเคร่งครัดเกินไป จึงควรมีกิจกรรมอื่นมาช่วยเสริมในการปฏิบัติธรรม เพื่อให้เยาวชนมีความรู้สึกผ่อนคลายไม่เครียด ย่อมทำให้การปฏิบัติธรรมย่อมสำเร็จด้วยดี

ด้านการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมต้องจัดทำแบบแผนวางโครงสร้างของสำนักปฏิบัติธรรมและวางตำแหน่งบุคคลากรประจำสำนักปฏิบัติธรรมเพื่อความสะดวกรวดเร็ว ไม่ทำให้ผู้ปฏิบัติมีความเครียดช่วยให้ผู้มาปฏิบัติมีความสบายใจ

^{๑๓๕} สัมภาษณ์ ครูโสภณประชากิจ, (บุญญิตี อกาลิโก), เจ้าอาวาสวัดกลุ่มหัก, รองเจ้าคณะอำเภอนองแค, ๔ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๑๓๖} สัมภาษณ์ พระครูประโชติสรกิตติ์, (ปรีดา ชุตินโม), เจ้าอาวาสวัดกลุ่มหัก, รองเจ้าคณะอำเภอนองแค, ๔ มกราคม ๒๕๖๒.

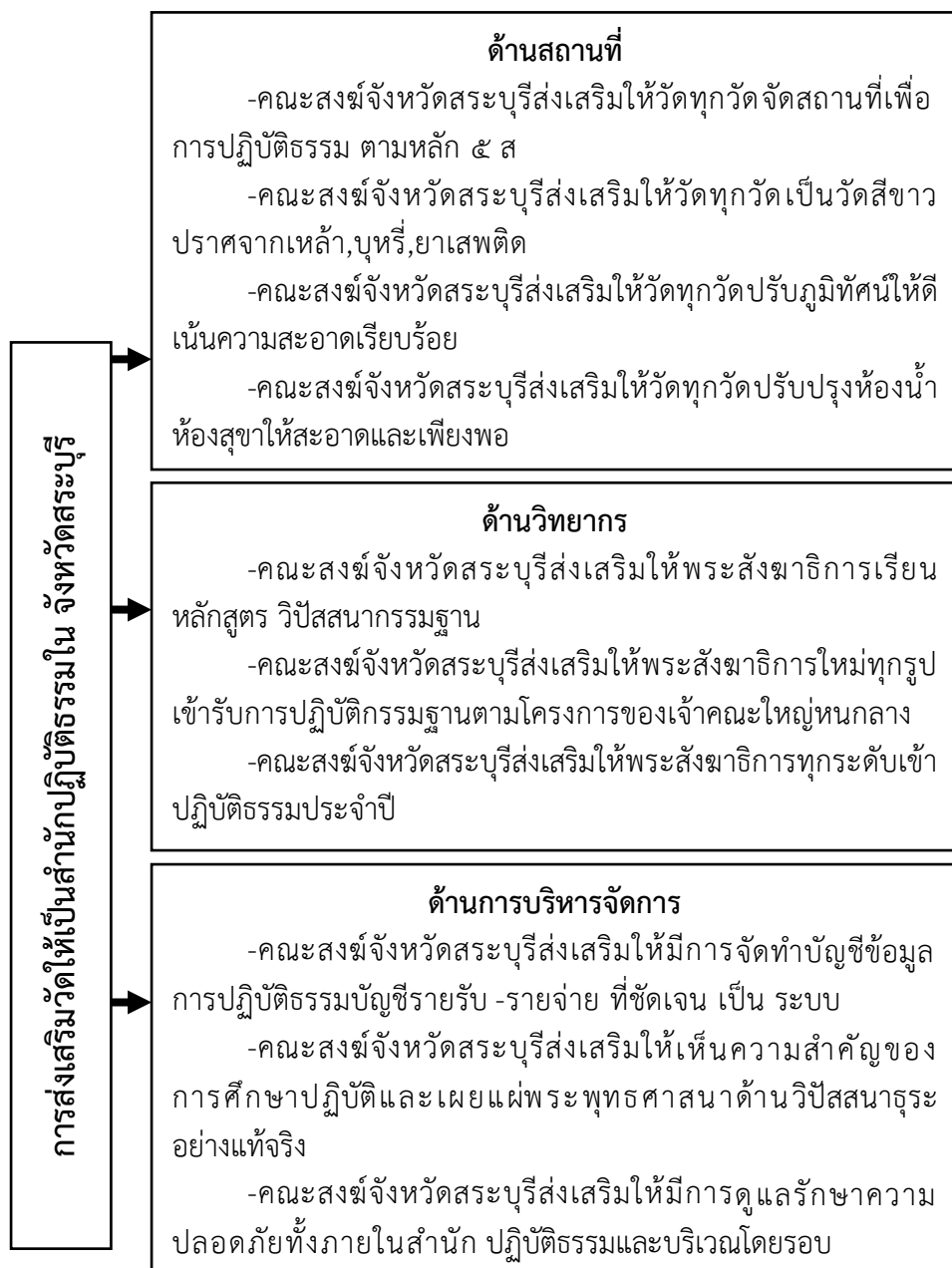
^{๑๓๗} สัมภาษณ์ พระครูปัญญาภิตติคุณ, เจ้าอาวาสวัดหนองโรง, เจ้าคณะตำบลกลุ่มหัก, ๕ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๑๓๘} สัมภาษณ์พระปลัดบุญรวบ ธมมปณโญ, เจ้าอาวาสวัดชัยเฉลิมมิตร, เจ้าคณะตำบลคชสิทธิ์, ๔ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๑๓๙} สัมภาษณ์ พระครูโสภณสุทธาจารย์, (เกียง สุทธิมน), เจ้าอาวาสวัดห้วยทราย, เจ้าคณะตำบลห้วยขมิ้น, ๔ มกราคม ๒๕๖๒.

๔.๖ องค์ความรู้จากการวิจัย

จากการวิจัยเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี ผู้วิจัยสรุปองค์ความรู้ ดังแสดงในแผนภาพที่ ๔.๑

แผนภาพที่ ๔.๑ องค์ความรู้จากการวิจัย

ที่มา : จากการสังเคราะห์ของผู้วิจัย พระครูภาวนาคุณาภรณ์ กิตติธโร

จากแผนภาพที่ ๔.๑ ได้แสดงการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี ทั้ง ๓ ด้าน ได้แก่

๑) ด้านสถานที่

-คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีส่งเสริมให้วัดทุกวัดจัดสถานที่เพื่อรองรับการปฏิบัติธรรม เป็นการใช้สถานที่วัดให้ครบถ้วนในด้านการปฏิบัติ ศีล สมาธิ ปัญญาให้พุทธศาสนิกชนได้ใช้วัดในการแสวงหาความรู้ความเข้าใจในชีวิตเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของตนเองได้

-คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีส่งเสริมให้วัดทุกวัดเป็นวัดสีขาวปราศจากเหล้า, บุหรี่, ยาเสพติด เพราะยาเสพติดเป็นปัญหาของสังคมที่ทำให้เกิดความวุ่นวายและเป็นปัญหาที่แก้ไขได้ยากฉะนั้นวัดจึงต้องเป็นที่สร้างศีลธรรมให้พุทธศาสนิกชนให้ตั้งอยู่ในศีล ๕

-คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีส่งเสริมให้วัดทุกวัดปรับภูมิทัศน์ให้ตีเน้นความสะอาดเรียบร้อย สวยงาม สะดุดตา ทำให้ผู้ที่มาทำบุญที่วัดมีความสบายใจมีความสุขเกิดขึ้นในจิตใจ

-คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีส่งเสริมให้วัดทุกวัดปรับปรุงห้องน้ำห้องสุขาให้สะอาดและเพียงพอ

๒) ด้านวิทยากร

-คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีส่งเสริมให้พระสังฆาธิการเรียนหลักสูตรวิปัสสนากรรมฐานเพื่อให้พระสังฆาธิการมีความรู้ในเรื่องกรรมฐานที่จะนำไปอบรมสั่งสอนพระในวัดและอุบาสก อุบาสิกา พุทธศาสนิกชนทั้งปวงได้นำไปใช้อย่างถูกต้อง

-คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีส่งเสริมให้พระสังฆาธิการใหม่ทุกรูปเข้ารับการปฏิบัติกรรมฐานตามโครงการของเจ้าคณะใหญ่หนกลาง พระสังฆาธิการเป็นผู้นำทางความดีจึงต้องมีความรู้ในเรื่องคันธธุระและวิปัสสนาธุระ เพื่อคัดสรรและพัฒนาไปเป็นพระวิปัสสนาต่อไป

-คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีส่งเสริมให้พระสังฆาธิการทุกระดับเข้าปฏิบัติธรรมประจำปี เพื่อเป็นการอบรมตนเองให้มีความสงบและเป็นการเพิ่มความดีให้กับตนเองทั้งเป็นการเสริมงานให้พระวิปัสสนาจารย์ได้ปฏิบัติงาน

๓) ด้านการบริหารจัดการ

-คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีส่งเสริมให้มีการจัดทำบัญชีข้อมูลการปฏิบัติธรรมบัญชีรายรับ - รายจ่าย ที่ชัดเจน เป็น ระบบ เพื่อความโปร่งใสตรวจสอบได้

-คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีส่งเสริมให้เห็นความสำคัญของการศึกษาปฏิบัติและเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้าน วิปัสสนาธุระอย่างแท้จริงเพื่อให้พระพุทธศาสนามีความมั่นคงถาวรตลอดไป

-คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีส่งเสริมให้มีการดูแลรักษาความปลอดภัยทั้งภายในสำนักปฏิบัติธรรมและบริเวณโดยรอบเพื่อให้ผู้มาปฏิบัติธรรมไม่มีความกังวลในเรื่องความปลอดภัยในทรัพย์สินตัดปิลิโพธิ์กังวลออกไปแล้ว การปฏิบัติธรรมก็就会有ความก้าวหน้าด้วย

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี” มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อศึกษาระดับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี เพื่อศึกษาการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี และเพื่อศึกษาการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี โดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ พระสงฆ์ในจังหวัดสระบุรี จำนวน ๒๓๒ รูป กลุ่มตัวอย่างได้มาจากการคำนวณโดยใช้สูตรของ (ทาโร่ ยามาเน่) ซึ่งสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ สถานภาพ อายุ อายุพรรษา วุฒิการศึกษาปริยัติธรรม (แผนกสามัญศึกษา) วุฒิการศึกษาปริยัติธรรม (แผนกธรรม) วุฒิการศึกษาปริยัติธรรม (แผนกบาลี) ดำเนินการวิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method Research) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง โดยมีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ .๘๙๖ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล สถิติเชิงปริมาณ ได้แก่ ค่าความถี่และร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และสถิติเชิงอนุมาน คือ การทดสอบค่าเอฟ (F-test) สถิติการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way Analysis of Variance : ANOVA) และทำการทดสอบความแตกต่างรายคู่โดยวิธีการผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD.) ผลการวิจัยสรุปอภิปรายผลและมีข้อเสนอแนะได้ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีสถานภาพเป็นผู้ปฏิบัติธรรม มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๖๗.๒๐ มีอายุ ๓๑ – ๔๐ ปี มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๓๐ มีอายุพรรษา ๑ – ๕ พรรษา มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๓๖.๖๐ มีวุฒิการศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาตรี มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๗๒.๐๐ มีวุฒิการศึกษานักธรรมชั้นเอก มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๔๗.๐๐ ไม่มีวุฒิเปรียญธรรม มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๙๕.๗

๕.๑.๒ ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี

ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ๔.๒๕ เมื่อพิจารณาเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยเป็นรายด้านแล้วพบว่า ด้านสถานที่ มากที่สุด รองลงมาด้านการบริหารจัดการ และด้านวิทยากรตามลำดับ

ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมใน จังหวัดสระบุรี ด้านสถานที่ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยมีค่าเฉลี่ย ๔.๓๓

ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี ด้านการบริหารจัดการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกข้อ มีค่าเฉลี่ย ๔.๒๖

ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี ด้านวิทยากร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ๔.๑๕

๕.๑.๓ ผลการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล

สถานภาพที่ต่างกัน มีผลต่อความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี โดยภาพรวม ของพระสงฆ์ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งปฏิเสธข้อสมมติฐานที่ได้ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านแล้ว พบว่า ไม่แตกต่างกันทุกด้าน ซึ่งเป็นไปตามข้อสมมติฐานที่ได้ตั้งไว้

อายุที่ต่างกัน มีผลต่อความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี โดยภาพรวม ของพระสงฆ์ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านแล้ว พบว่า ไม่แตกต่างกันทุกด้าน ซึ่งเป็นไปตามข้อสมมติฐานที่ได้ตั้งไว้

พรรษาที่ต่างกัน มีผลต่อความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี โดยภาพรวม ของพระสงฆ์แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งเป็นไปตามข้อสมมติฐานที่ได้ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านแล้ว พบว่า แตกต่างกันทุกด้าน ซึ่งเป็นไปตามข้อสมมติฐานที่ได้ตั้งไว้

วุฒิการศึกษาปริญญาตรี (แผนกสามัญศึกษา) ที่ต่างกัน มีผลต่อความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี โดยภาพรวม ของพระสงฆ์ แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งเป็นไปตามข้อสมมติฐานที่ได้ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านแล้ว พบว่า ด้านภาพรวม และด้านการบริหารจัดการ แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งเป็นไปตามข้อสมมติฐานที่ได้ตั้งไว้

วุฒิการศึกษาปริญญาตรี (แผนกนักธรรม) ที่ต่างกัน มีผลต่อความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี โดยภาพรวม ของพระสงฆ์แตกต่างกัน อย่างมี

นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งเป็นไปตามข้อสมมติฐานที่ได้ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านแล้วพบว่า แตกต่างกันทุกด้าน ซึ่งเป็นไปตามข้อสมมติฐานที่ได้ตั้งไว้

วุฒิการศึกษาปริยัติธรรม (แผนกบาลี) ที่ต่างกัน มีผลต่อความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี โดยภาพรวม ของพระสงฆ์ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งปฏิเสธข้อสมมติฐานที่ได้ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านแล้วพบว่า ไม่แตกต่างกันทุกด้าน ซึ่งเป็นไปตามข้อสมมติฐานที่ได้ตั้งไว้

๕.๑.๔ ปัญหาและข้อเสนอแนะในการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี

ด้านสถานที่นั้น บางสำนักปฏิบัติธรรมมีสถานที่ไม่เพียงพอต่อจำนวนผู้เข้าร่วมปฏิบัติธรรม เช่น สถานที่พัก สถานที่สำหรับเดินจงกรม เป็นต้น ข้อเสนอแนะด้านสถานที่ คือ ควรเพิ่มจำนวนสำนักปฏิบัติธรรมให้มากกว่าเดิม ด้วยการคัดสรรวัดที่มีความพร้อมด้านสถานที่และสามารถรองรับจำนวนผู้ปฏิบัติธรรมได้ครั้งละมาก ๆ รวมถึงเพิ่มสถานที่เดินจงกรมให้มากกว่าเดิม

ด้านวิทยากร พระวิปัสสนาจารย์ มีน้อย และขาดพระอาจารย์ผู้สอบอารมณ์ ทั้งนี้เนื่องจากเจ้าสำนักปฏิบัติธรรมบางรูปไม่ค่อยเอาใจใส่เท่าที่ควร และขาดการสนับสนุนทั้งจากคณะสงฆ์และส่วนราชการ ข้อเสนอแนะด้านวิทยากร ควรเพิ่มพระวิปัสสนาจารย์ให้มากขึ้น มีการนิมนต์พระอาจารย์จากสถานที่อื่นมาช่วยในการสอนกรรมฐาน และขอความร่วมมือทั้งจากทางคณะสงฆ์ เจ้าสำนักปฏิบัติธรรม และหน่วยงานราชการในการช่วยกันสนับสนุนสำนักปฏิบัติธรรมให้มีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น

ด้านการบริหารจัดการ ขาดสื่อการสอนที่ทันสมัย และเข้าใจง่าย บางสำนักปฏิบัติธรรมกฎระเบียบบางข้อไม่สามารถบังคับใช้ได้ รวมถึงขาดการติดต่อประสานงานกับชุมชน จึงทำให้เกิดปัญหาภัยหลายสำนักปฏิบัติธรรม ข้อเสนอแนะด้านการบริหารจัดการ ควรนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พัฒนาสำนักปฏิบัติธรรม วางกฎระเบียบและบังคับใช้ให้มีประสิทธิภาพมากกว่าเดิมและมีการติดต่อประสานงานกับชุมชนในการพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรม

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งน่าจะสอดคล้องกับความเป็นจริง เมื่อพิจารณาผลการวิจัยรายด้านสามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

๕.๒.๑. ด้านสถานที่ พบว่า พระสงฆ์ มีความคิดเห็นต่อการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก อภิปรายได้ว่าคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีส่งเสริมให้วัดทุกวัดจัดสถานที่เพื่อรองรับการปฏิบัติธรรม เป็นการใช่วัดให้ครบถ้วนในด้านการปฏิบัติ ศีล สมาธิ ปัญญาให้พุทธศาสนิกชนได้ใช้วัดในการแสวงหาความรู้ความเข้าใจในชีวิตเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของตนเองได้ส่งเสริมให้วัดทุกวัดเป็นวัดสีขาวปราศจากเหล้า, บุหรี่, ยาเสพติด เพราะยาเสพติดเป็นปัญหาของสังคมที่ทำให้เกิดความวุ่นวายและเป็นปัญหาที่แก้ไขได้ยากฉะนั้นวัดจึงต้องเป็นที่สร้าง

ศีลธรรมให้พุทธศาสนิกชนให้ตั้งอยู่ในศีล ๕ ส่งเสริมให้วัดทุกวัดปรับปรุงภูมิทัศน์ให้ดีขึ้น สะอาด เรียบร้อยสวยงาม สะดุดตา ทำให้ผู้ที่มาทำบุญที่วัดมีความสบายใจมีความสุขเกิดขึ้นในจิตใจ ให้วัดทุกวัดปรับปรุงห้องน้ำห้องสุขาให้สะอาดและเพียงพอ ซึ่งสอดคล้องกับ **พระมานัส ฐานิสโร (อุ่นเรือน)**^{๑๔๐} ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ผลการวิจัย พบว่า

๑. ความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรม ประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๑ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านสถานที่ใช้ในการฝึกอบรม, ด้านรูปแบบการอบรม, ด้านเนื้อหาสาระ และด้านวิทยากรอยู่ในระดับมากทุกด้าน

๕.๒.๒ ด้านวิทยากร พบว่า พระสงฆ์ มีความคิดเห็นต่อการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี ด้านวิทยากร ภาพรวมอยู่ในระดับมาก อภิปรายได้ว่าคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี ส่งเสริมให้พระสงฆ์มีการเรียนหลักสูตรวิปัสสนากรรมฐานเพื่อให้พระสงฆ์มีความรู้ในเรื่องกรรมฐานที่จะนำไปอบรมสั่งสอนพระในวัดและอุบาสก อุบาสิกา พุทธศาสนิกชนทั่วไปได้นำไปใช้อย่างถูกต้อง ส่งเสริมให้พระสงฆ์มีการใหม่ทุกรูปเข้ารับการปฏิบัติกรรมฐานตามโครงการของเจ้าคณะใหญ่หนกลางเพื่อให้ พระสงฆ์มีการเป็นผู้นำทางความดีจึงต้องมีความรู้ในเรื่องคันถธุระและวิปัสสนาธุระ ส่งเสริมให้พระสงฆ์มีการทุกระดับเข้าปฏิบัติธรรมประจำปี เพื่อเป็นการอบรมตนเองให้มีความสงบและเป็นการเพิ่มความดีให้กับตนเอง ซึ่งน่าจะสอดคล้องกับ **พระมหาสุทธิชัย ชิดโคกสูง**^{๑๔๑} ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาารูปแบบการปฏิบัติธรรมกรรมฐานของวัด เพื่อความสงบสุขของสังคมในจังหวัดนครราชสีมา” ผลการวิจัยพบว่า การปฏิบัติธรรม กรรมฐานที่ดีนั้นต้องประกอบด้วยปัจจัยในการปฏิบัติ ๔ ประการคือ บุคคลสัปปายะ การปฏิบัติธรรม แต่ละสำนักต้องมีอาจารย์ผู้ปฏิบัติธรรมเป็นสิ่งสำคัญ เมื่อมีอาจารย์ผู้ให้กรรมฐานดี มีผู้ปฏิบัติธรรมที่ เข้ามาร่วมปฏิบัติธรรม มีผู้สนับสนุนการปฏิบัติธรรมอย่างดียิ่งแล้ว การปฏิบัติธรรมย่อมสำเร็จด้วยดี อาวาสสัปปายะ สถานที่ เป็นสิ่งที่สำคัญในการปฏิบัติธรรม เพราะถ้าสถานที่มีความพร้อมทั้งทางด้าน เสนาสนะดี ด้านห้องน้ำ โรงอาหาร สถานที่พัก ถ้ามีความพร้อมการปฏิบัติธรรมย่อมดำเนินไปด้วยดี อาหารสัปปายะ อาหารเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้ปฏิบัติธรรม เมื่อผู้ปฏิบัติธรรมมีอาหารสำหรับ เสริมสร้างร่างกายที่มีคุณภาพและพอเพียงย่อมส่งผลต่อการปฏิบัติธรรมดี และสุดท้ายธรรมสัปปายะ ต้องมีหลักธรรมในการปฏิบัติ ถ้ามี

^{๑๔๐} พระมานัส ฐานิสโร (อุ่นเรือน), “การศึกษาความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

^{๑๔๑} พระมหาสุทธิชัย ชิดโคกสูง, “การพัฒนาารูปแบบการปฏิบัติธรรมกรรมฐานของวัด เพื่อความสงบสุขของสังคมในจังหวัดนครราชสีมา”, ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๒).

อาจารย์ มีสถานที่ มีอาหารแล้วต้องมีหลักธรรมในการปฏิบัติเพื่อ ทราบแนวทางในการปฏิบัติที่ถูกหลัก

๕.๒.๓ ด้านการบริหารจัดการ จากการศึกษาพบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี ภาพรวมอยู่ในระดับมาก อภิปรายได้ว่า-คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีส่งเสริมให้มีการจัดทำบัญชีข้อมูลการปฏิบัติธรรมบัญชีรายรับ - รายจ่าย ที่ชัดเจนเป็น ระบบ เพื่อความโปร่งใสตรวจสอบได้ ส่งเสริมให้เห็นความสำคัญของการศึกษาปฏิบัติและเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้าน วิปัสสนาธุระอย่างแท้จริงเพื่อให้พระพุทธานุสาสนามีความมั่นคงถาวรตลอดไป ให้มีการดูแลรักษาความปลอดภัยทั้งภายในสำนักปฏิบัติธรรมและบริเวณโดยรอบเพื่อให้ผู้มาปฏิบัติธรรมไม่มีความกังวลในเรื่องของความปลอดภัยในทรัพย์สินตัดปลีโพธิ์กิ่งงอลอกไปแล้ว การปฏิบัติธรรมก็จะมีคามก้าวหน้าด้วย ซึ่งน่าจะสอดคล้องกับ **พระณัฐพล ฐิตธมโม (ปราบพินาศ)**^{๑๔๒} ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารวัดโดยการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร ๔ ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร” จากผลการวิจัยพบว่า การบริหารงานวัดโดยการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร ๔ ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระวิรุฒ ญาณส่วโร (นรรัตน์)**^{๑๔๓} ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทพระสังฆาธิการต่อการบริหารงานคณะสงฆ์” กรณีศึกษาพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอพาน จังหวัด เชียงราย ผลการวิจัยพบว่า บทบาทพระสังฆาธิการต่อการบริหารงาน คณะสงฆ์กับการกิจทั้ง ๖ ด้าน โดยภาพรวมแล้วอยู่ในระดับมาก

๕.๓. ผลการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล

พระสงฆ์ที่มีสถานภาพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ **พระมหาขวลิต ขาตเมธี (คงแก้ว)**^{๑๔๔} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษาเฉพาะกรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดภูเก็ต” ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดภูเก็ต พบว่า พระสังฆาธิการมี

^{๑๔๒} พระณัฐพล ฐิตธมโม (ปราบพินาศ), “การบริหารวัดโดยการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร ๔ ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

^{๑๔๓} พระวิรุฒ ญาณส่วโร (นรรัตน์), “บทบาทพระสังฆาธิการต่อการบริหารงานคณะสงฆ์ กรณีศึกษาพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, ๒๕๕๒).

^{๑๔๔} พระมหาขวลิต ขาตเมธี (คงแก้ว), “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษาเฉพาะกรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดภูเก็ต”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญาและศาสนศาสตร์*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒).

บทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งมี ค่าเฉลี่ย ๓.๔๔ และเมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า พระภิกษุสามเณรมีความคิดเห็นต่อบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดภูเก็ตในด้านการปกครอง และด้านการสาธารณูปการ อยู่ในระดับมาก ส่วนด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการศาสนศึกษา ด้านการสาธารณสงเคราะห์ และด้านการศึกษาสงเคราะห์อยู่ในระดับปานกลาง การเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า พระภิกษุสามเณรในจังหวัดภูเก็ตมีความคิดเห็นแตกต่างกันตามสถานภาพ อายุ จำนวนพรรษา วุฒิ การศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนพระภิกษุสามเณรที่มีวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดภูเก็ต ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

พระสงฆ์ที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี โดยภาพไม่รวมแตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งไม่สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ **พระมหาณเตียร วรธมโม (ซ้ายเกลี้ยง)**^{๑๔๕} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดพังงา” ผลการวิจัยพบว่าผลการเปรียบเทียบระดับบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จังหวัดพังงา จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล คือ ตำแหน่งพระสังฆาธิการ อายุ จำนวนพรรษา วุฒิทางการศึกษาสามัญ วุฒิทางการศึกษาทางธรรม และวุฒิทางการศึกษาทางเปรียญธรรม พบว่า พระสังฆาธิการที่มีอายุและจำนวนพรรษาต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนพระสังฆาธิการที่มีตำแหน่ง วุฒิทางการศึกษาสามัญ วุฒิทางการศึกษาทางธรรม และวุฒิทางการศึกษาทางเปรียญธรรม ต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

พระสงฆ์ที่มีอายุพรรษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี โดยภาพรวมแตกต่างกัน จึงเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ **พระณัฐพล ฐิตธมโม (ปราบพินาศ)**^{๑๔๖} ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารวัดโดยการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร ๔ ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร” จากผลการวิจัยพบว่า การบริหารงานวัดโดยการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร ๔ ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์

^{๑๔๕} พระมหาณเตียร วรธมโม (ซ้ายเกลี้ยง), “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดพังงา”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

^{๑๔๖} พระณัฐพล ฐิตธมโม (ปราบพินาศ), “การบริหารวัดโดยการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร ๔ ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการเชิงพุทธ**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

ในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งมีค่าเฉลี่ย ๔.๒๕ และเมื่อจำแนกเป็นรายด้าน อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยตามค่าเฉลี่ย คือ ด้านวิทยากร ด้านสาธารณสงเคราะห์ ด้านสาธารณูปการ ด้านการเผยแพร่ พระพุทธศาสนา ด้านการบริหารจัดการและด้านสถานที่การเปรียบเทียบ พบว่า การบริหารงานวัดโดยการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร ๔ ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร โดยจำแนกตามคุณลักษณะส่วนบุคคลมีความคิดเห็นแตกต่างกันตามพรรษาและวุฒิการศึกษาบาลี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนพระสงฆ์ในวัดเขตธนบุรีที่มีอายุ วุฒิกการศึกษา วุฒิกการศึกษานักรธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารงานวัดตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของพระสงฆ์ในวัดเขตธนบุรีไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

พระสงฆ์ที่มีวุฒิกการศึกษาปริยัติธรรม (แผนกสามัญ) ที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี โดยภาพรวมแตกต่างกัน จึงเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ **พระวิรุต ญาณส่วโร (นรรัตน์)**^{๑๔๓} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทพระสังฆาธิการต่อการบริหารงานคณะสงฆ์ กรณีศึกษาพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย ผลการศึกษาพบว่า บทบาทพระสังฆาธิการต่อการบริหารงานคณะสงฆ์กับภารกิจทั้ง ๖ ด้าน โดยภาพรวมแล้วอยู่ในระดับมาก ผลการเปรียบเทียบ บทบาทพระสังฆาธิการต่อการบริหารงานคณะสงฆ์ตามตัวแปรอิสระ พบว่า ข้อมูลลักษณะส่วนตัวของพระสังฆาธิการ ได้แก่ ระยะเวลาอุปสมบท ระยะเวลาดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส วุฒิกการศึกษาสายสามัญ (ทางโลก) วุฒิกการศึกษาทางพระพุทธศาสนา และประสบการณ์การอบรมที่แตกต่างกันมีบทบาทพระสังฆาธิการต่อการบริหารงานคณะสงฆ์ ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ๐.๐๕

พระสงฆ์ที่มีวุฒิกการศึกษาปริยัติธรรม (แผนกธรรม) ที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี โดยภาพรวมแตกต่างกัน จึงเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ **พระครูสันติธรรมภาณี (บุญชัย สนติกโร)**^{๑๔๔} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จังหวัดราชบุรี” ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดราชบุรี จำแนกตามสภาพส่วนบุคคลโดยรวม พระสังฆาธิการที่มี ตำแหน่งและประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่ พระสังฆาธิการต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดราชบุรี แตกต่างกัน ซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้ง

^{๑๔๓} พระวิรุต ญาณส่วโร (นรรัตน์), “บทบาทพระสังฆาธิการต่อการบริหารงานคณะสงฆ์ กรณีศึกษาพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, ๒๕๕๒).

^{๑๔๔} พระครูสันติธรรมภาณี (บุญชัย สนติกโร), “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จังหวัดราชบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

ไว้ สำหรับพระสังฆาธิการที่มี อายุ พรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรม และวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม ต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดราชบุรี ไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสสมมติฐานที่ตั้งไว้

พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาปริยัติธรรม (แผนกบาลี) ที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งไม่สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ พระมหาขวลิต ขาตเมธิ (คงแก้ว)^{๑๔๔} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษาเฉพาะกรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดภูเก็ต” ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดภูเก็ตพบว่า พระสังฆาธิการมีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งมีค่าเฉลี่ย ๓.๔๔ และเมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า พระภิกษุสามเณรมีความคิดเห็นต่อบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดภูเก็ตในด้านการปกครอง และด้านการสาธารณูปการ อยู่ในระดับมาก ส่วนด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการศาสนศึกษา ด้านการสาธารณสงเคราะห์ และด้านการศึกษาสงเคราะห์อยู่ในระดับปานกลาง การเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า พระภิกษุสามเณรในจังหวัดภูเก็ตมีความคิดเห็นแตกต่างกันตามสถานภาพ อายุ จำนวนพรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนพระภิกษุสามเณรที่มีวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดภูเก็ต ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสสมมติฐานที่ตั้งไว้

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑). คณะสงฆ์และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ควรเปิดศูนย์หรือจัดตั้งหน่วยงานกลางในการประสานความร่วมมือกันระหว่างคณะสงฆ์กับสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และสำนักปฏิบัติธรรม เพื่อประสานความสัมพันธ์ที่ดี และเป็นการพัฒนาคุณภาพของสำนักปฏิบัติธรรมให้เป็นที่ยอมรับของประชาชนและหน่วยงานราชการภายนอกต่อไป

๒). คณะสงฆ์และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ควรมีการอบรมถวายความรู้แก่เจ้าสำนักปฏิบัติธรรม พระวิปัสสนาจารย์ และเจ้าหน้าที่ ในเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ

^{๑๔๔} พระมหาขวลิต ขาตเมธิ (คงแก้ว), “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษาเฉพาะกรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดภูเก็ต”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒).

สำนักปฏิบัติธรรม เพื่อพัฒนาให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมระดับคุณภาพ และเป็นมาตรฐานให้สำนักปฏิบัติธรรมอื่น ๆ ด้วย

๓). คณะสงฆ์และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ควรร่วมมือกันรณรงค์และสนับสนุนให้วัดที่มีความพร้อมจัดตั้งเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดทั่วประเทศ ให้เพิ่มมากขึ้น และคณะสงฆ์และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ควรมีการตรวจสอบและควบคุมสำนักปฏิบัติธรรมไม่ให้ทำผิดกฎระเบียบ กฎหมาย และศีลธรรม

๔). คณะสงฆ์และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ควรพิจารณาความดีความชอบให้ทั้งแก่เจ้าสำนักปฏิบัติธรรม พระวิปัสสนาจารย์ และเจ้าหน้าที่ ที่ปฏิบัติหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เป็นรูปธรรมมากกว่าเดิม และคณะสงฆ์และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ควรสนับสนุนงบประมาณในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมอย่างทั่วถึง และเพียงพอ

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๑). ควรศึกษาความคิดเห็นของประชาชนในจังหวัดอื่น ๆ ที่มีต่อการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรม และควรศึกษาเชิงคุณภาพเกี่ยวกับการส่งเสริมการบริหารจัดการวัดในการปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด

๒). ควรศึกษาความคิดเห็นของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นเจ้าสำนัก พระวิปัสสนาจารย์ เจ้าหน้าที่ และผู้ที่มาปฏิบัติธรรม ที่มีต่อการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดอื่น ๆ และควรศึกษาวิธีการและรูปแบบในการบริหารจัดการ ณ สำนักปฏิบัติธรรมที่มีมาตรฐาน

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ

กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. คู่มือการบริหารการศึกษาของคณะสงฆ์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๘.

กองแผนงานกรมการศาสนา. คู่มือวิทยากรอบรมพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐.

กองพุทธศาสนศึกษาสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. ระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พ.ศ. ๒๕๔๓. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๘.

_____คู่มือโครงการปฏิบัติธรรมเฉลิมพระเกียรติ เพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๗.

จันทราณี สงวนนาม. เอกสารประกอบการสอนบรรยายหลักสูตรผู้บริหารสถานศึกษาระดับสูง. กรุงเทพมหานคร: ม.ท.ป., ๒๕๓๖.

จำนง อติวัฒนสิทธิ์. สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘.

ชาญชัย อาจิมสมาจาร. การบริหารการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ส่งเสริม, ๒๕๔๐.

ชูศรี วงศ์รัตนะ. เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร: เทพเนรมิต, ๒๕๔๑.

ติน ปรัชญพฤทธิ. หลักการจัดการ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๙.

ถวิล เกื้อกุลวงศ์. การบริหารการศึกษาสมัยใหม่ : ทฤษฎีวิจัย และปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๐.

ทิตยา สุวรรณชฎ. สังคมวิทยา ใน วิทยาศาสตร์สังคม. กรุงเทพมหานคร: สำนักวิจัยสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๑๗.

ธงชัย วงศ์ชัยสุวรรณ. วิทยาการบริหารสำหรับนักบริหารมืออาชีพในยุคโลกาภิวัตน์. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๓.

ธงชัย สันติวงศ์. องค์การและการบริหาร . พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๓.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- ธานินทร์ ศิลป์จารุ. การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร: บิซิเนสอาร์แอนด์ดี, ๒๕๕๑.
- บุญชม ศรีสะอาด. วิธีทางสถิติสำหรับการวิจัย เล่ม ๑. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาสน์, ๒๕๔๓.
- พระเทพวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ). การพัฒนาจิต. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.
- พระเทพวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ). คู่มือบำเพ็ญกรรมฐาน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มิ่งเมืองกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๔.
- พระเทพสาครมุนี (แก้ว สุวณฺโณโชโต). อดีตเจ้าคณะจังหวัดสมุทรสาครและเจ้าอาวาสวัดสุทธิวาราม. อนุสรณ์ในงานเคลื่อนศพสู่วิหารหลังใหม่. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๔๓.
- พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธรรมจิตโต). คุณธรรมสำหรับนักบริหาร. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สหธรรมิก, ๒๕๓๙.
- พระโสภณมหาเถระ อัครมหาบัณฑิต (มหาสีสยาตอ). วิปัสสนานัย เล่ม ๑. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ซีเอไอเซ็นเตอร์, ๒๕๔๘.
- พระไพศาล วิสาโล. พุทธธรรมกับการพัฒนาสังคม. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๕๑.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธรรมจิตโต). พุทธวิธีบริหาร. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). การพัฒนาที่ยั่งยืน. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๓.
- _____. ทศวรรษธรรมทัศน์พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) หมวด สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๓.
- _____. พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.
- พระธรรมวรนายก (โอภาส นิรุตติเมธี). ธรรมปริทัศน์ “๔๖”. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). พุทธธรรม ฉบับขยายความ. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๖.
- _____. พุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอสอาร์พรินตติ้งแมสโปรดักส์ จำกัด, ๒๕๔๕.
- พระมหาภูติชัย วชิรเมธี (ว.วชิรเมธี). คนสำราญงานสำเร็จ. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัดมหาชน, ๒๕๕๐.
- พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงฺคโล). การบริหารวัด. พิมพ์ครั้งที่ ๙. นครปฐม: เพชรเกษมการพิมพ์, ๒๕๕๑.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- พิษณุ ผ่องศรี. **วิจัยทางการศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพรอพเพอร์ตี้พรีนซ์, ๒๕๕๐.
- ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. **หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท**. กรุงเทพมหานคร: ส.ส.น.ไทย อนุเคราะห์ไทย, ๒๕๔๘.
- วิโรจน์ สารรัตน์. **การบริหารหลักการทฤษฎี และประเด็นทางการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ทิพย์วิสุทธิ, ๒๕๔๒.
- วิทยา เชียงกุล. **การพัฒนาเศรษฐกิจสังคมไทย : บทวิเคราะห์**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ฉบับแบ แกระ, ๒๕๔๗.
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคนอื่นๆ. **ทฤษฎีองค์การ : ฉบับมาตรฐาน**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสาร, ๒๕๔๕.
- เศวณิต เสาธมานนท์. **ภาวะผู้นำ (Leadership)**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. นครราชสีมา: ภาควิชาพื้นฐาน การศึกษา คณะวิทยาศาสตร์ สถาบันราชภัฏนครราชสีมา, ๒๕๔๑.
- สุปรียา กมลาสน์. **กลยุทธ์การบริหาร**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๔๕.
- สนธยา พลศรี. **กระบวนการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕.
- สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. **มูลเหตุแห่งการสร้างวัดในประเทศไทย**, พระนคร : กรมศิลปากร, ๒๕๔๐.
- สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร). **คัมภีร์วิสุทธิมรรค**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธนาเพรส จำกัด, ๒๕๕๔.
- สมบูรณ์ สุขสำราญ. **การพัฒนาชนบทตามแนววิถีพุทธ**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๔๐.
- สมยศ นาวิการ. **การบริหาร**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: สามัคคีสาร, ๒๕๓๘.
- สมศักดิ์ คงเที่ยง . **หลักการบริหารการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง. ๒๕๔๒.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. **การพัฒนาชุมชน**พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๘.
- สาคร สุขศรีวงศ์. **การจัดการ : จากมุมมองนักบริหาร**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. (กรุงเทพมหานคร: บริษัท จี. พี. ไชเบอร์พริ้นท์ จำกัด, ๒๕๕๓).
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. **กระทรวงศึกษาธิการ. ปฏิรูปการเรียนรู้ผู้เรียนสำคัญที่สุด**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกระทรวงกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๓.
- สุจิตรา บุญยรัตพันธุ์. **ระเบียบวิธีวิจัยสำหรับประศาสนศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สมารธรรม, ๒๕๔๓

บรรณานุกรม (ต่อ)

สุชีพ ปุญญานุภาพ. **พระไตรปิฎก ฉบับประชาชน**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาเมฆกุฎราชวิทยาลัย, ๒๕๒๕.

_____. **ประวัติศาสตร์ศาสนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.
 สุธี สุทธิสมบุญ และสมาน รังสิโยภักดิ์. **หลักการบริหารเบื้องต้น**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ ก.พ., ๒๕๓๖.

โฆสิต ปั้นเปี่ยมรัษฎ์. **การพัฒนาประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๒.

โสภณมหาเถระ อัครมหาบัณฑิต (มหาสัสยาตอ). **หลักการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน**. แปลโดยจำรูญธรรมดา. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ไทยรายวันการพิมพ์, ๒๕๔๖.

อมร รักษาสัตย์ และ ชัดติยา กรรณสูต (บรรณาธิการ). **ทฤษฎีและแนวความคิดในการพัฒนาประเทศ**. กรุงเทพมหานคร: ชมชนสหกรณ์การขายและการซื้อแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๒.

(๒) วิทยานิพนธ์ / สารนิพนธ์ / รายงานการวิจัย

ฐิติรัตน์ รัชใจตรง. “ศึกษาการใช้อานาปานสติภาวนาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ของเสถียรธรรมสถาน”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. พระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

ธนาทิพย์ลอแก้ว. “แนวทางการปฏิบัติธรรมของศูนย์พระพุทธศาสนานานาชาติวัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหาร”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๒.

พระมานัส ฐานิสโร (อุ้นเรือน). “การศึกษาความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. การจัดการเชิงพุทธ. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

พระวัชรวิธ อิมวงศ์ษา. “บทบาทพระสังฆาธิการต่อการส่งเสริมวิถีประชาธิปไตยในชุมชนเขต อำเภอเมืองจังหวัดนครราชสีมา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, ๒๕๕๙.

พระครูสันติธรรมมาภิรัต (บุญชัย สุนติกโร). “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดราชบุรี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาการจัดการเชิงพุทธ. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

พระณัฐพล ฐิตธมโม (ปราบพินาศ). “การบริหารวัดโดยการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร ๔ ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาการจัดการเชิงพุทธ, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- พระมหาชวลิต ชาติเมธี (คงแก้ว). “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษาเฉพาะกรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดภูเก็ต”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. รัฐประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.
- พระมหามณเฑียร วรธมโม (ชัยเกลี้ยง). “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จังหวัดพังงา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์**, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.
- พระมหารุ่งเรือง รุกขิตธมโม (ปะมะชะ). “ผลการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน : ศึกษากรณีเยาวชนผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ณ ศูนย์ปฏิบัติธรรมสวนเวฬุวัน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.
- พระมหาสุทธิชัย ชิดโคกสูง. “การพัฒนารูปแบบการปฏิบัติธรรมกรรมฐานของวัดเพื่อความสุขของสังคมในจังหวัดนครราชสีมา”. **ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๒.
- พระวิรุฒ ญาณส่วโร (นรรัตน์). “บทบาทพระสังฆาธิการต่อการบริหารงานคณะสงฆ์กรณีศึกษาพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, ๒๕๕๒.
- พระสมุห์ศิริชัย ฐานุตโตโร (เพ็ชรรัตน์). “ความคาดหวังของครูและผู้ปกครองต่อบทบาทด้านการศาสนาสมบัติของวัดในโรงเรียนสังกัดเขตพื้นที่การศึกษาเพชรบุรี เขต ๑”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.
- ศิริพร แยมนิล และคณะ. “รูปแบบการจัดการศึกษาและเผยแผ่ศาสนาธรรมศึกษาเฉพาะกรณีวัดปัญญานันทาราม อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี. รายงานการวิจัยโครงการนำร่องการจัดการศึกษาและเผยแผ่ศาสนาธรรมในพระพุทธศาสนา สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา สกศ. อันดับที่ ๗๑/๒๕๔๘. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ภาพพิมพ์, ๒๕๔๘.
- อัมภางค์ สุวรรณมิตสระ. “ศึกษาไตรลักษณ์ในการปฏิบัติวิปัสสนาตามหลักสติปัฏฐาน ๔ เฉพาะกรณีการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา ๗ เดือน”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. พระพุทธศาสนา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

(๓) เอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์เผยแพร่

สำนักงานเจ้าคณะอำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี. เอกสารประกอบการประชุมพระสังฆาธิการ. ครั้งที่ ๑. วันที่ ๔ สิงหาคม. ๒๕๖๑.

มนัส คอวนิช. **ที่ระลึกในงานฉลองวันคล้ายวันสถาปนากรมทางหลวง**, พ.ศ. ๒๕๓๙.

บรรณานุกรม (ต่อ)

(๔) สื่ออิเล็กทรอนิกส์

วัดพระธรรมกาย. สถานที่ปฏิบัติธรรมใกล้กรุงเทพเพื่อนั่งสมาธิ Meditation ๓ วัน ๗ วัน. ดอกไม้บาน. ออนไลน์. แหล่งที่มา : <http://www.dokmaiban.net>, 21 มิถุนายน.2555.

(๕) สัมภาษณ์

สัมภาษณ์ พระธรรมปิฎก. เจ้าอาวาสวัดพระพุทธบาทวรวิหาร เจ้าคณะจังหวัดสระบุรี, ๔ มกราคม ๒๕๖๒.

_____ พระราชธีรารักษ์. เจ้าอาวาสวัดพระพุทธราย รองเจ้าคณะจังหวัดสระบุรี, ๔ มกราคม ๒๕๖๒.

_____ พระวิสิฐคณาภรณ์. เจ้าอาวาสวัดมงคลชัยพัฒนา รองเจ้าคณะจังหวัดสระบุรี, ๔ มกราคม ๒๕๖๒.

_____ ครูโสภณประชากิจ. เจ้าอาวาสวัดกลุ่มหัก รองเจ้าคณะอำเภอนองแคะ, ๔ มกราคม ๒๕๖๒.

_____ พระครูประโชติสรกิตติ์. เจ้าอาวาสวัดหนองอ่างทอง รองเจ้าคณะอำเภอนองแคะ, ๔ มกราคม ๒๕๖๒.

_____ พระครูปัญญาภิตติคุณ. เจ้าอาวาสวัดหนองโรง เจ้าคณะตำบลกลุ่มหัก, ๕ มกราคม ๒๕๖๒.

_____ พระปลัดบุญรวบ ธมมปญโญ. เจ้าอาวาสวัดชัยเฉลิมมิตร เจ้าคณะตำบลคชสิทธิ์, ๔ มกราคม ๒๕๖๒.

_____ พระครูโสภณสุทธาจารย์ สุทธมน. เจ้าอาวาสวัดห้วยทราย เจ้าคณะตำบลห้วยขมิ้น, ๔ มกราคม ๒๕๖๒.

๒ ภาษาอังกฤษ

1 Books

Alan Price. **Human Resourec Management. In a Business Context.** 2 edition. London: Thomson Learning, 2004.

Koontz Harold. and WeihrichHeize. **Essential of Management.** 5th. Singapore: McGraw-Hall, 1990.

Luther Gulick and Lyndall Urwick. **Papers on the Science of Administration.** NewYork: Institute of Public Administration, 1937.

Strauss.G.&Sayless. **R.L.Personal : The humanproblem of management.** New York: Prentice-hall, 1977.

2 Research:

Wendy Cadge. Seeking the Heart : The First Generation Prac

in America. **Thesis Ph.D.** Ottawa: The University of Chicago Press, 2002.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

หนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

โทร/แฟกซ์ ๐๓๕-๒๔๘๐๐๐ ภายใน (๘๒๐๓)

ที่ ศธ.๖๑๐๕.๒/ว.๒๓๔

วันที่ ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุมัติตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์

เรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ยุธนา ปราณีต

เนื่องด้วย พระครูภาวนาคุณาภรณ์ ฉายา กิตติโร รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๐๑๒๐๕๐๕๔ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมใน จังหวัดสระบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่อาราธนาท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

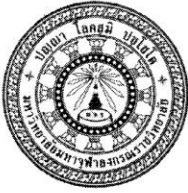
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระครูภาวนาคุณาภรณ์ กิตติโร

โทรติดตอ. ๐๘๑-๘๐๔๓๙๓๙

ตรวจแล้ว

(ผศ.ดร.สุรพล สุธะพรหม)
๑๒ พ.ย. ๖๑

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ โทร/แฟกซ์ ๐๓๕-๒๔๘๐๐๐ ภายใน (๘๒๐๓)

ที่ ศธ.๖๑๐๕.๒/ว.๒๓๔

วันที่ ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์

นมัสการ พระมหากษัตริยา กิตติโสภณ,ผศ.ดร.

เนื่องด้วย พระครูภาวนาคุณาภรณ์ ฉายา กิตติธโร รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๐๑๒๐๕๐๕๔ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมใน จังหวัดสระบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่อาราธนาท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระครูภาวนาคุณาภรณ์ กิตติธโร

โทรศัพท์ติดต่อ. ๐๘๑-๘๐๔๓๔๓๔

พระมหากษัตริยา กิตติโสภณ, ผศ.ดร.

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ โทร/แฟกซ์ ๐๓๕-๒๔๘๐๐๐ ภายใน (๘๒๐๓)
 ที่ ศธ. ๖๑๐๕.๒/ว ๒๓๔ วันที่ ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๑
 เรื่อง ขออนุมัติตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์

เรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เดมศักดิ์ ทองอินทร์

เนื่องด้วย พระครูภาวนาคุณภรณ์ ฉายา กิตติธโร รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๐๑๒๐๕๐๕๔ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมใน จังหวัดสระบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่อาราธนาท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

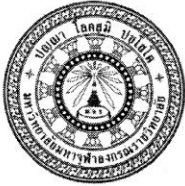
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ตรวจแล้ว

๑๕ พ.ย. ๖๕๖๑

ผู้ประสานงาน: พระครูภาวนาคุณภรณ์ กิตติธโร

โทรศัพท์ติดต่อ. ๐๘๑๑-๘๐๔๓๙๓๙

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ โทร/แฟกซ์ ๐๓๕-๒๔๘๐๐๐ ภายใน (๘๒๐๓)
 ที่ ศธ.๖๑๐๕.๒/ว ๒๓๔ วันที่ ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๑
 เรื่อง ขออนุมัติตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์

เรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกียรติศักดิ์ สุขเหลือง

เนื่องด้วย พระครูภาวนาคุณภรณ์ ฉายา กิตติโร รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๐๑๒๐๕๐๕๔
 นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
 วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมใน จังหวัดสระบุรี” เพื่อเป็น
 ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
 พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่อาราธนาท่านเป็น
 ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธ
 ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่าง
 ยิงว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ศาสตราจารย์ ดร.เกียรติศักดิ์ สุขเหลือง

ผศ.ดร.เกียรติศักดิ์ สุขเหลือง

๒๐/๑๑/๒๕๖๑

ผู้ประสานงาน: พระครูภาวนาคุณภรณ์ กิตติโร

โทรศัพท์ติดต่อ: ๐๘๑-๘๐๔๓๔๓๔

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ โทร/แฟกซ์ ๐๓๕-๒๔๘๐๐๐ ภายใน (๘๒๐๓)

ที่ ศธ.๖๑๐๕.๒/ว.๒๓๔ วันที่ ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจสอบแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์

เรียน ดร.ประเสริฐ ธิลาว

เนื่องด้วย พระครูภาวนาคุณามารณ์ ฉายา กิตติธโร รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๐๑๒๐๕๐๕๔ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมใน จังหวัดสระบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่อาราธนาท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจสอบแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ตรวจแล้ว

ดร.ประเสริฐ ธิลาว

๑๓ พ.ย. ๖๑

ผู้ประสานงาน: พระครูภาวนาคุณามารณ์ กิตติธโร

โทรศัพท์ติดต่อ: ๐๘๑-๘๐๔๓๔๓๔

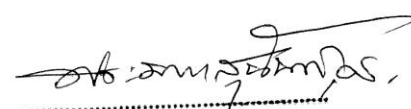
ภาคผนวก ข
ผลการหาค่าความเที่ยงตรงของเครื่องมือ (IOC)

ผลการหาค่าดัชนีความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์ (IOC) ของแบบสอบถามเกี่ยวกับงานวิจัย
เรื่อง การส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรม จังหวัดสระบุรี
ของ พระครูภาวนาคุณาภรณ์ (ทรงศักดิ์ กิตติธโร)

รายการ		ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	IOC	แปลผล
ด้านสถานที่									
๑.๑	คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีส่งเสริมให้วัดทุกวัดปลูกต้นไม้เน้นความร่มรื่น	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑.๒	คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีส่งเสริมให้วัดทุกวัดปรับปรุงอาคารสถานที่เพื่อรองรับการปฏิบัติธรรมของประชาชน	๐	๑	๐	๑	๑	๓	๐.๖๐	ใช้ได้
๑.๓	คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีส่งเสริมให้วัดทุกวัดเป็นวัดสีขาวปราศจากเหล้า, บุหรี่, ยาเสพติด	๐	๑	๑	๑	๑	๔	๐.๘๐	ใช้ได้
๑.๔	คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีส่งเสริมให้วัดทุกวัดจัดกิจกรรม ๕ ส	๐	๑	๑	๑	๑	๔	๐.๘๐	ใช้ได้
๑.๕	คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีส่งเสริมให้วัดทุกวัดปรับปรุงห้องน้ำห้องสุขาให้สะอาดและเพียงพอ	๐	๑	๐	๑	๑	๔	๐.๘๐	ใช้ได้
๑.๖	คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีส่งเสริมให้วัดทุกวัดปฏิบัติศาสนพิธีให้มีความสะอาดเรียบร้อย	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
ด้านวิทยากร									
๒.๑	คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีส่งเสริมให้พระภิกษุในเขตปกครองเป็นพระวิปัสสนาจารย์	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒.๒	คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีส่งเสริมให้พระสังฆาธิการทุกระดับเข้าปฏิบัติธรรมประจำปี	๑	๑	๐	๑	๑	๔	๐.๘๐	ใช้ได้
๒.๓	คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีส่งเสริมให้พระสังฆาธิการใหม่ทุกรูปเข้ารับการปฏิบัติกรรมฐานตามโครงการของเจ้าคณะใหญ่หนกลาง	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒.๔	คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีส่งเสริมให้พระสังฆาธิการเรียนหลักสูตร ปบ.ส, ปส.ศ	๑	๑	๐	๑	๑	๔	๐.๘๐	ใช้ได้
๒.๕	คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีส่งเสริมให้มีการจัดอบรมพระวิปัสสนาจารย์เป็นประจำ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

รายการ		ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	IOC	แปลผล
๒.๖	คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีส่งเสริมให้พระภิกษุเข้าศึกษาอบรมเป็นพระนักเทศน์	๑	๑	๐	๑	๑	๔	๐.๘๐	ใช้ได้
ด้านการบริหารจัดการ									
๓.๑	คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีส่งเสริมให้เห็นความสำคัญของการศึกษา ปฏิบัติและเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามวิปัสสนาธุระอย่างแท้จริง	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓.๒	คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีส่งเสริมให้มีการจัดทำบัญชีรายรับ - รายจ่าย ที่ชัดเจน เป็นระบบ	๐	๑	๐	๑	๑	๓	๐.๖๐	ใช้ได้
๓.๓	คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีส่งเสริมให้มีการดูแลรักษาความปลอดภัยทั้งภายในสำนักปฏิบัติธรรมและบริเวณโดยรอบ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓.๔	คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีส่งเสริมให้มีการประสานงานกับชุมชนให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมของวัดในรูปแบบของคณะกรรมการดำเนินงานในด้านต่าง ๆ	๑	๑	๐	๑	๑	๔	๐.๘๐	ใช้ได้
๓.๕	คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีส่งเสริมให้มีการจัดเก็บข้อมูลสถิติของผู้เข้ารับการปฏิบัติธรรมอย่างเป็นระบบ สามารถสืบค้นได้โดยสะดวก	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓.๖	ส่งเสริมให้มีกฎข้อบังคับหรือระเบียบปฏิบัติของวัดหรือสำนัก ที่จัดพิมพ์ไว้ เป็นเอกสารเผยแผ่ หรือติด ประกาศไว้ ณ บริเวณที่เห็นชัดเจน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

๑๓๐๑ ๑๔/๖/๖๐

 (พระมหาสุนันท์ สุนโท,ดร.)
 ๑๑/๑๑/๖๐

ภาคผนวก ค

หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม (Try-out)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๗๑๙

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนบิ ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม
นมัสการ พระครูวิสุทธิพัฒนพิธาน เจ้าคณะอำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูภาวนาคณาภรณ์ ฉายา กิตติโร รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๐๑๒๐๕๐๕๔
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมใน จังหวัดสระบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากพระภิกษุในการปกครองของพระคุณท่าน
จึงขอความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล
เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถามในการวิจัยซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตร
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็น
อย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทาง
วิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

นมัสการมาด้วยความเคารพอย่างสูง

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สู่ะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

พระครูวิสุทธิพัฒนพิธาน
เจ้าคณะอำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง
ที่อนุญาตให้ข้าพเจ้าทำการศึกษาวิจัย
เรื่อง “การส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมใน จังหวัดสระบุรี”
ได้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งใจไว้
และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง
ที่กรุณาให้ข้อมูลและคำแนะนำ
แก่ข้าพเจ้าในการศึกษาวิจัย
ครั้งนี้ด้วยดี

ภาคผนวก ง

ผลการหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Alpha)

ผลการหาค่า Reliability (Alpha)

เรื่อง การส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรม จังหวัดสระบุรี

ชื่อ พระครูภาวนาคุณการณ (ทรงศักดิ์ กิตติธโร)

Case Processing Summary

		N	%
Cases	Valid	30	100.0
	Excluded ^a	0	.0
	Total	30	100.0

a. Listwise deletion based on all variables in the procedure.

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
.896	18

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
1.1 คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีส่งเสริมให้วัดทุกวัดปลูกต้นไม้เน้นความร่มรื่น	77.13	37.154	.423	.894
1.2 คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีส่งเสริมให้วัดทุกวัดปรับปรุงอาคารสถานที่เพื่อรองรับการปฏิบัติธรรมของประชาชน	77.10	38.231	.382	.895
1.3 คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีส่งเสริมให้วัดทุกวัดเป็นวัดสีเขียวปราศจากเหล้า, บุหรี่, ยาเสพติด	77.27	37.651	.440	.893
1.4 คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีส่งเสริมให้วัดทุกวัดจัดกิจกรรม ๕ ส	77.40	36.593	.632	.888
1.5 คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีส่งเสริมให้วัดทุกวัดปรับปรุงห้องน้ำห้องสุขาให้สะอาดและเพียงพอ	77.43	35.220	.576	.889
1.6 คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีส่งเสริมให้วัดทุกวัดปรับปรุงภูมิทัศน์ให้ตีเน้นความสะอาดเรียบร้อย	77.33	34.437	.788	.881
2.1 คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีส่งเสริมให้พระภิกษุในเขตปกครองเป็นพระวิปัสสนาจารย์	77.13	38.326	.352	.895
2.2 คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีส่งเสริมให้พระสงฆ์ฆาธิการทุกระดับเข้าปฏิบัติธรรมประจำปี	77.27	36.340	.662	.887
2.3 คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีส่งเสริมให้พระสงฆ์ฆาธิการใหม่ทุกรูปเข้ารับการปฏิบัติธรรมฐานตามโครงการของเจ้าคณะใหญ่หนกลาง	77.30	37.459	.362	.896

2.4 คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีส่งเสริมให้พระสังฆาธิการ เรียนหลักสูตร ปบ.ส, ปส.ศ	77.10	38438	.345	.895
2.5 คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีส่งเสริมให้มีการจัดอบรมพระ วิปัสสนาจารย์เป็นประจำ	77.37	36033	.510	.891
2.6 คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีส่งเสริมให้พระภิกษุเข้าศึกษา อบรมเป็นพระนักเทศน์	77.27	36340	.516	.891
3.1 คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีส่งเสริมให้เห็นความสำคัญ ของการศึกษา ปฏิบัติและเผยแผ่พระพุทธศาสนาตาม วิปัสสนาธุระอย่างแท้จริง	77.10	36714	.658	.888
3.2 คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีส่งเสริมให้มีการจัดทำบัญชี รายรับ รายจ่าย ที่ชัดเจน เป็น ระบบ	77.07	37099	.611	.889
3.3 คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีส่งเสริมให้มีการดูแลรักษา ความปลอดภัยทั้งภายในสำนัก ปฏิบัติธรรมและบริเวณ โดยรอบ	77.23	36737	.599	.889
3.4 คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีส่งเสริมให้มีการประสานงาน กับชุมชนให้ มี ส่วนร่วมใน กิจกรรมของวัดในรูปแบบ ของคณะกรรมการ ดำเนินงานในด้านต่าง ๆ	77.33	34299	.680	.885
3.5 คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีส่งเสริมให้มีการจัดเก็บข้อมูล สถิติของผู้เข้ารับการปฏิบัติธรรม อย่างเป็นระบบ สามารถสืบค้นได้โดยสะดวก	77.17	35661	.628	.887
3.6 ส่งเสริมให้มีกฎข้อบังคับหรือระเบียบปฏิบัติของวัด หรือสำนัก ที่ จัดพิมพ์ ไว้ เป็นเอกสารเผยแพร่ หรือติด ประกาศไว้ ณ บริเวณที่เห็นชัดเจน	77.60	33903	.611	.889

Reliability Coefficients N of Cases = 30.0 N of Items = 18.0 Alpha = 0.896

ตรวจแล้ว
สมบูรณ์
๒๙/๑๑/๖๙

ภาคผนวก จ

หนังสือขอความอนุเคราะห์แจกแบบสอบถามเพื่อการวิจัย

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๘๔๘

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนบิ ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mail.mcu.ac.th

๒๑ ธันวาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุมัติขอพระราชทานให้สิทธิเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระครูสิริสารวิสิฐ เจ้าคณะอำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี
สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูภาวนาคุณาภรณ์ ฉายา กิตติธโร รัทสประจำตวันสิต ๖๐๐๑๒๐๕๐๕๔
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมใน จังหวัดสระบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากพระสงฆ์ในการปกครองของพระคุณท่าน จึงขอความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงมีสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

นมัสการมาด้วยความเคารพอย่างสูง

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

พระครูสิริสารวิสิฐ
เจ้าคณะอำเภอหนองแค/น
ศ.ด. ๖๒

ภาคผนวก ฉ

หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย (สัมภาษณ์)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/ว ๘๔๙

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนบิ ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอบางน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๒๑ ธันวาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

นมัสการ พระวิสิฐคุณาภรณ์ รองเจ้าคณะจังหวัดสระบุรี

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูภาวนาคณาภรณ์ ฉายา กิตติธโร รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๐๑๒๐๕๐๕๔
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมใน จังหวัดสระบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวข้องกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขอความอนุเคราะห์ที่ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยซึ่ง
จะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี
และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ร่ำพรหม

พระวิสิฐคุณาภรณ์
(พระวิสิฐคุณาภรณ์)
รอง. สระบุรี
๑๐ มกราคม ๒๕๖๑

ขอนมัสการด้วยความเคารพอย่างสูง

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระครูภาวนาคณาภรณ์ กิตติธโร

โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๑-๘๐๔๓๙๓๙

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/ว ๘๔๙

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนปี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๒๑ ธันวาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระเดชพระคุณพระราชธีรารักษ์ รองเจ้าคณะจังหวัดสระบุรี
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูภาวนาคุณาภรณ์ ฉายา กิตติธโร รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๐๑๒๐๕๐๕๔
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมใน จังหวัดสระบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษิตตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษิตวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยซึ่ง
จะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณ
ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสักราหมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอนมัสการมาด้วยความเคารพอย่างสูง

๐๙๗๗
พ.ศ. ๒๕๖๑
รพ. ๘๔๙
๑๐ ม. ๑. ๖๑

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระครูภาวนาคุณาภรณ์ กิตติธโร
โทรศัพท์ติดต่อ: ๐๘๑-๘๐๔๓๙๓๙

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/ว ๘๔๙

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โซนบี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๒๑ ธันวาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระเดชพระคุณพระธรรมปิฎก เจ้าคณะจังหวัดสระบุรี
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูภาวนาคุณาภรณ์ ฉายา กิตติธโร รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๐๑๒๐๕๐๕๔
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมใน จังหวัดสระบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวข้องกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยซึ่ง
จะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณ
ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสกราบมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอมาจง. จม.

๑๐ มค. ๕๖๒

ร.ม.ร.ม.

พระครูภาวนาคุณาภรณ์
ร.ม.ร.ม. ๕๖๒
๑๕ มกราคม ๒๕๖๒

ขอนมัสการด้วยความเคารพอย่างสูง

ดร.สุรพล สุธะพรหม

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระครูภาวนาคุณาภรณ์ กิตติธโร
โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๑-๘๐๔๓๙๓๙

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/ว ๘๔๙

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนปี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๒๑ ธันวาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตให้บัณฑิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระครูโสภณประชากิจ รองเจ้าคณะอำเภอนองแคะ จังหวัดสระบุรี
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูภาวนาคุณการณ ฉายา กิตติธโร รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๐๑๒๐๕๐๕๔
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมใน จังหวัดสระบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาดำเนินการดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขออนุญาตให้โปรดพิจารณาอนุญาตให้บัณฑิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยซึ่ง
จะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี
และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสมการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอนมัสการด้วยความเคารพอย่างสูง

พระครูภาวนาคุณการณ
๗๘-๙๙-๖๖-๖๖-๖๖-๖๖
๗/๑/๖๖

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระครูภาวนาคุณการณ กิตติธโร
โทรศัพท์ติดต่อ. ๐๘๑-๘๐๔๓๔๓๔

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/ว ๘๔๙

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โขนปี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๒๑ ธันวาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุมัติขอความเห็นชอบให้ผลิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระปลัดบุญรวบ ธมมปญโญ เจ้าคณะตำบลคชสิทธิ์ จังหวัดสระบุรี
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูภาวนาคณาภรณ์ ฉายา กิตติธโร รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๐๑๒๐๕๐๕๔
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมใน จังหวัดสระบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการ
ศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขออนุมัติขอความเห็นชอบให้โปรดพิจารณาอนุญาตให้ผลิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยซึ่ง
จะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี
และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสมการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอนมัสการด้วยความเคารพอย่างสูง

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

(พระปลัดบุญรวบ ธมมปญโญ)

ผู้ประสานงาน: พระครูภาวนาคณาภรณ์ กิตติธโร
โทรศัพท์ติดต่อ. ๐๘๑-๘๐๔๓๔๓๙

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/ว ๘๔๔

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนบิ ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอง่วงน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๒๑ ธันวาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตให้บัณฑิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระครูประโชติศรีกิตติ รองเจ้าคณะอำเภอนองแคะ จังหวัดสระบุรี
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูภาวนาคุณารักษ์ ฉายา กิตติธโร รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๐๑๒๐๕๐๕๔
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมใน จังหวัดสระบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการ
ศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขออนุญาตให้โปรดพิจารณาอนุญาตให้บัณฑิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยซึ่ง
จะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี
และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสมการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอนมัสการด้วยความเคารพอย่างสูง

รณพรม
พระครูประโชติศรีกิตติ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระครูภาวนาคุณารักษ์ กิตติธโร
โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๑-๘๐๔๓๔๓๔

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/ว ๘๔๙

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนบิ ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๒๑ ธันวาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระครูโสภณสุทธาจารย์ เจ้าคณะตำบลห้วยขมิ้น จังหวัดสระบุรี
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

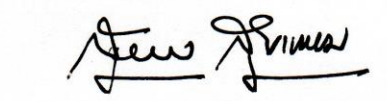
เนื่องด้วย พระครูภาวนาคุณาภรณ์ ฉายา กิตติธโร รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๐๑๒๐๕๐๕๔
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมใน จังหวัดสระบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยซึ่ง
จะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี
และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสกราบมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอนมัสการด้วยความเคารพอย่างสูง

(พระครูภาวนาคุณาภรณ์)

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุพล สุธะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระครูภาวนาคุณาภรณ์ กิตติธโร
โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๑-๘๐๔๓๙๓๙

ภาคผนวก ข
แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

เรื่อง : การส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี

คำชี้แจง

แบบสอบถามนี้จัดทำขึ้นเพื่อใช้ประกอบการศึกษาวิจัย **ความคิดเห็นเกี่ยวกับ เรื่อง “การส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมใน จังหวัดสระบุรี”** สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

แบบสอบถามฉบับนี้แบ่งออกเป็น ๓ ตอน

- ตอนที่ ๑** ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม
- ตอนที่ ๒** ความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมใน จังหวัดสระบุรี ด้านสถานที่ ด้านวิทยากร ด้านการบริหารจัดการ
- ตอนที่ ๓** แบบสอบถามปลายเปิด (Open) ให้ผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความเมตตาอนุเคราะห์ในการตอบแบบสอบถามเป็นอย่างดี จึงขอกราบขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

พระครูภาวนาคุณาภรณ์ (ทรงศักดิ์ กิตติธโร)

นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย
เรื่อง การส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมใน จังหวัดสระบุรี

ตอนที่ ๑
คำชี้แจง

สถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม
โปรดเขียนเครื่องหมาย ✓ ลงใน ☐ หน้าข้อความตามสภาพที่เป็นจริงเกี่ยวกับ
ผู้ตอบแบบสอบถาม

๑. สถานภาพ

๑. ☐ เจ้าสำนักปฏิบัติธรรม	๒. ☐ พระวิปัสสนาจารย์
๓. ☐ เจ้าหน้าที่	๔. ☐ ผู้ปฏิบัติธรรม
๕. ☐ อื่นๆ.....	

๒. อายุ

๑. ☐ ๒๐ - ๓๐ ปี	๒. ☐ ๓๑ - ๔๐ ปี
๓. ☐ ๔๑ - ๕๐ ปี	๔. ☐ ๕๑ - ๖๐ ปี
๕. ☐ ๖๐ ปีขึ้นไป	

๓. อายุพรรรยา

๑. ☐ ๑ - ๕ พรรรยา	๒. ☐ ๖ - ๑๐ พรรรยา
๓. ☐ ๑๑ - ๒๐ พรรรยา	๔. ☐ ๒๐ พรรรยาขึ้นไป
๕. ☐ ยังไม่มีพรรรยา	

๔. วุฒิการศึกษาปริยัติธรรม (แผนกสามัญศึกษา)

๑. ☐ ต่ำกว่าปริญญาตรี	๒. ☐ ปริญญาตรี
๓. ☐ ปริญญาโท	๔. ☐ ปริญญาเอก

๕. วุฒิการศึกษาปริยัติธรรม (แผนกนักธรรม)

๑. ☐ นักธรรมชั้นตรี	๒. ☐ นักธรรมชั้นโท
๓. ☐ นักธรรมชั้นเอก	๔. ☐ ไม่มีวุฒินักธรรม

๖. วุฒิการศึกษาปริยัติธรรม (แผนกบาลี)

๑. ☐ ประโยค ๑ - ๒	๒. ☐ ป.ธ. ๓
๓. ☐ ป.ธ. ๔ - ๖	๔. ☐ ป.ธ. ๗ - ๙
๕. ☐ ไม่มีวุฒิบาลี	

ตอนที่ ๒ แบบสอบถาม การส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมใน จังหวัดสระบุรี
 ด้านที่ ๑. ด้านสถานที่ ด้านที่ ๒. ด้านวิทยากร ด้านที่ ๓. ด้านการบริหารจัดการ

คำชี้แจง ให้ทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องคำตอบที่ต้องการว่าอยู่ในระดับใดที่ตรงกับสภาพความเป็นจริง โดยกำหนดระดับคะแนนดังนี้

๕ หมายถึง	มีการปฏิบัติอยู่ในระดับ	มากที่สุด
๔ หมายถึง	มีการปฏิบัติอยู่ในระดับ	มาก
๓ หมายถึง	มีการปฏิบัติอยู่ในระดับ	ปานกลาง
๒ หมายถึง	มีการปฏิบัติอยู่ในระดับ	น้อย
๑ หมายถึง	มีการปฏิบัติอยู่ในระดับ	น้อยที่สุด

การส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมใน จังหวัดสระบุรี	ระดับการปฏิบัติ				
	มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
ด้านที่ ๒ ด้านวิทยาการ	๕	๔	๓	๒	๑
๑. คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีส่งเสริมให้พระภิกษุในเขตปกครองเป็นพระวิปัสสนาจารย์					
๒. คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีส่งเสริมให้พระสังฆาธิการทุกระดับเข้าปฏิบัติธรรมประจำปี					
๓. คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีส่งเสริมให้พระสังฆาธิการใหม่ทุกรูปเข้ารับการปฏิบัติกรรมฐานตามโครงการของเจ้าคณะใหญ่หนกลาง					
๔. คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีส่งเสริมให้พระสังฆาธิการเรียนหลักสูตร ปบ.ส, ปส.ศ					
๕. คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีส่งเสริมให้มีการจัดอบรมพระวิปัสสนาจารย์เป็นประจำ					
๖. คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีส่งเสริมให้พระภิกษุเข้าศึกษาอบรมเป็นพระนักเทศน์					
ด้านที่ ๓ ด้านการบริหารจัดการ					
๑. คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีส่งเสริมให้เห็นความสำคัญของการศึกษาปฏิบัติและเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามวิปัสสนาธุระอย่างแท้จริง					
๒. คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีส่งเสริมให้มีการจัดทำบัญชีรายรับ - รายจ่าย ที่ชัดเจน เป็น ระบบ					
๓. คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีส่งเสริมให้มีการดูแลรักษาความปลอดภัยทั้งภายในสำนัก ปฏิบัติธรรม และบริเวณโดยรอบ					
๔. คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีส่งเสริมให้มีการประสานงานกับชุมชนให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมของวัดในรูปแบบของคณะกรรมการ ดำเนินงานในด้านต่าง ๆ					
๕. คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีส่งเสริมให้มีการจัดเก็บข้อมูลสถิติของผู้เข้ารับการปฏิบัติธรรม อย่างเป็นระบบ สามารถสืบค้นได้โดยสะดวก					
๖. ส่งเสริมให้มีกฎข้อบังคับหรือระเบียบปฏิบัติของวัดหรือสำนัก ที่จัดพิมพ์ไว้เป็นเอกสารเผยแผ่หรือติด ประกาศไว้ ณ บริเวณที่เห็นชัดเจน					

การส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมใน จังหวัดสระบุรี	ระดับการปฏิบัติ				
	มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
ด้านที่ ๑ ด้านสถานที่	๕	๔	๓	๒	๑
๑. คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีส่งเสริมให้วัดทุกวัดปลูก ต้นไม้เน้นความร่มรื่น					
๒. คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีส่งเสริมให้วัดทุกวัดปรับปรุง อาคารสถานที่เพื่อรองรับการปฏิบัติธรรมของ ประชาชน					
๓. คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีส่งเสริมให้วัดทุกวัดเป็น วัดสีขาวปราศจากเหล้า, บุหรี่, ยาเสพติด					
๔. คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีส่งเสริมให้วัดทุกวัดจัด กิจกรรม ๕ ส					
๕. คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีส่งเสริมให้วัดทุกวัดปรับปรุง ห้องน้ำห้องสุขาให้สะอาดและเพียงพอ					
๖. คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีส่งเสริมให้วัดทุกวัดปรับภูมิ ทัศน์ให้ดีขึ้นเน้นความสะอาดเรียบร้อย					

ตอนที่ ๓ แบบสอบถามปลายเปิด (Open) ให้ผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับ
ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะ การส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมใน จังหวัดสระบุรี

๑. ด้านสถานที่

ปัญหาและอุปสรรค.....
.....
.....
.....

ข้อเสนอแนะ

.....
.....
.....
.....

๒. ด้านวิทยากร

ปัญหาและอุปสรรค.....
.....
.....
.....

ข้อเสนอแนะ

.....
.....
.....
.....

๓. ด้านการบริหารจัดการ

ปัญหาและอุปสรรค.....
.....
.....
.....

ข้อเสนอแนะ

.....
.....
.....
.....

ขออนุโมทนาทุกท่านที่ให้ความร่วมมือตอบแบบสอบถาม

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ/ฉายา/นามสกุล	: พระครูภาวนาคุณาภรณ์ (ทรงศักดิ์ กิตติธโร)
วัน/เดือน/ปีเกิด	: ๗ เมษายน พ.ศ.๒๕๐๕
สถานที่เกิด	: ๖๒๑/๓๓ ซอยกิ่งจันทร์ แขวงบางโคล่ เขตบางคอแหลม กรุงเทพมหานคร
การศึกษา	: ประถมศึกษา ณ โรงเรียนไตรรัตน์ศึกษา มัธยม โรงเรียนราษฎร์การศึกษาผู้ใหญ่ อ้นยุมนันธุรกิจ กรุงเทพมหานคร ฯ พ.ศ.๒๕๓๖. สอบไล่ได้นักธรรมชั้นเอก สำนักเรียนคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี พ.ศ.๒๕๖๐ จบปริญญาตรีพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อุปสมบท	: เมื่อวันที่ ๙ กรกฎาคม ๒๕๓๓ ณ พัทธสีมาวัดไผ่เงินโชตินาราม แขวงบางโคล่ เขตบางคอแหลม กรุงเทพมหานคร
เข้าศึกษา	: มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๐
สำเร็จการศึกษา	: ๑๘ มีนาคม พ.ศ.๒๕๖๒
หน้าที่	: เจ้าอาวาสวัดป่าบำเพ็ญธรรม
ที่อยู่ปัจจุบัน	: วัดป่าบำเพ็ญธรรม ตำบลหนองนาก อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี